EUROPSKA
KOMISIJA

Strasbourg, 5.7.2016.
COM(2016) 444 final

ANNEX 1

PRILOG

Prijedlogu odluke Vijeća

o potpisivanju, u ime Europske unije, Sveobuhvatnog gospodarskog i trgovinskog sporazuma između Kanade, s jedne strane, i Europske unije i njezinih država članica, s druge strane

SVEOBUHVATNI GOSPODARSKI I TRGOVINSKI SPORAZUM (CETA)
IZMEĐU KANADE, S JEDNE STRANE,
I EUROPSKE UNIJE I NJEZINIH DRŽAVA ČLANICA,

KRALJEVINE BELGIJE,

REPUBLIKE BUGARSKE,

ČEŠKE REPUBLIKE,

KRALJEVINE DANSKE,

SAVEZNE REPUBLIKE NJEMAČKE,

REPUBLIKE ESTONIJE,

IRSKE,

HELENSKE REPUBLIKE,

KRALJEVINE ŠPANJOLSKE,

FRANCUSKE REPUBLIKE,

REPUBLIKE HRVATSKE,

TALIJANSKE REPUBLIKE,

REPUBLIKE CIPRA,

REPUBLIKE LATVIJE,

REPUBLIKE LITVE,

VELIKOG VOJVODSTVA LUKSEMBURGA,

MAĐARSKE,

REPUBLIKE MALTE,

KRALJEVINE NIZOZEMSKE,

REPUBLIKE AUSTRIJE,

REPUBLIKE POLJSKE,

PORTUGALSKE REPUBLIKE,

RUMUNJSKE,

REPUBLIKE SLOVENIJE,

SLOVAČKE REPUBLIKE,

REPUBLIKE FINSKE,

KRALJEVINE ŠVEDSKE,

UJEDINJENE KRALJEVINE VELIKE BRITANIJE I SJEVERNE IRSKE,

S DRUGE STRANE,

dalje u tekstu zajednički: „stranke”,

odlučne su:

DALJE jačati svoje bliske gospodarske odnose i nastaviti graditi svoja prava i obveze iz *Sporazuma iz Marakeša o osnivanju Svjetske trgovinske organizacije* potpisanog 15.travnja 1994., i drugih multilateralnih i bilateralnih instrumenata suradnje;

STVORITI prošireno i sigurno tržište za svoju robu i usluge smanjivanjem i uklanjanjem prepreka trgovini i ulaganjima;

USPOSTAVITI jasna, transparentna, predvidljiva i uzajamno-korisna pravila koja će se primjenjivati na njihovu trgovinu i ulaganja;

I,

PONOVNO POTVRĐUJUĆI svoje snažno opredjeljenje za demokraciju i temeljna prava utvrđena u *Općoj deklaraciji o ljudskim pravima* koja je potpisana u Parizu 10. prosinca 1948. i slažući se da širenje oružja za masovno uništenje predstavlja veliku prijetnju međunarodnoj sigurnosti;

PREPOZNAJUĆI važnost međunarodne sigurnosti, demokracije, ljudskih prava i vladavine prava za razvoj međunarodne trgovine i gospodarske suradnje;

PREPOZNAJUĆI da se odredbama ovog Sporazuma štiti pravo stranaka na regulaciju na njihovim državnim područjima i njihova fleksibilnost za ostvarivanje legitimnih ciljeva politike, kao što su javno zdravlje, sigurnost, okoliš, javni moral te promicanje i zaštita kulturne različitosti;

POTVRĐUJUĆI obveze koje su preuzele kao stranke UNESCO-ove *Konvencije o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja*, koja je potpisana u Parizu 20. listopada 2005. i prepoznajući da države imaju pravo čuvati, razvijati i provoditi svoje kulturne politike, podupirati svoje kulturne industrije u svrhu jačanja raznolikosti kulturnih izričaja i čuvati svoj kulturni identitet, uključujući uporabom regulatornih mjera i financijske potpore;

PREPOZNAJUĆI da se odredbama ovog Sporazuma štite ulaganja i ulagači u odnosu na njihova ulaganja i da im je svrha poticati uzajamno-korisne poslovne aktivnosti bez ugrožavanja prava stranaka na regulaciju u javnom interesu na njihovim državnim područjima;

PONOVNO POTVRĐUJUĆI svoju predanost promicanju održivog razvoja i razvoja međunarodne trgovine na način kojim se pridonosi gospodarskoj, socijalnoj i okolišnoj dimenziji održivog razvoja;

POTIČUĆI poduzeća koja posluju na njihovim državnim područjima ili u njihovoj nadležnosti da poštuju međunarodno priznate smjernice i načela društvene odgovornosti poduzeća, uključujući Smjernice OECD-a za multinacionalna poduzeća, te provode najbolju praksu odgovornog poslovnog ponašanja;

PROVODEĆI ovaj Sporazum na način koji je u skladu s provedbom njihova radnog i okolišnog zakonodavstva i kojim se jača njihova razina zaštite rada i okoliša te postupajući u skladu sa svojim međunarodnim obvezama u području rada i okoliša;

PREPOZNAJUĆI snažnu vezu između inovacija i trgovine te važnost inovacija za budući gospodarski rast i potvrđujući svoju predanost poticanju širenja suradnje u području inovacija i povezanih područja istraživanja i razvoja te znanosti i tehnologije i kao i promicanju uključenosti relevantnih subjekata iz javnog i privatnog sektora;

SPORAZUMJELE SU SE KAKO SLIJEDI:

PRVO POGLAVLJE

OPĆE DEFINICIJE I POČETNE ODREDBE

ODJELJAK A

Opće definicije

ČLANAK 1.1.

Definicije opće primjene

Ako nije navedeno drukčije, za potrebe ovog Sporazuma:

upravna odluka opće primjene znači upravna odluka ili tumačenje koje se primjenjuje na sve osobe i činjenične situacije koje ono općenito obuhvaća i kojim se utvrđuje norma ponašanja, ali ne uključuje sljedeće:

(a) odluku ili rješenje doneseno u upravnom ili kvazisudskom postupku koje se primjenjuje na određenu osobu, robu ili uslugu druge stranke u određenom slučaju; ili

(b) odluku kojom se odlučuje o određenom djelu ili praksi;

Sporazum o poljoprivredi znači *Sporazum o poljoprivredi* iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;

poljoprivredni proizvod znači proizvod naveden u Prilogu 1. Sporazumu o poljoprivredi;

Antidampinški sporazum znači *Sporazum o provedbi članka VI. Općeg sporazuma o carinama i trgovini iz 1944.* iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;

kontaktne točke za CETA-u znači kontaktne točke uspostavljene u skladu s člankom 26.5. (kontaktne točke za CETA-u);

Zajednički odbor CETA-e znači zajednički odbor CETA-e uspostavljen u skladu s člankom 26.1. (Zajednički odbor CETA-e);

CPC znači privremena Središnja klasifikacija proizvoda (Central Products Classification) kako je određena u Statističkom uredu Ujedinjenih naroda, Statistički dokumenti, serija M, br. 77, *CPC prov.*, 1991.;

kulturne industrije znači osobe koje se bave sljedećim:

(a) objavom, distribucijom ili prodajom knjiga, časopisa, periodičnih publikacija ili novina u tiskanom ili strojno čitljivom obliku, osim kada je tiskanje ili slaganje teksta navedenih publikacija jedina djelatnost;

(b) proizvodnjom, distribucijom, prodajom ili izlaganjem filmova ili videozapisa;

(c) proizvodnjom, distribucijom, prodajom ili izlaganjem glazbe u zvučnom obliku ili u obliku videozapisa;

(d) objavom, distribucijom ili prodajom glazbe u tiskanom ili strojno čitljivom obliku; ili

(e) radijskim komunikacijama koje se odašilju širokoj javnosti s ciljem izravnog prijema te svim aktivnostima radijskog, televizijskog ili kabelskog emitiranja te svim uslugama pružanja satelitskih programa i emitiranja putem satelita;

carina znači carina ili pristojba bilo kakve vrste uvedena na uvoz ili u vezi s uvozom robe, uključujući bilo kakav oblik dodatnog poreza ili dodatne pristojbe uvedene na taj uvoz u vezi s tim uvozom, ali ne uključuje sljedeće:

(a) pristojbu istovjetnu nacionalnom porezu uvedenu u skladu s člankom 2.3 (Nacionalni tretman);

(b) mjeru koja se primjenjuje u skladu s odredbama članaka VI. ili XIX. GATT-a iz 1994., Sporazuma o antidampingu, Sporazuma o subvencijama i kompenzacijskim mjerama, Sporazuma o zaštiti ili članka 22. DSU-a; ili

(c) naknada ili druga pristojba uvedena u skladu s člankom VIII. GATT-a iz 1994.;

Sporazum o određivanju carinske vrijednosti znači *Sporazum o provedbi članka VII. Općeg sporazuma o carinama i trgovini iz 1944.* iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;

dani znači kalendarski dani, uključujući vikende i praznike;

DSU znači Dogovor o pravilima i postupcima za rješavanje sporova iz Priloga 2. Sporazumu o WTO-u;

poduzeće znači subjekt osnovan ili organiziran u skladu s primjenjivim zakonima, neovisno o tome ostvaruje li dobit te je li u privatnom ili državnom vlasništvu ili pod privatnom ili državnom kontrolom, uključujući trgovačko društvo, zakladu, partnerstvo, obrt, zajednički pothvat ili drugo udruženje;

postojeći znači onaj koji je na snazi u trenutku stupanja na snagu ovog Sporazuma;

GATS znači *Opći sporazum o trgovini uslugama* iz Priloga 1.B Sporazumu o WTO-u;

GATT iz 1994. znači *Opći sporazum o carinama i trgovini iz 1994.* iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;

roba stranke znači domaći proizvodi kako se tumače u okviru GATT-a iz 1994. ili proizvodi koje stranke mogu odrediti takvima, što uključuje proizvode podrijetlom iz te stranke;

Harmonizirani sustav (HS) znači Harmonizirani sustav nazivlja i brojčanog označavanja robe , uključujući njegova opća pravila za tumačenje, napomene za odsjeke, napomene zao poglavlja i napomene za podbrojeve;

tarifni broj znači četveroznamenkasti broj ili prve četiri znamenke broja koji se upotrebljava u Harmoniziranom sustavu;

mjera znači zakon, propis, pravilo, postupak, odluka, upravna mjera, zahtjev, praksa ili neki drugi oblik mjere stranke;

državljanin znači fizička osoba koja je državljanin stranke kako je definirano u članku 1.2. ili osoba koja je trajni rezident stranke;

s podrijetlom znači koji ispunjava uvjete u skladu s pravilima o podrijetlu utvrđenima u Protokolu o pravilima o podrijetlu i postupcima u vezi s podrijetlom;

stranke znači, s jedne strane, Europska unija ili njezine države članice ili Europska unija i njezine države članice u svojim odgovarajućim područjima nadležnosti kako proizlazi iz Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije (dalje u tekstu: „stranka EU”), i s druge strane, Kanada;

osoba znači fizička osoba ili poduzeće;

osoba iz stranke znači državljanin ili poduzeće iz stranke;

povlašteno tarifno postupanje znači primjena carinske stope u skladu s ovim Sporazumom na robu s podrijetlom u skladu s rasporedom ukidanja carina;

Sporazum o zaštitnim mjerama znači *Sporazum o zaštitnim mjerama* iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;

sanitarna ili fitosanitarna mjera znači mjera iz stavka 1. Priloga A Sporazumu o SPS-u;

Sporazum o subvencijama i kompenzacijskim mjerama znači *Sporazum o subvencijama i kompenzacijskim mjerama* iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;

pružatelj usluge znači svaka osoba koja pruža ili nastoji pružati uslugu;

Sporazum o SPS-u znači *Sporazum o primjeni sanitarnih i fitosanitarnih mjera* iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;

državno poduzeće znači poduzeće koje je u vlasništvu ili pod kontrolom stranke;

tarifni podbroj znači šesteroznamenkasti broj ili prvih šest znamenki broja koji se upotrebljava u nomenklaturi HS-a;

tarifno razvrstavanje znači razvrstavanje robe ili materijala u određeno poglavlje, tarifni broj ili podbroj HS-a;

raspored ukidanja carina znači Prilog 2.-A (Ukidanje carina);

Sporazum o TBT-u znači *Sporazum o tehničkim preprekama u trgovini* iz Priloga 1.A Sporazumu o WTO-u;

državno područje znači državno područje na kojem se primjenjuje ovaj Sporazum kako je utvrđeno u članku 1.3.;

treća zemlja znači zemlja ili teritorij izvan zemljopisnog područja primjene ovog Sporazuma;

Sporazum o TRIPS-u znači *Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva*, koji je sadržan u Prilogu 1.C Sporazumu o WTO-u, treća zemlja znači zemlja ili teritorij izvan zemljopisnog područja primjene ovog Sporazuma;

Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora znači *Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora* potpisana u Beču 23. svibnja 1969.;

WTO znači Svjetska trgovinska organizacija; i

Sporazum o WTO-u znači *Sporazum iz Marakeša o osnivanju Svjetske trgovinske organizacije* koji je potpisan 15. travnja 1994.

ČLANAK 1.2.

Definicije u odnosu na stranku

Ako nije navedeno drukčije, za potrebe ovog Sporazuma:

državljanin znači:

(a) za Kanadu, fizička osoba koja je državljanin Kanade u skladu s kanadskim zakonodavstvom;

(b) za stranku EU, fizička osoba koja ima državljanstvo države članice; i

središnja državna uprava znači:

(a) za Kanadu, vlada Kanade; i

(b) za stranku EU, Europska unija ili nacionalne vlade njezinih država članica;

ČLANAK 1.3.

Zemljopisno područje primjene

Ako nije navedeno drukčije, ovaj Sporazum primjenjuje se na sljedeće:

(a) za Kanadu, na:

i. kanadsko kopneno državno područje, zračni prostor, unutarnje vode i teritorijalno more;

ii. isključivi gospodarski pojas Kanade kako je utvrđen u nacionalnom zakonodavstvu, u skladu s dijelom V. *Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora* potpisane u Montego Bayu 10. prosinca 1982. (dalje u tekstu: „UNCLOS”); i,

iii. epikontinentalni pojas Kanade, kako je utvrđen u nacionalnom zakonodavstvu, u skladu s dijelom VI. UNCLOS-a;

(b) za Europsku uniju, na državna područja na kojima se primjenjuju Ugovor o Europskoj uniji i Ugovor o funkcioniranju Europske unije i pod uvjetima utvrđenima u tim ugovorima. U pogledu odredbi o tarifnom postupanju s robom, ovaj Sporazum primjenjuje se i na one dijelove carinskog područja Europske unije koji nisu obuhvaćeni prvom rečenicom ove točke.

ODJELJAK B

Početne odredbe

ČLANAK 1.4.

Uspostava područja slobodne trgovine

Stranke ovime uspostavljaju područje slobodne trgovine u skladu s člankom XXIV. GATT-a iz 1944. i člankom V. GATS-a.

ČLANAK 1.5.

Povezanost sa Sporazumom o WTO-u i drugim sporazumima

Stranke potvrđuju svoja prava i obveze jedne prema drugoj koje proizlaze iz Sporazuma o WTO-u i drugih sporazuma čije su potpisnice.

ČLANAK 1.6.

Upućivanje na druge sporazume

Kada se u ovom Sporazumu upućuje na druge sporazume ili pravne instrumente ili njihove dijelove, ili su oni uključeni u ovaj Sporazum na temelju upućivanja, ta upućivanja uključuju sljedeće:

(a) povezane priloge, protokole, bilješke, bilješke o tumačenju i bilješke s objašnjenjima; i

(b) sporazume koji zamjenjuju sporazume čije su stranke potpisnice ili izmjene koje obvezuju stranke, osim ako se upućivanjem potvrđuju postojeća prava.

ČLANAK 1.7.

Upućivanje na zakone

Kada se u ovom Sporazumu upućuje na zakone, općenito ili upućivanjem na određeni zakon, uredbu ili direktivu, upućuje se na zakone kako su izmijenjeni, osim ako je navedeno drukčije.

ČLANAK 1.8.

Opseg obveza

1. Svaka je stranka u potpunosti odgovorna za poštovanje svih odredbi ovog Sporazuma.

2. Svaka stranka osigurava da su poduzete sve potrebne mjere za provedbu odredbi ovog Sporazuma, uključujući njihovo poštovanje na svim razinama državne uprave.

ČLANAK 1.9.

Prava i obveze povezane s vodom

1. Stranke potvrđuju da voda u svojem prirodnom stanju, uključujući vodu u jezerima, rijekama, rezervoarima, vodonosnicima i vodnim slivovima, nije roba ili proizvod. Stoga se na takvu vodu primjenjuju samo dvadeset drugo poglavlje (Trgovina i održivi razvoj) i dvadeset četvrto poglavlje (Trgovina i okoliš).

2. Svaka stranka ima pravo štititi i čuvati svoje prirodne vodne resurse. Ništa u ovom Sporazumu ne obvezuje stranku da dopusti komercijalnu uporabu vode u bilo koju svrhu, uključujući njezino crpljenje, vađenje i skretanje za izvoz u rasutom stanju.

3. Ako stranka dopušta komercijalnu uporabu određenog vodnog izvora, to mora činiti na način koji je u skladu s ovim Sporazumom.

ČLANAK 1.10.

Osobe koje izvršavaju prenesene javne ovlasti

Ako u ovom Sporazumu nije navedeno drukčije, svaka stranka osigurava da osoba kojoj je stranka prenijela regulatorne, upravne ili druge državne ovlasti, na bilo kojoj razini državne vlasti, pri izvršavanju tih ovlasti postupa u skladu s obvezama stranke utvrđenima u ovom Sporazumu.

DRUGO POGLAVLJE

NACIONALNI TRETMAN I PRISTUP TRZISTU ZA ROBU

ČLANAK 2.1.

Cilj

Stranke postupno liberaliziraju trgovinu robom u skladu s odredbama ovog Sporazuma tijekom prijelaznog razdoblja koje počinje od stupanja na snagu ovog Sporazuma.

ČLANAK 2.2.

Područje primjene

Ako u ovom Sporazumu nije navedeno drukčije, ovo se poglavlje primjenjuje na trgovinu robom stranke, kako je definirana u prvom poglavlju (Opće definicije i početne odredbe).

ČLANAK 2.3.

Nacionalni tretman

1. Svaka stranka odobrava nacionalni tretman robi druge stranke u skladu s člankom III. GATT-a iz 1994. U tu se svrhu članak III. GATT-a iz 1994. ugrađuje u ovaj Sporazum i čini njegov sastavni dio.

2. U odnosu na kanadsku vladu koja nije savezna vlada ili na vladu države članice ili u državi članici Europske unije, prvi stavak označuje tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji ta vlada dodjeljuje sličnoj, izravno konkurentnoj ili zamjenjivoj robi iz Kanade odnosno države članice.

3. Ovaj se članak ne primjenjuje na mjeru, uključujući nastavak, žurnu obnovu ili izmjenu mjere, u pogledu kanadskih trošarina na čisti alkohol, kako je naveden pod tarifnim brojem 2207.10.90 u rasporedu koncesija Kanade (Raspored V.) priloženenom *Marakeškom protokolu uz Općí sporazum o carinama i trgovini iz 1994.* potpisanom 15. travnja 1994. (dalje u tekstu: „Marakeški protokol") koji se upotrebljava u proizvodnji u skladu s odredbama zakona o trošarinama *Excise Act, 2001,* S.C. 2002, c. 22.

ČLANAK 2.4.

Smanjenje i ukidanje carina na uvoz

1. Svaka stranka smanjuje ili ukida carine na robu podrijetlom iz bilo koje stranke u skladu s rasporedom ukidanja carina iz Priloga 2.-A. Za potrebe ovog Poglavlja, „s podrijetlom" znači s podrijetlom iz jedne od stranaka u skladu s pravilima podrijetla iz Protokola o pravilima o podrijetlu i postupcima u vezi s podrijetlom.

2. Za svaku robu osnovna stopa carine na koju će se primijeniti postupna sniženja u skladu sa stavkom 1. jest stopa navedena u Prilogu 2.-A.

3. U pogledu robe koja podliježe tarifnim povlasticama navedenima u rasporedu za ukidanje carina stranke u Prilogu 2.-A, svaka stranka na robu podrijetlom iz druge stranke primjenjuje manji iznos carina dobiven usporedbom između stope izračunane u skladu s rasporedom te stranke i njezine primijenjene stope po načelu najpovlaštenije nacije („MFN").

4. Na zahtjev jedne od stranaka, stranke se mogu savjetovati kako bi razmotrile ubrzanje i proširenje područja primjene ukidanja carina na uvoz između stranaka. Odluka Zajedničkog odbora CETA-e o ubrzanju ili ukidanju carine na robu zamjenjuje carinsku stopu ili kategoriju postupnog snižavanja utvrđenu u skladu s rasporedima stranaka iz Priloga 2.-A za tu robu nakon što je odobri svaka stranka u skladu sa svojim važećim pravnim postupcima.

ČLANAK 2.5.

Ograničenje programa povrata, odgode plaćanja i suspenzije carina

1. Podložno stavcima 2. i 3., stranka ne vraća, ne odgađa plaćanje i ne suspendira carinu plaćenu ili plativu na robu bez podrijetla uvezen na njezino državno područje pod izričitim uvjetom da se roba, ili njezina istovjetna, istovrijedna ili slična zamjena, upotrebljava kao materijal u proizvodnji druge robe koja se potom izvozi na državno područje druge stranke uz povlašteno tarifno postupanje u skladu s ovim Sporazumom.

2. Stavak 1. ne primjenjuje se na sustav smanjenja, odgode ili otpusta carina, privremenog ili trajnog, ako smanjenje, odgoda ili otpust nisu izričito uvjetovani izvozom robe.

3. Stavak 1. ne primjenjuje se prije isteka tri godine od stupanja na snagu ovog Sporazuma.

ČLANAK 2.6.

Carine, porezi ili druge naknade i pristojbe na izvoz

Stranka ne može uvesti ili zadržati bilo kakve carine, poreze ili druge naknade i pristojbe na izvoz ili u vezi s izvozom robe u drugu stranku, ili bilo kakve nacionalne poreze, naknade i pristojbe na robu izvezenu u drugu stranku, koji su veći od onih koji bi bili uvedeni na tu robu da je namijenjena domaćoj prodaji.

ČLANAK 2.7.

Mirovanje

1. Nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma stranka ne smije povećati carine koje postoje u trenutku stupanja na snagu niti donositi nove carine u odnosu na robu podrijetlom iz stranaka.

2. Neovisno o stavku 1. stranka može:

(a) izmijeniti carinu izvan okvira ovog Sporazuma za robu za koju se ne traži tarifna povlastica na temelju ovog Sporazumom;

(b) povećati carinu na razinu utvrđenu u njezinu rasporedu u Prilogu 2.-A nakon jednostranog smanjenja; ili

(c) zadržati ili povećati carinu u skladu s ovim Sporazumom ili bilo kojim drugim sporazumom sklopljenim na temelju Sporazuma o WTO-u.

3. Neovisno o stavcima 1. i 2. samo Kanada može primjenjivati posebnu zaštitnu mjeru u skladu s člankom 5. Sporazuma WTO-a o poljoprivredi. Posebna zaštitna mjera može se primjenjivati samo u pogledu robe razvrstane pod stavkama s oznakom „SSG” u kanadskom rasporedu iz Priloga 2.-A. Primjena ove posebne zaštitne mjere ograničena je na uvoz na koji se ne primjenjuje tarifna povlastica i, u slučaju uvoza na koji se primjenjuje carinska kvota, na uvoz koji prekoračuje obvezu u pogledu pristupa.

ČLANAK 2.8.

Privremena obustava povlaštenog tarifnog postupanja

1. U skladu sa stavcima 2. do 5. stranka može privremeno obustaviti povlašteno tarifno postupanje u skladu s ovim Sporazumom u odnosu na robu koju je izvezla ili koju je proizvela osoba iz druge stranke ako stranka:

(a) nakon provedene istrage utemeljene na objektivnim, uvjerljivim i provjerljivim informacijama utvrdi da je osoba iz druge stranke počinila sustavne povrede carinskog zakonodavstva kako bi ostvarila povlašteno tarifno postupanje u skladu s ovim Sporazumom; ili

(b) utvrdi da druga stranka sustavno i neopravdano odbija surađivati u istrazi o povredama carinskog zakonodavstva u skladu s člankom 6.13. stavkom 4. (Suradnja) i stranka koja traži suradnju ima razumne osnove zaključiti na temelju objektivnih, uvjerljivih i provjerljivih informacija da je osoba druge stranke počinila sustavne povrede carinskog zakonodavstva kako bi ostvarila povlašteno carinsko postupanje u skladu s ovim Sporazumom.

2. Stranka koja je donijela zaključke iz stavka 1. poduzima sljedeće:

(a) obavješćuje nadležno carinsko tijelo druge stranke i dostavlja informacije i dokaze na kojima je temeljila svoj zaključak;

(b) savjetuje se s nadležnim tijelima druge stranke s ciljem postizanja uzajamno prihvatljivog rješenja kojim se uklanjaju problemi zbog kojih je donesen zaključak; i

(c) dostavlja pisanu obavijest toj osobi druge stranke u kojoj su navedene informacije na kojima se temelji zaključak.

3. Ako nadležna tijela ne postignu uzajamno prihvatljivo rješenje u roku od 30 dana, stranka koja je donijela zaključak upućuje predmet Zajedničkom odboru za carinsku suradnju.

4. Ako Zajednički odbor za carinsku suradnju ne riješi pitanje u roku od 60 dana, stranka koja je donijela zaključak može privremeno obustaviti povlašteno carinsko postupanje u skladu s ovim Sporazumom u pogledu te robe te osobe druge stranke. Privremena obustava ne primjenjuje se na robu koja je već u provozu između stranaka na dan stupanja na snagu privremene obustave.

5. Stranka privremenu obustavu iz stavka 1. Primjenjuje samo tijekom razdoblja koje je razmjerno učinku na financijske interese te stranke koji proizlaze iz situacije zbog koje je donesen zaključak u skladu sa stavkom 1., i to najduže 90 dana. Ako stranka ima razumne osnove vjerovati na temelju objektivnih, uvjerljivih i provjerljivih informacije da se uvjeti zbog kojih je nastala prvobitna obustava nisu promijenili nakon isteka roka od 90 dana, ta stranka može obnoviti obustavu na dodatno razdoblje od najviše 90 dana. Prvobitna obustava i obnovljene obustave podliježu periodičnom savjetovanju sa Zajedničkim odborom za carinsku suradnju.

ČLANAK 2.9.

Naknade i druge pristojbe

1. U skladu s člankom VIII. GATT-a iz 1994. stranka ne uvodi i ne zadržava naknadu ili pristojbu na uvoz ili izvoz robe stranke, ili u vezi s tim uvozom ili izvozom, koja nije razmjerna trošku pruženih usluga ili koja predstavlja neizravnu zaštitu domaće robe ili oporezivanje uvoza ili izvoza u fiskalne svrhe.

2. Podrazumijeva se da se stavkom 1. stranka ne sprječava da određuje carinu ili pristojbu utvrđenu u stavcima (a) do (d) definicije carine iz članka 1.1. (Definicije opće primjene).

ČLANAK 2.10.

Roba koja ponovno ulazi na tržište nakon popravka ili izmjene

1. Za potrebe ovog članka, popravak ili izmjena znači bilo koji postupak obrade koji se poduzima na robi radi popravka kvarova u radu ili materijalne štete i koji podrazumijeva ponovno uspostavljanje prvobitne funkcije robe ili osiguravanje sukladnosti s tehničkim zahtjevima za njezinu uporabu bez čega se roba više ne bi mogla upotrebljavati na uobičajeni način za svrhe za koje je bila namijenjena. Popravak ili izmjena robe uključuju obnovu ili održavanje, ali ne uključuju obradu ili postupak kojim se:

(a) uništavaju osnovne značajke robe ili stvara nova ili tržišno različita roba;

(b) nedovršena roba pretvara u gotovu robu; ili

(c) bitno mijenja funkcija robe.

2. Osim kako je navedeno u bilješci 1, stranka ne primjenjuje carinu na robu, neovisno o njezinu podrijetlu, koja je ponovno ušla na njezino državno područje nakon što je privremeno izvezena s njezina državnog područja na državno područje druge stranke radi popravka ili izmjene, neovisno o tome je li se taj popravak ili izmjena mogao obaviti na državnom području stranke iz koje je roba izvezena radi popravka ili izmjene[1].[2]

3. Stavak 2. ne primjenjuje se na robu uvezenu na carinsko skladište, u zone slobodne trgovine, ili robu sličnog statusa, koja se potom izvozi radi popravka i ne uvozi se ponovno na carinsko skladište, u zone slobodne trgovine ili pod sličnim statusom.

4. Stranka ne primjenjuje carinu na robu, neovisno o njezinu podrijetlu, koja se privremeno uvozi s državnog područja druge stranke radi popravka ili izmjene[3].

ČLANAK 2.11.

Uvozna i izvozna ograničenja

1. Osim ako je u ovom Sporazumu navedeno drukčije, stranka ne uvodi niti zadržava bilo kakvu zabranu ili ograničenje na uvoz robe druge stranke ili na izvoz ili prodaju za izvoz robe s odredištem na državnom području druge stranke, osim u skladu s člankom XI. GATT-a iz 1994. U tu svrhu članak XI. GATT-a iz 1994. ugrađuje se u ovaj Sporazum i čini njegov sastavni dio.

---

1 Na sljedeću robu iz poglavlja 89. HS-a, neovisno o njezinu podrijetlu, koja ponovno ulazi na državno područje Kanade iz državnog područja Europske unije i koja je registrirana u skladu s kanadskim zakonom o trgovačkoj mornarici *Canada Shipping Act, 2001*, Kanada na vrijednosti popravka ili izmjene takve robe može primjenjivati carinsku stopu za takvu robu u skladu s njezinim rasporedom iz Priloga 2.-A (Ukidanje carina): 8901.10.10, 8901.10.90, 8901.30.00, 8901.90.10, 8901.90.91, 8901.90.99, 8904.00.00, 8905.20.19, 8905.20.20, 8905.90.19, 8905.90.90, 8906.90.19, 8906.90.91, 8906.90.99.

2 Europska unija će ovaj stavak provesti s pomoću postupka vanjske proizvodnje iz Uredbe (EU) br. 952/2013 na način koji je u skladu s ovim stavkom.

3 Europska unija će ovaj stavak provesti s pomoću postupka unutarnje proizvodnje iz Uredbe (EU) br. 952/2013 na način koji je u skladu s ovim stavkom.

2. Ako stranka uvede ili zadrži postojeću zabranu ili ograničenje na uvoz robe iz treće zemlje ili izvoz robe u treću zemlju, ta stranka može:

(a) ograničiti ili zabraniti uvoz robe te treće zemlje s državnog područja druge stranke; ili

(b) ograničiti ili zabraniti izvoz robe u tu treću zemlju preko državnog područja druge stranke.

3. Ako stranka uvede ili zadrži postojeću zabranu ili ograničenje na uvoz robe iz treće zemlje, stranke na zahtjev druge stranke započinju razgovore kako bi izbjegle nepotrebno narušavanje cjenovnih, tržišnih ili distribucijskih mehanizama u drugoj stranci ili utjecaj na njih.

4. Ovaj se članak ne primjenjuje na mjeru, uključujući nastavak te mjere, njezinu žurnu obnovu ili izmjenu, u pogledu sljedećeg:

(a) izvoza trupaca svih vrsta. Ako stranka prestane zahtijevati izvozne dozvole za trupce namijenjene trećoj zemlji, ta će stranka trajno prestati zahtijevati izvozne dozvole za trupce s odredištem u drugoj stranci;

(b) izvoza neprerađene ribe u skladu s primjenjivim zakonodavstvom Newfoundlanda i Labradora, tijekom razdoblja od tri godine od stupanja na snagu ovog Sporazuma;

(c) kanadskih trošarina na čisti alkohol, kako je navedeno pod tarifnim brojem 2207.10.90 u rasporedu koncesija Kanade priloženom Marakeškom protokolu (Raspored V.), koji se upotrebljava u proizvodnji u skladu s odredbama zakona o trošarinama iz 2001., *Excise Act*, 2001, S.C. 2002, c. 22; i

(d) uvoza u Kanadu rabljenih vozila koja nisu u skladu s kanadskim zahtjevima u pogledu sigurnosti i zaštite okoliša.

ČLANAK 2.12.

Ostale odredbe povezane s trgovinom robom

Svaka stranka nastoji osigurati da se roba druge stranke koja je uvezena u stranku uvoznicu i zakonito se prodaje ili nudi na prodaju na bilo kojem mjestu na državnom području stranke uvoznice može prodavati ili nuditi na prodaju na cijelom državnom području stranke uvoznice.

ČLANAK 2.13.

Odbor za trgovinu robom

1. Zadaće Odbora za trgovinu robom osnovanog u skladu s člankom 26.2. stavkom 1. točkom (a) (Specijalizirani odbori) uključuju sljedeće:

(a) promicanje trgovine robom između stranaka, uključujući u okviru savjetovanja o ubrzavanju ukidanja carina u skladu s ovim Sporazumom te, prema potrebi, o drugim pitanjima;

(b) preporučivanje Zajedničkom odboru CETA-e izmjene ili dodatka bilo kojoj odredbi ovog Sporazuma povezanoj s Harmoniziranim sustavom; i

(c) žurno rješavanje pitanja povezanih s kretanjem robe kroz ulazne luke stranaka.

2. Odbor za trgovinu robom Zajedničkom odboru CETA-e može predočiti nacrt odluka o ubrzavanju ili ukidanju carine na robu.

3. Odbor za poljoprivredu osnovan u skladu s člankom 26.2. stavkom 1. točkom (a) (Specijalizirani odbori):

(a) sastaje se u roku od 90 dana od zahtjeva stranke;

(b) služi kao forum na kojem stranke mogu razgovarati o pitanjima povezanima s poljoprivrednim proizvodima obuhvaćenima ovim Sporazumom; i

(c) upućuje Odboru za trgovinu robom sva neriješena pitanja iz točke (b).

4. Stranke uvažavaju suradnju i razmjenu informacija o pitanjima poljoprivrede u okviru godišnjeg dijaloga o poljoprivredi između Kanade i Europske unije, kako je utvrđeno u dopisima koji su razmijenjeni 14. srpnja 2008. Dijalog o poljoprivredi prema potrebi se može upotrijebiti za potrebe stavka 3.

TREĆE POGLAVLJE

MJERE ZA ZAŠTITU TRGOVINE

ODJELJAK A

Antidampinške i kompenzacijske mjere

ČLANAK 3.1.

Opće odredbe o antidampinškim i kompenzacijskim mjerama

1. Stranke ponovno potvrđuju svoja prava i obveze iz članka VI. GATT-a iz 1994., Sporazuma o antidampingu i Sporazuma o subvencijama i kompenzacijskim mjerama.

2. Protokol o pravilima o podrijetlu i postupcima u vezi s podrijetlom ne primjenjuje se na antidampinške i kompenzacijske mjere.

ČLANAK 3.2.

Transparentnost

1. Svaka stranka primjenjuje antidampinške i kompenzacijske mjere u skladu s odgovarajućim zahtjevima WTO-a i u skladu s poštenim i transparentnim postupkom.

2. Nakon uvođenja privremenih mjera, a u svakom slučaju prije donošenja konačne odluke, stranke osiguravaju potpunu i smislenu objavu svih bitnih činjenica koje se razmatraju i koje čine osnovu za donošenje odluke o primjeni konačnih mjera. Ovime se ne dovodi u pitanje članak 6.5. Sporazuma o antidampingu i članak 12.4. Sporazuma o subvencijama i kompenzacijskim mjerama.

3. Pod uvjetom da se time nepotrebno ne odgađa provođenje istrage, svaka zainteresirana strana u istrazi u vezi s antidampinškim ili kompenzacijskim mjerama[4] dobiva priliku u potpunosti braniti svoje interese.

ČLANAK 3.3.

Razmatranje javnog interesa i niže pristojbe

1. Nadležna tijela svake stranke razmatraju informacije dostavljene u skladu sa zakonodavstvom stranke u pogledu toga bi li uvođenje antidampinške ili kompenzacijske pristojbe bilo protivno javnom interesu.

[4] Za potrebe ovog članka **zainteresirane strane** definirane su u članku 6.11. Sporazuma o antidampingu i članku 12. 9. Sporazuma o subvencijama i kompenzacijskim mjerama.

2. Nakon razmatranja informacija iz stavka 1., nadležna tijela stranke mogu razmotriti hoće li iznos antidampinške ili kompenzacijske pristojbe koja će biti određena biti jednak punoj dampinškoj marži ili iznosu subvencije ili niži, u skladu sa zakonodavstvom stranke.

ODJELJAK B

Globalne zaštitne mjere

ČLANAK 3.4.

Opće odredbe o globalnim zaštitnim mjerama

1. Stranke ponovno potvrđuju svoja prava i obveze u pogledu globalnih zaštitnih mjera na temelju članka XIX. GATT-a iz 1994. i Sporazuma o zaštitnim mjerama.

2. Protokol o pravilima o podrijetlu i postupcima u vezi s podrijetlom ne primjenjuje se na globalne zaštitne mjere.

ČLANAK 3.5.

Transparentnost

1. Na zahtjev stranke izvoznice, stranka koja pokreće istragu o zaštitnim mjerama ili planira donijeti privremene ili konačne globalne zaštitne mjere odmah dostavlja sljedeće:

(a) informacije iz članka 12.2. Sporazuma o zaštitnim mjerama, u obliku koji je propisao Odbor WTO-a o zaštitnim mjerama;

(b) javnu verziju pritužbe koju je podnijela domaća industrija, ako je primjenjivo; i

(c) javno izvješće u kojem su navedeni nalazi i obrazloženi zaključci o svim važnim činjeničnim i pravnim pitanjima koja se uzimaju u obzir u istrazi o zaštitnim mjerama. Javno izvješće sadržava analizu u kojoj se šteta pripisuje čimbenicima koji su je uzrokovali te metodu upotrijebljenu pri utvrđivanju globalnih zaštitnih mjera.

2. Ako se dostavljaju informacije u skladu s ovim člankom, stranka uvoznica nudi održavanje savjetovanja sa strankom izvoznicom radi pregleda dostavljenih informacija.

ČLANAK 3.6.

Uvođenje konačnih mjera

1. Stranka koja donosi globalne zaštitne mjere nastoji te mjere uvesti na način da najmanje utječu na bilateralnu trgovinu.

2. Stranka uvoznica nudi održavanje savjetovanja sa strankom izvoznicom u cilju preispitivanja pitanja iz stavka 1. Stranka uvoznica ne donosi mjere prije isteka 30 dana od datuma ponude za održavanje savjetovanja.

ODJELJAK C

Opće odredbe

ČLANAK 3.7.

Isključenje iz rješavanja sporova

Ovo poglavlje ne podliježe dvadeset devetom poglavlju (Rješavanje sporova).

ČETVRTO POGLAVLJE

TEHNIČKE PREPREKE U TRGOVINI

ČLANAK 4.1.

Područje primjene i definicije

1. Ovo se poglavlje primjenjuje na pripremu, donošenje i primjenu tehničkih propisa, normi i postupaka ocjenjivanja sukladnosti koji bi mogli utjecati na trgovinu robom između stranaka.

2. Ovo se poglavlje ne primjenjuje na:

(a) specifikacije nabave koje su izradila državna tijela za potrebe proizvodnje ili potrošnje državnih tijela; ili

(b) sanitarne ili fitosanitarne mjere kako su definirane u Prilogu A Sporazumu o primjeni sanitarnih i fitosanitarnih mjera (Sporazum o SPS-u).

3. Osim ako se u ovom Sporazumu, uključujući odredbe Sporazuma o tehničkim preprekama u trgovini (Sporazum o TBT-u) koje su ugrađene u ovaj Sporazum u skladu s člankom 4.2., definira ili navodi značenje nekog pojma, opći pojmovi za postupke normizacije i ocjenjivanja sukladnosti u pravilu imaju značenje koje im je dano definicijom donesenom u okviru sustava Ujedinjenih naroda i definicijom koju su donijela međunarodna tijela za normizaciju uzimajući u obzir njihov kontekst te cilj i svrhu ovog poglavlja.

4. Upućivanja u ovom poglavlju na tehničke propise, norme i postupke ocjenjivanja sukladnosti uključuju njihove izmjene te dopune pravila ili proizvoda koji su njima obuhvaćeni, izuzev izmjena i dopuna beznačajne prirode.

5. Članak 1.8.2. (Opseg obveza) ne primjenjuje se na članke 3., 4., 7., 8. i 9. Sporazuma o tehničkim preprekama u trgovini (TBT), kako je ugrađen u ovaj Sporazum.

ČLANAK 4.2.

Ugrađivanje Sporazuma o TBT-u

1. Sljedeće odredbe Sporazuma o TBT-u ugrađuju se u ovaj Sporazum i čine njegov sastavni dio:

(a) članak 2. (Izrada, donošenje i primjena tehničkih propisa središnjih tijela državne uprave);

(b) članak 3. (Izrada, donošenje i primjena tehničkih propisa – lokalna tijela državne uprave i nevladina tijela);

(c) članak 4. (Izrada, donošenje i primjena normi);

(d) članak 5. (Postupci ocjenjivanja sukladnosti koje provode središnja tijela državne uprave);

(e) članak 6. (Priznavanje ocjenjivanja sukladnosti koje provode središnja tijela državne uprave), bez ograničavanja prava ili obveza stranaka u skladu s Protokolom o uzajamnom prihvaćanju rezultata ocjenjivanja sukladnosti i Protokolom o uzajamnom priznavanju programa sukladnosti i provedbe u pogledu dobre proizvođačke prakse za farmaceutske proizvode;

(f) članak 7. (Postupci lokalnih tijela državne uprave za ocjenjivanja sukladnosti);

(g) članak 8. (Postupci ocjenjivanja sukladnosti koje provode središnja tijela državne uprave);

(h) članak 9. (Međunarodni i regionalni sustavi);

(i) Prilog 1. (Pojmovi i njihove definicije za potrebe ovog Sporazuma); i

(j) Prilog 3. (Kodeks dobre prakse za pripremu, donošenje i primjenu normi).

2. Naziv „članovi" u ugrađenim odredbama ima isto značenje u ovom Sporazumu kao i u Sporazumu o TBT-u.

3. U odnosu na članke 3., 4., 7. 8. i 9. Sporazuma o TBT-u, dvadeset deveto poglavlje (Rješavanje sporova) može se primijeniti u slučajevima kada stranka smatra da druga stranka nije ostvarila zadovoljavajuće rezultate u skladu s tim člancima i da je to znatno utjecalo na njezine trgovinske interese. U tom su pogledu takvi rezultati istovjetni rezultatima kao u slučaju da je predmetno tijelo stranka.

ČLANAK 4.3.

Suradnja

Stranke jačaju svoju suradnju u područjima tehničkih propisa, normi, mjeriteljstva, postupaka ocjenjivanja sukladnosti, nadzora tržišta ili aktivnosti praćenja i provedbe u cilju jačanja trgovine između stranaka, kako je utvrđeno u dvadeset prvom poglavlju (Regulatorna suradnja). To može uključivati promicanje i poticanje suradnje između javnih ili privatnih organizacija stranaka nadležnih za mjeriteljstvo, normizaciju, ispitivanje, certifikaciju i akreditaciju, nadzor tržišta ili aktivnosti praćenja i provedbe, a posebno poticanje njihovih tijela za akreditaciju i ocjenjivanje sukladnosti da sudjeluju u mehanizmima suradnje kojima se promiče prihvaćanje rezultata ocjenjivanja sukladnosti.

ČLANAK 4.4.

Tehnički propisi

1. Stranke se obvezuju surađivati u mjeri u kojoj je to moguće kako bi osigurale usklađenost svojih tehničkih propisa. U tu svrhu, ako stranka izrazi interes za razvoj tehničkog propisa koji je istovjetnog ili sličnog područja primjene kao propis koji postoji u drugoj stranci ili ga druga stranka priprema, ta druga stranka stranci na zahtjev dostavlja , u mjeri u kojoj je to izvedivo, relevantne informacije, studije i podatke koje je upotrebljavala u pripremi svojeg tehničkog propisa, bez obzira na to je li donesen ili je u pripremi. Stranke prepoznaju da će možda biti nužno pojasniti i dogovoriti područje primjene određenog zahtjeva te izuzeti povjerljive informacije.

2. Stranka koja je pripremila tehnički propis koji smatra istovjetnim tehničkom propisu druge stranke na temelju usporedivosti cilja i obuhvaćenih proizvoda može zatražiti da druga stranka prizna istovjetnost tog tehničkog propisa. Stranka podnosi zahtjev u pisanom obliku i navodi detaljne razloge zašto bi se tehnički propis trebao smatrati istovjetnim, uključujući razloge u pogledu obuhvaćenih proizvoda. Stranka koja se ne slaže da je tehnički propis istovjetan, drugoj stranci na zahtjev dostavlja razloge za svoju odluku.

ČLANAK 4.5.

Ocjenjivanje sukladnosti

Stranke primjenjuju Protokol o uzajamnom prihvaćanju rezultata ocjenjivanja sukladnosti i Protokol o uzajamnom priznavanju programa sukladnosti i provedbe u pogledu dobre proizvođačke prakse za farmaceutske proizvode.

ČLANAK 4.6.

Transparentnost

1. Svaka stranka osigurava da se postupcima transparentnosti u pogledu izrade tehničkih propisa i postupaka ocjenjivanja sukladnosti zainteresiranim osobama stranaka omogućuje da sudjeluju u odgovarajućoj ranoj fazi kada se još uvijek mogu uvesti izmjene i kada se mogu uzeti u obzir primjedbe, osim u slučaju pojave ili opasnosti od pojave izvanrednih problema u pogledu sigurnosti, zdravlja, zaštite okoliša ili nacionalne sigurnosti. Ako je postupak savjetovanja u vezi s izradom tehničkih propisa ili postupaka ocjenjivanja sukladnosti javan, svaka stranka dopušta osobama iz druge stranke da sudjeluju pod uvjetima koji nisu manje povoljni od onih koji se primjenjuju na njihove vlastite osobe.

2. Stranke promiču bližu suradnju između normizacijskih tijela koja se nalaze na njihovim državnim područjima u cilju olakšavanja, među ostalim, razmjene informacija o njihovim aktivnostima te usklađivanja normi na temelju zajedničkih interesa i uzajamnosti prema modalitetima koje će dogovoriti predmetna normizacijska tijela.

3. Svaka stranka nastoji drugoj stranci osigurati rok od najmanje 60 dana od dostavljanja prijedloga tehničkih propisa i postupaka ocjenjivanja sukladnosti Središnjem registru obavijesti WTO-a za dostavljanje pisanih primjedbi, osim u slučaju pojave ili opasnosti od pojave izvanrednih problema u pogledu sigurnosti, zdravlja, zaštite okoliša ili nacionalne sigurnosti. Stranka mora pozitivno razmotriti sve razumne zahtjeve za produljenje roka za dostavljanje primjedbi.

4. Ako stranka zaprimi primjedbe druge stranke na svoj prijedlog tehničkog propisa ili postupka ocjenjivanja sukladnosti, na te primjedbe mora odgovoriti pisanim putem prije donošenja tehničkog propisa ili postupka ocjenjivanja sukladnosti.

5. Svaka stranka objavljuje ili na neki drugi način stavlja na raspolaganje, u tiskanom ili elektroničkom obliku, svoje odgovore ili sažetak svojih odgovora na bitne primjedbe koje je zaprimila, i to najkasnije do datuma objave donesenog tehničkog propisa ili postupka ocjenjivanja sukladnosti.

6. Svaka stranka na zahtjev druge stranke dostavlja informacije o ciljevima, pravnoj osnovi i obrazloženju tehničkog propisa ili postupka ocjenjivanja sukladnosti koji je donijela ili čije donošenje je predložila.

7. Stranka mora pozitivno razmotriti razuman zahtjev druge stranke, zaprimljen prije isteka roka za dostavljanje primjedbi nakon dostavljanja prijedloga tehničkog propisa, za utvrđivanje ili produljenje razdoblja između donošenja tehničkog propisa i datuma njegove primjene, osim ako se zbog kašnjenja ne bi ostvarili legitimni ciljevi koji se nastoje ostvariti.

8. Svaka stranka osigurava da su njezini doneseni tehnički propisi i postupci ocjenjivanja sukladnosti javno dostupni na službenim web-mjestima.

9. Ako stranka robu uvezenu s državnog područja druge stranke zadrži u luci ulaska uz obrazloženje da roba nije u skladu s tehničkim propisom, mora bez odgode obavijestiti uvoznika o razlozima za zadržavanje robe.

ČLANAK 4.7.

Upravljanje poglavljem

1. Stranke surađuju u pitanjima obuhvaćenima ovim poglavljem. Stranke su suglasne da Odbor za trgovinu robom, uspostavljen u skladu s člankom 26.2. stavkom 1. točkom (a) obavlja sljedeće zadaće:

(a) upravlja provedbom ovog poglavlja;

(b) žurno rješava probleme na koje je ukazala stranka u vezi s izradom, donošenjem ili primjenom normi, tehničkih propisa ili postupaka ocjenjivanja sukladnosti;

(c) na zahtjev stranke olakšava raspravu o procjeni rizika ili opasnosti koju provodi druga stranka;

(d) potiče suradnju između normizacijskih tijela i tijela za ocjenjivanje sukladnosti stranaka;

(e) razmjenjuje informacije o normama, tehničkim propisima ili postupcima ocjenjivanja sukladnosti, uključujući one trećih strana ili međunarodnih tijela ako za to postoji uzajamni interes;

(f) preispituje ovo poglavlje s obzirom na razvoj događaja pred Odborom WTO-a za tehničke prepreke u trgovini ili u skladu sa Sporazumom o TBT-u i, ako je nužno, izrađuje preporuke za izmjenu ovog poglavlja koje će razmatrati Zajednički odbor CETA-e;

(g) poduzima druge korake za koje stranke smatraju da će im pomoći u provedbi ovog poglavlja i Sporazuma o TBT-u i u olakšavanju trgovine između stranaka; i

(h) prema potrebi, izvješćuje Zajednički odbor CETA-e o provedbi ovog poglavlja, ako je primjenjivo.

2. Ako stranke ne mogu riješiti pitanje obuhvaćeno ovim poglavljem putem Odbora za trgovinu robom , na zahtjev stranke Zajednički odbor CETA-e može uspostaviti *ad hoc* tehničku radnu skupinu radi pronalaska rješenja za olakšavanje trgovine. Ako se stranka ne slaže sa zahtjevom druge stranke o uspostavi tehničke radne skupine, na zahtjev mora objasniti razloge svoje odluke. Stranke vode tehničku radnu skupinu.

3. Ako je stranka zatražila informacije, druga ih stranka mora dostaviti u razumnom roku, u skladu s odredbama ovog poglavlja, u tiskanom ili elektroničkom obliku. Stranka nastoji odgovoriti na svaki zahtjev za informacije u roku od 60 dana.

PETO POGLAVLJE

SANITARNE I FITOSANITARNE MJERE

ČLANAK 5.1.

Definicije

1. Za potrebe ovog poglavlja primjenjuju se sljedeće definicije:

(a) definicije iz Priloga A Sporazumu o SPS-u;

(b) definicije donesene pod okriljem Komisije za Codex Alimentarius (dalje u tekstu: „Codex”);

(c) definicije donesene pod okriljem Svjetske organizacije za zdravlje životinja („OIE”);

(d) definicije donesene pod okriljem *Međunarodne konvencije o zaštiti bilja* („IPPC”);

(e) zaštićeno područje za određeni regulirani štetni organizam znači službeno određeno zemljopisno područje u Europskoj uniji na kojem taj organizam nije prisutan unatoč povoljnim uvjetima i njegovoj prisutnosti u ostalim dijelovima Europske unije; i

(f) nadležno tijelo stranke znači tijelo navedeno u Prilogu 5.-A;

2. U skladu sa stavkom 1., ako postoje nedosljednosti između definicija donesenih u okviru Codexa, OIE-a, IPPC-a i definicija iz Sporazuma o SPS-u, primjenjuju se definicije iz Sporazuma o SPS-u.

ČLANAK 5.2.

Ciljevi

Ciljevi ovog poglavlja jesu sljedeći:

(a) zaštititi život i zdravlje ljudi, životinja i bilja uz istovremeno olakšavanje trgovine;

(b) osigurati da se sanitarnim i fitosanitarnim mjerama stranaka ne stvaraju neopravdane prepreke u trgovini; i

(c) poticati provedbu Sporazuma o SPS-u.

ČLANAK 5.3.

Područje primjene

Ovo se poglavlje primjenjuje na sanitarne i fitosanitarne mjere koje mogu izravno ili neizravno utjecati na trgovinu između stranaka.

ČLANAK 5.4.

Prava i obveze

Stranke potvrđuju svoja prava i obveze u okviru Sporazuma o SPS-u.

ČLANAK 5.5.

Prilagodba regionalnim uvjetima

1. U pogledu životinja te proizvoda i nusproizvoda životinjskog podrijetla:

(a) stranke priznaju koncept zoniranja i odlučile su ga primjenjivati na bolesti navedene u Prilogu 5.-B;

(b) ako stranke odluče o načelima i smjernicama za priznavanje regionalnih uvjeta, ta načela i smjernice moraju uključiti u Prilog 5.-C;

(c) za potrebe točke (a), stranka uvoznica temeljit će svoju sanitarnu mjeru koju primjenjuje na stranku izvoznicu čije je državno područje pogođeno bolešću navedenom u Prilogu 5.-B na odluci o zoniranju koju je donijela stranka izvoznica, pod uvjetom da se stranka uvoznica uvjerila da je odluka stranke izvoznice o zoniranju u skladu s načelima i smjernicama koje su stranke utvrdile u Prilogu 5.-C, i da se temelji na relevantnim međunarodnim normama, smjernicama i preporukama. Stranka uvoznica može primijeniti dodatne mjere za postizanje odgovarajuće razine sanitarne zaštite;

(d) ako stranka smatra da ima poseban status u pogledu određene bolesti koja nije navedena u Prilogu 5.-B, može zatražiti priznavanje tog statusa. Stranka uvoznica može zatražiti dodatna jamstva za uvoz živih životinja, proizvoda i nusproizvoda životinjskog podrijetla primjerena dogovorenom statusu koji je priznala stranka uvoznica, uključujući posebne uvjete utvrđene u Prilogu 5.-E; i

(e) stranke priznaju koncept kompartmentalizacije i suglasne su surađivati na tom pitanju.

2. U pogledu biljaka i biljnih proizvoda:

(a) ako stranka uvoznica uspostavi ili zadrži svoju fitosanitarnu mjeru, među ostalim u obzir mora uzeti status određenog područja u pogledu štetnika, kao što je područje bez štetnika, mjesto proizvodnje bez štetnika, proizvodni objekt bez štetnika, područje s niskom stopom pojavnosti štetnika i zaštićena zona koju je uspostavila stranka izvoznica; i

(b) ako stranke odluče o načelima i smjernicama za priznavanje regionalnih uvjeta, ta načela i smjernice moraju uključiti u Prilog 5.-C;

ČLANAK 5.6.

Istovrijednost

1. Stranka uvoznica prihvaća sanitarnu ili fitosanitarnu mjeru stranke izvoznice kao istovrijednu svojoj mjeri ako stranka izvoznica objektivno dokaže stranci uvoznici da se njezinom mjerom ostvaruje odgovarajuća razina sanitarne ili fitosanitarne zaštite stranke uvoznice.

2. U Prilogu 5.-D utvrđena su načela i smjernice za utvrđivanje, priznavanje i održavanje istovrijednosti.

3. U Prilogu 5.-E utvrđeno je sljedeće:

(a) područje za koje stranka uvoznica priznaje da je sanitarna ili fitosanitarna mjera stranke izvoznice istovrijedna njezinoj mjeri; i

(b) područje za koje stranka uvoznica priznaje da se ispunjenjem navedenog posebnog uvjeta, u kombinaciji sa sanitarnom i fitosanitarnom mjerom stranke izvoznice, postiže odgovarajuća razina sanitarne i fitosanitarne zaštite stranke uvoznice.

4. Za potrebe ovog poglavlja, članak 1.7 (Upućivanje na zakone) primjenjuje se u skladu s ovim člankom, Prilogom 5-D i općim napomenama uz Prilog 5-E

ČLANAK 5.7.

Trgovinski uvjeti

1. Stranka uvoznica stavlja na raspolaganje svoje opće sanitarne i fitosanitarne uvozne zahtjeve za svu robu. Ako stranke zajednički utvrde određenu robu kao prioritetnu, stranka uvoznica utvrđuje posebne sanitarne i fitosanitarne uvozne zahtjeve, osim ako stranke odluče drukčije. Pri utvrđivanju koja je roba prioritetna stranke surađuju kako bi osigurale učinkovito upravljanje dostupnim resursima. Posebni uvozni zahtjevi trebaju se primjenjivati na cijelo državno područje stranke izvoznice.

2. U skladu sa stavkom 1., stranka uvoznica bez odgode poduzima nužni postupak za uspostavu posebnih sanitarnih i fitosanitarnih uvoznih zahtjeva za robu koja je utvrđena kao prioritetna. Kada se uspostave ti posebni uvozni zahtjevi, stranka uvoznica bez odgode poduzima nužne korake kako bi omogućila trgovinu na temelju tih uvoznih zahtjeva.

3. Za potrebe uspostave posebnih sanitarnih i fitosanitarnih uvoznih zahtjeva, stranka izvoznica na zahtjev stranke uvoznice:

(a) dostavlja sve relevantne informacije koje zahtjeva stranka uvoznica; i

(b) stranci uvoznici omogućuje razuman pristup radi pregleda, ispitivanja, revizije i obavljanja drugih relevantnih postupaka.

4. Ako stranka uvoznica vodi popis ovlaštenih subjekata ili objekata za uvoz robe, mora odobriti subjekt ili objekt koji se nalazi na državnom području stranke izvoznice bez prethodnog pregleda tog subjekta ili objekta u sljedećim uvjetima:

(a) ako je stranka izvoznica podnijela zahtjev za takvo odobrenje subjekta ili objekta popraćen odgovarajućim jamstvima; i

(b) ispunjeni su uvjeti i postupci utvrđeni u Prilogu 5.-F.

5. U skladu sa stavkom 4., stranka uvoznica objavljuje svoje popise ovlaštenih subjekata ili objekata.

6. Stranka u načelu prihvaća pošiljku uređene robe bez prethodnog carinjenja robe na temelju pošiljke, osim ako stranke odluče drukčije.

7. Stranka uvoznica može tražiti da relevantno nadležno tijelo stranke izvoznice objektivno dokaže, na način prihvatljiv stranci uvoznici, da se uvozni zahtjevi mogu ispuniti ili su ispunjeni.

8. Stranke bi trebale slijediti postupak utvrđen u Prilogu 5.-G o posebnim uvoznim zahtjevima za zdravlje bilja.

ČLANAK 5.8.

Revizija i provjera

1. U svrhe očuvanja povjerenja u provedbu ovog poglavlja, stranka može provoditi reviziju ili provjeru, ili oboje, cijelog kontrolnog programa nadležnog tijela druge stranke ili njegova dijela. Stranka snosi vlastite troškove povezane s revizijom ili provjerom.

2. Ako stranke odluče o načelima i smjernicama za provođenje revizije ili provjere, ta načela i smjernice moraju uključiti u Prilog 5.-H. Ako stranka provodi reviziju ili provjeru, to mora učiniti u skladu s načelima i smjernicama iz Priloga 5.-H.

ČLANAK 5.9.

Izvozni certifikati

1. Ako je za uvoz pošiljke živih životinja ili proizvoda životinjskog podrijetla potreban službeni zdravstveni certifikat te ako je stranka uvoznica prihvatila sanitarnu ili fitosanitarnu mjeru stranke izvoznice kao istovjetnu svojoj u odnosu na takve životinje ili proizvode životinjskog podrijetla, stranke za takav certifikat moraju upotrebljavati predložak zdravstvene potvrde propisan u Prilogu 5.-I, osim ako stranke odluče drukčije. Stranke mogu upotrebljavati predložak potvrde i za druge proizvode ako tako odluče.

2. U Prilogu 5.-I utvrđena su načela i smjernice za certifikaciju izvoza, uključujući elektroničke certifikate, povlačenje ili zamjenu certifikata, jezične režime i predloške potvrda.

ČLANAK 5.10.

Uvozne kontrole i naknade

1. U Prilogu 5.-J utvrđena su načela i smjernice za uvozne kontrole i naknade, uključujući stopu učestalosti uvoznih kontrola.

2. Ako se uvoznim kontrolama utvrdi nesukladnost s odgovarajućim uvoznim zahtjevima, mjere koje stranka uvoznica poduzima moraju se temeljiti na procjeni uključenog rizika i ne smiju više ograničavati trgovinu nego što je potrebno za postizanje odgovarajuće razine sanitarne ili fitosanitarne zaštite stranke.

3. Kada je to moguće, stranka uvoznica obavješćuje uvoznika nesukladne pošiljke ili njegova zastupnika o razlogu nesukladnosti i daje im priliku da preispitaju odluku. Stranka uvoznica uzima u obzir sve relevantne informacije dostavljene za pomoć u preispitivanju odluke.

4. Stranka može naplaćivati naknade za troškove provođenja graničnih kontrola, koje ne smiju premašivati povrat troškova.

ČLANAK 5.11.

Obavješćivanje i razmjena informacija

1. Stranka bez odgode obavješćuje drugu stranku o sljedećemu:

(a) znatnoj promjeni statusa u pogledu štetnika ili bolesti, kao što je prisutnost i razvoj bolesti navedenih u Prilogu 5.-B;

(b) nalazu od epidemiološke važnosti u pogledu bolesti životinja koja nije navedena u Prilogu 5.-B ili koja je nova bolest; i

(c) znatnom problemu sigurnosti hrane povezanom s proizvodom s kojim stranke trguju.

2. Stranke nastoje razmjenjivati informacije o drugim relevantnim pitanjima, uključujući sljedeće:

(a) promjene sanitarne ili fitosanitarne mjere stranke;

(b) znatne promjene u strukturi ili organizaciji nadležnog tijela stranke;

(c) na zahtjev, rezultate službene kontrole stranke i izvješće koje se odnosi na rezultate provedene kontrole;

(d) rezultate uvozne kontrole predviđene u članku 5.10. u slučaju odbijene ili nesukladne pošiljke; i

(e) na zahtjev, analizu rizika ili znanstveno mišljenje koje je dostavila stranka i koji su relevantni za ovo poglavlje.

3. Ako Zajednički upravljački odbor ne odluči drukčije, dostavom informacija iz stavka 1. ili 2. putem obavijesti u WTO-ov Središnji registar obavijesti ili relevantnom međunarodnom tijelu za normizaciju, u skladu s njegovim primjenjivim pravilima, ispunjeni su zahtjevi iz stavaka 1. i 2. kako se primjenjuju na te informacije.

ČLANAK 5.12.

Tehnička savjetovanja

U slučaju ozbiljne zabrinutosti stranke u pogledu sigurnosti hrane, zdravlja bilja ili životinja ili sanitarne ili fitosanitarne mjere koju je predložila ili provela druga stranka, ta stranka može zatražiti tehničko savjetovanje s drugom strankom. Stranka kojoj je zahtjev upućen treba na njega odgovoriti bez odgode. Svaka stranka nastoji dostaviti potrebne informacije kako bi se izbjeglo narušavanje trgovine i, ovisno o slučaju, pronašlo uzajamno prihvatljivo rješenje.

ČLANAK 5.13.

Hitne sanitarne i fitosanitarne mjere

1. Stranka obavješćuje drugu stranku o hitnoj sanitarnoj ili fitosanitarnoj mjeri u roku od 24 sata od svoje oduke o provedbi te mjere. Ako stranka zatraži tehničko savjetovanje u pogledu hitne sanitarne ili fitosanitarne mjere, ono se mora održati u roku od 10 dana od obavijesti o hitnoj sanitarnoj ili fitosanitarnoj mjeri. Stranke uzimaju u obzir sve informacije dostavljene u okviru tehničkog savjetovanja.

2. Kada donosi odluku o pošiljci koja se u trenutku donošenja hitne sanitarne ili fitosanitarne mjere prevozi između stranaka, stranka uvoznica uzima u obzir sve informacije koje je stranka izvoznica pravovremeno dostavila.

ČLANAK 5.14.

Zajednički upravljački odbor za sanitarne i fitosanitarne mjere

1. Zajednički upravljački odbor za sanitarne i fitosanitarne mjere (dalje u tekstu: „Zajednički upravljački odbor”), uspostavljen u skladu s člankom 26.2. stavkom 1. točkom (d), čine predstavnici iz regulatornog i trgovačkog sektora svake stranke odgovorni za sanitarne i fitosanitarne mjere.

2. Zadaće Zajedničkog upravljačkog odbora uključuju sljedeće:

(a) praćenje provedbe ovog poglavlja, razmatranje pitanja povezanih s ovim poglavljem i analizu svih pitanja koja mogu nastati u vezi s njegovom provedbom;

(b) davanje smjernica za utvrđivanje problema, određivanje prioriteta, upravljanje problemima te njihovo rješavanje;

(c) ispunjavanje zahtjeva stranke za izmjenu uvozne kontrole;

(d) najmanje jednom godišnje, preispitivanje priloga ovom poglavlju, posebno s obzirom na napredak ostvaren u okviru savjetovanja predviđenih u ovom Sporazumu. Nakon preispitivanja priloga, Zajednički upravljački odbor može odlučiti izmijeniti priloge ovom poglavlju. Stranke mogu odobriti odluku Zajedničkog upravljačkog odbora u skladu sa svojim postupcima koji su nužni za stupanje na snagu izmjene. Ta odluka stupa na snagu na datum koji dogovore stranke;

(e) praćenje provedbe odluke navedene u prethodnoj točki (d) te primjene mjera navedenih u prethodnoj točki (d);

(f) osiguravanje redovitog foruma za razmjenu informacija koje se odnose na regulatorni sustav svake od stranaka, uključujući znanstvene procjene i procjene rizika na kojima se temelje sanitarne i fitosanitarne mjere; i

(g) izradu i održavanje dokumenta u kojem je detaljno opisano stanje rasprava između stranaka o njihovu radu na priznavanju istovrijednosti posebnih sanitarnih i fitosanitarnih mjera.

3. Zajednički upravljački odbor među ostalim može:

(a) utvrditi prilike za snažnije bilateralne odnose, uključujući pojačane veze, koje mogu uključivati razmjenu službenika;

(b) u ranoj fazi razmatrati promjenu, ili predloženu promjenu, sanitarne ili fitosanitarne mjere koja se razmatra;

(c) omogućiti bolje razumijevanje između stranaka o provedbi Sporazuma o SPS-u i promicati suradnju između stranaka o pitanjima SPS-a o kojima se raspravlja na multilateralnim forumima, uključujući Odbor WTO-a za sanitarne i fitosanitarne mjere i međunarodna tijela za normizaciju, ako je primjenjivo; ili

(d) u ranoj fazi utvrditi inicijative koje imaju sanitarnu ili fitosanitarnu komponentu i koje bi mogle imati koristi od suradnje, te raspravljati o tim inicijativama.

4. Zajednički upravljački odbor može uspostaviti radne skupine sastavljene od predstavnika stranaka na stručnoj razini koje će rješavati posebna sanitarna i fitosanitarna pitanja.

5. Stranka može bilo koje sanitarno i fitosanitarno pitanje uputiti Zajedničkom upravljačkom odboru. Zajednički upravljački odbor trebao bi to pitanje razmotriti što je žurnije moguće.

6. Ako Zajednički upravljački odbor ne može brzo riješiti pitanje, na zahtjev stranke mora odmah o tome izvijestiti Zajednički odbor CETA-e.

7. Osim ako su stranke odlučile drukčije, Zajednički upravljački odbor sastaje se i utvrđuje svoj program rada najkasnije 180 dana nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma te svoj poslovnik najkasnije godinu dana nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma.

8. Nakon početnog sastanka Zajednički upravljački odbor sastaje se prema potrebi, obično jednom godišnje. Zajednički upravljački odbor može odlučiti da će se sastajati putem videokonferencije ili telekonferencije, a pitanja može rješavati i izvan sastanaka dopisnim putem.

9. Zajednički upravljački odbor svake godine izvješćuje Zajednički odbor CETA-e o svojim aktivnostima i programu rada.

10. Nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma, svaka stranka određuje kontaktnu točku za koordinaciju dnevnog reda Zajedničkog upravljačkog odbora i olakšavanje komunikacije o sanitarnim i fitosanitarnim pitanjima te o tome pisanim putem obavješćuje drugu stranku.

ŠESTO POGLAVLJE

CARINSKI REŽIM I OLAKŠAVANJE TRGOVINE

ČLANAK 6.1.

Ciljevi i načela

1. Stranke potvrđuju važnost pitanja carina i olakšavanja trgovine u promjenjivom svjetskom trgovinskom okruženju.

2. Stranke surađuju i razmjenjuju informacije, uključujući informacije o najboljoj praksi, u mjeri u kojoj je to moguće, u cilju promicanja primjene i poštovanja mjera olakšavanja trgovine iz ovog Sporazuma.

3. Mjerama za olakšavanje trgovine ne smiju se ugroziti mehanizmi za zaštitu osobe učinkovitom provedbom i poštovanjem zakonodavstva stranke.

4. Uvozni, izvozni i provozni zahtjevi i postupci ne smiju predstavljati veće administrativno opterećenje ili više ograničavati trgovinu nego što je potrebno za ostvarenje legitimnog cilja.

5. Postojeći međunarodni trgovinski i carinski instrumenti i norme osnova su za uvozne, izvozne i provozne zahtjeve i postupke, osim ako bi bili neprikladno ili neučinkovito sredstvo za ostvarenje legitimnog cilja.

ČLANAK 6.2.

Transparentnost

1. Svaka stranka objavljuje ili na neki drugi način stavlja na raspolaganje, uključujući elektroničkim putem, svoje zakonodavstvo, propise, sudske odluke i upravne politike povezane sa zahtjevima za uvoz ili izvoz robe.

2. Svaka stranka nastoji učiniti javno dostupnima, među ostalim na internetu, predložene propise i upravne politike povezane s carinskim pitanjima i pružiti zainteresiranim stranama priliku da iznesu svoje primjedbe prije njihova donošenja.

3. Svaka stranka određuje ili održava jednu ili više kontaktnih točaka za odgovaranje na upite zainteresiranih osoba u vezi s carinskim pitanjima te na internetu objavljuje informacije o postupcima za postavljanje takvih upita.

ČLANAK 6.3.

Puštanje robe

1. Svaka stranka donosi ili zadržava pojednostavnjene carinske postupke za učinkovito puštanje robe u cilju olakšavanja trgovine između stranaka i smanjenja troškova za uvoznike i izvoznike.

2. Svaka stranka osigurava da se tim pojednostavnjenim postupcima:

(a) omogućuje puštanje robe u promet u roku koji nije duži od roka potrebnog za osiguravanje sukladnosti s njezinim zakonodavstvom;

(b) omogućuje da se roba, i u mjeri u kojoj je to moguće kontrolirana ili regulirana robe, pušta na prvoj točki dolaska;

(c) nastoji omogućiti brzo puštanje robe koju treba hitno cariniti;

(d) omogućuje uvozniku ili njegovu zastupniku da ukloni robu iz carinske kontrole prije konačnog utvrđivanja i plaćanja carina, poreza i pristojbi. Prije puštanja robe stranka može zatražiti od uvoznika da dostavi dovoljno jamstvo u obliku garancije, pologa ili nekog drugog odgovarajućeg instrumenta; i

(e) predvide, u skladu s njezinim zakonodavstvom, pojednostavnjeni zahtjevi za dokumentaciju za ulazak robe male vrijednosti kako je utvrdila svaka stranka.

3. Svaka stranka u okviru svojih pojednostavnjenih postupaka može zatražiti podnošenje opsežnijih informacija u okviru računovodstva i provjera nakon ulaska, ako je primjenjivo.

4. Svaka stranka omogućuje brzo puštanje robe i, u mjeri u kojoj je to moguće i ako je primjenjivo predviđa:

(a) elektroničko podnošenje i obradu informacija unaprijed prije fizičkog dolaska robe kako bi se omogućilo njezino puštanje nakon dolaska, ako nije utvrđen rizik ili ako nije potrebno izvršiti nasumične provjere; i

(b) carinjenje određene robe uz minimalnu dokumentaciju.

5. Svaka stranka u mjeri u kojoj je to moguće osigurava da njezina nadležna tijela i agencije uključene u granične i ostale uvozne i izvozne kontrole surađuju i koordiniraju svoje aktivnosti u cilju olakšavanja trgovine, među ostalim usklađivanjem zahtjeva u pogledu podataka i dokumentacije za uvoz i izvoz te uspostavljanjem jedinstvene lokacije na kojoj se samo jednom obavlja provjera dokumentacije i fizička provjera pošiljaka.

6. Svaka stranka u mjeri u kojoj je to moguće osigurava usklađenost svojih uvoznih i izvoznih zahtjeva u cilju olakšavanja trgovine, bez obzira na to primjenjuje li te zahtjeve agencija ili carinska uprava u ime te agencije.

ČLANAK 6.4.

Određivanje carinske vrijednosti

1. Sporazumom o određivanju carinske vrijednosti uređuje se određivanje carinske vrijednosti koje se primjenjuje na uzajamnu trgovinu između stranaka.

2. Stranke surađuju u cilju zauzimanja zajedničkog pristupa pitanjima povezanima s određivanjem carinske vrijednosti.

ČLANAK 6.5.

Razvrstavanje robe

Razvrstavanje robe u trgovini između stranaka u skladu s ovim Sporazumom utvrđeno je u carinskoj nomenklaturi svake stranke u skladu s Harmoniziranim sustavom.

ČLANAK 6.6.

Naknade i pristojbe

Svaka stranka objavljuje ili na neki drugi način stavlja na raspolaganje informacije o pristojbama i naknadama koje određuje carinska uprava te stranke, među ostalim elektroničkim putem. Te informacije uključuju primjenjive pristojbe i naknade, razlog za primjenu takvih pristojbi i naknada, nadležno tijelo te vrijeme i način plaćanja. Stranka ne smije odrediti nove ili izmijenjene pristojbe i naknade prije nego što tu informaciju objavi ili na neki drugi način stavi raspolaganje.

ČLANAK 6.7.

Upravljanje rizicima

1. Svaka stranka svoje postupke pregleda, puštanja i provjere nakon ulaska temelji na načelima procjene rizika, umjesto da zahtjeva sveobuhvatnu provjeru sukladnosti s uvoznim zahtjevima svake pošiljke čiji se ulazak traži.

2. Svaka stranka donosi i primjenjuje svoje zahtjeve za uvoz, izvoz i provoz te postupke postupanja s robom na temelju načela upravljanja rizikom i usmjerava mjere provjere sukladnosti na transakcije koje zavrjeđuju pozornost.

3. Stavcima 1. i 2. ne sprječava se stranka da provodi kontrole kvalitete i provjere sukladnosti koje mogu zahtijevaju opsežnije preglede.

ČLANAK 6.8.

Automatizacija

1. Svaka stranka koristi se informacijskim tehnologijama kojima se ubrzavaju njezini postupci za puštanje robe u cilju olakšavanja trgovine, uključujući trgovinu između stranaka.

2. Svaka stranka dužna je:

(a) nastojati staviti na raspolaganje elektroničkim putem carinske obrasce koji su potrebni za uvoz ili izvoz robe;

(b) omogućiti, u skladu sa svojim zakonodavstvom, podnošenje tih carinskih obrazaca u elektroničkom obliku; i

(c) ako je moguće, preko svoje carinske uprave omogućiti elektroničku razmjenu informacija sa svojom trgovinskom zajednicom.

3. Svaka stranka nastoji:

(a) razviti ili održavati potpuno međusobno povezane sustave jedinstvenog mjesta za olakšavanje jedinstvenog elektroničkog podnošenja informacija propisanih u carinskom i necarinskom zakonodavstvu za prekogranično kretanje robe; i

(b) razviti skup podatkovnih elemenata i postupaka u skladu s podatkovnim modelom Svjetske carinske organizacije („WCO”) i njezinim povezanim preporukama i smjernicama.

4. Stranke nastoje surađivati na razvoju interoperabilnih elektroničkih sustava, među ostalim uzimajući u obzir rad WCO-a, u cilju olakšavanja trgovine između stranaka.

ČLANAK 6.9.

Prethodno mišljenje

1. Na pisani zahtjev stranka izdaje prethodno mišljenje o razvrstavanju robe u carinsku tarifu u skladu sa svojim zakonodavstvom.

2. Podložno zahtjevima povjerljivosti, svaka stranka objavljuje, primjerice na internetu, informacije o prethodnim mišljenjima o razvrstavanju u carinsku tarifu koje su relevantne za razumijevanje i primjenu pravila za razvrstavanje u carinsku tarifu.

3. U cilju olakšavanja trgovine stranke u svoj bilateralni dijalog uključuju redovite informacije o izmjenama svojih zakona i provedbenih mjera u vezi s pitanjima iz stavaka 1. i 2.

ČLANAK 6.10.

Preispitivanje i žalba

1. Svaka stranka osigurava da sve upravne mjere ili službene odluke donesene u vezi s uvozom robe mogu bez odlaganja preispitati sudovi, arbitražna tijela ili upravni sudovi ili da mogu biti preispitane u upravnim postupcima.

2. Sud ili službenik koji postupa u skladu s tim upravnim postupcima neovisan je o službeniku ili uredu koji donosi odluku i ima nadležnost za zadržavanje, izmjenu ili poništenje odluke u skladu sa zakonodavstvom stranke.

3. Prije nego što se od osobe zatraži da pravnu zaštitu traži na formalnijoj ili sudskoj razini, svaka stranka predviđa mogućnost žalbe ili preispitivanja na upravnoj razini koja je neovisna o službeniku ili uredu odgovornom za prvobitnu mjeru ili odluku.

4. Svaka stranka osobi koja je primila prethodno mišljenje u skladu s člankom 6.9. odobrava pravo na preispitivanje odluka ili žalbu na prethodna mišljenja carinske uprave u osnovi istovjetno onome koje odobrava uvoznicima na njezinu državnom području.

ČLANAK 6.11.

Sankcije

Svaka stranka osigurava da je u njezinu carinskom zakonodavstvu predviđeno da sankcije određene za povrede tog zakonodavstva budu razmjerne i nediskriminacijske te da se primjenom tih sankcija ne uzrokuju neopravdana kašnjenja.

ČLANAK 6.12.

Povjerljivost

1. Svaka stranka u skladu sa svojim zakonodavstvom smatra strogo povjerljivima sve informacije pribavljene u skladu s ovim poglavljem koje su po svojoj prirodi povjerljive ili se dostavljaju na povjerljivoj osnovi te ih štiti od otkrivanja kojim bi se mogao ugroziti konkurentni položaj osobe koja dostavlja informacije.

2. Ako je stranka koja prima ili pribavlja informacije iz stavka 1. u skladu sa svojim zakonodavstvom obvezna otkriti te informacije, o tome mora obavijestiti stranku ili osobu koja je te informacije dostavila.

3. Svaka stranka osigurava da se povjerljive informacije pribavljene u skladu s ovim poglavljem ne upotrebljavaju u druge svrhe osim za upravljanje i primjenu carinskih pitanja, osim uz dopuštenje stranke ili osobe koja je te povjerljive informacije dostavila.

4. Stranka može dopustiti da se informacije pribavljene u skladu s ovim poglavljem upotrebljavaju u upravnim, sudskim ili kvazisudskim postupcima pokrenutima zbog povrede carinskih zakona tijekom provedbe ovog poglavlja. Stranka o takvoj uporabi unaprijed obavješćuje stranku ili osobu koja je dostavila informacije.

ČLANAK 6.13.

Suradnja

1. Stranke nastavljaju surađivati u međunarodnim forumima, kao što su WCO, radi postizanja uzajamno priznatih ciljeva, uključujući one utvrđene u WCO-ovu Okviru standarda za osiguranje i olakšavanje globalne trgovine.

2. Stranke redovito preispituju relevantne međunarodne inicijative o olakšavanju trgovine, uključujući Zbirku preporuka za olakšavanje trgovine koju su izradile Konferencija Ujedinjenih naroda o trgovini i razvoju i Gospodarska komisija Ujedinjenih naroda za Europu, u cilju utvrđivanja područja u kojima bi se daljnjim zajedničkim djelovanjem olakšala trgovina između stranaka i promicali zajednički multilateralni ciljevi.

3. Stranke surađuju u skladu sa *Sporazumom između Kanade i Europske zajednice o carinskoj suradnji i uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima* koji je potpisan u Ottawi 4. prosinca 1997. (dalje u tekstu: „Sporazum između Kanade i EU-a o carinskoj suradnji”).

4. Stranke jedna drugoj pružaju uzajamnu pomoć u carinskim pitanjima u skladu sa Sporazumom između Kanade i EU-a o carinskoj suradnji, uključujući u pitanjima koja se odnose na sumnje na povredu carinskog zakonodavstva stranke, kako je utvrđeno u tom Sporazumu, i na provedbu ovog Sporazuma.

ČLANAK 6.14.

Zajednički odbor za carinsku suradnju

1. Zajednički odbor za carinsku suradnju, koji ima ovlasti djelovati pod okriljem Zajedničkog odbora CETA-e kao specijalizirani odbor u skladu s člankom 26.2. stavkom 1. točkom (c) (Specijalizirani odbori), osigurava odgovarajuću primjenu ovog poglavlja i Protokola o pravilima o podrijetlu i postupcima u vezi s podrijetlom te članka 20.43. (Pogranične mjere) i članka 2.8. (Privremena obustava povlaštenog carinskog postupanja). Zajednički odbor za carinsku suradnju ispituje pitanja koja proizlaze iz njihove primjene u skladu s ciljevima ovog Sporazuma.

2. Za pitanja obuhvaćena ovim Sporazumom Zajednički odbor za carinsku suradnju čine predstavnici carinskih, trgovinskih ili drugih nadležnih tijela koja stranke smatraju primjerenima.

3. Svaka stranka osigurava da su njezini predstavnici na sastancima Zajedničkog odbora za carinsku suradnju stručni za pitanja koja su na dnevnom redu. Zajednički odbor za carinsku suradnju može se sastajati u posebnom sastavu stručnjaka kada se bavi pitanjima pravila o podrijetlu ili postupaka u vezi s podrijetlom kao Zajednički odbor za carinsku suradnju – pravila o podrijetlu ili Zajednički odbor za carinsku suradnju – postupci u vezi s podrijetlom.

4. Zajednički odbor za carinsku suradnju može sastavljati odluke, preporuke ili mišljenja i Zajedničkom odboru CETA-e dostavljati nacrte odluka koje smatra nužnima za ostvarenje zajedničkih ciljeva i dobro funkcioniranje mehanizama uspostavljenih u ovom poglavlju i Protokolu o pravilima o podrijetlu i postupcima u vezi s podrijetlom te u članku 20.43. (Pogranične mjere) i članku 2.8. (Privremena obustava povlaštenog carinskog postupanja).

SEDMO POGLAVLJE

SUBVENCIJE

ČLANAK 7.1.

Definicija subvencije

1. Za potrebe ovog Sporazuma **subvencija** znači mjera povezana s trgovinom robom, koja ispunjava uvjete utvrđene u članku 1.1. Sporazuma o subvencijama i kompenzacijskim mjerama.

2. Ovo se poglavlje primjenjuje na subvenciju samo ako je ona specifična u smislu članka 2. Sporazuma o subvencijama i kompenzacijskim mjerama.

ČLANAK 7.2.

Transparentnost

1. Stranka svake dvije godine obavješćuje drugu stranku o sljedećem u pogledu svih subvencija koje su odobrene ili se primjenjuju na njezinu državnom području:

(a) pravnoj osnovi subvencije;

(b) obliku subvencije; i

(c) iznosu subvencije ili iznosu predviđenom u proračunu za subvenciju.

2. Smatra se da je dostavljanjem obavijesti WTO-u u skladu s člankom 25.1. Sporazuma o subvencijama i kompenzacijskim mjerama ispunjen zahtjev utvrđen u stavku 1.

3. Na zahtjev druge stranke stranka odmah dostavlja informacije i odgovara na pitanja koja se odnose na određene slučajeve državne potpore povezane s trgovinom uslugama koje se pružaju na njezinu državnom području.

ČLANAK 7.3.

Savjetovanje o subvencijama i državnoj potpori
u sektorima koji nisu poljoprivreda i ribarstvo

1. Ako stranka smatra da subvencija ili posebna vrsta državne potpore povezane s trgovinom uslugama, koju je odobrila druga stranka, negativno utječe ili bi mogla negativno utjecati na njezine interese, drugoj stranci može izraziti svoju zabrinutost i zatražiti savjetovanje o tom pitanju. Stranka kojoj je zahtjev upućen mora razmotriti zahtjev u cijelosti i u dobroj namjeri.

2. Tijekom savjetovanja stranka može zatražiti dodatne informacije o subvenciji ili posebnom slučaju državne potpore povezane s trgovinom uslugama koje je odobrila druga stranka, uključujući njezin cilj politike, iznos i mjere poduzete u cilju ograničavanja mogućeg učinka narušavanja trgovine.

3. Na temelju savjetovanja stranka koja daje odgovor nastoji ukloniti ili ublažiti negativne učinke subvencije ili posebne vrste državne potpore povezane s trgovinom uslugama na interese stranke tražiteljice.

4. Ovaj se članak ne primjenjuje na subvencije povezane s poljoprivrednim proizvodima ili proizvodima ribarstva i njime se ne dovode u pitanje članci 7.4. i 7.5.

ČLANAK 7.4.

Savjetovanje o subvencijama povezanima s poljoprivrednim proizvodima i proizvodima ribarstva

1. Zajednički je cilj stranaka zajednički raditi na postizanju dogovora o sljedećem:

(a) daljnjem jačanju multilateralnih normi i pravila o trgovini poljoprivrednim proizvodima u WTO-u; i

(b) pomoći u razvoju globalnog, multilateralnog rješenja za subvencije u ribarstvu.

2. Ako stranka smatra da subvencija ili državna potpora koju je odobrila druga stranka negativno utječe ili bi mogla negativno utjecati na njezine interese u pogledu poljoprivrednih proizvoda ili proizvoda ribarstva, drugoj stranci može izraziti svoju zabrinutost i zatražiti savjetovanje o tom pitanju.

3. Stranka koja daje odgovor razmatra taj zahtjev u cijelosti i u dobroj namjeri te ulaže sve napore kako bi uklonila ili ublažila negativne učinke subvencije ili državne potpore na interese stranke tražiteljice u pogledu poljoprivrednih proizvoda i proizvoda ribarstva.

ČLANAK 7.5.

Subvencije za izvoz poljoprivrednih proizvoda

1. Za potrebe ovog članka:

(a) **izvozna subvencija** znači izvozna subvencija kako je definirana u članku 1. točki (e) Sporazuma o poljoprivredi; i

(b) **potpuno ukidanje** carine znači, u slučajevima kada postoje tarifne kvote, ukidanje carina unutar ili iznad kvote.

2. Stranka ne donosi niti zadržava subvenciju za izvoz poljoprivrednog proizvoda koji se izvozi, ili ugrađuje u proizvod koji se izvozi, na državno područje druge stranke nakon što je druga stranka odmah ili nakon prijelaznog razdoblja u potpunosti ukinula carine na taj poljoprivredni proizvod u skladu s Prilogom 2.-A (Ukidanje carina) drugom poglavlju (Nacionalni tretman i pristup tržištu za robu), uključujući njezin tarifi raspored.

ČLANAK 7.6.

Povjerljivost

Kada dostavlja informacije u skladu s ovim poglavljem, stranka nije obvezna otkrivati povjerljive informacije.

ČLANAK 7.7.

Isključivanje subvencija i državne potpore
za audiovizualne usluge i kulturne industrije

Ništa u ovom Sporazumu ne primjenjuje se na subvencije ili državnu potporu za audiovizualne usluge za Europsku uniju ili kulturne industrije za Kanadu.

ČLANAK 7.8.

Odnos sa Sporazumom o WTO-u

Stranke ponovno potvrđuju svoja prava i obveze iz članka VI. GATT-a iz 1994., Sporazuma o subvencijama i kompenzacijskim mjerama i Sporazuma o poljoprivredi.

ČLANAK 7.9.

Rješavanje sporova

Na članke 7.3. i 7.4. ovog poglavlja ne primjenjuju se odredbe o rješavanju sporova iz ovog Sporazuma.

OSMO POGLAVLJE

ULAGANJA

ODJELJAK A

Definicije i područje primjene

ČLANAK 8.1.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja:

djelatnosti koje se obavljaju u okviru izvršavanja javnih ovlasti znači djelatnosti koje se ne obavljaju na komercijalnoj osnovi niti u tržišnom natjecanju s jednim ili više gospodarskih subjekata;

usluge popravka i održavanja zrakoplova znači aktivnosti poduzete na zrakoplovu ili njegovu dijelu dok je zrakoplov povučen iz prometa i ne uključuju takozvano linijsko održavanje;

usluge upravljanja zračnom lukom znači upravljanje ili rukovođenje, na temelju naknade ili ugovora, infrastrukturom zračne luke, među ostalim terminalima, uzletno-slijetnim stazama, stazama za vožnju i stajankama, parkiralištima i sustavima za prijevoz unutar zračne luke. Podrazumijeva se da usluge upravljanja zračnom lukom ne uključuju vlasništvo nad zračnom lukom ili zemljištem zračne luke ili ulaganja u njih, kao ni funkcije koje obavlja upravni odbor. Usluge upravljanja zračnom lukom ne uključuju usluge zračnog prijevoza;

ovrha znači zapljena imovine stranke u sporu u cilju osiguranja izvršenja dodijeljenog pravorijeka;

usluge računalnog sustava rezervacija znači pružanje usluge putem računalnih sustava koji sadržavaju informacije o redovima letenja, slobodnim mjestima, cijenama karata i pravilima za izdavanje karata i koji omogućuju rezervaciju ili izdavanje karata;

povjerljive ili zaštićene informacije znači:

(a) povjerljive poslovne informacije; ili

(b) informacije koje su zaštićene od otkrivanja javnosti;

i. u slučaju informacija tuženika: u skladu sa zakonom tuženika;

ii. u slučaju drugih informacija: u skladu sa zakonom ili pravilima za koja je sud utvrdio da su primjenjivi na otkrivanje takvih informacija;

obuhvaćeno ulaganje znači, u odnosu na stranku, ulaganje:

(a) na njezinu državnom području;

(b) izvršeno u skladu s primjenjivim zakonom u trenutku ulaganja;

(c) u izravnom ili neizravnom vlasništvu ili pod kontrolom ulagača druge stranke; i

(d) ulaganje koje postoji na dan stupanja na snagu ovog Sporazuma ili je izvršeno ili stečeno nakon što je Sporazum stupio na snagu;

stranka u sporu znači ulagač koji pokreće postupak u skladu s odjeljkom F ili tuženik. Za potrebe odjeljka F i ne dovodeći u pitanje članak 8.14., stranka nije ulagač;

stranke u sporu znači ulagač i tuženik;

zabrana znači nalog za zabranu ili ograničenje primjene mjere;

poduzeće znači poduzeće kako je definirano u članku 1.1. (Definicije opće primjene) i podružnica ili predstavništvo poduzeća;

zemaljske usluge znači pružanje usluge uz naknadu ili na temelju ugovora za: upravljanje i nadzor na tlu, uključujući kontrolu utovara i komunikacije; prihvat i otpremu putnika; prihvat i otpremu prtljage; prihvat i otpremu tereta i pošte; rukovanje rampama i usluge na zrakoplovima; točenje goriva i ulja; linijsko održavanje zrakoplova; zemaljski prijevoz; ili ugostiteljske usluge. Zemaljske usluge ne uključuju sigurnosne usluge ili upravljanje ili rukovođenje centraliziranom infrastrukturom zračne luke, kao što su sustavi za prihvat i otpremu prtljage, oprema za odleđivanje, sustavi za distribuciju goriva ili sustavi za prijevoz unutar zračne luke.

ICSID znači Međunarodni centar za rješavanje ulagačkih sporova;

Pravila o dodatnim mogućnostima ICSID-a znači *Pravila kojima se uređuju dodatne mogućnosti za vođenje postupaka tajništva Međunarodnog centra za rješavanje ulagačkih sporova;*

Konvencija ICSID-a znači *Konvencija o rješavanju ulagačkih sporova između država i državljana drugih država* potpisana u Washingtonu 18. ožujka 1965.;

prava intelektualnog vlasništva znači autorska i srodna prava, prava na žig, prava na oznake zemljopisnog podrijetla, prava na industrijski dizajn, patentna prava, prava na dizajn integriranih krugova, prava povezana sa zaštitom neotkrivenih informacija i prava uzgajivača biljaka te, ako su predviđena zakonodavstvom stranke, prava povezana s korisnim modelima. Zajednički odbor CETA-e ovoj definiciji može, na temelju odluke, dodati druge kategorije intelektualnog vlasništva;

ulaganje znači bilo koja vrsta imovine koja je izravno ili neizravno u vlasništvu ili pod kontrolom ulagača, koja ima značajke ulaganja, što uključuje određeno trajanje i druge značajke kao što su ulaganje kapitala ili drugih resursa, očekivanje koristi ili dobiti ili preuzimanje rizika. Oblici ulaganja mogu biti sljedeći:

(a) poduzeće;

(b) udjeli, dionice i drugi oblici vlasničkog sudjelovanja u poduzeću;

(c) obveznice, zadužnice i drugi dužnički instrumenti poduzeća;

(d) zajam poduzeću;

(e) bilo kakva druga vrsta udjela u poduzeću;

(f) udjel koji proizlazi iz:

i. koncesije dodijeljene u skladu sa zakonom stranke ili na temelju ugovora, uključujući za istraživanje, uzgoj, vađenje ili iskorištavanje prirodnih resursa;

ii. ugovora po načelu „ključ u ruke”, ugovora o izgradnji, proizvodnji ili podjeli prihoda; ili

iii. drugih sličnih ugovora;

(g) prava intelektualnog vlasništva;

(h) druga pokretna imovina, materijalna ili nematerijalna, ili nepokretna imovina i povezana prava;

(i) novčana potraživanja ili prava na izvršenje obveza u okviru ugovora;

podrazumijeva se da **novčana potraživanja** ne uključuju:

i. novčana potraživanja koja proizlaze isključivo iz trgovačkih ugovora za prodaju robe ili usluga koje fizička osoba ili poduzeće na državnom području stranke prodaje fizičkoj osobi ili poduzeću na državnom području druge stanke;

ii. domaće financiranje takvih ugovora; ili

iii. naloge, presude ili arbitražne pravorijeke povezane s podtočkama i. ili ii.

Prihodi koji se ulažu smatraju se ulaganjima. Svaka promjena oblika ulaganja ili ponovnog ulaganja imovine ne utječe na njezin status ulaganja;

ulagač znači stranka, fizička osoba ili poduzeće stranke, osim podružnice ili predstavništva, koja želi izvršiti, koja izvršava ili je izvršila ulaganje na državnom području druge stranke;

Za potrebe ove definicije **poduzeće stranke** jest sljedeće:

(a) poduzeće koje je osnovano ili organizirano u skladu sa zakonima te stranke i obavlja znatne poslovne djelatnosti na državnom području te stranke; ili

(b) poduzeće koje je osnovano ili organizirano u skladu sa zakonima te stranke i u izravnom je ili neizravnom vlasništvu ili pod izravnom ili neizravnom kontrolom fizičke osobe te stranke ili poduzeća iz točke (a);

poduzeće s lokalnim poslovnim nastanom znači pravna osoba osnovana ili organizirana u skladu sa zakonima tuženika i koja je u izravnom ili neizravno vlasništvu ili pod izravnom ili neizravnom kontrolom ulagača druge stranke;

fizička osoba znači:

(a) u slučaju Kanade, fizička osoba koja je državljanin ili trajni resident Kanade; i

(b) u slučaju stranke EU-a, fizička osoba koja ima državljanstvo jedne od država članica Europske unije u skladu s njihovim zakonima i, za Latviju, fizička osoba s trajnim prebivalištem u Republici Latviji koja nije državljanin Republike Latvije ili bilo koje druge države ali ima pravo, u skladu sa zakonima i propisima Republike Latvije, dobiti putovnicu nedržavljana.

Za fizičku osobu koja je državljanin Kanade i ima državljanstvo jedne od država članica Europske unije smatra se da je isključivo fizička osoba stranke u kojoj ima dominantno i stvarno državljanstvo.

Za fizičku osobu koja ima državljanstvo jedne od država članica Europske unije ili koja je državljanin Kanade, te je ujedno trajni rezident druge stranke, smatra se da je isključivo fizička osoba stranke čije državljanstvo ima;

Konvencija iz New Yorka znači *Konvencija Ujedinjenih naroda o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka* koja je potpisana u New Yorku 10. lipnja 1958.;

stranka koja nije stranka u sporu znači Kanada, ako je tuženik Europska unija ili država članica Europske unije, ili Europska unija, ako je tuženik Kanada;

tuženik znači Kanada ili, u slučaju Europske unije, država članica Europske unije ili Europska unija u skladu s člankom 8.21.;

prihodi znači svi iznosi ostvareni ulaganjem ili ponovnim ulaganjem, uključujući dobit, tantijeme i kamate ili druge naknade i plaćanja u naravi;

prodaja i marketing usluge zračnog prijevoza znači mogućnosti predmetnog zračnog prijevoznika da slobodno prodaje i stavlja na tržište svoje usluge zračnog prijevoza, uključujući sve aspekte marketinga kao što su istraživanje tržišta, oglašavanje i distribucija, ali ne uključuje određivanje cijena usluga zračnog prijevoza ili primjenjive uvjete;

financiranje sredstvima treće strane znači svako financiranje sredstvima fizičke ili pravne osobe koja nije stranka u sporu, ali koja sklapa sporazum sa strankom u sporu radi financiranja dijela ili svih troškova postupka u obliku donacije ili bespovratnih sredstava ili u zamjenu za naknadu koja ovisi o ishodu spora.

Sud znači sud osnovan u sladu s člankom 8.27.;

arbitražna pravila UNCITRAL-a znači arbitražna pravila Komisije Ujedinjenih naroda o međunarodnom trgovinskom pravu; i

UNCITRAL-ova pravila transparentnosti znači *UNCITRAL-ova pravila o transparentnosti za arbitražu između ulagača i države na temelju ugovora*;

ČLANAK 8.2.

Područje primjene

1. Ovo se poglavlje primjenjuje na mjeru koju stranka donosi ili zadržava na svojem državnom području[5] i koja se odnosi na sljedeće:

(a) ulagača druge stranke;

(b) obuhvaćeno ulaganje; i

(c) u pogledu članka 8.5., sva ulaganja na njezinu državnom području.

[5] Podrazumijeva se da se obveze iz ovog poglavlja primjenjuju na isključive gospodarske pojaseve i epikontitentalne pojaseve kako je predviđeno u *Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravu mora* potpisanoj u Montego Bayu 10. prosinca 1982.:
(a) Kanade kako je navedeno u članku 1.3. točki (a) (Zemljopisno područje primjene); i
(b) na koje se primjenjuje Ugovor o Europskoj uniji i Ugovor o funkcioniranju Europske unije kako je navedeno u članku 1.3. točki (b) (Zemljopisno područje primjene).

2. U pogledu osnivanja ili stjecanja obuhvaćenog ulaganja[6], odjeljci B i C ne primjenjuju se na mjeru koja se odnosi na:

(a) usluge zračnog prijevoza ili povezane usluge kojima se podupiru usluge zračnog prijevoza i druge usluge koje se pružaju u okviru zračnog prijevoza[7], osim sljedećih:

i. usluga popravaka i održavanja zrakoplova;

ii. prodaje i marketinga usluge zračnog prijevoza;

iii. usluga računalnog sustava rezervacija (CRS);

iv. zemaljskih usluga;

v. usluga upravljanja zračnom lukom; ili

(b) djelatnosti koje se obavljaju u okviru izvršavanja javnih ovlasti.

3. Za stranku EU odjeljci B i C ne primjenjuju se na mjeru u pogledu audiovizualnih usluga. Za Kanadu odjeljci B i C ne primjenjuju se na mjeru u pogledu kulturnih industrija.

---

6 Podrazumijeva se da stranka može zadržati mjere u pogledu osnivanja ili stjecanja obuhvaćenog ulaganja te nastaviti primjenjivati te mjere na obuhvaćeno ulaganje nakon njegova osnivanja ili stjecanja.

7 Te usluge uključuju usluge pri kojima se zrakoplov upotrebljava za obavljanje specijaliziranih djelatnosti u sektorima kao što su poljoprivreda, izgradnja, fotografija, izmjera, kartiranje, šumarstvo, promatranje i patroliranje ili oglašavanje, ako specijaliziranu djelatnost obavlja osoba koja je odgovorna za upravljanje zrakoplovom.

4. Ulagač može podnijeti zahtjev na temelju ovog poglavlja samo u skladu s člankom 8.18. i u skladu s postupcima utvrđenima u odjeljku F. zahtjevi u pogledu obveze utvrđene u odjeljku B isključeni su iz područja primjene odjeljka F. Zahtjevi iz odjeljka C u pogledu osnivanja ili stjecanja obuhvaćenog ulaganja isključeni su iz područja primjene odjeljka F. Odjeljak D primjenjuje se samo na obuhvaćeno ulaganje i na ulagače u pogledu njihova obuhvaćenog ulaganja.

5. Ovo poglavlje ne utječe na prava i obveze stranaka iz *Sporazumom o zračnom prometu između Kanade i Europske zajednice i njezinih država članica* koji je potpisan u Bruxellesu 17. prosinca 2009. i Ottawi 18. prosinca 2009.

ČLANAK 8.3.

Povezanost s drugim poglavljima

1. Ovo se poglavlje ne primjenjuje na mjere koje je stranka donijela ili zadržala ako se te mjere primjenjuju na ulagače ili na njihova ulaganja obuhvaćena trinaestim poglavljem (Financijske usluge).

2. Zahtjev stranke da pružatelj usluge iz druge stranke mora položiti jamstvo ili drugi oblik financijskog osiguranja kao uvjet za pružanje usluge na njezinu državnom području ne znači da se ovo poglavlje primjenjuje na mjere koje je stranka donijela ili zadržala u vezi s pružanjem te prekogranične usluge. Ovo se poglavlje primjenjuje na mjere koje je stranka donijela ili zadržala u vezi s položenim jamstvom ili financijskim osiguranjem ako je to jamstvo ili financijsko osiguranje obuhvaćeno ulaganje.

ODJELJAK B

Osnivanje ulaganja

ČLANAK 8.4.

Pristup tržištu

1. Stranka ne smije donositi ili zadržati, u pogledu pristupa tržištu osnivanjem poslovnog nastana ulagača druge stranke, na svojem cijelom državnom području ili na području nacionalne, pokrajinske, mjesne, regionalne ili lokalne vlasti, mjeru kojom se:

(a) određuju ograničenja u pogledu:

i. broja poduzeća koja mogu obavljati određenu gospodarsku djelatnost, u obliku brojčanih kvota, monopola, isključivih dobavljača ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba;

ii. ukupne vrijednosti transakcija ili imovine u obliku brojčanih kvota ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba;

iii. ukupnog broja poslova ili ukupne količine proizvodnje, izraženih u određenim brojčanim jedinicama u obliku kvota ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba[8];

iv. sudjelovanja stranog kapitala, u obliku najvećeg dopuštenog postotka stranog udjela, ili ukupne vrijednosti pojedinačnog ili skupnog stranog ulaganja; ili

v. ukupnog broja fizičkih osoba koje se mogu zaposliti u pojedinom sektoru ili koje poduzeće može zaposliti i koje su potrebne za obavljanje gospodarske djelatnosti i s njome su izravno povezane, u obliku brojčanih kvota ili zahtjeva za ispitivanjem gospodarskih potreba; ili

(b) ograničavaju ili zahtijevaju posebne vrste pravne osobe ili zajedničkog pothvata putem kojih poduzetnik može obavljati gospodarsku djelatnost.

2. Podrazumijeva se da je sljedeće u skladu sa stavkom 1.:

(a) mjera koja se odnosi na propise o urbanističkom i prostornom planiranju kojom se utječe na razvoj ili uređenje zemljišta, ili druga slična mjera;

[8] Stavkom 1. točkom (a) podtočkama i., ii. i iii. nisu obuhvaćene mjere za ograničavanje proizvodnje poljoprivredne robe.

(b) mjera kojom se zahtijeva odvajanje vlasništva nad infrastrukturom od vlasništva nad robom ili uslugama koje se pružaju tom infrastrukturom radi osiguranja poštenog tržišnog natjecanja, primjerice u području energije, prometa i telekomunikacija;

(c) mjera kojom se ograničava koncentracija vlasništva radi osiguranja poštenog tržišnog natjecanja;

(d) mjera kojom se nastoji osigurati očuvanje i zaštita prirodnih resursa i okoliša, uključujući ograničavanje dostupnosti, broja i opsega dodijeljenih koncesija i određivanje moratorija ili zabrane;

(e) mjera kojom se ograničava broj dodijeljenih odobrenja zbog tehničkih ili fizičkih ograničenja, na primjer telekomunikacijskog spektra i frekvencija; ili

(f) mjera kojom se zahtjeva da određeni postotak dioničara, vlasnika, partnera ili direktora poduzeća mora biti kvalificiran ili se baviti određenim zanimanjem kao što su odvjetnici ili računovođe.

ČLANAK 8.5.

Zahtjevi u pogledu rezultata

1. Nijedna stranka ne smije određivati ili prisilno izvršavati sljedeće zahtjeve ili prisilno izvršavati obvezu ili preuzetu odgovornost u pogledu osnivanja, stjecanja, širenja, provođenja, poslovanja i upravljanja ulaganjima na njezinu državnom području za sljedeće:

(a) izvoz određene količine ili postotka robe ili usluga;

(b) postizanje određene razine ili postotka domaćeg sadržaja;

(c) kupnju, uporabu ili dodjelu povlastica robi koja je proizvedena ili usluzi koja je pružena na njezinu državnom području, ili za kupnju robe ili usluge od fizičkih osoba ili poduzeća na njezinu državnom području;

(d) povezivanje obujma ili vrijednosti uvoza s obujmom ili vrijednošću izvoza ili s iznosom deviznih priljeva povezanih s tim ulaganjem;

(e) ograničavanje prodaje, na njezinu državnom području, robe proizvedene ili usluge pružene ulaganjem na način da se ta prodaja povezuje s obujmom ili vrijednošću njezina izvoza ili deviznih prihoda;

(f) prijenos tehnologije, proizvodnog postupka ili drugog zaštićenog znanja na fizičku osobu ili poduzeće na njezinu državnom području; ili

(g) ekskluzivno isporučivanje, s državnog područja stranke, robe koja je proizvedena ili usluge koja je pružena ulaganjem na određeno regionalno ili svjetsko tržište.

2. Stranka ne smije uvjetovati prednost ili nastavak primjene prednosti, u vezi s osnivanjem, stjecanjem, širenjem, upravljanjem, vođenjem ili poslovanjem bilo kojeg ulaganja na njezinu državnom području, ispunjavanjem bilo kojeg od sljedećih zahtjeva:

(a) postizanje određene razine ili postotka domaćeg sadržaja;

(b) kupnja, uporaba, ili dodjela povlastica robi koja je proizvedena na njezinu državnom području ili kupnja robe ili usluge od poduzeća na njezinu državnom području;

(c) povezivanje obujma ili vrijednosti uvoza s obujmom ili vrijednošću izvoza ili s iznosom deviznih priljeva povezanih s tim ulaganjem; ili

(d) ograničavanje prodaje, na njezinu državnom području, robe proizvedene ili usluge pružene ulaganjem na način da se ta prodaja povezuje s obujmom ili vrijednošću njezina izvoza ili deviznih prihoda.

3. Člankom 2. ne sprječava se stranka da uvjetuje prednosti ili nastavak primjene prednosti, u vezi s ulaganjem na njezinu državnom području, ispunjavanjem zahtjeva za smještanje proizvodnje, pružanje usluge, osposobljavanje ili zapošljavanje radnika, izgradnju ili proširenje određenih objekata ili provođenje istraživanja i razvoja na njezinu državnom području.

4. Stavak 1. točka (f) ne primjenjuje se ako zahtjev određuje, ili obvezu ili preuzetu odgovornost prisilno izvršava sud, upravni sud ili tijelo nadležno za zaštitu tržišnog natjecanja radi ispravljanja povrede prava tržišnog natjecanja.

5. Odredbe:

(a) stavka 1. točaka (a), (b) i (c) i stavka 2. točaka (a) i (b) ne primjenjuju se na kvalifikacijske zahtjeve za robu ili usluge u pogledu sudjelovanja u programima promicanju izvoza i strane pomoći;

(b) ovaj se članak ne primjenjuje na javnu nabavu robe ili usluga koje stranka nabavlja za državne potrebe, a ne radi preprodaje na tržištu ili radi uporabe za isporuku robe ili usluge za komercijalnu prodaju, bez obzira na to je li ta nabava „obuhvaćena nabava” u smislu članka 19.2. (Područje primjene i opseg).

6. Podrazumijeva se da se stavak 2. točke (a) i (b) ne primjenjuju na zahtjeve koje je stranka uvoznica odredila u pogledu sadržaja robe koji je nužan da bi roba mogla zadovoljiti uvjete za primjenu povlaštenih tarifa ili povlaštenih kvota.

7. Ovim člankom ne dovode se u pitanje obveze stranke prema Svjetskoj trgovinskoj organizaciji.

ODJELJAK C

Nediskriminacijsko postupanja

ČLANAK 8.6.

Nacionalni tretman

1. Svaka stranka odobrava ulagaču druge stranke i obuhvaćenom ulaganju tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji u sličnim situacijama odobrava vlastitim ulagačima i njihovim ulaganjima u pogledu osnivanja, stjecanja, širenja, provođenja, poslovanja, upravljanja, održavanja, uporabe, uživanja i prodaje ili raspolaganja njihovim ulaganjima na njezinu državnom području.

2. Tretman odobren stranci u skladu sa stavkom 1. znači, u odnosu na kanadsku vladu osim one na saveznoj razini, ili u odnosu na vladu države članice ili u državi članici Europske unije, tretman koji nije manje povoljan od najpovoljnijeg tretmana koji ta vlada u sličnim situacijama odobrava ulagačima te stranke na njezinu državnom području ili ulaganjima tih ulagača.

ČLANAK 8.7.

Tretman najpovlaštenije nacije

1. Svaka stranka odobrava ulagaču druge stranke i obuhvaćenom ulaganju tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji u sličnim situacijama odobrava ulagačima treće zemlje i njihovim ulaganjima u pogledu osnivanja, stjecanja, širenja, provođenja, poslovanja, upravljanja, održavanja, uporabe, uživanja i prodaje ili raspolaganja njihovim ulaganjima na njezinu državnom području.

2. Podrazumijeva se da tretman koji je stranka odobrila u skladu sa stavkom 1. znači, u odnosu na vladu u Kanadi osim one na saveznoj razini, ili u odnosu na vladu u državi članici ili države članice Europske unije, tretman koji ta vlada u sličnim situacijama odobrava ulagačima iz treće zemlje na njezinu državnom području ili ulaganjima tih ulagača.

3. Stavak 1. ne primjenjuje se na tretman koji je odobrila stranka i kojim se osigurava priznavanje, uključujući u okviru dogovara ili sporazuma s trećom zemljom kojim se priznaje akreditacija usluga ispitivanja i analize i pružatelja tih usluga, akreditacija usluga popravka i održavanja i pružatelja tih usluga te certifikacija kvalifikacija tih akreditiranih usluga i pružatelja usluga ili njihova rada ili rezultata.

4. Podrazumijeva se da „tretman” iz stavaka 1. i 2. ne uključuje postupke za rješavanje ulagačkih sporova između ulagača i država predviđene u drugim međunarodnim ugovorima o ulaganjima i drugim sporazumima o trgovini. Temeljne obveze u drugim međunarodnim ugovorima o ulaganjima i drugim sporazumima o trgovini ne čine same po sebi „tretman” i stoga ne mogu uzrokovati povredu ovog članka, ako ne postoje mjere koje je stranka donijela ili zadržala u skladu s tim obvezama.

ČLANAK 8.8.

Viša uprava i upravni odbori

Stranka ne smije zahtijevati da poduzeće te stranke, koje je istovremeno i obuhvaćeno ulaganje, na položaje u višoj upravi ili upravnom odboru imenuje fizičke osobe određenog državljanstva.

ODJELJAK D

Zaštita ulaganja

ČLANAK 8.9.

Ulagačke i regulatorne mjere

1. Za potrebe ovog poglavlja, stranke ponovno potvrđuju svoje pravo na zakonsko uređivanje na svojem državnom području radi ostvarivanja legitimnih ciljeva politike, kao što su zaštita javnog zdravlja, sigurnost, okoliš ili javni moral, zaštita potrošača ili promicanje i zaštita kulturne različitosti.

2. Podrazumijeva se da sama činjenica da stranka provodi zakonsko uređivanje, među ostalim izmjenom zakona, na način koji negativno utječe na ulaganja ili nije u skladu s očekivanjima ulagača, uključujući njegova očekivanja u pogledu ostvarivanja dobiti, ne predstavlja povredu obveze iz ovog odjeljka.

3. Podrazumijeva se da odluka stranke da ne izda, obnovi ili zadrži subvenciju:

(a) u slučaju kad ne postoji nikakva zakonom ili ugovorom propisana obveza izdavanja, obnove ili zadržavanja subvencije; ili

(b) u skladu s bilo kakvim uvjetima povezanima s izdavanjem, obnovom ili zadržavanjem subvencije,

ne predstavlja povredu odredbi ovog odjeljka.

4. Podrazumijeva se da se ništa u ovom odjeljku ne smije tumačiti kao da sprječava stranku da prekine isplatu subvencije[9] ili da traži njezinu nadoknadu ako je ta mjera potrebna kako bi se ispunile međunarodne obveze između stranaka ili ju je naložio mjerodavni sud, upravni sud ili drugo nadležno tijelo[10], ili kao da se od te stranke zahtijeva da ulagaču za to isplati naknadu.

[9] U slučaju Europske unije, „subvencija" obuhvaća „državne potpore" kako su definirane u njezinu zakonodavstvu.

[10] U slučaju Europske unije, „nadležno tijelo" je Europska komisija u skladu s člankom 108. Ugovora o funkcioniranju Europske unije.

ČLANAK 8.10.

Tretman ulagača i obuhvaćenih ulaganja

1. Svaka stranka osigurava na svojem državnom području obuhvaćenim ulaganjima druge stranke i ulagačima u pogledu njihovih obuhvaćenih ulaganja pošteno i pravično postupanje i potpunu zaštitu i sigurnost u skladu sa stavcima 2. do 7.

2. Stranka krši obvezu poštenog i pravičnog postupanja iz stavka 1. ako mjera ili niz mjera predstavlja:

(a) uskraćivanje pravne zaštite u kaznenim, građanskim ili upravnim postupcima;

(b) temeljnu povrede pravičnog postupka, uključujući temeljnu povredu transparentnosti u sudskim i upravnim postupcima;

(c) očitu arbitrarnost;

(d) ciljanu diskriminaciju na očito nepravednoj osnovi, kao što su spol, rasa ili vjera;

(e) zlostavljanje ulagača, kao što je prisila, prinuda i uznemiravanje; ili

(f) povredu drugih elemenata obveze poštenog i pravičnog postupanja koje su prihvatile stranke u skladu sa stavkom 3. ovog članka.

3. Stranke moraju redovito, ili na zahtjev druge stranke, preispitati sadržaj obveze osiguravanja poštenog i pravičnog postupanja. Odbor za usluge i ulaganja, osnovan na temelju članka 26.2. stavka 1. točke (b) (Specijalizirani odbori) može izraditi preporuke u tom smislu i dostaviti ih Zajedničkom odboru CETA-e na odlučivanje.

4. Pri primjeni navedene obveze poštenog i pravičnog postupanja sud može uzeti u obzir je li stranka ulagaču dala posebno obećanje kako bi ga potaknula na obuhvaćeno ulaganje na temelju kojeg je nastalo opravdano očekivanje i na koje se ulagač oslanjao pri donošenju odluke o poduzimanju ili održavanju obuhvaćenog ulaganja, ali koje je stranka naknadno prekršila.

5. Podrazumijeva se da se „potpuna zaštita i sigurnost" odnosi na obveze stranke u pogledu fizičke sigurnosti ulagača i obuhvaćenih ulaganja.

6. Podrazumijeva se da povreda druge obveze ovog Sporazuma ili drugog međunarodnog sporazuma ne čini povredu ovog članka.

7. Podrazumijeva se da činjenica da se mjerom krše nacionalni zakoni sama po sebi ne znači povredu ovog članka. Kako bi utvrdio krši li se mjerom ovaj članak, sud mora razmotriti je li stranka postupala protivno svojim obvezama iz stavka 1.

ČLANAK 8.11.

Nadoknada gubitaka

Neovisno o članku 8.15. stavku 5. točki (b) svaka stranka odobrava ulagačima druge stranke čija su obuhvaćena ulaganja pretrpjela gubitke zbog oružanog sukoba, građanskog rata, izvanrednog stanja ili prirodne katastrofe na njezinu državnom području, tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji odobrava svojim ulagačima ili ulagačima treće zemlje, ovisno o tome što je povoljnije za predmetnog ulagača, u pogledu povrata, odštete, naknade ili druge vrste namirenja.

ČLANAK 8.12.

Izvlaštenje

1. Stranka ne smije nacionalizirati ili izvlastiti obuhvaćeno ulaganje, izravno ili neizravno, mjerama koje imaju učinak jednak nacionalizaciji ili izvlaštenju („izvlaštenje”) osim ako postupa:

(a) u javnom interesu;

(b) u skladu s načelima pravičnog postupka;

(c) na nediskriminirajući način; i

(d) osim ako je platila pravodobnu, primjerenu i učinkovitu naknadu.

Podrazumijeva se da se ovaj stavak tumači u skladu s Prilogom 8.-A.

2. Naknada iz stavka 1. odgovara poštenoj tržišnoj vrijednosti ulaganja u trenutku neposredno prije izvlaštenja ili u trenutku saznanja o predstojećem izvlaštenju, ovisno o tome što nastupi prije. Kriteriji ocjene uključuju vrijednost na temelju kontinuiteta poslovanja, vrijednost imovine uključujući prijavljenu poreznu vrijednost materijalne imovine i ostale kriterije, prema potrebi, za utvrđivanje poštene tržišne vrijednosti.

3. Naknada uključuje i kamate po uobičajenoj tržišnoj kamatnoj stopi od datuma izvlaštenja do datuma plaćanja i, kako bi bila djelotvorna za ulagača, isplaćuje se i prenosiva je, bez odgode, državi koju je odredio ulagač i u valuti države čiji je ulagač državljanin ili u bilo kojoj drugoj konvertibilnoj valuti koju ulagač prihvaća.

4. Predmetni ulagač ima pravo, u skladu sa zakonom stranke koja izvršava izvlaštenje, da sudsko ili drugo neovisno tijelo te stranke žurno preispita njegov predmet i vrednovanje njegova ulaganja, u skladu s načelima utvrđenima u ovom članku.

5. Ovaj se članak ne primjenjuje na izdavanje obveznih dozvola odobrenih u pogledu prava intelektualnog vlasništva ako je takvo izdavanje u skladu sa Sporazumom o TRIPS-u.

6. Podrazumijeva se da povlačenje, ograničavanje ili stvaranje prava intelektualnog vlasništva, ako su te mjere u skladu sa Sporazumom o TRIPS-u i dvadesetim poglavljem (Intelektualno vlasništvo), ne čine izvlaštenje. Nadalje, utvrđivanjem da te mjere nisu u skladu sa Sporazumom o TRIPS-u ili dvadesetim poglavljem (Intelektualno vlasništvo) ne dokazuje se postojanje izvlaštenja.

ČLANAK 8.13.

Prijenosi

1. Svaka stranka dopušta da se svi prijenosi koji se odnose na obuhvaćeno ulaganje obavljaju bez ograničenja ili kašnjenja u slobodno konvertibilnoj valuti i po tržišnom tečaju važećem na dan prijenosa. Takvi prijenosi uključuju sljedeće:

(a) ulaganja u kapital, kao što su glavna i dodatna sredstva za održavanje, razvoj ili povećanje ulaganja;

(b) dobit, dividende, kamate, kapitalni dobitak, plaćanja tantijema, naknade za upravljanje, tehničku pomoć i druge naknade ili druge oblike povrata ili iznosa dobivenih od obuhvaćenog ulaganja;

(c) prihodE od prodaje ili likvidacije cijelog ili dijela obuhvaćenog ulaganja;

(d) plaćanja izvršena na temelju ugovora koji je sklopio ulagač ili obuhvaćeno ulaganje, uključujući plaćanja na temelju ugovora o zajmu;

(e) plaćanja izvršena u skladu s člancima 8.11. i 8.12.;

(f) primanja i druge naknade stranog osoblja koje radi na poslovima povezanima s ulaganjem; i

(g) plaćanje odštete u skladu s odlukom iz odjeljka F.

2. Stranka od svojih ulagača ne smije zahtijevati da prenesu, ili ih kažnjavati što nisu prenijeli, prihod, primitke, dobit ili druge iznose dobivene od ulaganja na državnom području druge stranke ili iznose koje se mogu pripisati takvom ulaganju.

3. Ništa u ovom članku ne tumači se kao da stranku sprječava da primjenjuje na pravičan i nediskriminirajući način te na način koji ne čini prikriveno ograničenje prijenosa, svoje zakone koji se odnose na:

(a) stečaj, nesolventnost ili zaštitu prava vjerovnika;

(b) izdavanje vrijednosnih papira te trgovanje njima;

(c) kaznena ili kažnjiva djela;

(d) financijsko izvještavanje ili vođenje evidencije o prijenosima ako su potrebni za pomoć tijelima za provedbu zakona ili tijelima za financijski nadzor; i

(e) izvršenje presuda u sudskim postupcima.

ČLANAK 8.14.

Subrogacija

Ako stranka ili agencija stranke izvrši plaćanje na temelju odštete, jamstva ili ugovora o osiguranju koji je sklopila u vezi s ulaganjem koje je izvršio jedan od njezinih ulagača na državnom području druge stranke, druga stranka priznaje da stranka ili njezina agencija imaju u svim okolnostima ista prava u pogledu ulaganja kao i ulagač. Ta prava može ostvarivati stranka ili agencija stranke ili ulagač ako ga stranka ili agencija stranke za to ovlaste.

ODJELJAK E

Rezerve i iznimke

ČLANAK 8.15.

Rezerve i iznimke

1. Stavci 8.4. do 8.8. ne primjenjuju se na sljedeće:

(a) postojeću nesukladnu mjeru koju stranka zadržava na razini:

i. Europske unije, kako je utvrđeno u njezinu rasporedu uz Prilog I.;

ii. nacionalne vlade, kako je ta stranka utvrdila u svojem rasporedu uz Prilog I.;

iii. pokrajinske, teritorijalne ili regionalne vlade, kako je ta stranka utvrdila u svojem rasporedu uz Prilog I.; ili

iv. lokalne vlasti.

(b) nastavak primjene ili žurnu obnovu nesukladne mjere iz točke (a); ili

(c) izmjenu nesukladne mjere iz točke (a) ako se izmjenom ne smanjuje sukladnost mjere s člancima 8.4. do 8.8., kakva je bila neposredno prije izmjene.

2. Članci 8.4. do 8.8. ne primjenjuju se na mjeru koju stranka donosi ili zadržava u pogledu sektora, podsektora ili djelatnosti, kako je utvrđeno u njezinu rasporedu uz Prilog II.

3. Ne dovodeći u pitanje članke 8.10. i 8.12. stranka ne smije donositi mjeru ili niz mjera nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma koje su obuhvaćene njezinim rasporedom uz Prilog II. u skladu s kojima ulagač iz druge stranke mora, izravno ili neizravno, zbog državljanstva, prodati ili na neki drugi način raspolagati ulaganjem koje postoji u trenutku stupanja na snagu mjere ili niza mjera.

4. U pogledu prava intelektualnog vlasništva stranka može odstupiti od članka 8.5. stavka 1. točke (f), članka 8.6. i članka 8.7. ako je to dopušteno Sporazumom o TRIPS-u, uključujući izmjene Sporazuma o TRIPS-u koje su na snazi za obje stranke i izuzeća od Sporazuma o TRIPS-u donesena u skladu s člankom IX. Sporazuma o WTO-u.

5. Članci 8.4., 8.6., 8.7. i 8.8. ne primjenjuju se na sljedeće:

(a) javnu nabavu robe ili usluga koje stranka nabavlja za državne potrebe, a ne radi preprodaje na tržištu ili radi uporabe za isporuku robe ili usluga za komercijalnu prodaju, bez obzira na to je li ta nabava „obuhvaćena nabava” u smislu članka 19.2. (Područje primjene i opseg); ili

(b) subvencije ili državnu potporu koje se odnose na trgovinu uslugama, koje odobrava stranka.

ČLANAK 8.16.

Uskraćivanje povlastica

Stranka može uskratiti povlastice iz ovog poglavlja ulagaču iz druge stranke koji je poduzeće te stranke i ulaganjima tog ulagača u sljedećim slučajevima:

(a) ulagač iz treće zemlje je vlasnik poduzeća ili kontrolira poduzeće; i

(b) stranka koja uskraćuje povlastice donosi ili zadržava mjeru u pogledu treće zemlje:

i. koja se odnosi na održavanje međunarodnog mira i sigurnosti; i

ii. kojom se zabranjuju transakcije s poduzećem ili koja bi se prekršila ili zaobišla ako bi se tom poduzeću ili njegovim ulaganjima dodijelile povlastice iz ovog poglavlja.

ČLANAK 8.17.

Formalni zahtjevi

Neovisno o člancima 8.6. i 8.7., stranka može tražiti od ulagača iz druge stranke ili njegova obuhvaćenog ulaganja da redovito dostavlja informacije o tom ulaganju, isključivo u informativne ili statističke svrhe, pod uvjetom da su ti zahtjevi razumni i ne predstavljaju nepotrebno opterećenje. Stranka štiti povjerljive ili zaštićene informacije od otkrivanja kojim bi se ugrozio konkurentni položaj ulagača ili obuhvaćenog ulaganja. Ovim stavkom ne sprječava se stranka da pribavlja ili otkriva informacije u vezi s pravičnom primjenom njezinih zakona u dobroj vjeri.

ODJELJAK F

Rješavanje ulagačkih sporova između ulagača i država

ČLANAK 8.18.

Područje primjene

1. Ne dovodeći u pitanje prava i obveze stranaka iz dvadeset devetog poglavlja (Rješavanje sporova), ulagač stranke može podnijeti zahtjev sudu uspostavljenom u skladu s ovim odjeljkom ako smatra da druga stranka nije ispunila obveze iz:

(a) odjeljka C, u pogledu širenja, provođenja, poslovanja, upravljanja, održavanja, uporabe, uživanja i prodaje ili raspolaganja njegovim obuhvaćenim ulaganjem, ili

(b) ODJELJAK D

ako ulagač tvrdi da je pretrpio gubitak ili štetu zbog navodne povrede.

2. Zahtjevi iz stavka 1. točke (a) u pogledu širenja obuhvaćenog ulaganja mogu se podnositi samo ako se mjera odnosi na postojeće poslovne djelatnosti obuhvaćenog ulaganja i ako je ulagaču uslijed toga nastao gubitak ili šteta u pogledu obuhvaćenog ulaganja.

3. Podrazumijeva se da ulagač ne može podnijeti zahtjev u skladu s ovim odjeljkom ako je ulaganje izvršeno na temelju lažnog prikazivanja, prikrivanja, korupcije ili postupanja kojima se zlouporabljuje postupak.

4. Zahtjev u pogledu restrukturiranja duga koji je izdala stranka može se podnijeti u okviru ovog odjeljka samo u skladu s Prilogom 8.-B.

5. Sud osnovan u skladu s ovim odjeljkom ne odlučuje o zahtjevima koji su izvan područja primjene ovog članka.

ČLANAK 8.19.

Savjetovanje

1. Sporovi bi se u što većoj mjeri trebali rješavati mirnim putem. Takav način rješavanja sporova moguća je dogovoriti u bilo kojem trenutku, uključujući i nakon podnošenja zahtjeva u skladu s člankom 8.23. Ako se stranke u sporu ne dogovore o duljem roku, savjetovanje se provodi u roku od 60 dana od podnošenja zahtjeva za savjetovanje u skladu sa stavkom 4.

2. Ako se stranke u sporu ne dogovore drukčije, savjetovanje se provodi u sljedećim mjestima:

(a) Ottawi, ako se osporavaju kanadske mjere;

(b) Bruxellesu, ako mjere koje se osporavaju uključuju mjeru Europske unije; ili

(c) glavnom gradu države članice Europske unije, ako su osporene mjere isključivo mjere te države članice.

3. Stranke u sporu mogu održavati savjetovanje putem videokonferencije ili drugim sredstvima ako je to primjereno, na primjer u slučaju kada je ulagač malo ili srednje poduzeće.

4. Ulagač drugoj stranci podnosi zahtjev za savjetovanje koji sadržava sljedeće podatke:

(a) ime i adresa ulagača i, ako se taj zahtjev podnosi u ime poduzeća s lokalnim poslovnim nastanom, ime, adresu i mjesto osnivanja poduzeća s lokalnim poslovnim nastanom;

(b) ako ima više ulagača, ime i adresu svakog ulagača i, ako ima više poduzeća s lokalnim poslovnim nastanom, ime, adresu i mjesto osnivanja svakog poduzeća s lokalnim poslovnim nastanom;

(c) odredbe ovog Sporazuma koje su navodno povrijeđene;

(d) pravnu i činjeničnu osnova zahtjeva, uključujući predmetne mjere; i

(e) traženu mjeru i procijenjeni iznos tražene odštete.

Zahtjev za savjetovanje mora sadržavati dokaze da je ulagač koji podnosi zahtjev ulagač iz druge stranke i da je vlasnik ulaganja ili da kontrolira ulaganje uključujući, ako je primjenjivo, da je vlasnik ili da kontrolira poduzeće s lokalnim poslovnim nastanom u čije ime se zahtjev podnosi.

5. Zahtjevi u pogledu zahtjeva za savjetovanje utvrđeni u stavku 4. moraju se ispuniti na dovoljno precizan način da se tuženiku omogući da učinkovito sudjeluje u savjetovanju i da pripremi obranu.

6. Zahtjev za savjetovanje mora se podnijeti u sljedećim rokovima:

(a) tri godine nakon datuma kada je ulagač ili, ako je primjenjivo, poduzeće s lokalnim poslovnim nastanom, prvi put saznao ili trebao saznati za navodnu povredu i kada je saznao da je ulagaču ili, ako je primjenjivo, poduzeću s lokalnim poslovnim nastanom, time nastao gubitak ili šteta; ili

(b) dvije godine nakon što ulagač ili, ako je primjenjivo, poduzeće s lokalnim poslovnim nastanom, povuče zahtjeve ili postupke pred sudskim vijećem ili sudom u skladu sa zakonodavstvom stranke, ili nakon što ti postupci budu okončani na drugi način te, u svakom slučaju, najkasnije 10 godina nakon datuma kada je ulagač ili, ako je primjenjivo, poduzeće s lokalnim poslovnim nastanom, prvi puta saznao ili je trebao saznati za navodnu povredu i kada je saznao da je njome ulagaču nastao gubitak ili šteta.

7. Zahtjev za savjetovanje u vezi s navodnom povredom koju je počinila Europska unija ili država članica Europske unije šalje se Europskoj uniji.

8. Ako ulagač nije podnio zahtjev u skladu s člankom 8.23. u roku od 18 mjeseci od podnošenja zahtjeva za savjetovanje, smatra se da je ulagač povukao svoj zahtjev za savjetovanje i, ako je primjenjivo, svoju obavijest kojom traži utvrđivanje tuženika te ne može podnijeti zahtjev u skladu s ovim odjeljkom u pogledu istih mjera. Stranke u sporu mogu sporazumno produljiti to razdoblje.

ČLANAK 8.20.

Medijacija

1. Stranke u sporu mogu u bilo kojem trenutku sporazumno odlučiti pokrenuti postupak medijacije.

2. Pokretanjem postupka medijacije ne dovode se u pitanje pravni položaj ili prava bilo koje stranke u sporu u skladu s ovim poglavljem, a na medijaciju se primjenjuju pravila koja dogovore stranke u sporu, uključujući, ako su dostupna, pravila za medijaciju koja je utvrdio Odbor za usluge i ulaganja u skladu s člankom 8.44. stavkom 3. točkom (c).

3. Stranke u sporu sporazumno imenuju medijatora. Stranke u sporu mogu zatražiti da medijatora imenuje glavni tajnik ICSID-a.

4. Stranke u sporu nastoje pronaći rješenje spora u roku od 60 dana od imenovanja medijatora.

5. Ako se stranke u sporu dogovore o medijaciji, članak 8.19. stavci 6. i 8. ne primjenjuju se od datuma kada su se stranke u sporu dogovorile da će pokrenuti medijaciju do datuma kada jedna od stranka u sporu odluči prekinuti medijaciju. Svoju odluku o prekidu medijacije stranka u sporu dostavlja pisanim putem medijatoru i drugoj stranci u sporu.

ČLANAK 8.21.

Utvrđivanje tuženika za sporove
s Europskom unijom ili njezinim državama članicama

1. Ako se spor ne može riješiti u roku od 90 dana od podnošenja zahtjeva za savjetovanje, ako se zahtjev odnosi na navodnu povredu ovog Sporazuma koju je počinila Europska unija ili država članica Europske unije i ulagač namjerava podnijeti zahtjev u skladu s člankom 8.23., ulagač Europskoj uniji dostavlja obavijest kojom traži utvrđivanje tuženika.

2. U obavijesti iz stavka 1. navode se mjere u pogledu kojih ulagač namjerava podnijeti zahtjev.

3. Nakon što donese odluku, Europska unija obavješćuje ulagača o tome je li tuženik Europska unija ili država članica Europske unije.

4. Ako ulagač ne bude obaviješten o odluci u roku od 50 dana od dostavljanja svoje obavijest kojom traži odluku:

(a) ako su mjere utvrđene u obavijesti isključivo mjere države članice Europske unije, tuženik je država članica;

(b) ako su mjere utvrđene u obavijesti uključuju mjere Europske unije, tuženik je Europska unija.

5. Ulagač može podnijeti zahtjev u skladu s člankom 8.23. na temelju odluke donesene u skladu sa stavkom 3. i, ako ulagaču nije priopćena takva odluka, na temelju primjene članka 4.

6. Ako je tuženik Europska unija ili država članica Europske unije, u skladu sa stavcima 3. ili 4., ni Europska unija ni država članica Europske unije ne mogu tvrditi da je zahtjev nedopušten, da sud nije nadležan ili na neki drugi način prigovoriti na zahtjev ili pravorijek na osnovu toga da tuženik nije ispravno određen u skladu sa stavkom 3. ili utvrđen na temelju primjene članka 4.

7. Sud je obvezan odlukom donesenom u skladu sa stavkom 3. i, ako ulagaču nije priopćena takva odluka, primjenom članka 4.

ČLANAK 8.22.

Postupovni i drugi uvjeti za podnošenje zahtjeva sudu

1. Ulagač može podnijeti zahtjev u skladu s člankom 8.23. samo ako je ispunio sljedeće uvjete:

(a) dostavio je tuženiku, zajedno sa zahtjevom, svoju suglasnost za rješavanje spora pred sudom u skladu s postupcima utvrđenima u ovom odjeljku;

(b) čekao je da prođe najmanje 180 dana od podnošenja zahtjeva za savjetovanje i, ako je primjenjivo, najmanje 90 dana od podnošenja obavijesti kojom se traži utvrđivanje tuženika;

(c) ispunio je uvjete za obavijest kojom se traži utvrđivanje tuženika;

(d) ispunio je uvjete povezane sa zahtjevom za savjetovanje;

(e) u svojem zahtjevu nije naveo mjeru koja nije bila navedena u njegovu zahtjevu za savjetovanje;

(f) povukao je ili obustavio sve postojeće postupke pred sudskim vijećem ili sudom u skladu s nacionalnim ili međunarodnim pravom u pogledu mjere iz njegova zahtjeva za arbitražu za koju tvrdi da čini povredu; i

(g) odrekao se prava na podnošenje zahtjeva ili pokretanje postupka u skladu s nacionalnim ili međunarodnim pravom u pogledu mjere iz njegova zahtjeva za koju tvrdi da čini povredu.

2. Ako se zahtjev podnesen u skladu s člankom 8.23. odnosi na gubitak ili štetu nanesenu poduzeću s lokalnim poslovnim nastanom ili udjel u poduzeću s lokalnim poslovnim nastanom koje je u izravnom ili neizravnom vlasništvu ulagača ili nad kojim on ima izravnu ili neizravnu kontrolu, zahtjevi iz stavka 1. točki (f) i (g) primjenjuju se i na ulagača i na poduzeće s lokalnim poslovnim nastanom.

3. Uvjeti iz stavka 1. točaka (f) i (g) i stavka 2. ne primjenjuju se na poduzeće s lokalnim poslovnim nastanom ako je tuženik ili država domaćin ulagača oduzela ulagaču kontrolu nad lokalnim poduzećem ili je na neki drugi način onemogućila poduzeće s lokalnim poslovnim nastanom da ispuni te zahtjeve.

4. Na zahtjev ispitanika sud odbija nadležnost ako ulagač ili, ovisno o slučaju, poduzeće s lokalnim poslovnim nastanom ne ispune uvjete iz stavaka 1. i 2.

5. Odricanje od prava dostavljeno u skladu sa stavkom 1. točkom (g) ili stavkom 2., prema potrebi, prestaje se primjenjivati:

(a) ako sud odbaci zahtjev na osnovu toga što nisu ispunjeni uvjeti iz stavaka 1. ili 2. ili na nekoj drugoj postupovnoj osnovi ili osnovi nadležnosti;

(b) ako sud odbaci zahtjev u skladu s člankom 8.32. ili člankom 8.33.; ili

(c) ako ulagač povuče svoj zahtjev u skladu s primjenjivim pravilima iz članka 8.23. stavka 2. u roku od 12 mjeseci od osnivanja odjela suda.

ČLANAK 8.23.

Podnošenje zahtjeva sudu

1. Ako spor nije riješen savjetovanjem, zahtjev u skladu s ovim odjeljkom može podnijeti:

(a) ulagač stranke u svoje ime; ili

(b) ulagač stranke u ime poduzeća s lokalnim poslovnim nastanom čiji je vlasnik ili koje je pod njegovom izravnom ili neizravnom kontrolom.

2. Zahtjev se može podnijeti u skladu sa sljedećim pravilima:

(a) Konvencijom ICSID-a i Pravilnikom za arbitražne postupke;

(b) pravilima o dodatnim mogućnosstima ICSID-a ako se ne primjenjuju uvjeti za postupke u skladu sa stavkom (a);

(c) UNCITRAL-ovim pravilima o arbitraži; ili

(d) drugim pravilima na temelju dogovora stranaka u sporu.

3. Ako ulagač predloži pravila u skladu sa stavkom 2. točkom (d), tuženik mora odgovoriti na prijedlog ulagača u roku od 20 dana od primitka prijedloga. Ako se stranke u sporu u roku od 30 dana od primitka prijedloga ne dogovore o tim pravilima, ulagač može podnijeti zahtjev u skladu s pravilima predviđenima u stavku 2. točkama (a), (b) ili (c).

4. Podrazumijeva se da zahtjev podnesen u skladu sa stavkom 1. točkom (b) zadovoljava zahtjeve iz članka 25. stavka 1. Konvencije ICSID-a.

5. Ulagač može, u trenutku podnošenja svojeg zahtjeva, predložiti da zahtjev razmatra jedini član suda. Tuženik u dobroj namjeri razmatra taj zahtjev, posebno ako je ulagač malo ili srednje poduzeće ili je tražena naknada ili odšteta relativno niska.

6. Pravila koja se primjenjuju u skladu sa stavkom 2. jesu pravila koja su na snazi na dan podnošenja zahtjeva sudu u skladu s ovim odjeljkom, podložno posebnim pravilima utvrđenima u ovom odjeljku i nadopunjenima pravilima donesenima u skladu s člankom 8.44. stavkom 3. točkom (b).

7. Zahtjev za rješavanje spora u skladu s ovim odjeljkom smatra se podnesenim kada:

(a) glavni tajnik ICSID-a zaprimi zahtjev u skladu s člankom 36. stavkom 1. Konvencije ICSID-a;

(b) Tajništvo ICSID-a zaprimi zahtjev u skladu s člankom 2. rasporeda C Pravila o dodatnim mogujćnostima ICSID-a;

(c) tuženik zaprimi obavijest iz članka 3. UNCITRAL-ovih pravila o arbitraži; ili

(d) tuženik zaprimi zahtjev ili obavijest kojima se pokreće postupak u skladu s pravilima dogovorenima u skladu sa stavkom 2. točkom (d).

8. Svaka stranka obavješćuje drugu stranku o mjestu dostave obavijesti i drugih dokumenata ulagača u skladu s ovim odjeljkom. Svaka stranka osigurava da su te informacije javno dostupne.

ČLANAK 8.24.

Postupci u skladu s drugim međunarodnim sporazumom

Ako je podnesen zahtjev u skladu s ovim odjeljkom i drugim međunarodnim sporazumom i:

(a) ako postoji mogućnost preklapanja naknada; ili

(b) ako bi drugi međunarodni zahtjev morao imati znatan utjecaj na rješavanje zahtjeva podnesenog u skladu s ovim odjeljkom,

sud odgađa postupak što je moguće prije nakon saslušanja stranaka u sporu ili osigurava da se pri donošenju odluke, naloga ili pravorijeka uzimaju u obzir postupci pokrenuti u skladu s drugim međunarodnim sporazumom.

ČLANAK 8.25.

Suglasnost za rješavanje spora pred sudom

1. Tuženik daje suglasnost za rješavanje spora pred sudom u skladu s postupcima utvrđenima u ovom odjeljku;

2. Suglasnost iz stavka 1. i podnošenje zahtjeva sudu u skladu s ovim odjeljkom mora zadovoljavati zahtjeve:

(a) članka 25. Konvencije ICSID-a i poglavlja II. rasporeda C Pravila o dodatnim mogućnostima ICSID-a u pogledu pisane suglasnosti stranaka u sporu; i,

(b) članka II. Konvencije iz New Yorka u pogledu pisanog dogovora.

ČLANAK 8.26.

Financiranje sredstvima treće strane

1. U slučaju financiranja sredstvima treće strane, stranka u sporu koja se koristi takvim financiranjem mora drugoj stranci u sporu i sudu dostaviti ime i adresu te treće strane koja osigurava financijska sredstva.

2. Navedeni se podaci dostavljaju u trenutku podnošenja zahtjeva ili, ako je sporazum o financiranju potpisan ili donacija ili bespovratna sredstva odobrena nakon podnošenja zahtjeva, bez odlaganja čim se sporazum potpiše ili donacija ili bespovratna sredstva odobre.

ČLANAK 8.27.

Osnivanje suda

1. Sud osnovan u skladu s ovim odjeljkom odlučuje o zahtjevima podnesenima u skladu s člankom 8.23.

2. Nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma, zajednički odbor CETA-e imenuje petnaest članova suda. Pet članova suda moraju biti državljani države članice Europske unije, pet ih moraju biti državljani Kanade[11], a preostalih pet moraju biti državljani trećih zemalja.

[11] Bilo koja stranka umjesto toga može predložiti imenovanje najviše pet članova suda bilo kojeg državljanstva. U tom se slučaju ti članovi suda smatraju državljanima stranke koja je predložila njihovo imenovanje za potrebe ovog članka.

3. Zajednički odbor CETA-e može odlučiti povećati ili smanjiti broj članova suda za višekratnik broja 3. Dodatna imenovanja provode se po istom načelu kako je predviđeno u stavku 2.

4. Članovi suda moraju posjedovati kvalifikacije koje su potrebne u njihovim zemljama za imenovanje na pravosudnu dužnost ili biti priznati pravnici. Moraju imati dokazano iskustvo u području međunarodnog prava. Poželjno je da imaju potrebnu stručnost u području međunarodnog investicijskog prava, međunarodnog tržišnog prava te u području rješavanja sporova koji proizlaze iz međunarodnih sporazuma o ulaganjima ili međunarodnih sporazuma o trgovini.

5. Članovi suda imenovani u skladu s ovim odjeljkom imenuju se na mandat od pet godina koji se može obnoviti jednom. Međutim, mandat sedmorice od 15 osoba imenovanih odmah nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma, koji se odabiru ždrijebom, produljuje se na šest godina. Ispražnjena mjesta popunjavaju se čim se pojave. Osoba imenovana kao zamjena člana suda kojemu nije istekao mandat na dužnosti ostaje do isteka mandata svojeg prethodnika. U načelu, član suda koji u trenutku isteka svojeg mandata obavlja dužnost člana odjela suda može nastaviti obavljati tu funkciju do donošenja konačnog pravorijeka.

6. Sud odlučuje o predmetima u odjelima sastavljenima od tri člana suda od kojih je jedan državljanin države članice Europske unije, jedan državljanin Kanada, a jedan državljanin treće zemlje. Odjelom suda predsjeda član suda koji je državljanin treće zemlje.

7. U roku od 90 dana od podnošenja zahtjeva u skladu s člankom 8.23. predsjednik suda imenuje članove suda koji će obavljati dužnost članova odjela suda koji odlučuje o predmetima prema načelu rotacije, osiguravajući da sastav odjela suda bude proizvoljan i nepredvidljiv i da istovremeno svi članovi suda imaju priliku biti članovi odjela suda.

8. Predsjednik i zamjenik predsjednika suda odgovorni su za organizacijska pitanja i imenuju se na mandat od dvije godine te odabiru ždrijebom među članovima suda koji su državljani trećih zemalja. Na dužnost se biraju prema načelu rotacije, a ždrijebom ih odabire predsjednik Zajedničkog odbora CETA-e. Zamjenik predsjednika zamjenjuje predsjednika kada on nije dostupan.

9. Neovisno o stavku 6., stranke u sporu mogu se dogovoriti da o predmetu odlučuje jedini član suda koji se imenuje nasumično među državljanima trećih zemalja. Tuženik mora u dobroj namjeri razmotriti zahtjev tužitelja da o predmetu odlučuje jedini član suda, posebno ako je tužitelj malo ili srednje poduzeće ili ako je tražena naknada ili odšteta relativno male vrijednosti. Taj se zahtjev mora podnijeti prije osnivanja odjela suda.

10. Sud može izraditi vlastite radne postupke.

11. Članovi suda moraju osigurati da su dostupni i sposobni obavljati dužnosti utvrđene u ovom odjeljku.

12. Radi osiguravanja njihove dostupnosti, članovima suda isplaćuje se mjesečni honorar koji određuje Zajednički odbor CETA-e.

13. Honorar iz stavka 12. uplaćuju obje stranke u jednakom iznosu na račun kojim upravlja tajništvo ICSID-a. U slučaju da jedna stranka ne uplati honorar, može ga odlučiti platiti druga stranka. Stranke su obvezne platiti sva svoja zaostala plaćanja uz odgovarajuće kamate.

14. Osim ako Zajednički odbor CETA-e donese odluku u skladu sa stavkom 15., iznos naknada i troškova članova suda koji obavljaju dužnost u odjelu osnovanom za odlučivanje o zahtjevu, osim honorara iz stavka 12., jest iznos utvrđen u skladu s pravilom 14(1) administrativnih i financijskih pravila Konvencije ICSID-a, važećih na dan podnošenja zahtjeva, a koji je sud razdijelio između stranaka u sporu u skladu s člankom 8.39. stavkom 5.

15. Zajednički odbor CETA-e može donijeti odluku o pretvaranju honorara i drugih naknada i troškova u redovnu plaću te utvrditi važeće postupke i uvjete.

16. Tajništvo ICSID-a obavlja ulogu tajništva suda i pruža mu odgovarajuću potporu.

17. Ako Zajednički odbor CETA-e ne imenuje članove suda u skladu sa stavkom 2. u roku od 90 dana od datuma podnošenja zahtjeva za rješavanje spora, glavni tajnik ICSID-a na zahtjev bilo koje stranke u sporu imenuje odjel suda koji čine tri člana suda, osim ako stranke u sporu odluče da o predmetu odlučuje jedini član suda. Glavni tajnik ISCID-a imenuje članove nasumičnim odabirom među postojećim članovima. Glavni tajnik ISCID-a ne može kao predsjednika imenovati državljanina Kanade ili države članice Europske unije osim ako se stranke u sporu dogovore drukčije.

ČLANAK 8.28.

Žalbeni sud

1. Žalbeni se sud osniva za preispitivanje pravorijeka donesenih na temelju ovog odjeljka.

2. Žalbeni sud može potvrditi, izmijeniti ili poništiti pravorijek suda na temelju:

(a) pogreški u primjeni ili tumačenju važećeg zakonodavstva;

(b) očitih pogreški u uvažavanju činjenica, uključujući uvažavanje odgovarajućeg nacionalnog zakonodavstva;

(c) razloga navedenih u članku 52. stavku 1. točkama (a) do (e) Konvencije ICSID-a, ako nisu obuhvaćeni točkama (a) i (b).

3. Članovi žalbenog suda imenuju se na temelju odluke Zajedničkog odbora CETA-e koja se donosi istodobno kada i odluka iz stavka 7.

4. Članovi žalbenog suda moraju ispunjavati zahtjeve iz članka 8.27. stavka 4 i postupati u skladu s člankom 8.30.

5. Odjel žalbenog suda osnovan za odlučivanje o žalbi čine tri nasumično imenovana člana žalbenog suda.

6. Na postupke pred žalbenim sudom primjenjuju se članci 8.36 i 8.38.

7. Zajednički odbor CETA-e u najkraćem roku donosi odluku kojom se utvrđuju sljedeća administrativna i organizacijska pitanja povezana s radom žalbenog suda:

(a) administrativna potpora;

(b) postupci za pokretanje i vođenje žalbi te postupci za vraćanje predmeta sudu radi usklađivanja pravorijeka kada je to potrebno;

(c) postupci za popunjavanje ispražnjenih mjesta na žalbenom sudu i na odjelu žalbenog suda osnovanom za odlučivanje o predmetu;

(d) naknade članovima žalbenog suda;

(e) odredbe o troškovima žalbi;

(f) broj članova žalbenog suda; i

(g) svi drugi elementi koje smatra potrebnima za učinkovit rad žalbenog suda.

8. Odbor za usluge i ulaganja provodi periodične provjere rada žalbenog suda te može dati preporuke Zajedničkom odboru CETA-e. Zajednički odbor CETA-e prema potrebi može izmijeniti odluku iz stavka 7.

9. Nakon donošenja odluke iz stavka 7.:

(a) stranka u sporu može uložiti žalbu na pravorijek donesen u skladu s ovim odjeljkom žalbenom sudu u roku od 90 dana od donošenja pravorijeka;

(b) stranka u sporu ne zahtijeva preispitivanje, ukidanje, poništavanje, reviziju ili pokretanje drugog sličnog postupka u pogledu pravorijeka iz ovog odjeljka;

(c) pravorijek donesen u skladu s člankom 8.39. ne smatra se konačnim te nije moguće pokrenuti postupak za njegovo izvršenje sve dok ne budu ispunjeni sljedeći uvjeti:

i. proteklo je 90 dana od donošenja pravorijeka suda te nije pokrenuta žalba;

ii. pokrenuta žalba je odbijena ili povučena; ili

iii. proteklo je 90 dana od pravorijeka žalbenog suda te žalbeni sud nije vratio predmetu sudu;

(d) za potrebe članka 8.41. konačni pravorijek žalbenog suda smatra se konačnim pravorijekom; i

(e) ne primjenjuje se članak 8.41. stavak 3.

ČLANAK 8.29.

Uspostava multilateralnog suda za ulaganja i žalbenog mehanizma

Stranke zajedno s drugim trgovinskim partnerima osnivanju multilateralni sud za ulaganja i žalbeni mehanizam za rješavanje ulagačkih sporova. Nakon uspostave multilateralnog mehanizma Zajednički odbor CETA-e donosi odluku kojom se utvrđuje da će se ulagački sporovi iz ovog odjeljka rješavati u skladu s multilateralnim mehanizmom te poduzima druge prikladne prijelazne mjere.

ČLANAK 8.30.

Etičke norme

1. Članovi suda su neovisni. Nisu povezani s nijednom vladom.[12] te ne primaju naputke od nijedne organizacije ili vlade u pogledu pitanja povezanih sa sporom. Ne sudjeluju u razmatranju nijednog spora koje bi dovelo do izravnog ili neizravnog sukoba interesa. Postupaju u skladu sa smjernicama međunarodne odvjetničke komore o sukobima interesa u međunarodnoj arbitraži ili drugim dopunskim pravilima donesenima u skladu s člankom 8.44. stavkom 2. Osim toga, nakon njihova imenovanja članovi suda ne smiju preuzimati dužnost savjetnika, stručnjaka kojeg imenuje stranka ili svjedoka u postojećim ili novim ulagačkim sporovima iz ovog ili bilo kojeg drugog međunarodnog sporazuma.

2. Ako stranka u sporu smatra da je član suda u sukobu interesa, ta stranka može zatražiti da predsjednik Međunarodnog suda pravde donese odluku o osporavanju imenovanja tog člana. Obavijest o osporavanju imenovanja šalje se predsjedniku Međunarodnog suda pravde u roku od 15 dana od dana kada je stranka u sporu obaviještena o osnivanju odjela suda, ili u roku od 15 dana od dana kada je ta stranka saznala odgovarajuće činjenice, ako te činjenice opravdano nisu mogle biti poznate u trenutku osnivanja odjela suda. U obavijesti o osporavanju navodi se osnova za osporavanje.

12 Podrazumijeva se da činjenica da neka osoba prima naknadu od vlade sama po sebi ne znači da ta osoba ne ispunjava uvjete.

3. Ako član suda čije se imenovanje osporava u roku od 15 dana od dostave obavijesti o osporavanju njegova imenovanja odluči ne odstupiti s dužnosti člana odjela suda, predsjednik Međunarodnog suda pravde može donijeti odluku o osporavanju njegova imenovanja nakon što su mu stranke u sporu dostavile svoje podneske te nakon što je članu suda dao priliku da se očituje. Predsjednik Međunarodnog suda pravde nastoji donijeti odluku i obavijestiti stranke u sporu i druge članove odjela u roku od 45 dana od primitka obavijesti o osporavanju imenovanja. Mjesto ispražnjeno zbog diskvalifikacije ili odstupanja člana suda s dužnosti odmah se popunjava.

4. Stranke po primitku obrazložene preporuke predsjednika suda ili na vlastitu zajedničku inicijativu mogu razriješiti dužnosti člana suda na temelju odluke Zajedničkog odbora CETA-e ako njegovo ponašanje nije u skladu s obvezama iz stavka 1. te je neuskladivo s daljnjim obnašanjem dužnosti člana suda.

ČLANAK 8.31.

Mjerodavno pravo i tumačenje

1. Pri donošenju svojih odluka sud uspostavljen u skladu s ovim odjeljkom primjenjuje ovaj Sporazum kako se tumači u skladu s Bečkom konvencijom o pravu međunarodnih ugovora i drugim pravilima i načelima međunarodnog prava primjenjivima između stanaka.

2. Sud nije nadležan odlučivati o zakonitosti mjere koja predstavlja navodnu povredu ovog Sporazuma u smislu nacionalnog zakonodavstva stranke. Podrazumijeva se da pri utvrđivanju sukladnosti mjere s ovim Sporazumom sud prema potrebi može u obzir uzeti nacionalno zakonodavstvo stranke kao činjenično stanje. Sud pritom slijedi prevladavajuće tumačenje nacionalnog zakonodavstva na sudovima i u tijelima te stranke, a mišljenje koje je sud dao o nacionalnom zakonodavstvu nije obvezujuće za sudove i tijela te stranke.

3. U slučaju ozbiljnih dvojbi u vezi s tumačenjem koje bi mogle utjecati na ulaganje, Odbor za usluge i ulaganja može, u skladu s člankom 8.44. stavkom 3. točkom (a) preporučiti Zajedničkom odboru CETA-e donošenje tumačenja ovog Sporazuma. Tumačenje koje je donio Zajednički odbor CETA-e obvezujuće je za sud osnovan u skladu s ovim odjeljkom. Zajednički odbor CETA-e može odlučiti da tumačenje ima obvezujući učinak od određenog datuma.

ČLANAK 8.32.

Zahtjevi koji su očigledno bez pravne osnove

1. Tuženik može, najkasnije 30 dana od osnivanja odjela suda i u svakom slučaju prije svojeg prvog zasjedanja, podnijeti prigovor da je zahtjev očigledno bez pravne osnove.

2. Prigovor u skladu sa stavkom 1. ne može se podnijeti ako je tuženik podnio prigovor u sladu s člankom 8.33.

3. Tuženik mora što preciznije opisati osnovu za prigovor.

4. Po primitku prigovora u skladu s ovim člankom sud obustavlja postupak o meritumu i uspostavlja raspored za razmatranje tog prigovora u skladu s rasporedom za razmatranje drugih prethodnih pitanja.

5. Nakon što je strankama u sporu dao priliku da iznesu svoje primjedbe, sud na prvoj raspravi ili odmah nakon nje donosi obrazloženu odluku ili pravorijek. Sud pritom pretpostavlja da su navedene činjenice točne.

6. Ovim člankom ne dovodi se u pitanje nadležnost suda za razmatranje drugih prigovora kao prethodnog pitanja ili pravo tuženika na prigovor, za vrijeme trajanja postupka, da zahtjev nema pravnu osnovu.

ČLANAK 8.33.

Pravno neutemeljeni zahtjevi

1. Ne dovodeći u pitanje nadležnost suda da druge prigovore razmatra kao prethodno pitanje ili pravo tuženika da pravovremeno podnese prigovor, sud kao prethodno pitanje razmatra i odlučuje o svakom prigovoru tuženika da s pravnog gledišta zahtjev podnesen u skladu s člankom 8.23., ili njegov dio, nije zahtjev u pogledu kojeg je moguće donijeti pravorijek u korist tužitelja, čak i ako se pretpostavi da su navedene činjenice istinite.

2. Prigovor iz stavka 1. podnosi se sudu najkasnije na dan koji je sud odredio kao dan kada tuženik mora dostaviti odgovor.

3. Ako je podnesen prigovor u skladu s člankom 8.32., sud može, uzimajući u obzir okolnosti tog prigovora, odbiti razmotriti prigovor podnesen u skladu sa stavkom 1. u skladu s postupcima iz ovog članka.

4. Po primitku prigovora iz stavka 1. i, prema potrebi, nakon donošenja odluke u skladu sa stavkom 3., sud obustavlja sve postupke o meritumu, utvrđuje raspored za razmatranje prigovora u skladu s bilo kojim rasporedom koji je utvrdio za razmatranje bilo kojeg drugog prethodnog pitanja i donosi obrazloženu odluku ili pravorijek o prigovoru.

ČLANAK 8.34.

Privremene zaštitne mjere

Sud može naložiti privremenu zaštitnu mjeru radi zaštite prava stranke u sporu ili kako bi osigurao punu nadležnost suda, uključujući nalog za zaštitu dokaza u posjedu ili pod kontrolom stranke u sporu ili zaštitu nadležnosti suda. Sud ne nalaže ovrhu i ne zabranjuje primjenu mjere za koju se tvrdi da čini povredu iz članka 8.23. Za potrebe ovog članka, nalog uključuje preporuku.

ČLANAK 8.35.

Obustavljanje postupka

Ako nakon podnošenja zahtjeva iz ovog odjeljka ulagač ne poduzme nikakve korake u postupku tijekom 180 uzastopnih dana ili tijekom razdoblja koje su stranke sporazumno odredile, smatra se da je ulagač povukao svoj zahtjev i obustavio postupak. Sud, na zahtjev tuženika i nakon dostavljanja obavijesti strankama u sporu, nalogom utvrđuje da je postupak obustavljen. Nadležnost suda prestaje nakon donošenja tog naloga.

ČLANAK 8.36.

Transparentnost postupka

1. UNCITRAL-ova pravila o transparentnosti, kako su izmijenjena ovim poglavljem, primjenjuju se u vezi s postupcima iz ovog odjeljka.

2. Zahtjev za savjetovanje, obavijest kojom se traži utvrđivanje tuženika, obavijest o utvrđivanju tuženika, suglasnost za medijaciju, obavijest o namjeri osporavanja člana suda, odluka o osporavanju člana suda i zahtjev za spajanje na popisu su dokumenata koji se objavljuju u skladu s člankom 3. stavkom 1. UNCITRAL-ovih pravila o transparentnosti.

3. Dokazi se uključuju na popis dokumenata koji se objavljuju u skladu s člankom 3. stavkom 2. UNCITRAL-ovih pravila o transparentnosti.

4. Neovisno o članku 2. UNCITRAL-ovih pravila o transparentnosti, prije osnivanja suda, Kanada ili Europska unija, ovisno o slučaju, pravovremeno objavljuju relevantne dokumente u skladu sa stavkom 2. iz kojih su uklonjene povjerljive ili zaštićene informacije. Takvi se dokumenti mogu objaviti posredstvom depozitara.

5. Rasprave su otvorene za javnost. Sud u dogovoru sa strankama u sporu utvrđuje odgovarajuće logističke mjere za olakšavanje pristupa javnosti takvim raspravama. Ako utvrdi da treba zaštititi povjerljive ili zaštićene informacije, sud poduzima odgovarajuće mjere kako bi osigurao da onaj dio rasprave koji treba zaštititi bude zatvorene za javnost.

6. Ničime u ovom poglavlju ne zahtijeva se od tuženika da ne otkrije javnosti informacije koje moraju biti objavljene u skladu s njegovim zakonima. Tuženik bi trebao primjenjivati te zakone na način kojim se osigurava zaštita od objave informacija koje su označene kao povjerljive ili zaštićene informacije.

ČLANAK 8.37.

Razmjena informacija

1. Tijekom postupka iz ovog odjeljka stranka u sporu može drugim osobama povezanima s postupkom, uključujući svjedoke i stručnjake, otkriti dokumente koje smatra potrebnima bez uklonjenih povjerljivih ili zaštićenih informacija. Međutim, stranka u sporu mora osigurati da te osobe zaštite povjerljive ili zaštićene informacije iz tih dokumenata.

2. Ovim se Sporazumom ne sprječava tuženik da službenicima Europske unije, država članica Europske unije ili lokalnih tijela vlasti, ovisno o slučaju, otkrije takve dokumente bez uklonjenih povjerljivih ili zaštićenih informacija ako to smatra nužnim tijekom postupka iz ovog odjeljka. Međutim, tuženik mora osigurati da te osobe zaštite povjerljive ili zaštićene informacije iz tih dokumenata.

ČLANAK 8.38.

Stranka koja nije stranka u sporu

1. Tuženik u roku od 30 dana od primitka ili neposredno nakon rješenja bilo kakvog spora o povjerljivim ili zaštićenim informacijama stranci koja nije stranka u sporu mora dostaviti sljedeće:

(a) zahtjev za savjetovanje, obavijest kojom se traži utvrđivanje tuženika, obavijest o utvrđivanju tuženika, zahtjev podnesen u skladu s člankom 8.23., zahtjev za spajanje i sve ostale dokumente priložene takvim dokumentima;

(b) na zahtjev:

i. tužbene zahtjeve, odgovore, sažetke, zahtjeve i ostale dokumente koje sudu dostavlja stranka u sporu;

ii. pisane podneske dostavljene sudu u skladu s člankom 4. UNCITRAL-ovih pravila o transparentnosti;

iii. zapisnike ili prijepise s rasprave na sudu, ako su dostupni; i

iv. naloge, pravorijeke i odluke suda; i

(c) na zahtjev i o trošku stranke koja nije stranka u sporu, sve ili dio dokaza koji su dostavljeni sudu, osim ako su traženi dokazi javno dostupni.

2. Sud prihvaća ili, nakon savjetovanja sa strankama u sporu, može tražiti usmene ili pisane podneske stranke koja nije stranka u sporu o tumačenju ovog Sporazuma. Stranka koja nije stranka u sporu može biti nazočna raspravi iz ovog odjeljka.

3. Sud ne donosi nikakve zaključke na temelju toga što nije dostavljen podnesak u skladu sa stavkom 2.

4. Sud osigurava da stranke u sporu dobiju razumnu priliku iznijeti svoja opažanja o podnesku stranke Sporazuma koja nije stranka u sporu.

ČLANAK 8.39.

Pravomoćni pravorijek

1. Ako sud donese pravomoćni pravorijek protiv tuženika, on može odrediti samo, odvojeno ili u kombinaciji:

(a) novčanu odštetu i primjenjive kamate;

(b) povrat imovine, u kojem slučaju u pravorijeku mora biti predviđeno da tuženik može platiti novčanu odštetu u iznosu koji odgovara pravičnoj tržišnoj vrijednosti imovine u trenutku neposredno prije izvlaštenja ili prije nego što se saznalo za predstojeće izvlaštenje, ovisno o tome što je nastupilo prije, i sve primjenjive kamate umjesto povrata, što se utvrđuje u skladu s člankom 8.12.

2. Podložno stavcima 1. i 5., ako se zahtjev podnosi u skladu s člankom 8.23. stavkom 1. točkom (b):

(a) u odluci o dodjeli novčane odštete i primjenjivih kamata predviđa se da se iznos isplaćuje poduzeću s lokalnim poslovnim nastanom;

(b) u odluci o povratu imovine predviđa se povrat poduzeću s lokalnim poslovnim nastanom;

(c) u odluci o dodjeli troškova u korist ulagača predviđa se da se troškovi vraćaju ulagaču; i

(d) u pravorijeku se navodi da se njegovim donošenjem ne dovodi u pitanje pravo koje osoba, osim osobe koja se odrekla prava u skladu s člankom 8.22., može imati na novčanu odštetu ili imovinu dodijeljeno u skladu sa zakonom stranke.

3. Novčana odšteta ne smije biti veća od gubitka koji je pretrpio ulagač ili, ako je primjenjivo, poduzeće s lokalnim poslovnim nastanom, umanjenog za sve već isplaćene odštete ili naknade. Pri izračunu novčane odštete sud smanjuje odštetu i kako bi uzeo u obzir sve povrate imovine ili ukidanje ili izmjenu mjere.

4. Sud ne može dodijeliti kaznene odštete.

5. Sud nalaže da troškove postupka snosi stranka koja je izgubila spor. U iznimnim okolnostima sud može podijeliti troškove između stranaka u sporu ako utvrdi da je podjela primjerena s obzirom na okolnosti zahtjeva. Ostale razumne troškove, uključujući troškove pravnog zastupanja i pomoći, snosi stranka koja je izgubila spor, osim ako sud utvrdi da je takva podjela nerazumna s obzirom na okolnosti zahtjeva. U slučaju dobivanja samo dijela spora, troškovi se prilagođavaju razmjerno broju ili opsegu dijelova zahtjeva u kojima je spor dobiven.

6. Zajednički odbor CETA-e razmatra dodatna pravila za smanjivanje financijskog opterećenja tužitelja koji su fizičke osobe ili mala ili srednja poduzeća. U tim se dodatnim pravilima posebno u obzir mogu uzeti financijska sredstva tužitelja i iznos tražene naknade.

7. Sud i stranke u sporu moraju uložiti sve napore kako bi osigurali da se postupak rješavanja spora provede pravodobno. Sud svoj konačni pravorijek donosi u roku od 24 mjeseca od datuma podnošenja zahtjeva u skladu s člankom 8.23. Ako je sudu potrebno više vremena za donošenje konačnog pravorijeka, stranke u sporu mora obavijestiti o razlozima kašnjenja.

ČLANAK 8.40.

Odšteta ili druga naknada

Tuženik ne može iznijeti, a sud ne može prihvatiti obranu, protuzahtjev, pravo na poravnanje, ili sličnu tvrdnju da je ulagač ili, ako je primjenjivo, poduzeće s lokalnim poslovnim nastanom, primio ili će primiti odštetu ili drugu naknadu na temelju ugovora o osiguranju ili jamstvu za cijelu ili dio naknade koja se traži u sporu pokrenutom u skladu s ovim odjeljkom.

ČLANAK 8.41.

Izvršenje pravorijeka

1. Pravorijek donesen u skladu s ovim odjeljkom obvezujuć je za stranke u sporu i u pogledu tog predmeta.

2. U skladu sa stavkom 3 stranka u sporu priznaje pravorijek i bez odgode postupa u skladu s njim.

3. Stranka u sporu ne može tražiti izvršenje pravomoćnog pravorijeka dok nisu ispunjeni sljedeći uvjeti:

(a) u slučaju pravomoćnog pravorijeka donesenog u skladu s Konvencijom ICSID-a:

i. prošlo je 120 dana od donošenja pravorijeka i nijedna stranka u sporu nije zatražila reviziju ili poništaj pravorijeka; ili

ii. obustavljeno je izvršenje pravorijeka i postupci revizije ili poništaja su provedeni;

(b) u slučaju pravomoćnog pravorijeka u skladu s Pravilima o dodanim mogućnostima ICSID-a, UNCITRAL-ovim pravilima o arbitraži ili drugim pravilima primjenjivima u skladu s člankom 8. 23. stavkom 2.

i. prošlo je 90 dana od donošenja pravorijeka i nijedna stranka u sporu nije pokrenula postupak za reviziju ili poništaj pravorijeka; ili

ii. obustavljeno je izvršenje pravorijeka i sud je odbacio ili dopustio zahtjev za reviziju, ukidanje ili poništaj pravorijeka i ne postoji daljnja mogućnost žalbe.

4. Na izvršenje pravorijeka primjenjuju se zakoni o izvršenju presuda ili pravorijeka koji su na snazi u mjestu gdje se traži izvršenje.

5. Konačni pravorijek donesen u skladu s ovim odjeljkom arbitražna je odluka za koju se smatra da se odnosi na zahtjeve koji proizlaze iz trgovinskog odnosa ili transakcije u smislu članka I. Konvencije iz New Yorka.

6. Podrazumijeva se da, ako je zahtjev podnesen u skladu s člankom 8.23. stavkom 2. točkom (a), konačni pravorijek donesen u skladu s ovim odjeljkom jest pravorijek u skladu s odjeljkom 6. Konvencije ICSID-a.

ČLANAK 8.42.

Uloga stranaka

1. Stranka ne može pokrenuti međunarodni tužbeni zahtjev u pogledu zahtjeva podnesenog u skladu s člankom 8.23., osim ako druga stranka nije postupala u skladu s pravorijekom donesenim u tom sporu.

2. Stavkom 1. ne isključuje se mogućnost rješavanja spora u skladu s dvadeset devetim poglavljem (Rješavanje sporova) u pogledu opće mjere čak i ako se smatra da se tom mjerom prekršio ovaj Sporazum u pogledu određenog ulaganja u vezi s kojim je podnesen zahtjev u skladu s člankom 8.23. i ne dovodi se u pitanje članak 8.38.

3. Stavak 1. ne isključuje mogućnost neformalnog dijaloga isključivo za potrebe lakšeg rješavanja spora.

ČLANAK 8.43.

Spajanje zahtjeva

1. Ako se dva ili više zahtjeva zasebno podnesena u skladu s člankom 8.23. temelje na istoj pravnoj osnovi ili istom činjeničnom stanju i proizlaze iz istih događaja ili okolnosti, stranka ili stranke u sporu mogu zajedno tražiti osnivanje zasebnog odjela suda u skladu s ovim člankom i zatražiti da taj odjel suda izda nalog za spajanje („zahtjev za spajanje”).

2. Stranka u sporu koja traži nalog za spajanje najprije dostavlja obavijest strankama u sporu za koje želi da budu obuhvaćene nalogom.

3. Ako su stranke u sporu koje su obaviještene u skladu sa stavkom 2. postigle sporazum o nalogu za spajanje koji će se tražiti, mogu podnijeti zajednički zahtjev za osnivanje zasebnog odjela suda i nalog za spajanje u skladu s ovim člankom. Ako stranke u sporu koje su obaviještene u skladu sa stavkom 2. u roku od 30 dana od obavijesti nisu postigle sporazum o nalogu za spajanje koji se traži, stranka u sporu može zatražiti osnivanje zasebnog odjela suda i nalog za spajanje u skladu s ovim člankom.

4. Zahtjev se dostavlja pisanim putem predsjedniku suda i strankama u sporu koje bi trebale biti obuhvaćene nalogom te mora sadržavati sljedeće:

(a) imena i adrese stranaka u sporu koje bi trebale biti obuhvaćene nalogom:

(b) zahtjeve ili njihove dijelovi koje se želi obuhvatiti nalogom; i

(c) razloge zbog kojih se nalog traži.

5. Za zahtjev za spajanje koji uključuje više od jednog tuženika potrebna je suglasnost svih tuženika.

6. Pravila koja se primjenjuju na postupke iz ovog članka utvrđuju se kako slijedi:

(a) ako su svi zahtjevi za koje se traži nalog za spajanje podneseni na rješavanje spora u skladu s istim pravilima u skladu s člankom 8.23., primjenjuju se ta pravila;

(b) ako zahtjevi za koje se traži spajanje nisu podneseni na rješavanje spora u skladu s istim pravilima:

i. ulagači se mogu zajednički dogovoriti o pravilima u skladu s člankom 8.23. stavkom 2.; ili

ii. ako se ulagači se mogu usuglasiti oko primjenjivih pravila u roku od 30 dana od dana kada je predsjednik suda primio zahtjev za spajanje, primjenjuju se UNCITRAL-ova pravila o arbitraži.

7. Predsjednik suda nakon primitka zahtjeva za spajanje osniva novi odjel suda („odjel za spojene zahtjeve), u skladu sa zahtjevima iz članka 8.27. stavka 7., koji je nadležan za pojedine ili sve zahtjeve, u cijelosti ili djelomično, koji su predmet zajedničkog zahtjeva za spajanje.

8. Ako je, nakon što je saslušao stranke u sporu, odjel za spojene zahtjeve uvjeren da se zahtjevi podneseni u skladu s člankom 8.23. temelje na istoj pravnoj osnovi ili istom činjeničnom stanju i proizlaze iz istih događaja ili okolnosti te da bi spajanje zahtjeva bilo u interesu pravičnog i učinkovitog rješavanje zahtjeva, uključujući u interesu usklađenosti pravorijeka, odjel za spojene zahtjeve može, na temelju naloga, u cijelosti ili djelomično preuzeti nadležnost nad nekim ili svim zahtjevima.

9. Ako je odjel suda za spojene zahtjeve preuzeo nadležnost u skladu sa stavkom 8., ulagač koji je podnio zahtjev u skladu s člankom 8.23. i čiji zahtjev nije spojen može podnijeti pisani zahtjev sudu za njegovo uključivanje u taj nalog pod uvjetom da je zahtjev u skladu sa zahtjevima iz stavka 4. Odjel suda za spojene zahtjeve odobrava taj nalog ako se uvjerio da su ispunjeni uvjeti iz stavka 8. i da se odobravanjem tog zahtjeva ne bi neopravdano opteretile stranke u sporu ili nepošteno stavile u nepovoljan položaj ili da se time ne bi nepotrebno ometao postupak. Prije donošenja takvog naloga odjel suda za spojene zahtjeve savjetuje se sa strankama u sporu.

10. Na zahtjev stranke u sporu, odjel suda za spojene zahtjeve osnovan u skladu s ovim člankom može naložiti da se do donošenja njegove odluke u skladu sa stavkom 8. odgodi postupak koji se vodi pred odjelom suda osnovanim u skladu s člankom 8.27 stavkom 7., osim ako je potonji sud već odgodio postupak.

11. Odjel suda osnovan u skladu s člankom 8.27. stavkom 7. predaje nadležnost za zahtjeve ili dijelove zahtjeva nad kojima je nadležnost preuzeo odjel suda za spojene zahtjeve osnovan u skladu s ovim člankom.

12. Pravorijek odjela suda za spojene zahtjeve osnovanog u skladu s ovim člankom u pogledu zahtjeva ili dijelova zahtjeva nad kojima je preuzeo nadležnost obvezujuć je za odjel suda osnovan u skladu s člankom 8.27. stavkom 7. u pogledu tih zahtjeva ili dijelova zahtjeva.

13. Ulagač može povući zahtjev iz ovog odjeljka koji je predmet spajanja i taj se zahtjev ne može ponovno podnijeti u skladu s člankom 8.23. Ako povuče zahtjev najkasnije 15 dana od primitka obavijesti o spajanju, činjenica da je prethodno podnio zahtjev ulagača ne sprječava da se koristi drugim sredstvima rješavanja spora osim onog iz ovog odjeljka.

14. Na zahtjev ulagača, odjel sud za spojene zahtjeve može poduzeti mjere koje smatra primjerenima za čuvanje povjerljivosti povjerljivih ili zaštićenih informacija tog ulagača spram drugih ulagača. Te mjere mogu uključivati dostavljanje drugim ulagačima redigirane verzije dokumenata koji sadržavaju povjerljive ili zaštićene informacije ili zatvaranje za javnost dijelova rasprave.

ČLANAK 8.44.

Odbor za usluge i ulaganja

1. Odbor za usluge i ulaganja služi kao forum za savjetovanje stranaka o pitanjima povezanima s ovim poglavljem, uključujući o sljedećem:

(a) poteškoćama koje bi mogle nastati u provedbi ovog poglavlja;

(b) mogućim poboljšanjima ovog poglavlja, posebno uzimajući u obzir iskustva stečena i napredak postignut u drugim međunarodnim forumima i u okviru drugih sporazuma stranaka.

2. Odbor za usluge i ulaganja, u dogovoru sa strankama i nakon što svaka od njih ispuni svoje interne zahtjeve i postupke, donosi kodeks ponašanja za članove suda koji se primjenjuje u sporovima kojih proizlaze iz ovog poglavlja i kojim se mogu zamijeniti ili dopuniti postojeća pravila. Tim kodeksom mogu biti obuhvaćene sljedeće teme:

(a) obveze otkrivanja podataka;

(b) neovisnost i nepristranost članova suda; i

(c) povjerljivost

Stranke ulažu najveće napore kako bi osigurale da kodeks ponašanja bude donesen najkasnije prvog dana privremene primjene ili stupanja na snagu ovog Sporazuma, ovisno o slučaju, a u svakom slučaju najkasnije dvije godine od tog datuma.

3. Odbor za usluge i ulaganja može, u dogovoru sa strankama i nakon što svaka od njih ispuni svoje interne zahtjeve i postupke, poduzeti sljedeće:

(a) preporučiti Zajedničkom odboru CETA-e donošenje tumačenja ovog Sporazuma u skladu s člankom 8.31. stavkom 3.;

(b) donijeti i izmijeniti pravila kojima se nadopunjuju primjenjiva pravila o rješavanju sporova i izmijeniti primjenjiva pravila o transparentnosti. Ova pravila i izmjene obvezujuće su za sud osnovan u skladu s ovim odjeljkom;

(c) donijeti pravila o medijaciji koja će primjenjivati stranke u sporu u skladu s člankom 8.20.;

(d) preporučiti Zajedničkom odboru CETA-e donošenje dodatnih elemenata obveze poštenog i nepristranog postupanja u skladu s člankom 8.10. stavkom 3.; i

(e) dati preporuke Zajedničkom odboru CETA-e o radu žalbenog suda u skladu s člankom 8.28. stavkom 8.

ČLANAK 8.45.

Izuzeće

Odredbe o rješavanju sporova iz ovog odjeljka i dvadeset devetog poglavlja (Rješavanje sporova) ne primjenjuju se na pitanja iz Priloga 8.-C.

DEVETO POGLAVLJE

PREKOGRANIČNA TRGOVINA USLUGAMA

ČLANAK 9.1.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja:

usluge popravka i održavanja zrakoplova znači aktivnosti poduzete na zrakoplovu ili njegovu dijelu dok je zrakoplov povučen iz prometa i ne uključuju takozvano linijsko održavanje;

usluge upravljanja zračnom lukom znači upravljanje ili rukovođenje, na temelju naknade ili ugovora, infrastrukturom zračne luke, među ostalim terminalima, uzletno-slijetnim stazama, stazama za vožnju i stajankama, parkiralištima i sustavima za prijevoz unutar zračne luke. Podrazumijeva se da usluge upravljanja zračnom lukom ne uključuju vlasništvo nad zračnom lukom ili zemljištem zračne luke ili ulaganja u njih, kao ni dužnosti koje obavlja upravni odbor. Usluge upravljanja zračnom lukom ne uključuju usluge zračnog prijevoza;

usluge računalnog sustava rezervacija znači pružanje usluge putem računalnih sustava koji sadržavaju informacije o redovima letenja zračnih prijevoznika, slobodnim mjestima, cijenama karata i pravilima za izdavanje karata i koji omogućuju rezervaciju ili izdavanje karata;

prekogranična trgovina uslugama ili **prekogranično pružanje usluga** znači pružanje usluge:

(a) iz državnog područja jedne stranke na državno područje druge stranke; ili

(b) na državnom području jedne stranke korisniku usluge druge stranke,

ali ne uključuje pružanje usluge osobe iz druge stranke na državnom području stranke;

zemaljske usluge znači pružanje usluge uz naknadu ili na temelju ugovora za: upravljanje i nadzor na tlu, uključujući kontrolu utovara i komunikacije; prihvat i otpremu putnika; prihvat i otpremu prtljage; prihvat i otpremu tereta i pošte; rukovanje rampama i usluge na zrakoplovima; točenje goriva i ulja; linijsko održavanje zrakoplova; zemaljski prijevoz; ili ugostiteljske usluge. Zemaljske usluge ne uključuju sigurnosne usluge ili upravljanje ili rukovođenje centraliziranom infrastrukturom zračne luke, kao što su sustavi za prihvat i otpremu prtljage, oprema za odleđivanje, sustavi za distribuciju goriva ili sustavi za prijevoz unutar zračne luke.

prodaja i marketing usluga zračnog prijevoza znači mogućnost predmetnog zračnog prijevoznika da slobodno prodaje i stavlja na tržište svoje usluge zračnog prijevoza, uključujući sve aspekte marketinga kao što su istraživanje tržišta, oglašavanje i distribucija, ali ne uključuje određivanje cijena usluga zračnog prijevoza ili primjenjive uvjete; i

usluge koja se pružaju u okviru izvršavanja javnih ovlasti znači svaka usluga koja se ne pruža na komercijalnoj osnovi niti u tržišnom natjecanju s jednim ili više pružatelja usluga.

ČLANAK 9.2.

Područje primjene

1. Ovo se poglavlje primjenjuje na mjeru koju je stranka donijela ili zadržala te koja utječe na prekograničnu trgovinu uslugama pružatelja usluga druge stranke, uključujući mjeru koja utječe na:

(a) proizvodnju, distribuciju, marketing, prodaju i isporuku usluge;

(b) kupnju, uporabu ili plaćanje usluge; i,

(c) u vezi s pružanjem usluge, pristup uslugama ili korištenje usluga koje se moraju pružati široj javnosti.

2. Ovo se poglavlje ne primjenjuje na mjeru koja utječe na:

(a) usluge koje se pružaju u okviru izvršavanja javnih ovlasti;

(b) za Europsku uniju, audiovizualne usluge;

(c) za Kanadu, kulturne industrije;

(d) financijske usluge kako su definirane u članku 13.1. (Definicije);

(e) usluge zračnog prijevoza, povezane usluge kojima se podupiru usluge zračnog prijevoza i druge usluge koje se pružaju u okviru zračnog prijevoza[13], osim sljedećih:

i. usluga popravaka i održavanja zrakoplova;

ii. prodaje i marketinga usluge zračnog prijevoza;

iii. usluga računalnog sustava rezervacija (CRS);

iv. zemaljskih usluga;

v. usluga upravljanja zračnom lukom;

(f) javnu nabavu robe ili usluga koje stranka nabavlja za državne potrebe, a ne radi preprodaje na tržištu ili radi uporabe za isporuku robe ili usluga za komercijalnu prodaju, bez obzira na to je li ta nabava „obuhvaćena nabava" u smislu članka 19.2. stavka 2. (Područje primjene i opseg); ili

(g) subvenciju ili drugu državnu potporu povezanu s prekograničnom trgovinom uslugama, koju je odobrila stranka.

3. Ovo poglavlje ne utječe na prava i obveze stranaka iz *Sporazumom o zračnom prometu između Kanade i Europske zajednice i njezinih država članica* koji je potpisan u Bruxellesu 17. prosinca 2009. i Ottawi 18. prosinca 2009.

[13] Te usluge uključuju usluge pri kojima se zrakoplov upotrebljava za obavljanje specijaliziranih djelatnosti u sektorima kao što su poljoprivreda, izgradnja, fotografija, izmjera, kartiranje, šumarstvo, promatranje i patroliranje ili oglašavanje, ako specijaliziranu djelatnost obavlja osoba koja je odgovorna za upravljanje zrakoplovom.

4. Ovim poglavljem stranci se ne određuje obveza u pogledu državljanina druge stranke koji traži pristup njezinu tržištu rada ili trajno zapošljavanje na njezinu državnom području te se tome državljaninu ne odobravaju nikakva prava u pogledu tog pristupa ili zapošljavanja.

ČLANAK 9.3.

Nacionalni tretman

1. Svaka stranka odobrava pružateljima usluga i uslugama druge stranke tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji u sličnim situacijama odobrava vlastitim pružateljima usluga i uslugama.

2. Podrazumijeva se da tretman koji je stranka odobrila u skladu sa stavkom 1. znači, u odnosu na vladu u Kanadi osim one na saveznoj razini, ili u odnosu na vladu u državi članici ili vladu države članice Europske unije, tretman koji nije manje povoljan od najpovoljnijeg tretmana koji ta vlada u sličnim situacijama odobrava vlastitim pružateljima usluga i uslugama.

ČLANAK 9.4.

Formalni zahtjevi

Člankom 9.3. ne sprječava se stranka da donese ili zadrži mjeru kojom se propisuju formalni zahtjevi u vezi s pružanjem usluge, pod uvjetom da se takvi zahtjevi ne primjenjuju na način koji bi činio sredstvo arbitrarne ili neopravdane diskriminacije. Te mjere uključuju:

(a) obvezu pribavljanja dozvole, registracije, certifikata ili odobrenja za pružanje usluge ili obveze povezane s određenom profesijom, kao što je obveza članstva u strukovnoj organizaciji ili sudjelovanje u zajedničkim fondovima za naknade za članove strukovnih organizacija;

(b) obvezu da pružatelj usluge ima lokalnog zastupnika za uslugu ili da ima lokalnu adresu;

(c) obvezu da govori nacionalni jezik ili posjeduje vozačku dozvolu; ili

(d) obvezu da pružatelj usluge:

i. položi jamstvo ili drugih oblik financijskog osiguranja;

ii. otvori fiducijarni račun ili mu pridonosi;

iii. održava na snazi određenu vrstu i iznos osiguranja;

iv. dostavi druga slična jamstva; ili

v. omogući pristup evidenciji.

ČLANAK 9.5.

Tretman najpovlaštenije nacije

1. Svaka stranka odobrava pružateljima usluga i uslugama druge stranke tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji u sličnim situacijama odobrava pružateljima usluga i uslugama treće zemlje.

2. Podrazumijeva se da tretman koji je stranka odobrila u skladu sa stavkom 1. znači, u odnosu na vladu u Kanadi osim one na saveznoj razini, ili u odnosu na vladu u državi članici ili vladu države članice Europske unije, tretman koji ta vlada u sličnim situacijama odobrava na svojem državnom području uslugama ili pružateljima usluga iz treće zemlje.

3. Stavak 1. ne primjenjuje se na tretman koji je stranka odobrila u okviru postojeće ili buduće mjere kojim se osigurava priznavanje, uključujući u okviru dogovora ili sporazuma s trećom zemljom kojim se priznaje akreditacija usluga ispitivanja i analize i pružatelja tih usluga, akreditacija usluga popravka i održavanja i pružatelja tih usluga, te certifikacija kvalifikacija tih akreditiranih usluga i pružatelja usluga ili njihova rada ili rezultata.

ČLANAK 9.6.

Pristup tržištu

Stranka ne smije donositi ili zadržati, na svojem cijelom državnom području ili na području nacionalne, pokrajinske, mjesne, regionalne ili lokalne razine vlasti, mjeru kojom se ograničava:

(a) broj pružatelja usluga, u obliku brojčanih kvota, monopola, isključivih pružatelja usluga ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba;

(b) ukupna vrijednost uslužnih transakcija ili imovine u obliku brojčanih kvota ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba; ili

(c) ukupni broj usluga ili ukupna količina pruženih usluga izražena u određenim brojčanim jedinicama, u obliku kvota ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba.

ČLANAK 9.7.

Rezerve

1. Članci 9.3., 9.5. i 9.6. ne primjenjuju se na sljedeće:

(a) postojeću nesukladnu mjeru koju stranka zadržava na razini:

i. Europske unije, kako je utvrđeno u njezinu rasporedu uz Prilog I.;

ii. nacionalne vlade, kako je ta stranka utvrdila u svojem rasporedu uz Prilog I.;

iii. pokrajinske, teritorijalne ili regionalne vlade, kako je ta stranka utvrdila u svojem rasporedu uz Prilog I.; ili

iv. lokalne vlasti.

(b) nastavak primjene ili žurnu obnovu nesukladne mjere iz točke (a); ili

(c) izmjenu nesukladne mjere iz točke (a) ako se izmjenom ne smanjuje sukladnost mjere, kakva je bila neposredno prije izmjene, s člancima 9.3., 9.5. i 9.6.

2. Članci 9.3., 9.5. i 9.6. ne primjenjuju se na mjeru koju stranka donosi ili zadržava u pogledu sektora, podsektora ili djelatnosti, kako je utvrđeno u njezinu rasporedu uz Prilog II.

ČLANAK 9.8.

Uskraćivanje povlastica

Stranka može uskratiti povlastice iz ovog poglavlja pružatelju usluga iz druge stranke koji je poduzeće te stranke te uslugama tog pružatelja usluga u sljedećim slučajevima:

(a) pružatelj usluga iz treće zemlje vlasnik je poduzeća ili kontrolira poduzeće; i

(b) stranka koja uskraćuje povlastice donosi ili zadržava mjeru u pogledu treće zemlje:

i. koja se odnosi na održavanje međunarodnog mira i sigurnosti; i

ii. kojom se zabranjuju transakcije s poduzećem ili koja bi se prekršila ili zaobišla ako bi se tom poduzeću dodijelile povlastice iz ovog poglavlja.

DESETO POGLAVLJE

PRIVREMENI ULAZAK I BORAVAK FIZIČKIH OSOBA U POSLOVNE SVRHE

ČLANAK 10.1.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja:

pružatelji ugovornih usluga znači fizičke osobe koje zapošljava poduzeće jedne stranke koje nema poslovni nastan na državnom području druge stranke i koje je sklopilo ugovor u dobroj vjeri (ne preko agencije kako je definirano u CPC-u 871) o pružanju usluge potrošaču druge stranke u skladu s kojim njegovi zaposlenici moraju privremeno boraviti na državnom području druge stranke radi ispunjavanja ugovora o pružanju usluga;

poduzeće znači „poduzeće” kako je definirano u članku 8.1. (Definicije);

samostalni djelatnici znači fizičke osobe koje se bave pružanjem usluga i imaju status samozaposlene osobe na državnom području stranke, koje nemaju poslovni nastan na državnom području druge stranke i koje su sklopile ugovor u dobroj vjeri (ne preko agencije kako je definirano u CPC-u 871) o pružanju usluge potrošaču druge stranke u skladu s kojim fizička osoba mora privremeno boraviti na državnom području druge stranke radi ispunjavanja ugovora o pružanju usluge;

ključno osoblje znači poslovni posjetitelji za potrebe ulaganja, ulagači ili osobe premještene unutar društva:

(a) **poslovni posjetitelji za potrebe ulaganja** znači fizičke osobe zaposlene na rukovodećim ili stručnim radnim mjestima koje su odgovorne za osnivanje poduzeća, ali ne sudjeluju u izravnim transakcijama sa stanovništvom i ne primaju naknadu iz izvora koji se nalazi na državnom području stranke domaćina;

(b) **ulagači** znači fizičke osobe koje osnivaju, razvijaju ili upravljaju operacijom ulaganja u nadzornoj ili izvršnoj ulozi i za koju su te osobe ili poduzeće koje zapošljava te osobe izdvojili ili će izdvojiti znatnu količinu kapitala; i

(c) **osobe premještene unutar društva** znači fizičke osobe koje su zaposlene u poduzeću stranke ili su bile partneri u poduzeću stranke najmanje godinu dana i privremeno su premješteni u poduzeće (koje može biti društvo kći, podružnica ili matično društvo poduzeća stranke) na državnom području druge stranke. Ta fizička osoba mora pripadati jednoj od sljedećih kategorija:

i. **rukovodeće osoblje** znači fizičke osobe koje su zaposlene na rukovodećim položajima u poduzeću koje:

(A) u prvom redu rukovode upravom poduzeća ili poduzećem ili odjelom ili pododjelom poduzeća; i

(B) imaju veliku slobodu odlučivanja koja može uključivati ovlast da osobno zapošljavaju i otpuštaju djelatnike ili donose druge odluke u vezi s osobljem (kao što su odluke o unaprjeđenju ili odobravanje godišnjih odmora) i

I. nalaze se samo pod općim nadzorom ili vodstvom, uglavnom višeg rukovodstva, upravnog odbora ili dioničara poduzeća ili osobe na istovjetnom položaju; ili

II. nadziru i kontroliraju rad drugih zaposlenika na nadzornim, stručnim i rukovodećim radnim mjestima i imaju diskrecijske ovlasti nad svakodnevnim poslovanjem; ili

ii. **stručnjaci** znači fizičke osobe koje rade u poduzeću i posjeduju:

(A) specijalizirano znanje o proizvodima ili uslugama poduzeća i njihovoj primjeni na međunarodnim tržištima; ili

(B) naprednu razinu stručnosti ili znanja o procesima i postupcima u poduzeću kao što su proizvodnja, istraživačka oprema, tehnike ili uprava.

Pri ocjenjivanju takve stručnosti i znanja, stranke uzimaju u obzir sposobnosti koje su neuobičajene i drukčije od onih koje obično postoje u određenoj industriji i koje se ne mogu jednostavno prenijeti na drugu fizičku osobu u kratkom roku. Te su sposobnosti stečene posebnim akademskim kvalifikacijama ili opsežnim iskustvom stečenim u poduzeću; ili

iii. **diplomirani vježbenici** znači fizičke osobe koje:

(A) posjeduju sveučilišnu diplomu; i

(B) privremeno su premještene u poduzeće na državnom području druge stranke radi stručnog usavršavanja ili osposobljavanja u području poslovnih tehnika i metoda; i

fizičke osobe u poslovne svrhe znači ključno osoblje, pružatelji ugovornih usluga, samostalni djelatnici ili poslovni posjetitelji u kratkoročnom posjetu koji su državljani stranke.

ČLANAK 10.2.

Ciljevi i područje primjene

1. Ovo se poglavlje temelji na odnosu povlaštene trgovine između stranaka te na zajedničkom cilju olakšavanja trgovine uslugama i ulaganja dopuštanjem privremenog ulaska i boravka fizičkim osobama u poslovne svrhe i osiguravanjem transparentnosti u postupku.

2. Ovo se poglavlje primjenjuje na mjere koje je stranka donijela ili koje zadržava u pogledu privremenog ulaska i boravka na njezinu državnom području ključnog osoblja, pružatelja ugovornih usluga, samostalnih djelatnika i poslovnih posjetitelja u kratkoročnom posjetu. Ovo se poglavlje ne primjenjuje na mjere koje utječu na fizičke osobe koje traže pristup tržištu rada stranke kao ni na mjere koje se odnose na državljanstvo, boravište ili trajno zapošljavanje.

3. Ničime u ovom poglavlju ne sprječava se stranka da primjenjuje mjere za uređivanje ulaska fizičkih osoba na njezino državno područje ili njihova privremenog boravka na njezinu državnom području, uključujući mjere potrebne za zaštitu integriteta fizičkih osoba i za osiguranje urednog kretanja fizičkih osoba preko njezinih granica, pod uvjetom da se takve mjere ne primjenjuju na način kojim bi se poništile ili umanjile povlastice na koje bilo koja stranka ima pravo u skladu s uvjetima ovog poglavlja. Sama činjenica da se za fizičke osobe određenih država zahtijeva viza, a za one drugih država ne, ne smatra se poništavanjem ili umanjivanjem koristi iz ovog poglavlja.

4. Ako u ovom poglavlju nisu preuzete obveze, i dalje se primjenjuju svi drugi zahtjevi propisani u zakonodavstvu stranaka u vezi s ulaskom i boravkom, među ostalim i oni koji se odnose na trajanje boravka.

5. Neovisno o odredbama ovog poglavlja, i dalje se primjenjuju svi zahtjevi propisani u zakonodavstvu stranaka u vezi sa zapošljavanjem i mjerama socijalne sigurnosti, među ostalim i propisi o najnižoj plaći i kolektivni sporazumi o plaćama.

6. Ovo se poglavlje ne primjenjuje na slučajeve kada je namjera ili učinak privremenog ulaska ili boravka umiješati se ili na neki drugi način utjecati na ishod radnog spora ili pregovora s poslodavcem ili na zapošljavanje fizičkih osoba koje sudjeluju u takvom sporu ili pregovorima.

ČLANAK 10.3.

Opće obveze

1. Svaka stranka dopušta privremeni ulazak u poslovne svrhe fizičkim osobama druge stranke koja inače poštuje imigracijske mjere stranke koje se primjenjuju na privremeni ulazak, u skladu s ovim poglavljem.

2. Svaka stranka primjenjuje svoje mjere koje se odnose na odredbe ovog poglavlja u skladu s člankom 10.2. stavkom 1. te posebno primjenjuje te mjere kako bi izbjegla neprimjereno narušavanje ili kašnjenje u trgovini robom ili uslugama ili obavljanje aktivnosti ulaganja u skladu s ovim Sporazumom.

3. Svaka stranka osigurava da su naknade za obradu zahtjeva za privremeni ulazak razumne i razmjerne nastalim troškovima.

ČLANAK 10.4.

Dostavljanje informacija

1. U skladu s dvadeset sedmim poglavljem (Transparentnost) i prepoznajući važnost koju za stranke ima transparentnost informacija o privremenom ulasku, svaka stranka najkasnije šest mjeseci od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma stavlja na raspolaganje drugoj stranci dokumente s objašnjenjima u vezi sa zahtjevima za privremeni ulazak u skladu s ovim poglavljem kako bi se fizičke osobe u poslovne svrhe iz druge stranke mogle upoznati s tim zahtjevima.

2. Ako stranka prikuplja i čuva podatke o privremenom ulasku prema kategoriji fizičke osobe u poslovne svrhe u skladu s ovim poglavljem, ta stranka na zahtjev daje te podatke na raspolaganje drugoj stranci u skladu sa svojim zakonima o privatnosti i zaštiti podataka.

ČLANAK 10.5.

Kontaktne točke

1. Stranke utvrđuju sljedeće kontaktne točke:

(a) za Kanadu:

Director
Temporary Resident Policy
Immigration Branch
Citizenship and Immigration Canada

(b) za Europsku uniju:

Director-General
Directorate General for Trade
European Commission

(c) za države članice Europske unije, kontaktne točke navedene u Prilogu10.-A ili njihovi sljednici.

2. Kontaktne točke za Kanadu i Europsku uniju i, prema potrebi, kontaktne točke za države članice Europske unije, razmjenjuju informacije u skladu s člankom 10.4. i sastaju se prema potrebi kako bi razmatrale pitanja povezna s ovim poglavljem, kao što je sljedeće:

(a) provedba i primjena ovog poglavlja, uključujući praksu stranaka u pogledu dopuštanja privremenog ulaska;

(b) izrada i donošenje zajedničkih kriterija i tumačenja za provedbu ovog poglavlja;

(c) izrada mjera za daljnje olakšavanje privremenog ulaska fizičkih osoba u poslovne svrhe; i

(d) preporuke Zajedničkom odboru CETA-e u vezi s ovim poglavljem.

ČLANAK 10.6.

Obveze iz drugih poglavlja

1. Ovim se Sporazumom stranci ne određuje obveza u pogledu njezinih imigracijskih mjera, osim ako su posebno navedene u ovom poglavlju i u dvadeset sedmom poglavlju (Transparentnost).

2. Ne dovodeći u pitanje nijednu odluku kojom se dopušta privremeni ulazak fizičkih osoba druge stranke u skladu s uvjetima iz ovog poglavlja, uključujući duljinu boravka koja je dopuštena u skladu s takvom dozvolom:

(a) članci 9.3. (Nacionalni tretman) i 9.6. (Pristup tržištu), podložno člancima 9.4. (Formalni zahtjevi) i 9.2 (Područje primjene), ali ne članku 9.2. stavku 2. točki (d), ugrađuju se u ovo poglavlje i čine njegov sastavni dio te se primjenjuju na postupanje prema fizičkim osobama u poslovne svrhe koje borave na državnom području druge stranke u svojstvu:

i. ključnog osoblja; i

ii. pružatelja ugovornih usluga i samostalnih djelatnika za sve sektore navedene u Prilogu 10.-E; i

(b) članak 8.5. (Tretman najpovlaštenije nacije), podložno članku 9.4. (Formalni zahtjevi) i članku 9.2. (Područje primjene), ali ne članku 9.2. stavku 2. točki (d), ugrađuju se u ovo poglavlje i čini njegov sastavni dio te se primjenjuju na postupanje prema fizičkim osobama u poslovne svrhe koje borave na državnom području druge stranke u svojstvu:

i. ključnog osoblja, pružatelja ugovornih usluga i samostalnih djelatnika; i

ii. poslovnih posjetitelja u kratkoročnom posjetu kako je utvrđeno u članku 10.9.

3. Podrazumijeva se da se stavak 2. primjenjuje na postupanje prema fizičkim osobama u poslovne svrhe koje borave na državnom području druge stranke i pripadaju odgovarajućim kategorijama, a koje pružaju financijske usluge kako su definirane u članku 13.1. (Definicije) trinaestog poglavlja (Financijske usluge). Stavak 2. ne primjenjuje se na mjere koje se odnose na odobravanje privremenog ulaska fizičkim osobama stranke ili treće zemlje.

4. Ako je stranka utvrdila rezervu u svojem rasporedu uz priloge I., II. ili III., ta rezerva čini i rezervu u odnosu na stavak 2. ako mjera utvrđena ili dopuštena rezervom utječe na postupanje prema fizičkim osobama u poslovne svrhe koje borave na državnom području druge stranke.

ČLANAK 10.7.

Ključno osoblje

1. Svaka stranka dopušta privremeni ulazak i boravak ključnog osoblja druge stranke podložno rezervama i iznimkama iz Priloga 10.-B.

2. Stranke ne donose i ne zadržavaju ograničenja ukupnog broja ključnog osoblja druge stranke kojima je dopušten privremeni ulazak, u obliku ograničenja broja ili ispitivanja gospodarskih potreba.

3. Svaka stranka dopušta privremeni ulazak poslovnih posjetitelja u svrhe ulaganja bez traženja radne dozvole ili drugog prethodnog postupka odobravanja slične namjere.

4. Svaka stranka dopušta privremeno zapošljavanje na svojem državnom području osoba premještenih unutar društva i ulagača druge stranke.

5. Dopuštena duljina boravka ključnog osoblja je sljedeća:

(a) osobe premještene unutar društva (stručnjaci i rukovodeće osoblje): tri godine ili trajanje ugovora, ovisno o tome što je kraće, uz moguće produljenje do 18 mjeseci prema nahođenju stranke koja odobrava privremeni ulazak i boravak[14];

(b) osobe premještene unutar društva (diplomirani vježbenici): godinu dana ili trajanje ugovora, ovisno o tome što je kraće;

[14] Duljina boravka dopuštena u skladu s ovim poglavljem ne može se uzeti obzir u kontekstu zahtjeva za državljanstvo države članice Europske unije.

(c) ulagači: godinu dana uz moguće produljenje prema nahođenju stranke koja odobrava privremeni ulazak i boravak;

(d) poslovni posjetitelji za potrebe ulaganja: 90 dana tijekom bilo kojeg šestomjesečnog razdoblja[15].

ČLANAK 10.8.

Pružatelji ugovornih usluga i samostalni djelatnici

1. U skladu s člankom 10.-E, svaka stranka dopušta privremeni ulazak i boravak pružatelja ugovornih usluga druge stranke, u skladu sa sljedećim uvjetima:

(a) fizičke osobe moraju pružati uslugu privremeno kao zaposlenici poduzeća koje je sklopilo ugovor o pružanju usluga u trajanju od najdulje 12 mjeseci. Ako je ugovor o pružanju usluga sklopljen na razdoblje dulje od 12 mjeseci, obveze iz ovog poglavlja primjenjuju se samo prvih 12 mjeseci ugovora;

(b) fizičke osobe koje ulaze na državno područje druge stranke moraju pružati te usluge kao zaposlenici poduzeća koje pruža usluge najmanje godinu dana neposredno prije datuma podnošenja zahtjeva za ulazak na državno područje druge stranke i u trenutku podnošenja mora imati najmanje tri godine radnog iskustva u području djelatnosti[16] koje je predmet ugovora;

[15] Time se ne dovode u pitanje prava koja su Kanadi odobrile države članice Europske unije u skladu s bilateralnim sporazumima o ukidanju viza.

[16] Radno iskustvo mora biti stečeno nakon punoljetnosti.

(c) fizičke osobe koje ulaze na državno područje druge stranke moraju posjedovati:

i. sveučilišnu diplomu ili dokaz o kvalifikaciji kojim se potvrđuje jednakovrijedna razina znanja[17]; i

ii. dokaz o stručnoj kvalifikaciji, ako se zahtijeva za obavljanje djelatnosti na temelju zakonâ ili zahtjeva stranke u kojoj se usluga pruža ;

(d) fizičke osobe ne smiju primati naknadu za pružanje usluga osim naknade koju im plaća poduzeće koje zapošljava pružatelje ugovornih usluga tijekom njihova boravka na državnom području druge stranke;

(e) privremeni ulazak i boravak odobren u skladu s ovim člankom odnose se samo na pružanje usluge koja je predmet ugovora. Pravo na korištenje stručnim nazivom stranke u kojoj se pruža usluga može odobriti, prema potrebi, nadležno tijelo kako je definirano u članku 11.1. (Definicije) na temelju Sporazuma o uzajamnom priznavanju stručnih kvalifikacija ili na neki drugi način; i

(f) ugovor o pružanju usluga mora biti u skladu sa zakonima i drugim pravnim zahtjevima stranke u kojoj se ugovor izvršava[18].

[17] Ako diploma ili dokaz o kvalifikaciji nije stečen u stranci u kojoj se pruža usluga, ta stranka može ocijeniti je li ta diploma ili dokaz o kvalifikaciji jednakovrijedan sveučilišnoj diplomi koja se zahtijeva na njezinu državnom području. Stranke primjenjuju Prilog 10.-C, podložno rezervama iz Priloga 10.-E, za potrebe ocjenjivanja takve jednakovrijednosti.

[18] Podrazumijeva se da fizičku osobu poduzeće mora angažirati za izvršavanje ugovora o uslugama u skladu s kojim se traži privremeni ulazak.

2. U skladu s člankom 10.-E, svaka stranka dopušta privremeni ulazak i boravak samostalnih djelatnika iz druge stranke, podložno sljedećim uvjetima:

(a) fizičke osobe moraju pružati uslugu privremeno kao samozaposlene osobe s poslovnim nastanom u drugoj stranci i moraju imati ugovor o pružanju usluga u trajanju od najdulje 12 mjeseci. Ako je ugovor o pružanju usluga sklopljen na razdoblje dulje od 12 mjeseci, obveze iz ovog poglavlja primjenjuju se samo prvih 12 mjeseci trajanja ugovora;

(b) fizičke osobe koje ulaze na državno područje druge stranke moraju na dan podnošenja zahtjeva za ulazak u drugu stranku imati najmanje šest godina radnog iskustva u području djelatnosti koja je predmet ugovora;

(c) fizičke osobe koje ulaze na državno područje druge stranke moraju posjedovati:

i. sveučilišnu diplomu ili dokaz o kvalifikaciji kojim se potvrđuje jednakovrijedna razina znanja[19]; i

ii. dokaz o stručnoj kvalifikaciji, ako se zahtijeva za obavljanje djelatnosti na temelju zakonâ, propisa ili zahtjeva stranke u kojoj se usluga pruža ;

[19] Ako diploma ili dokaz o kvalifikaciji nije stečen u stranci u kojoj se pruža usluga, ta stranka može ocijeniti je li ta diploma ili dokaz o kvalifikaciji jednakovrijedan sveučilišnoj diplomi koja se zahtijeva na njezinu državnom području. Stranke primjenjuju Prilog 10.-C, podložno rezervama iz Priloga 10.-E, za potrebe ocjenjivanja takve jednakovrijednosti.

(d) privremeni ulazak i boravak odobren u skladu s odredbama ovog članka odnosi se samo na pružanje usluge koja je predmet ugovora. Pravo na korištenje stručnim nazivom stranke u kojoj se pruža usluga može odobriti, prema potrebi, nadležno tijelo kako je definirano u članku 11.1. (Definicije) na temelju Sporazuma o uzajamnom priznavanju stručnih kvalifikacija ili na neki drugi način; i

(e) ugovor o pružanju usluga mora biti u skladu sa zakonima i drugim pravnim zahtjevima stranke u kojoj se ugovor izvršava.

3. Ako nije drukčije navedeno u Prilogu 10.-E, stranka ne smije donositi ili zadržati ograničenja ukupnog broja pružatelja ugovornih usluga ili samostalnih djelatnika druge stranke kojima je dopušten privremeni ulazak, u obliku ograničenja broja ili ispitivanja gospodarskih potreba.

4. Boravak pružatelja ugovornih usluga ili samostalnih djelatnika ne može trajati dulje od ukupno 12 mjeseci pri čemu su moguća produljenja po nahođenju stranke tijekom bilo kojeg 24-mjesečnog razdoblja ili dok traje ugovor, ovisno o tome što je kraće.

ČLANAK 10.9.

Poslovni posjetitelji u kratkoročnom posjetu

1. U skladu s Prilogom 10.-B, stranka dopušta privremeni ulazak i boravak poslovnih posjetitelja u kratkoročnom posjetu iz druge stranke za potrebe obavljanja djelatnosti navedenih u Prilogu 10.-D pod uvjetom da poslovni posjetitelji u kratkoročnom posjetu:

(a) ne prodaju robu ili uslugu javnosti

(b) ne primaju naknadu u vlastitu korist od izvora koji se nalazi u stranci u kojoj poslovni posjetitelji u kratkoročnom posjetu privremeno borave; i

(c) ne pružaju uslugu u okviru ugovora sklopljenog između poduzeća koje nije komercijalno prisutno na državnom području stranke u kojoj poslovni posjetitelji u kratkoročnom posjetu privremeno borave i potrošača na tom državnom području, osim kako je predviđeno u Prilogu 10.-D.

2. Svaka stranka dopušta privremeni ulazak poslovnih posjetitelja u kratkoročnom posjetu bez traženja radne dozvole ili drugog prethodnog postupka odobravanja slične namjere.

3. Boravak poslovnih posjetitelja u kratkoročnom posjetu može trajati najdulje 90 dana tijekom bilo kojeg šestomjesečnog razdoblja[20].

ČLANAK 10.10.

Revizija obveza

U roku od pet godina od stupanja na snagu Sporazuma stranke razmatraju ažuriranje svojih obveza iz članaka 10.7. do 10.9.

[20] Time se ne dovode u pitanje prava koja su odobrile države članice Europske unije u skladu s bilateralnim sporazumima o ukidanju viza.

JEDANAESTO POGLAVLJE

UZAJAMNO PRIZNAVANJE STRUČNIH KVALIFIKACIJA

ČLANAK 11.1.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja:

jurisdikcija znači državno područje Kanade i njezinih pokrajina i teritorija ili državno područje svake države članice Europske unije ako se ovaj Sporazum primjenjuje na tim državnim područjima u skladu s člankom 1.3. (Zemljopisno područje primjene);

pregovaračko tijelo znači osoba ili tijelo stranke koje ima pravo ili ovlasti pregovarati o uzajamnom priznavanju stručnih kvalifikacija („sporazum o uzajamnom priznavanju”);

stručno iskustvo znači stvarno i zakonito obavljanje službe;

stručne kvalifikacije znači kvalifikacije potvrđene dokazom o službenim kvalifikacijama i/ili stručnom iskustvu;

nadležno tijelo znači nadležno tijelo određeno u skladu sa zakonskim, regulatornim ili administrativnim odredbama za priznavanje kvalifikacija i odobravanje obavljanja zanimanja u jurisdikciji; i

regulirana profesija znači usluga čije obavljanje, uključujući uporabu naziva, podliježe posjedovanju određenih kvalifikacija na temelju zakonodavnih, regulatornih ili administrativnih odredaba.

ČLANAK 11.2.

Ciljevi i područje primjene

1. U ovom poglavlju uspostavlja se okvir za olakšavanje pravičnog, transparentnog i dosljednog režima za uzajamno priznavanje stručnih kvalifikacija u strankama i utvrđuju se opći uvjeti za pregovore o sporazumima o uzajamnom priznavanju stručnih kvalifikacija.

2. Ovo se poglavlje primjenjuje na profesije koje su uređene u svakoj stranci, uključujući u svim ili nekim državama članicama Europske unije i u svim ili nekim pokrajinama ili teritorijima Kanade.

3. Stranka ne smije priznavati stručne kvalifikacije na način koji bi predstavljao sredstvo diskriminacije u primjeni njezinih kriterija za odobravanje, izdavanje dozvole ili potvrđivanje pružatelja usluga, ili prikriveno ograničavanje trgovine uslugama.

4. Sporazum o uzajamnom priznavanju sklopljen u skladu s ovim poglavljem primjenjuje se na svim državnim područjima Europske unije i Kanade.

ČLANAK 11.3.

Pregovori o sporazumima o uzajamnom priznavanju

1. Svaka stranka potiče svoja nadležna odnosno stručna tijela da izrade zajedničke preporuke o predloženim sporazumima o uzajamnom priznavanju i dostave ih Zajedničkom odboru za uzajamno priznavanje stručnih kvalifikacija („Zajednički odbor za uzajamno priznavanje”) osnovanom u skladu s člankom 26.2. stavkom 1. točkom (b).

2. U preporuci se ocjenjuje moguća vrijednost sporazuma o uzajamnom priznavanju na temelju kriterija kao što su postojeća razina otvorenosti tržišta, potrebe u industriji i poslovne prilike, primjerice broj stručnjaka koji bi trebali imati koristi od sporazuma o uzajamnom priznavanju, postojanje drugih sporazuma o uzajamnom priznavanju u sektoru i očekivane koristi u pogledu gospodarskog i poslovnog razvoja. Nadalje, sadržava ocjenu usklađenosti sustava izdavanja dozvola ili kvalifikacija koji se primjenjuju u strankama te planirani pristup pregovaranju o sporazumu o uzajamnom priznavanju.

3. Zajednički odbor za uzajamno priznavanje preispituje preporuku u razumnom roku kako bi osigurao njezinu usklađenost sa zahtjevima iz ovog poglavlja. Ako su ti zahtjevi zadovoljeni, Zajednički odbor za uzajamno priznavanje poduzima nužne mjere za pregovore te svaka stranka obavješćuje svoja nadležna tijela o tim mjerama.

4. Pregovaračka tijela nakon toga započinju pregovore i Zajedničkom odboru za uzajamno priznavanje podnose nacrt teksta sporazuma o uzajamnom priznavanju.

5. Zajednički odbor za uzajamno priznavanje potom preispituje nacrt sporazuma o uzajamnom priznavanju kako bi osigurao njegovu usklađenost s ovim Sporazumom.

6. Ako smatra da je sporazum o uzajamnom priznavanju u skladu s ovim Sporazumom, Zajednički odbor za uzajamno priznavanje donosi odluku o donošenju sporazuma o uzajamnom priznavanju uz uvjet da svaka stranka naknadno dostavi obavijest Zajedničkom odboru o ispunjenju svojih internih zahtjeva. Odluka postaje obvezujuća za stranke kada svaka od stranaka Zajedničkom odboru dostavi tu obavijest.

ČLANAK 11.4.

Priznavanje

1. Priznavanjem stručnih kvalifikacija predviđenih u sporazumu o uzajamnom priznavanju omogućuje se pružatelju usluge da obavlja stručne djelatnosti u jurisdikciji države domaćina u skladu s uvjetima iz sporazuma o uzajamnom priznavanju.

2. Ako stranka priznaje stručne kvalifikacije pružatelja usluga druge stranke u skladu sa sporazumom o uzajamnom priznavanju, nadležna tijela jurisdikcije države domaćina prema tom pružatelju usluga postupaju na način koji nije manje povoljan od načina na koji u sličnim situacijama postupaju prema sličnim pružateljima usluga čije su stručne kvalifikacije ovjerene ili potvrđene u jurisdikciji te stranke.

3. Priznavanje u skladu sa sporazumom o uzajamnom priznavanju ne može se uvjetovati:

(a) time da pružatelj usluge ispunjava uvjet državljanstva ili bilo kakav uvjet boravišta; ili

(b) time da je pružatelj usluge stekao obrazovanje, iskustvo ili osposobljavanje u vlastitoj jurisdikciji stranke.

ČLANAK 11.5.

Zajednički odbor za uzajamno priznavanje stručnih kvalifikacija

Zajednički odbor za uzajamno priznavanje odgovoran za provedbu članka 11.3.:

(a) sastavljen je od predstavnika Kanade i Europske unije koji njime supredsjedaju i koji se moraju razlikovati od nadležnih tijela ili stručnih tijela iz članka 11.3.1. Popis tih predstavnika potvrđuje se razmjenom dopisa;

(b) sastaje se u roku od godine dana od stupanja na snagu ovog Sporazuma i nakon toga prema potrebi ili u skladu s odlukom;

(c) utvrđuje svoj poslovnik;

(d) olakšava razmjenu informacija o zakonima, propisima, politikama i praksama koje se odnose na standarde ili kriterije za odobravanje, izdavanje dozvola ili potvrđivanje reguliranih profesija;

(e) objavljuje informacije o pregovorima i provedbi sporazuma o uzajamnom priznavanju;

(f) izvješćuje Zajednički odbor CETA-e o napretku pregovora i provedbe sporazuma o uzajamnom priznavanju; i

(g) prema potrebi, dostavlja informacije i nadopunjuje smjernice iz priloga 11.-A.

ČLANAK 11.6.

Smjernice za pregovore o sporazumima o uzajamnom priznavanju i njihovo sklapanje

Kao dio okvira za postizanje uzajamnog priznavanja kvalifikacija, stranke u Prilogu 11.-A utvrđuju neobvezujuće smjernice za pregovore o sporazumima o uzajamnom priznavanju i njihovo sklapanje.

ČLANAK 11.7.

Kontaktne točke

Svaka stranka utvrđuje jednu ili više kontaktnih točaka za provedbu ovog poglavlja.

DVANAESTO POGLAVLJE

NACIONALNI PROPISI

ČLANAK 12.1.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja:

odobrenje znači davanje dozvole osobi za pružanje usluge ili obavljanje neke druge gospodarske djelatnosti;

nadležno tijelo znači bilo koja vlada stranke, ili nevladino tijelo stranke koje izvršava ovlasti koje mu je prenijela bilo koja vlada stranke, koja izdaje odobrenje;

postupci izdavanja dozvola znači upravna ili postupovna pravila, uključujući pravila za izmjenu ili obnovu dozvola, koja se moraju poštovati kako bi se dokazala usklađenost sa zahtjevima za izdavanje dozvola;

zahtjevi za izdavanje dozvola znači bitni zahtjevi, osim zahtjeva za kvalifikacije, koji se moraju ispuniti u svrhu stjecanja, izmjene ili obnove odobrenja;

postupci u pogledu kvalifikacija znači upravna ili postupovna pravila koja se moraju poštovati kako bi se dokazala usklađenost sa zahtjevima u pogledu kvalifikacija; i

zahtjevi u pogledu kvalifikacija znači bitni zahtjevi koji se odnose na sposobnost koji se moraju ispuniti u svrhu stjecanja, izmjene ili obnove odobrenja.

ČLANAK 12.2.

Područje primjene

1. Ovo se poglavlje primjenjuje na mjeru koju je stranka donijela ili koju zadržava, a koja se odnosi na zahtjeve i postupke izdavanja dozvola te zahtjeve i postupke u pogledu kvalifikacija koji utječu na:

(a) prekogranično pružanje usluga kako je definirano u članku 9.1. (Definicije);

(b) pružanje usluge ili obavljanje neke druge gospodarske djelatnosti na temelju komercijalne prisutnosti na državnom području druge stranke, uključujući osnivanje takve poslovne prisutnosti; i

(c) pružanje usluge na temelju prisutnosti fizičke osobe druge stranke na državnom području stranke u skladu s člankom 10.6. stavkom 2. (Obveze iz drugih poglavlja).

2. Ovo se poglavlje ne primjenjuje na zahtjeve i postupke za izdavanje dozvola te zahtjeve i postupke u pogledu kvalifikacija:

(a) u skladu s postojećom nesukladnom mjerom koju zadržava stranka kako je utvrđena u njezinu rasporedu uz Prilog I.; ili

(b) koji su povezani s jednim od sljedećih sektora ili djelatnosti:

i. za Kanadu: kulturne industrije, te socijalne usluge, starosjedilačka pitanja, pitanja manjina, usluge kockarnica i kladionica te skupljanje, počišćivanje i distribucija vode kako su utvrđeni u njezinu rasporedu uz Prilog II.; i

ii. za stranku EU: audiovizualne usluge te zdravlje, obrazovanje i socijalne usluge, usluge kockarnica i kladionica,[21] te skupljanje, pročišćavanje i distribucija vode kako su utvrđeni u njezinu rasporedu uz Prilog II

[21] Osim Malte.

ČLANAK 12.3.

Zahtjevi i postupci za izdavanje dozvola i kvalifikacije

1. Svaka stranka osigurava da su zahtjevi i postupci za izdavanje dozvola te zahtjevi i postupci u pogledu kvalifikacija koje donosi ili zadržava utemeljeni na kriterijima kojima se onemogućuje nadležno tijelo da svoje ovlasti ocjenjivanja izvršava na arbitraran način.

2. Kriteriji iz stavka 1. moraju biti:

(a) jasni i transparentni;

(b) objektivni; i

(c) unaprijed utvrđeni i javno dostupni.

3. Stranke priznaju da izvršavanje diskrecijskih ovlasti koje su dodijeljene ministru u pogledu donošenja odluke o izdavanju odobrenja u javnom interesu nije protivno stavku 2. točki (c), pod uvjetom da se te ovlasti izvršavaju u skladu s ciljem primjenjivog zakona, a ne arbitrarno i da njihovo izvršavanje nije na neki drugi način u suprotnosti s ovim Sporazumom.

4. Stavak 3. ne primjenjuje se na zahtjeve za izdavanje dozvola ili zahtjeve u pogledu kvalifikacija za pružanje stručnih usluga.

5. Svaka stranka osigurava izdavanje odobrenja čim nadležno tijelo utvrdi da su ispunjeni uvjeti za odobrenje i, nakon što odobrenje bude izdano, da ono stupi na snagu bez odgode u skladu s uvjetima navedenima u odobrenju.

6. Svaka stranka održava ili uspostavlja redovne sudove te arbitražne ili upravne sudove ili postupke kojima se osigurava, na zahtjev pogođenog ulagača ili pružatelja usluge, kako su definirani u članku 8.1. (Definicije) i članku 1.1. (Definicije opće primjen) žurno preispitivanje upravnih odluka koje utječu za pružanje usluge ili obavljanje bilo koje druge gospodarske djelatnosti te odgovarajući pravni lijekovi ako su opravdani. Ako takvi postupci nisu neovisni o tijelu nadležnom za donošenje predmetne upravne odluke, svaka stranka osigurava da se postupci primjenjuju na način kojim se jamči objektivno i nepristrano preispitivanje.

7. Svaka stranka osigurava da postupci izdavanja dozvola ili postupci u pogledu kvalifikacija koje donosi ili zadržava budu što jednostavniji te da ne dovode do nepotrebnog otežavanja ili odgađanja pružanja usluge ili obavljanja neke druge gospodarske djelatnosti.

8. Naknada za izdavanje odobrenja koju plaća podnositelj zahtjeva za svoj zahtjev za odobrenje mora biti razumna i razmjerna nastalim troškovima te ne smije ograničavati pružanje usluge ili obavljanje neke druge gospodarske djelatnosti.

9. Naknada za izdavanje odobrenja koju plaća podnositelj zahtjeva za svoj zahtjev za odobrenje mora biti razumna i razmjerna nastalim troškovima te ne smije ograničavati pružanje usluge ili obavljanje neke druge gospodarske djelatnosti.

10. U naknade za izdavanje odobrenja nisu uključena plaćanja za dražbe, iskorištavanje prirodnih resursa, tantijeme, natječaje ili druga nediskriminacijska sredstva za dodjelu koncesija ili obvezni doprinosi za pružanje univerzalne usluge. Svaka stranka osigurava da postupci izdavanja dozvola ili postupci u pogledu kvalifikacija koje primjenjuju nadležna tijela te odluke koje ona donose u postupcima izdavanja odobrenja budu nepristrani u odnosu na sve podnositelje zahtjeva.

11. Nadležno tijelo svoju bi odluku trebalo donijeti na nepristran način i posebno ne bi smjelo biti odgovorno osobi koja pruža uslugu ili obavlja neku drugu gospodarsku djelatnost za koju se traži odobrenje. Ako za podnošenje zahtjeva za izdavanje odobrenja postoje određeni rokovi, podnositelju zahtjeva osigurava se razuman rok za podnošenje zahtjeva. Nadležno tijelo bez nepotrebne odgode pokreće obradu zahtjeva.

12. Ako je moguće zahtjeve treba prihvaćati u elektroničkom obliku pod sličnim uvjetima vjerodostojnosti kao u slučaju podnošenja zahtjeva u papirnatom obliku.

13. Ako se to smatra primjerenim, umjesto izvornih dokumenata mogu se prihvaćati ovjerene preslike. Svaka stranka osigurava dovršetak obrade zahtjeva za izdavanje odobrenja, uključujući donošenje konačne odluke, u razumnom roku od podnošenja potpunog zahtjeva. Svaka bi stranka trebala utvrditi razuman rok za obradu zahtjeva.

14. Na zahtjev podnositelja zahtjeva, nadležno tijelo stranke bez nepotrebne odgode dostavlja informacije o statusu zahtjeva.

15. Ako se zahtjev smatra nepotpunim, nadležno tijelo stranke u razumnom roku obavješćuje podnositelja zahtjeva, utvrđuje koji su dodatni podaci potrebni za dopunu zahtjeva i podnositelju zahtjeva pruža priliku da ispravi nedostatke.

16. Ako nadležno tijelo stranke odbije zahtjev, o tome obavješćuje podnositelja zahtjeva pisanim putem i bez nepotrebne odgode. Na zahtjev podnositelja zahtjeva nadležno tijelo stranke podnositelja zahtjeva obavješćuje i o razlozima odbijanja zahtjeva te o rokovima za podnošenje žalbe ili preispitivanje odluke. Podnositelju zahtjeva trebalo bi biti dopušteno da u razumnom roku ponovno preda zahtjev.

TRINAESTO POGLAVLJE

FINANCIJSKE USLUGE

ČLANAK 13.1.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja:

pružatelj prekograničnih financijskih usluga stranke znači osoba stranke koja obavlja djelatnost pružanja financijske usluge na državnom području stranke i koja nastoji pružati ili pruža financijsku uslugu prekograničnim pružanjem te usluge;

prekogranično pružanje financijskih usluga ili **prekogranična trgovina financijskim uslugama** znači pružanje usluge:

(a) iz državnog područja jedne stranke na državno područje druge stranke; ili

(b) osobe iz jedne stranke na državnom području te stranke osobi iz druge stranke;

ali ne uključuje pružanje usluge na državnom području stranke ulaganjem u to državno područje;

financijska institucija znači pružatelj koji obavlja jednu ili više djelatnosti koje su u ovom članku definirane kao financijske usluge, ako je pružatelj uređen ili pod nadzorom u pogledu pružanja tih usluga kao financijska institucija u skladu sa zakonom stranke na čijem državnom području se nalazi, uključujući podružnicu na državnom području stranke tog pružatelja financijskih usluga čije se sjedište nalazi na državnom području druge stranke;

financijska institucija druge stranke znači financijska institucija, uključujući podružnicu, koja se nalazi na državnom području stranke i koja je pod kontrolom osobe iz druge stranke;

financijska usluga znači usluga financijske prirode, uključujući usluge osiguranja i usluge povezane s osiguranjem, bankarske i ostale financijske usluge (osim osiguranja) i usluge koje su dodatne ili pomoćne uz uslugu financijske prirode. Financijske usluge obuhvaćaju sljedeće djelatnosti:

(a) osiguranje i usluge povezane s osiguranjem

i. neposredno osiguranje (uključujući suosiguranje):

(A) životno; ili

(B) neživotno;

ii. reosiguranje i retrocesija;

iii. posredovanje u osiguranju, kao što su posredništvo i zastupanje; ili

iv. pomoćne osigurateljne usluge, kao što su usluge savjetovanja, aktuarske usluge, usluge procjene rizika i usluge naplate odštetnih zahtjeva; i

(b) bankarske i druge financijske usluge (osim osiguranja):

i. primanje depozita i drugih povratnih sredstava od građanstva;

ii. sve vrste zajmova, uključujući potrošačke kredite, hipotekarne kredite, faktoring i financiranje komercijalnih transakcija;

iii. financijski leasing;

iv. sve usluge plaćanja i prijenosa novca, uključujući kreditne kartice, kartice s odgođenom naplatom (charge card) i debitne kartice, putničke čekove i bankovne mjenice;

v. jamstva i obveze;

vi. trgovanje za vlastiti račun ili za račun klijenata, na burzi, izvanburzovnom tržištu ili na neki drugi način:

(A) instrumentima tržišta novca (uključujući čekove, mjenice, certifikate o depozitu);

(B) devizama;

(C) izvedenicama, uključujući budućnosnice i opcije;

(D) tečajnim i kamatnim instrumentima, uključujući proizvode kao što su razmjene i terminski ugovori o kamatnoj stopi ili tečaju;

(E) prenosivim vrijednosnim papirima; ili

(F) drugim prenosivim instrumentima i financijskim sredstvima, uključujući zlato;

vii. sudjelovanje u izdavanju svih vrsta vrijednosnih papira, uključujući njihovo pokroviteljstvo i plasiranje u svojstvu agenta (javno ili u privatnom svojstvu) te pružanje usluga koje se odnose na takva izdavanja;

viii. brokerski novčani poslovi;

ix. upravljanje imovinom, poput upravljanja gotovinom ili portfeljem, svi oblici upravljanja zajedničkim ulaganjima, upravljanje mirovinskim fondovima, usluge skrbništva, usluge pohrane i fiducijarne usluge;

x. usluge namire i klirinške usluge za financijsku imovinu, uključujući vrijednosne papire, izvedenice i druge prenosive instrumente;

xi. pružanje i prijenos financijskih informacija te obrada financijskih podataka i s njima povezanih računalnih programa; ili

xii. savjetodavne, posredničke i druge pomoćne financijske usluge povezane sa svim djelatnostima navedenima u podtočkama i. do xi., uključujući bonitetne informacije i analizu, istraživanja i savjete koji se odnose na ulaganja i portfelje, savjete koji se odnose na stjecanje te restrukturiranje i strategiju poduzeća;

pružatelj financijske usluge znači osoba stranke koja se bavi djelatnošću pružanja financijske usluge na državnom području te stranke, ali ne uključuje javno tijelo;

ulaganje znači „ulaganje” kako je definirano u članku 8.1. (Definicije), osim što za potrebe ovog poglavlja u pogledu „kredita” i „dužničkih instrumenata” iz tog članka:

(a) kredit odobren financijskoj instituciji ili dužnički instrument koji je izdala financijska institucije jest ulaganje u tu financijsku instituciju samo ako ga stranka na čijem se državnom području nalazi financijska institucija smatra regulatornim kapitalom; i

(b) kredit koji je odobrila financijska institucija ili dužnički instrument u vlasništvu financijske institucije, osim kredita financijskoj instituciji ili dužničkog instrumenta financijske institucije iz točke (a), nije ulaganje;

Podrazumijeva se da

(c) se osmo poglavlje (Ulaganja) primjenjuje na kredit ili dužnički instrument ako nije obuhvaćen ovim poglavljem; i

(d) kredit koji je odobrio pružatelj prekograničnih financijskih usluga ili dužnički instrument u njegovu vlasništvu, osim kredita odobrenog financijskoj instituciji ili dužničkog instrumenta koji je izdala financijska institucija jest ulaganje za potrebe osmog poglavlja (Ulaganja) ako taj kredit ili dužnički instrument ispunjavaju kriterije za ulaganja utvrđene u članku 8.1. (Definicije);

ulagač znači „ulagač” kako je definiran u članku 8.1. (Definicije);

nova financijska usluga znači financijska usluga koja se ne pruža na državnom području stranke već se pruža na državnom području druge stranke i uključuje sve nove oblike pružanja financijske usluge ili prodaje financijskog proizvoda koji se ne prodaje na državnom području stranke;

osoba iz stranke znači „osoba iz stranke" kako je definirana u članku 1.1 (Definicije opće primjene) te se podrazumijeva da ne uključuje podružnicu poduzeća iz treće zemlje;

javni subjekt znači:

(a) vlada, središnja banka ili monetarno tijelo stranke ili subjekt koji je u vlasništvu stranke ili koji stranka kontrolira, koji se u prvom redu bave obavljanjem državnih poslova ili aktivnosti za državne potrebe, ali ne uključuje subjekt koji se u prvom redu bavi pružanjem financijskih usluga na komercijalnoj osnovi; ili

(b) privatni subjekt koji obavlja poslove koje uobičajeno obavlja središnja banka ili monetarno tijelo kad izvršava te poslove; i

samoregulatorna organizacija znači nevladina tijela, uključujući burzu ili tržište vrijednosnih papira ili budućnosnica, klirinšku agenciju, drugu organizaciju ili udruženje koje izvršava vlastite ili delegirane regulatorne ili nadzorne ovlasti nad pružateljima financijskih usluga ili financijskim institucijama.

ČLANAK 13.2.

Područje primjene

1. Ovo se poglavlje primjenjuje na mjeru koju je stranka donijela ili zadržava, a koja se odnosi na:

(a) financijske institucije druge stranke;

(b) ulagača iz druge stranke, i ulaganje tog ulagača, u financijskoj instituciji na državnom području stranke; i

(c) prekograničnu trgovinu financijskim uslugama.

2. Podrazumijeva se da se odredbe osmog poglavlja (Ulaganja) primjenjuju na sljedeće:

(a) mjeru koja se odnosi na ulagača stranke, i ulaganje tog ulagača, u pružatelju financijske usluge koji nije financijska institucija; i

(b) mjeru, koja nije mjera koja se odnosi na pružanje financijskih usluga, a koja se odnosi na ulagača iz stranke ili ulaganje tog ulagača u financijskoj instituciji.

3. Članci 8.10. (Tretman ulagača i obuhvaćenih ulaganja), 8.11. (Nadoknada gubitaka), 8.12. (Izvlaštenje), 8.13. (Prijenosi), 8.14. (Subrogacija), 8.16. (Uskraćivanje povlastica) i 8.17 (Formalni zahtjevi) uključeni su u ovo poglavlje i čine njegov sastavni dio.

4. Odjeljak F osmog poglavlja (Rješavanje ulagačkih sporova između ulagača i država) uključen je u ovo poglavlje i čini njegov sastavni dio isključivo u pogledu tvrdnji da je stranka prekršila članak 13.3. ili članak 13.4. u pogledu širenja, provođenja, poslovanja, upravljanja, održavanja, uporabe, uživanja i prodaje ili raspolaganja financijskom institucijom ili ulaganjem u financijsku instituciju ili članke 8.10. (Tretman ulagača i obuhvaćenih ulaganja), 8.11. (Nadoknada gubitaka), 8.12. (Izvlaštenje), 8.13. (Prijenosi) li 8.16. (Uskraćivanje povlastica).

5. Ovo se poglavlje ne primjenjuje na mjeru koju je stranka donijela ili zadržava, a koja se odnosi na:

(a) djelatnosti ili usluge koje čine dio javnog mirovinskog sustava ili zakonskog sustava socijalnog osiguranja; ili

(b) djelatnosti ili usluge koje se obavljaju za račun stranke uz jamstvo ili uporabom financijskih sredstava stranke, uključujući njezina javna tijela,

međutim, ovo se poglavlje primjenjuje u mjeri u kojoj stranka dopušta da djelatnosti ili usluge iz točaka (a) ili (b) obavljaju njezine financijske institucije u tržišnom natjecanju s javnim subjektom ili financijskom institucijom.

6. Dvanaesto poglavlje (Nacionalni propisi) ugrađuje se u ovo poglavlje i čini njegov sastavni dio. Podrazumijeva se da se članak 12.3. (Zahtjevi i postupci za izdavanje dozvola i kvalifikacije) primjenjuje na izvršavanje diskrecijskih ovlasti od strane financijskih regulatornih tijela stranaka.

7. Odredbe dvanaestog poglavlja (Nacionalni propisi) uključene u ovo poglavlje u skladu sa stavkom 6. ne primjenjuju se na zahtjeve i postupke za izdavanje dozvola i zahtjeve i postupke u pogledu kvalifikacija:

(a) u skladu s nesukladnom mjerom koju zadržava Kanada kako je utvrđeno u njezinu rasporedu uz Prilog III.-A;

(b) u skladu s nesukladnom mjerom koju zadržava Europska unija kako je utvrđeno u njezinu rasporedu uz Prilog I., ako se ta mjera odnosi na financijske usluge; i

(c) kako je utvrđeno u članku 12.2.stavku 2. točki (b) (Područje primjene), ako se ta mjera odnosi na financijske usluge.

ČLANAK 13.3.

Nacionalni tretman

1. Članak 8.6. (Nacionalni tretman) ugrađuje se u ovo poglavlje i čini njegov sastavni dio i primjenjuje se na tretman financijskih institucija, ulagača druge stranke i njihovih ulaganja u financijske institucije.

2. Tretman koji je stranka odobrila svojim ulagačima i njihovim ulaganjima u skladu s člankom 8.6. stavcima 1. i 2. (Nacionalni tretman) znači tretman odobren vlastitim financijskim institucijama i ulaganjima vlastitih ulagača u financijske institucije.

ČLANAK 13.4.

Tretman najpovlaštenije nacije

1. Članak 8.7. (Tretman najpovlaštenije nacije) ugrađuje se u ovo poglavlje i čini njegov sastavni dio i primjenjuje se na tretman financijskih institucija, ulagača druge stranke i njihovih ulaganja u financijske institucije.

2. Tretman koji je stranka odobrila ulagačima iz treće zemlje i ulaganjima ulagača iz treće zemlje u skladu s člankom 8.7. stavcima 1. i 2. (Tretman najpovlaštenije nacije) znači tretman odobren financijskim institucijama treće zemlje i ulaganjima ulagača treće zemlje u financijske institucije.

ČLANAK 13.5.

Priznavanje bonitetnih mjera

1. Stranka može pri primjeni mjere obuhvaćene ovim poglavljem priznati bonitetnu mjeru treće zemlje. To priznanje može biti:

(a) dodijeljeno jednostrano;

(b) postignuto usklađivanjem ili drugim sredstvima; ili

(c) utemeljeno na sporazumu ili dogovoru s trećom zemljom.

2. Stranka koja odobrava priznavanje bonitetne mjere drugoj stranci mora pružiti odgovarajuću priliku da pokaže da postoje okolnosti u kojima postoje ili će postojati istovjetni propisi, nadzor, provedba propisa i, prema potrebi, postupci koji se odnose na razmjenu informacija između stranaka.

3. Ako stranka prizna bonitetnu mjeru u skladu sa stavkom 1. točkom (c) te ako postoje okolnosti opisane u stavku 2., stranka drugoj stranci mora pružiti odgovarajuću priliku za pregovaranje o pristupanju sporazumu ili dogovoru ili za pregovaranje o usporedivom sporazumu ili dogovoru.

ČLANAK 13.6.

Pristup tržištu

1. Stranka ne smije donositi ili zadržati, u pogledu financijske institucije druge stranke ili u pogledu pristupa tržištu osnivanjem financijske institucije ulagača druge stranke, na svojem cijelom državnom području ili na području nacionalne, pokrajinske, mjesne, regionalne ili lokalne razine vlasti, mjeru kojom se:

(a) određuju ograničenja u pogledu:

i. broja financijskih institucija, u obliku brojčanih kvota, monopola, isključivih pružatelja usluga ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba;

ii. ukupne vrijednosti transakcija financijskih usluga ili imovine u obliku brojčanih kvota ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba;

iii. ukupnog broja financijskih usluga ili ukupne količine pruženih financijskih usluga izraženih u određenim brojčanim jedinicama u obliku kvota ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba;

iv. sudjelovanja stranog kapitala, u obliku najvećeg postotka stranog udjela u financijskim institucijama, ili ukupne vrijednosti pojedinačnog ili skupnog stranog ulaganja u financijske institucije; ili

v. ukupnog broja fizičkih osoba koje se mogu zaposliti u određenom sektoru financijskih usluga ili koje financijska institucija može zaposliti, i koje su potrebne za pružanje određene financijske usluge i s njome su izravno povezane, u obliku brojčanih kvota ili zahtjeva za ispitivanje gospodarskih potreba; ili

(b) ograničavaju ili zahtijevaju posebne vrste pravne osobe ili zajedničkog pothvata putem kojih financijska institucija može obavljati gospodarsku djelatnost.

2. Članak 8.4. stavak 2. (Pristup tržištu) ugrađuje se u ovaj članak i čini njegov sastavni dio.

3. Podrazumijeva se da:

(a) stranka može uvesti uvjete i postupke za dobivanje dozvole za uspostavljanje ili širenje komercijalne prisutnosti ako se njima ne izbjegava obveza stranke iz stavka 1. i ako su usklađeni s odredbama ovog poglavlja; i

(b) ovim se člankom ne sprječava stranka da od financijske institucije zatraži pružanje određenih financijskih usluga posredstvom zasebnih pravnih osoba ako, u skladu sa zakonom stranke, raspon financijskih usluga koje pruža financijska institucija ne može pružati samo jedan subjekt.

ČLANAK 13.7.

Prekogranična trgovina financijskim uslugama.

1. Članci 9.3. (Nacionalni tretman), 9.4. (Formalni zahtjevi) i 9.6. (Pristup tržištu) ugrađeni su u ovo poglavlje i čine njegov sastavni dio te se primjenjuju na tretman pružatelja prekograničnih financijskih usluga koji pružaju financijske usluge iz Priloga 13.-A.

2. Tretman koji stranka odobrava vlastitim pružateljima usluga i uslugama u skladu s člankom 9.3. stavkom 2. (Nacionalni tretman) znači tretman odobren vlastitim pružateljima financijskih usluga i financijskim uslugama.

3. Mjere koje stranka ne donosi i ne zadržava u pogledu pružatelja usluga i usluga druge stranke u skladu s člankom 9.6. (Pristup tržištu) znači mjere koje se odnose na pružatelje prekograničnih financijskih usluga druge stranke koji pružaju financijske usluge.

4. Članak 9.5. (Tretman najpovlaštenije nacije) ugrađuje se u ovo poglavlje i čini njegov sastavni dio te se primjenjuje na tretman pružatelja prekograničnih financijskih usluga druge stranke.

5. Tretman koji je stranka odobrila pružateljima usluga i uslugama iz treće zemlje u skladu s člankom 9.5. (Tretman najpovlaštenije nacije) znači tretman odobren pružateljima financijskih usluga treće zemlje i financijskim uslugama treće zemlje.

6. Svaka stranka dopušta osobi koja se nalazi na njezinu državnom području i svojem državljaninu bez obzira gdje se nalazi kupnju financijske usluge od pružatelja prekograničnih financijskih usluga druge stranke koji se nalazi na državnom području te druge stranke. Ta obveza ne znači da stranka takvim pružateljima mora izdati dozvolu za poslovanje ili nuđenje usluga na njezinu državnom području. Svaka stranka može definirati „poslovanje" i „nuđenje usluga" za potrebe ovog članka u skladu sa stavkom 1.

7. Za financijske usluge navedene u Prilogu 13.-A, svaka stranka dopušta pružatelju prekograničnih financijskih usluga druge stranke, na zahtjev ili na temelju obavijesti nadležnom regulatornom tijelu, prema potrebi, da pruža financijsku uslugu novim putem ili da prodaje financijski proizvod koji se ne prodaje na državnom području stranke ako prva stranka dopušta vlastitim pružateljima financijskih usluga da pružaju takvu uslugu ili da prodaju takav proizvod u skladu s njezinim zakonima u sličnim situacijama.

ČLANAK 13.8.

Viša uprava i upravni odbori

Stranka ne zahtijeva da financijska institucija druge stranke imenuje na položaje u višoj upravi ili položaje u upravnom odboru fizičke osobe određenog državljanstva.

ČLANAK 13.9.

Zahtjevi u pogledu rezultata

1. Stranke pregovaraju o pravilima o zahtjevima u pogledu rezultata kao što su ona navedena u članku 8.5. (Zahtjevi u pogledu rezultata) u vezi s ulaganjima u financijske institucije.

2. Ako tri godine nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma stranke ne dogovore takva pravila, na zahtjev stranke članak 8.5. (Zahtjevi u pogledu rezultata) ugrađuje se u ovo poglavlje i čini njegov sastavni dio te se primjenjuje na ulaganja u financijske institucije. Za te potrebe „ulaganje" iz članka 8.5. (Zahtjevi u pogledu rezultata) znači „ulaganje u financijsku instituciju na njezinu državnom području".

3. U roku od 180 dana od uspješnih pregovora stranaka o pravilima o zahtjevima u pogledu rezultata u skladu sa stavkom 1., ili nakon zahtjeva stranke za uključivanje članka 8.5. (Zahtjevi u pogledu rezultata) u ovo poglavlje u skladu sa stavkom 2., ovisno o slučaju, svaka stranka može prema potrebi izmijeniti svoj raspored. Sve izmjene moraju biti ograničene na navođenje rezervi za postojeće mjere koje nisu u skladu s obvezom o zahtjevima u pogledu rezultata iz ovog poglavlja, za Kanadu u odjeljku A njezina rasporeda uz Prilog III. i za Europsku uniju u njezinu rasporedu uz Prilog I. Članak 13.10. stavak 1. primjenjuje se na takve mjere u pogledu pravila o zahtjevima u pogledu rezultata o kojima se pregovaralo u skladu sa stavkom 1. ili člankom 8.5. (Zahtjevi u pogledu rezultata) kako su ugrađene u ovo poglavlje u skladu sa stavkom 2., ovisno o slučaju.

ČLANAK 13.10.

Rezerve i iznimke

1. Članci 13.3., 13.4., 13.6. i 13.8. ne primjenjuju se na sljedeće:

(a) postojeću nesukladnu mjeru koju stranka zadržava na razini:

i. Europske unije, kako je utvrđeno u njezinu rasporedu uz Prilog I.;

ii. nacionalne vlade, kako je utvrdila Kanada u odjeljku A svojeg rasporeda uz Prilog III. ili Europska unija u svojem rasporedu uz Prilog I.;

iii. pokrajinske, lokalne ili regionalne vlasti, kako je utvrdila Kanada u odjeljku A svojeg rasporeda uz Prilog III. ili Europska unija u svojem rasporedu uz Prilog I.; ili

iv. lokalne vlasti.

(b) nastavak primjene ili žurnu obnovu nesukladne mjere iz točke (a); ili

(c) izmjenu nesukladne mjere iz točke (a) ako se izmjenom ne smanjuje sukladnost mjere, kakva je bila neposredno prije izmjene, s člancima 13.3., 13.4., 13.6. ili 13.8.

2. Članak 13.7. ne primjenjuje se na:

(a) postojeću nesukladnu mjeru koju stranka zadržava na razini:

i. Europske unije, kako je utvrđeno u njezinu rasporedu uz Prilog I.;

ii. nacionalne vlade, kako je utvrdila Kanada u odjeljku A svojeg rasporeda uz Prilog III. ili Europska unija u svojem rasporedu uz Prilog I.;

iii. pokrajinske, lokalne ili regionalne vlasti, kako je utvrdila Kanada u odjeljku A svojeg rasporeda uz Prilog III. ili Europska unija u svojem rasporedu uz Prilog I.; ili

iv. lokalne vlasti.

(b) nastavak primjene ili žurnu obnovu nesukladne mjere iz točke (a); ili

(c) izmjenu nesukladne mjere iz točke (a) ako se izmjenom ne smanjuje sukladnost mjere, kakva je bila neposredno prije stupanja na snagu ovog Sporazuma, s člankom 13.7.

3. Članci 13.3., 13.4., 13.6., 13.7. i 13.8. ne primjenjuju se na mjeru koju donosi ili zadržava Kanada u pogledu financijskih usluga kako je utvrđeno u odjeljku B njezinog rasporeda uz Prilog III. ili na mjeru koju donosi ili zadržava Europska unija u pogledu financijskih usluga kako je utvrđeno u njezinu rasporedu uz Prilog II.

4. Ako je stranka izjavila rezervu u pogledu članaka 8.4. (Pristup tržištu), 8.5. (Zahtjevi u pogledu rezultata), 8.6. (Nacionalni tretman), 8.7. (Tretman najpovlaštenije nacije), 8.8. (Viša uprava i upravni odbor), 9.3. (Nacionalni tretman), 9.5. (Tretman najpovlaštenije nacije) ili 9.6. (Pristup tržištu) u svojem rasporedu uz Priloge I. ili II., ta se rezerva smatra rezervom i u pogledu članaka 13.3., 13.4., 13.6., 13.7. ili 13.8. ili u pogledu bilo kojeg pravila o zahtjevima u pogledu rezultata dogovorenog u skladu s člankom 13.9. stavkom 1. ili uključenog u ovo poglavlje u skladu s člankom 13.9. stavkom 2., ovisno o slučaju, ako su mjera, sektor, podsektor ili djelatnost utvrđeni u rezervi obuhvaćeni ovim poglavljem.

5. Nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma stranka ne donosi mjeru ili niz mjera koje su obuhvaćene odjeljkom B rasporeda uz Prilog III. Kanade, ili rasporedom uz prilog II. Europske unije i kojima je propisano, izravno ili neizravno, da ulagač iz druge stranke, iz razloga državljanstva, mora prodavati ili na neki drugi način raspolagati ulaganjem koje postoji u trenutku kada su mjera ili niz mjera stupile na snagu.

6. U pogledu prava intelektualnog vlasništva stranka može odstupiti od članaka 13.3. i 13.4. i od pravila za prijenosa tehnologije u vezi sa zahtjevima u pogledu rezultata dogovorenih u skladu s člankom 13.9. stavkom 1. ili uključenih u ovo poglavlje u skladu s člankom 13.9. stavkom 2., ovisno o slučaju, ako je odstupanje dopušteno Sporazumom o TRIPS-u, uključujući izuzeća od obveza iz Sporazuma o TRIPS-u donesena u skladu s člankom IX. Sporazuma o WTO-u.

7. Članci 13.3., 13.4., 13.6. 13.7., 13.8. i 13.9. ne primjenjuju se na sljedeće:

(a) javnu nabavu robe ili usluga koje stranka nabavlja za državne potrebe, a ne radi preprodaje na tržištu ili radi uporabe za isporuku robe ili usluga za komercijalnu prodaju, bez obzira na to je li ta nabava „obuhvaćena nabava" u smislu članka 19.2. (Područje primjene i opseg); ili

(b) subvencije ili državnu potporu koje se odnose na trgovinu uslugama, koje odobrava stranka.

ČLANAK 13.11.

Učinkovito i transparentno uređenje

1. Svaka stranka osigurava da se sve mjere opće primjene na koje se primjenjuje ovo poglavlje provode na razuman, objektivan i nepristran način.

2. Svaka stranka osigurava da se njezini zakoni, propisi, postupci i upravne odluke opće primjene u pogledu bilo kojeg pitanja obuhvaćenog ovim Sporazumom bez odlaganja objavljuju i stavljaju na raspolaganje na način kojim se omogućuje zainteresiranim osobama i drugoj stranci da se s njima upoznaju. U mjeri u kojoj je to moguće, svaka stranka:

(a) unaprijed objavljuje svaku mjeru čije donošenje predlaže;

(b) zainteresiranim osobama i drugoj stranci pruža razumnu priliku da dostavi svoje primjedbe na te predložene mjere; i

(c) ostavlja razumno vrijeme između konačne objave mjera i datuma kada stupaju na snagu.

Za potrebe ovog poglavlja, ovim zahtjevima zamjenjuju se oni utvrđeni u članku 27.1. (Objava).

3. Svaka stranka uspostavlja ili nastavlja primjenjivati odgovarajuće mehanizme kako bi mogla u razumnom roku odgovoriti na upit zainteresirane osobe u pogledu mjera opće primjene obuhvaćenih ovim poglavljem.

4. Regulatorno tijelo donosi upravnu odluku o potpunom zahtjevu ulagača u financijsku instituciju, pružatelja prekograničnih financijskih usluga ili financijske institucije druge stranke u vezi s pružanjem financijske usluge u razumnom roku koji je opravdan s obzirom na složenost zahtjeva te u uobičajenim rokovima utvrđenima za obradu zahtjeva. Za Kanadu takav razumni rok iznosi 120 dana. Regulatorno tijelo bez odlaganja obavješćuje podnositelja zahtjeva o odluci. Ako odluka ne može biti donesena u razumnom roku, regulatorno tijelo odmah obavješćuje podnositelja zahtjeva i nastoji donijeti odluku što je moguće prije. Podrazumijeva se da se zahtjev ne smatra potpunim dok nisu održane sve relevantne rasprave i dok regulatorno tijelo ne zaprimi sve potrebne informacije.

ČLANAK 13.12.

Samoregulatorne organizacije

Ako stranka zahtijeva od financijske institucije ili pružatelja prekograničnih financijskih usluga druge stranke da bude član samoregulatorne organizacije ili da sudjeluje ili ima pristup toj organizaciji radi pružanja financijske usluge na državnom području te stranke ili u njezino državno područje ili odobrava povlasticu ili korist pri pružanju financijske usluge posredstvom samoregulatorne organizacije, tada stranka koja to zahtijeva osigurava da samoregulatorna organizacija ispunjava obveze iz ovog poglavlja.

ČLANAK 13.13.

Platni i klirinški sustavi

U skladu s uvjetima kojima se odobrava nacionalni tretman, svaka stranka odobrava pružatelju financijskih usluga druge stranke osnovanom na njezinu državnom području pristup platnim i klirinškim sustavima kojima upravlja stranka ili subjekt koji izvršava državne ovlasti koje je na njega prenijela stranka, te pristup službenim instrumentima financiranja i refinanciranja koji su dostupni u okviru redovitog poslovanja. Ovim se člankom ne omogućuje pristup sredstvima zajmodavca stranke u krajnjoj nuždi.

ČLANAK 13.14.

Nove financijske usluge

1. Svaka stranka financijskoj instituciji druge stanke dopušta pružanje nove financijske usluge čije bi pružanje prva stranka dopustila vlastitim financijskim institucijama u sličnim situacijama u skladu s njezinim zakonodavstvom, na zahtjev ili na temelju obavijesti nadležnom regulatornom tijelu, prema potrebi.

2. Stranka može odrediti institucionalni i pravni oblik u kojem se može pružati nova financijska usluga i može tražiti odobrenje za pružanje usluge. Ako se zahtijeva takvo odobrenje, odluka se donosi u razumnom roku, a odobrenje se može odbiti samo iz bonitetnih razloga.

3. Ovim se člankom ne sprječava financijska institucija stranke da zatraži od druge stranke da razmotri odobravanje pružanja financijske usluge koja se ne pruža na državnom području nijedne od stranaka. Na taj se zahtjev primjenjuje zakon stranke primateljice zahtjeva i on ne podliježe obvezama iz ovog članka.

ČLANAK 13.15.

Prijenos i obrada podataka

1. Svaka stranka dopušta financijskoj instituciji ili pružatelju prekograničnih financijskih usluga druge stranke prijenos podataka u elektroničkom ili drugom obliku na njezino državno područje ili iz njega radi njihove obrade ako je obrada podataka potrebna za redovno poslovanje financijske institucije ili pružatelja prekograničnih financijskih usluga.

2. Svaka stranka održava odgovarajuće mjere za zaštitu privatnosti, posebno u pogledu prijenosa osobnih podataka. Ako prijenos financijskih podataka uključuje osobne podatke, takav prijenos mora biti u skladu sa zakonodavstvom kojim se uređuje zaštita osobnih podataka na državnom području stranke iz koje se podaci prenose.

ČLANAK 13.16.

Bonitetno izuzeće

1. Ovim Sporazumom ne sprječava se stranka da donese ili zadrži razumne mjere iz bonitetnih razloga, uključujući sljedeće:

(a) zaštitu ulagača, deponenata, osiguranika ili osoba prema kojima financijska institucija, pružatelj prekograničnih financijskih usluga ili pružatelj financijskih usluga imaju obvezu;

(b) očuvanja sigurnosti, pouzdanosti, cjelovitosti ili financijske odgovornosti financijske institucije, pružatelja prekograničnih financijskih usluga ili pružatelja financijskih usluga; ili

(c) osiguravanje cjelovitosti i stabilnosti financijskog sustava stranke.

2. Ne dovodeći u pitanje druga sredstva bonitetnog uređenja prekogranične trgovine financijskim uslugama, stranka može zahtijevati registraciju pružatelja prekograničnih financijskih usluga druge stranke i financijskih instrumenata.

3. Podložno člancima 13.3. i 13.4. stranka iz bonitetnih razloga može zabraniti pružanje određene financijske usluge ili djelatnosti. Takva se zabrana ne primjenjuje na sve financijske usluge ili na cijeli podsektor financijskih usluga, kao što je bankarstvo.

ČLANAK 13.17.

Posebne iznimke

1. Ovaj se Sporazum ne primjenjuje na mjere koje poduzima javni subjekt pri provedbi monetarne ili devizne politike. Ovaj stavak ne utječe na obveze stranke u skladu s člancima 8.5. (Zahtjevi u pogledu rezultata), 8.13 (Prijenosi) ili 13.9.

2. Ovim se Sporazumom ne zahtijeva od stranaka da dostavljaju podatke ili omoguće pristup podacima koji se odnose na poslove i račune pojedinačnih klijenata, pružatelja prekograničnih financijskih usluga, financijskih institucija ili bilo kojih povjerljivih informacija koje bi, u slučaju da budu otkrivene, mogle utjecati na posebna regulatorna i nadzorna pitanja ili pitanja provedbe zakona, ili bi bili protivni tržišnim interesima određenih poduzeća.

ČLANAK 13.18.

Odbor za financijske usluge

1. Odbor za financijske usluge osnovan u skladu s člankom 26.2. stavkom 1. točkom (f) (Specijalizirani odbori) sastavljen je od predstavnika nadležnih tijela za politiku financijskih usluga koji su stručnjaci za područje obuhvaćeno ovim poglavljem. Kanadu u Odboru predstavlja službenik iz Ministarstva financija Kanade ili njegov nasljednik.

2. Odbor za financijske usluge odlučuje na temelju uzajamne suglasnosti.

3. Odbor za financijske usluge sastaje se jednom godišnje, ili kako odluči, i obavlja sljedeće:

(a) nadzire provedbu ovog poglavlja,

(b) provodi dijalog o uređivanju sektora financijskih usluga u cilju poboljšanja uzajamnog znanja o regulatornim sustavima stranaka te u cilju suradnje u razvoju međunarodnih normi kako je navedeno u Sporazumu o dijalogu o regulaciji sektora financijskih usluga sadržanom u Prilogu 13.-C; i

(c) provodi članak 13.21.

ČLANAK 13.19.

Savjetovanje

1. Stranka može zatražiti savjetovanje s drugom strankom o svim pitanjima koja se pojave u okviru ovog Sporazuma, a koja utječu na financijske usluge. Druga stranka u dobroj namjeri razmatra zahtjev.

2. Svaka stranka osigurava da njezino izaslanstvo koje sudjeluje u savjetovanju iz stavka 1. uključuje službenike koji su stručni za područje obuhvaćeno ovim poglavljem. Za Kanadu to znači službenici Ministarstva financija Kanade ili njihovi nasljednici.

ČLANAK 13.20.

Rješavanje sporova

1. Dvadeset deveto poglavlje (Rješavanje sporova) primjenjuje se kako je izmijenjeno ovim člankom na rješavanje sporova koji proizlaze iz ovog poglavlja.

2. Ako se stranke ne mogu dogovoriti o sastavu arbitražnog vijeća osnovanog za potrebe spora koji proizlazi iz ovog poglavlja, primjenjuje se članak 29.7. (Sastav arbitražnog vijeća). Međutim, smatra se da se sva upućivanja na popis arbitara sastavljen u skladu s člankom 29.8. (Popis arbitara) odnose na popis arbitara sastavljen u skladu s ovim člankom.

3. Zajednički odbor CETA-e može sastaviti popis od najmanje 15 osoba odabranih na temelju svoje objektivnosti, pouzdanosti i dobre prosudbe koje su voljne i sposobne biti arbitri. Taj se popis sastoji od tri zasebna popisa: po jednog popisa za svaku stranku i jednog popisa za osobe koje nisu državljani nijedne od stranaka, a koje će obavljati dužnost predsjednika. Na svakom popisu nalazi se najmanje pet osoba. Zajednički odbor CETA-e može u bilo kojem trenutku preispitati popis te osigurava de je popis u skladu s ovim člankom.

4. Arbitri uvršteni na popis moraju imati stručno znanje ili iskustvo u području zakona o financijskim uslugama ili njihove regulacije ili prakse, što može uključivati regulaciju pružatelja financijskih usluga. Arbitri koji obavljaju dužnost predsjednika moraju imati iskustva kao savjetnici, članovi vijeća ili arbitri u postupcima rješavanja sporova. Arbitri su neovisni, nastupaju u vlastito ime i ne primaju naputke od nijedne organizacije ili vlade. Arbitri moraju postupati u skladu s kodeksom ponašanja iz Priloga 29.-B (Kodeks ponašanja).

5. Ako arbitražno vijeće utvrdi da je mjera nesukladna s ovim Sporazumom i da mjera utječe na:

(a) sektor financijskih usluga ili neki drugi sektor, stranka tužiteljica može obustaviti povlastice u sektoru financijskih usluga koje imaju učinak istovjetan učinku mjere u sektoru financijskih usluga stranke; ili

(b) samo sektor koji nije sektor financijskih usluga, stranka tužiteljica ne obustavlja povlastice u sektoru financijskih usluga.

ČLANAK 13.21.

Ulagački sporovi u području financijskih usluga

1. Odjeljak F osmog poglavlja (Rješavanje ulagačkih sporova između ulagača i država) kako je izmijenjen ovim člankom i Prilogom 13.-B primjenjuje se na:

(a) ulagačke sporove povezane s mjerama na koje se primjenjuje ovo poglavlje i u kojima ulagač tvrdi da je stranka povrijedila članke 8.10. (Tretman ulagača i obuhvaćenih ulaganja), 8.11. (Nadoknada gubitaka), 8.12. (Izvlaštenje), 8.13. (Prijenosi), 8.16. (Uskraćivanje povlastica), 13.3. ili 13.4.; ili

(b) ulagačke sporove pokrenute u skladu s odjeljkom F osmog poglavlja (Rješavanje ulagačkih sporova između ulagača i država) u kojima se poziva na članak 13.16. stavak 1.

2. U slučaju ulagačkog spora na temelju stavka 1. točke (a), ili ako se tuženik pozove na članak 13.16. stavak 1. u roku od 60 dana od podnošenja zahtjeva sudu na temelju članka 8.23. (Podnošenje zahtjeva sudu), sastavlja se odjel suda u skladu s člankom 8.27. stavkom 7. (Osnivanje suda) s popisa sastavljenog u skladu s člankom 13.20. stavkom 3. Ako se tuženik pozove na članak 13.16. stavak 1. u roku od 60 dana od podnošenja zahtjeva, u pogledu ulagačkog spora koji nije onaj iz stavka 1. točke (a), rok za osnivanje odjela suda u skladu s člankom 8.27. stavkom 7. (Osnivanje suda) počinje teći na dan kada se tuženik pozove na članak 13.16. stavak 1. Ako Zajednički odbor CETA-e ne imenuje članove suda u skladu s člankom 8.27. stavkom 2. (Osnivanje suda) u roku predviđenom u članku 8.27. stavku 17. (Osnivanje suda), bilo koja stranka u sporu može zatražiti da Glavni tajnik Međunarodnog centra za rješavanje ulagačkih sporova („ICSID”) odabere članove suda s popisa sastavljenog u skladu s člankom 13.20. Ako popis nije sastavljen u skladu s člankom 13.20. na dan podnošenja zahtjeva u skladu s člankom 8.23. (Podnošenje zahtjeva sudu), Glavni tajnik ICSID-a bira članove suda među osobama koje su predložile jedna ili obje stranke u skladu s člankom 13.20.

3. Tuženik može pisanim putem tražiti od Odbora za financijske usluge donošenje odluke o tome je li iznimka iz članka 13.16. stavka 1. valjana obrana protiv zahtjeva i, ako jest, u kojoj mjeri. Taj se zahtjev mora uputiti najkasnije do datuma koji je sud odredio tuženiku za podnošenje odgovora. U slučaju upućivanja pitanja Odboru za financijske usluge u skladu s ovim stavkom obustavljaju se rokovi ili postupci iz odjeljka F osmog poglavlja (Rješavanje ulagačkih sporova između ulagača i država).

4. U slučaju upućivanju pitanja iz stavka 3., Odbor za financijske usluge ili Zajednički odbor CETA-e, ovisno o slučaju, mogu zajednički donijeti odluku o tome je li članak 13.16. stavak 1. valjana obrana protiv zahtjeva i ako jest, u kojoj mjeri. Odbor za financijske usluge ili Zajednički odbor CETA-e, ovisno o slučaju, dostavlja primjerak zajedničke odluke ulagaču i sudu, ako je sastavljen. Ako se zajedničkom odlukom utvrdi da je članak 13.16. stavak 1. valjana obrana za sve dijelove zahtjeva u cijelosti, smatra se da je ulagač povukao svoj zahtjev i postupak se prekida u skladu s člankom 8.35. (Obustavljanje postupka). Ako je u zajedničkoj odluci zaključeno da je članak 13.16. stavak 1. valjana obrana samo za određene dijelove zahtjeva, zajednička odluka obvezujuća je za sud u pogledu tih dijelova zahtjeva. Obustava roka ili postupaka opisanih u stavku 3. više se ne primjenjuje i ulagač može nastaviti s preostalim dijelovima zahtjeva.

5. Ako Zajednički odbor CETA-e nije donio zajedničku odluku u roku od tri mjeseca otkad mu je Odbor za financijske usluge uputio pitanje, obustava rokova ili postupka iz stavka 3. više se ne primjenjuje i ulagač može nastaviti sa zahtjevom.

6. Na zahtjev tuženika, sud odlučuje kao o prethodnom pitanju je li članak 13.16. stavak 1. valjana obrana protiv zahtjeva i u kojoj mjeri. Nepodnošenjem tog zahtjeva tuženik ne ugrožava svoje pravo da se poziva na članak 13.16. stavak 1. kao obranu u kasnijoj fazi postupka. Sud ne donosi negativne zaključke na temelju činjenice da se Odbor za financijske usluge ili Zajednički odbor CETA-e nisu dogovorili o zajedničkoj odluci u skladu s Prilogom 13.-B.

ČETRNAESTO POGLAVLJE

USLUGE U MEDUNARODNOM POMORSKOM PROMETU

ČLANAK 14.1.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja:

usluge carinjenja ili **usluge carinskog posredovanja** znači obavljanje, na temelju naknade ili ugovora, carinskih formalnosti povezanih s uvozom, izvozom ili provozom tereta, neovisno o tome jesu li te usluge glavna ili dodatna djelatnost pružatelja usluge;

usluge kontejnerske stanice i skladišta znači skladištenje, utovar, istovar ili popravak kontejnera i njihova priprema za otpremu, u luci ili na kopnu;

prijevoz od vrata do vrata ili multimodalni prijevoz znači prijevoz tereta na temelju jedne prijevozne isprave pri kojemu se upotrebljava više prijevoznih sredstava i koji uključuje međunarodnu dionicu na moru;

usluge razvoza znači prethodni i daljnji prijevoz međunarodnog tereta morem, uključujući tereta u kontejnerima, općeg tereta i suhog ili tekućeg rasutog tereta, između luka koje se nalaze na državnom području stranke. Podrazumijeva se da u pogledu Kanade usluge razvoza mogu uključivati prijevoz između mora i unutarnjih plovnih putova pri čemu unutarnji plovni putovi znači plovni putovi kako su definirani u carinskom zakonu *Customs Act*, R.S.C. 1985, c.1 (2nd Supp.);

međunarodni teret znači teret koji se prevozi pomorskim plovilima između luke stranke i luke druge stranke ili treće zemlje ili između luke jedne države članice Europske unije i luke druge države članice Europske unije;

usluge međunarodnog pomorskog prijevoza znači prijevoz putnika ili tereta pomorskim plovilom između luke jedne stranke i luke druge stranke ili treće zemlje ili između luke jedne države članice Europske unije i luke druge države članice Europske unije te izravno ugovaranje s pružateljima drugih usluga prijevoza radi prijevoza od vrata do vrata ili multimodalnog prijevoza, ali ne pružanje takvih drugih usluga prijevoza;

pružatelji usluge međunarodnog pomorskog prijevoza znači

(a) poduzeće stranke, kako je definirano u članku 1.1. (Definicije opće primjene) i podružnica takvog subjekta; ili

(b) poduzeće, kako je definirano u članku 1.1. (Definicije opće primjene), treće zemlje koje je u vlasništvu ili pod kontrolom državljana stranke, ako su njezina plovila registrirana u skladu sa zakonodavstvom te stranke ili plove pod zastavom te stranke; ili

(c) podružnica poduzeća treće zemlje koje obavlja znatne poslovne djelatnosti na državnom području stranke koja se bavi pružanjem usluga međunarodnog pomorskog prijevoza. Podrazumijeva se da se osmo poglavlje (Ulaganja) ne primjenjuje na takvu podružnicu;

usluge pomorskih agencija znači zastupanje u svojstvu agenta, na određenom zemljopisnom području, poslovnih interesa jednog ili više brodara ili brodarskih društava za sljedeće potrebe:

(a) marketing i prodaju usluga pomorskog prijevoza i srodnih usluga, od izrade ponude do izdavanja računa i teretnica u ime trgovačkih društava, dobavu i preprodaju potrebnih srodnih usluga, pripremu dokumentacije i pružanje poslovnih informacija; i

(b) organiziranja, u ime trgovačkih društava, pristajanja brodova ili preuzimanja tereta kada je to potrebno;

dodatne pomorske usluge znači usluge prihvata i otpreme pomorskog tereta, usluge carinjenja, usluge kontejnerske stanice i skladišta, usluge pomorskih agencija, usluge otpreme pomorskog tereta i usluge skladištenja;

usluge prihvata i otpreme pomorskog tereta znači obavljanje, organizacija i nadzor:

(a) utovara tereta na brod ili istovara tereta s broda;

(b) privezivanja ili odvezivanja tereta; i

(c) prihvata ili isporuke i čuvanja tereta prije otpreme ili nakon istovara,

koje obavljaju poduzeća za utovar i istovar plovila ili poduzeća koja upravljaju terminalima, ali ne uključuje rad lučkih radnika kada se radna snaga organizira odvojeno od upravitelja terminala;

usluge otpreme pomorskog tereta znači organizacija i praćenje otpreme u ime otpremnika, pružanjem usluga kao što su organizacija prijevoza i povezane usluge, objedinjavanje i pakiranje tereta, priprema dokumentacije i pružanje poslovnih informacija;

usluge skladištenja znači usluge skladištenja smrznute ili rashlađene robe, usluge skladištenja tekućina ili plinova u rasutom stanju i druge usluge skladištenja.

ČLANAK 14.2.

Područje primjene

1. Ovo se poglavlje primjenjuje na mjeru koju stranka donosi ili zadržava u vezi s pružanjem usluga međunarodnog pomorskog prijevoza[22]. Podrazumijeva se da se na takvu mjeru primjenjuju i osmo poglavlje (Ulaganja) i deveto poglavlje (Prekogranična trgovina uslugama), prema potrebi.

[22] Ovo se poglavlje ne primjenjuje na ribarska plovila kako su definirana u zakonodavstvu stranke.

2. Podrazumijeva se da u skladu s člancima 8.6. (Nacionalni tretman), 8.7. (Tretman najpovlaštenije nacije), 9.3. (Nacionalni tretman) i 9.5. (Tretman najpovlaštenije nacije) stranka ne donosi i ne nastavlja provoditi mjeru u pogledu:

(a) plovila koje pruža uslugu međunarodnog pomorskog prijevoza i koje plovi pod zastavom druge stranke[23]; ili

(b) pružatelja usluga međunarodnog pomorskog prijevoza druge stranke

kojom se odobrava tretman koji je manje povoljan od tretmana koji je ta stranka odobrila u sličnim situacijama vlastitim plovilima ili pružateljima usluga međunarodnog pomorskog prijevoza ili plovilima ili pružateljima usluga međunarodnog pomorskog prijevoza treće zemlje u pogledu:

(a) pristupa lukama;

(b) uporabe infrastrukture i lučkih usluga kao što su tegljenje i peljarenje;

(c) uporabe dodatnih pomorskih usluga te određivanja pripadajućih naknada i pristojbi;

(d) pristupa carinskim objektima; ili

(e) dodjele vezova i objekata za utovar i istovar[24].

[23] Za potrebe ovog poglavlja za Europsku uniju plovidba pod zastavom stranke znači plovidba pod zastavom države članice Europske unije.

[24] Ovaj se stavak ne primjenjuje na plovila ili pružatelje usluga međunarodnog pomorskog prijevoza na koje se primjenjuje *Sporazum o mjerama države luke za sprječavanje, suzbijanje i zaustavljanje nezakonitog, neprijavljenog i nereguliranog ribolova* koji je potpisan u Rimu 22. studenoga 2009.

ČLANAK 14.3.

Obveze

1. Svaka stranka dopušta pružateljima usluga međunarodnog pomorskog prijevoza druge stranke da premještaju vlastite ili iznajmljene prazne kontejnere koji se prevoze bez prihoda između luka te stranke.

2. Stranka dopušta pružateljima usluga međunarodnog pomorskog prijevoza druge stranke pružanje usluga razvoza između luka te stranke.

3. Stranka ne smije donositi ili zadržati dogovore za podjelu tereta s trećom zemljom u pogledu bilo koje usluge međunarodnog pomorskog prijevoza, uključujući suhi i tekući rasuti teret i linijski promet.

4. Stranka ne smije donijeti ili zadržati mjeru kojom se zahtijeva da se sav međunarodni teret ili njegov dio prevozi isključivo plovilima registriranima u toj stranci ili plovilima u vlasništvu ili pod kontrolom državljana te stranke.

5. Stranka ne smije donijeti ili zadržati mjeru kojom se onemogućuju pružatelji usluga međunarodnog pomorskog prijevoza druge stranke da izravno ugovaraju s drugim pružateljima usluga prijevoza usluge prijevoza od vrata do vrata ili multimodalnog prijevoza.

ČLANAK 14.4.

Rezerve

1. Članak 14.3. ne primjenjuje se na:

(a) postojeću nesukladnu mjeru koju stranka zadržava na razini:

i. Europske unije, kako je utvrđeno u njezinu rasporedu uz Prilog I.;

ii. nacionalne vlade, kako je ta stranka utvrdila u svojem rasporedu uz Prilog I.;

iii. pokrajinske, teritorijalne ili regionalne vlade, kako je ta stranka utvrdila u svojem rasporedu uz Prilog I.; ili

iv. lokalne vlasti.

(b) nastavak primjene ili žurnu obnovu nesukladne mjere iz točke (a); ili

(c) izmjenu nesukladne mjere iz točke (a) ako se izmjenom ne smanjuje sukladnost mjere, kakva je bila neposredno prije izmjene, s člankom 14.3.

2. Članak 14.3. ne primjenjuje se na mjeru koju stranka donosi ili zadržava u pogledu sektora, podsektora ili djelatnosti, kako je utvrđeno u njezinu rasporedu uz Prilog II.

PETNAESTO POGLAVLJE

TELEKOMUNIKACIJE

ČLANAK 15.1.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja:

veza znači veza za prijenos zvučnih ili televizijskih radiodifuzijskih signala u centar za proizvodnju programa;

troškovno usmjeren znači utemeljen na troškovima i može uključivati različite troškovne metodologije za različite objekte ili usluge;

poduzeće znači „poduzeće" kako je definirano u članku 8.1. (Definicije);

osnovna infrastruktura znači infrastruktura javne telekomunikacijske mreže ili usluge koju:

(a) isključivo ili uglavnom pruža jedan pružatelj usluga ili ograničeni broj pružatelja usluga; i

(b) koju nije moguće ekonomski ili tehnički zamijeniti radi pružanja usluge;

međumrežno povezivanje znači povezivanje pružatelja javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga kako bi se korisnicima jednog pružatelja usluga omogućilo da komunicira s korisnicima drugog pružatelja usluga te da pristupi uslugama koje pruža drugi pružatelj;

komunikacija unutar poduzeća znači telekomunikacija kojom poduzeće komunicira interno ili sa svojim društvima kćeri, podružnicama i, podložno pravu stranke, povezanim društvima ili između njih, ali ne uključuje komercijalne ili nekomercijalne usluge koje se pružaju poduzećima koja nisu društva kćeri, podružnice ili povezana društva ili koje se nude korisnicima ili mogućim korisnicima. Za potrebe ove definicije, svaka stranka definirana „društva kćeri”, „podružnice” i, prema potrebi, „povezana društva”.

zakupljeni vodovi znači telekomunikacijska infrastruktura između dviju ili više određenih točaka koja služi za namjensku uporabu ili raspoloživost određenom korisniku ili drugim korisnicima po izboru korisnika;

glavni pružatelj usluga znači pružatelj koji može bitno utjecati na uvjete sudjelovanja, u pogledu cijene i ponude, na mjerodavnom tržištu javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga na temelju:

(a) kontrole nad osnovnom infrastrukturom; ili

(b) uporabe svojeg položaja na tržištu;

priključna točka mreže znači fizička točka na kojoj se korisniku daje pristup javnoj telekomunikacijskoj mreži;

prenosivost broja znači mogućnost koja se nudi krajnjim korisnicima javnih telekomunikacijskih usluga da prilikom prelaska na sličnog pružatelja javnih telekomunikacijskih usluga zadrže postojeće telefonske brojeve na istoj lokaciji bez umanjivanja kvalitete, pouzdanosti ili pristupačnosti;

javna telekomunikacijska mreža znači javna telekomunikacijska infrastruktura kojom se omogućuje uspostavljanje telekomunikacije između utvrđenih priključnih točaka mreže i među njima;

javna telekomunikacijska usluga znači telekomunikacijska usluga za koju stranka, izričito ili stvarno, zahtijeva da se pruža javnosti, a koja uključuje prijenos informacija koje su dostavili korisnici u stvarnom vremenu između dvije ili više točaka bez promjene oblika ili sadržaja informacija korisnika s jednog kraja na drugi. Ta usluga može uključivati, među ostalim, glasovne telefonske usluge, usluge paketnog prijenosa podataka, usluge prijenosa podataka usmjeravanjem kanala, usluge telegrafa, usluge faksimila, usluge privatnih iznajmljenih vodova i usluge mobilnih i osobnih komunikacija i sustava;

regulatorno tijelo znači tijelo koje je odgovorno za uređivanje telekomunikacija;

telekomunikacijske usluge znači sve usluge koje se sastoje od prijenosa i primanja signala elektromagnetskim sredstvom, ali ne uključuju gospodarsku djelatnost koja se sastoji od pružanja sadržaja s pomoću telekomunikacija; i

korisnik znači poduzeće ili fizička osoba koja upotrebljava javno dostupnu telekomunikacijsku uslugu ili je traži.

ČLANAK 15.2.

Područje primjene

1. Ovo se poglavlje primjenjuje na mjeru koju stranka donosi ili zadržava u pogledu telekomunikacijskih mreža ili usluga podložno pravu stranke da ograniči pružanje usluge u skladu sa svojim rezervama navedenima u svojem rasporedu uz Prilog I. ili Prilog II.

2. Ovo se poglavlje ne primjenjuje ni na koju mjeru stranke koja utječe na prijenos bilo kojim telekomunikacijskim sredstvima, uključujući radiodifuzijsko emitiranje i kabelsku distribuciju, radijskih i televizijskih programa namijenjenih javnosti. Podrazumijeva se da se ovo poglavlje primjenjuje na vezu.

3. Ovim se poglavljem ne zahtjeva da:

(a) stranka odobri pružatelju usluge druge stranke uspostavljanje, izgradnju, stjecanje, zakup, upravljanje i pružanje telekomunikacijskih mreža ili usluga osim onih predviđenih u ovom Sporazumu; ili

(b) stranka uspostavi, izgradi, stekne, zakupi, upravlja ili pruža telekomunikacijske mreže ili usluge koje se ne pružaju općoj javnosti, ili da prisili pružatelja usluga da to učine.

ČLANAK 15.3.

Pristup javnim telekomunikacijskim mrežama ili uslugama i njihova uporaba

1. Stranka osigurava da se poduzećima iz druge stranke odobri pristup javnim telekomunikacijskim mrežama ili uslugama i njihova uporaba pod razumnim i nediskriminacijskim uvjetima, uključujući u pogledu kvalitete, tehničkih standarda i specifikacija[25]. Stranke primjenjuju ovu obvezu, među ostalim, na način utvrđen u stavcima 2. do 6.

2. Svaka stranka osigurava da poduzeća iz druge stranke imaju pristup javnoj telekomunikacijskoj mreži ili uslugama koje se nude unutar ili izvan njezinih granica i da se njima mogu koristiti, uključujući privatne zakupljene vodove, i u tu svrhu osigurava, podložno stavcima 5. i 6., da je tim poduzećima dopušteno sljedeće:

(a) kupnja ili zakup te spajanje terminalne i druge opreme koja ima sučelje s javnom telekomunikacijskom mrežom;

(b) spajanje zakupljenih ili vlastitih vodova s javnom telekomunikacijskom mrežom i uslugama te stranke ili sa zakupljenim ili vlastitim vodovima drugog poduzeća;

(c) upotreba operativnih protokola po vlastitom izboru; i

(d) obavljanje funkcije usmjeravanja, signalizacije i obrade.

[25] **nediskriminacijsko** znači postupanje koje nije nepovoljnije od postupanja prema bilo kojem drugom poduzeću pri uporabi sličnih javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga u sličnim okolnostima;

3. Svaka stranka poduzećima druge stranke osigurava mogućnost korištenja javnim telekomunikacijskim mrežama i uslugama za prijenos informacija na njezinu državnom području ili izvan njezinih granica, uključivo za komunikaciju unutar poduzeća takvih pružatelja usluga, kao i za pristup informacijama sadržanima u bazama podataka ili drukčije pohranjenima u strojno čitljivom obliku na državnom području bilo koje stranke.

4. U skladu s člankom 28.3. (Opće iznimke) i neovisno o stavku 3., stranka poduzima primjerene mjere za zaštitu:

(a) sigurnosti i tajnosti javnih telekomunikacijskih usluga; i

(b) privatnosti korisnika javnih telekomunikacijskih usluga,

podložno zahtjevu da se te mjere ne primjenjuju na način koji bi činio sredstvo proizvoljne ili neopravdane diskriminacije ili prikriveno ograničavanje trgovine.

5. Stranke osiguravaju da se ne nameću uvjeti za pristup i uporabu javne telekomunikacijske mreže ili usluga osim onih koji su nužni za:

(a) zaštitu obveze pružanja javne usluge pružatelja javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga, posebno njihove sposobnosti da svoje mreže ili usluge stave na raspolaganje široj javnosti;

(b) zaštitu tehničke cjelovitosti javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga; ili

(c) osiguranje da pružatelji usluga druge stranke ne pružaju usluge ograničene rezervama stranke utvrđenima u njezinom rasporedu uz Prilog I. ili Prilog II.

6. Ako ispunjavaju kriterije iz stavka 5., uvjeti za pristup javnim telekomunikacijskim mrežama ili uslugama i za njihovu uporabu mogu uključivati sljedeće:

(a) ograničenja preprodaje ili zajedničke uporabe tih usluga;

(b) zahtjev za uporabu određenih tehničkih sučelja, uključujući protokole za sučelja, za povezivanje s takvim mrežama ili uslugama;

(c) prema potrebi, zahtjeve za interoperabilnost tih usluga;

(d) homologacija terminalne ili druge opreme koja je u sučelju s mrežom te tehničke zahtjeve koji se odnose na povezivanje te opreme s mrežama;

(e) ograničenja u pogledu povezivanja privatnih zakupljenih ili vlasničkih vodova s tim mrežama ili uslugama ili s vodovima koje su zakupila druga poduzeća ili koji su u vlasništvu drugih poduzeća; i

(f) prijavljivanje, registraciju i licenciranje.

ČLANAK 15.4.

Mjere zaštite tržišnog natjecanja u pogledu glavnih pružatelja usluga

1. Svaka stranka provodi primjerene mjere kojima se sprječavaju pružatelji usluga koji su, samostalno ili zajedno, glavni pružatelji usluga da ne primjenjuju ili nastavljaju primjenjivati prakse kojima se narušava tržišno natjecanje.

2. Prakse kojima se narušava tržišno natjecanje iz stavka 1. uključuju sljedeće:

(a) unakrsno subvencioniranje kojim se narušava tržišno natjecanje;

(b) korištenje informacija dobivenih od konkurenata s posljedicom narušavanja tržišnog natjecanja; i

(c) uskraćivanje drugim pružateljima usluga pravovremenih tehničkih informacija o osnovnoj infrastrukturi i komercijalno važnih informacija koje su im nužne za pružanje usluga.

ČLANAK 15.5.

Pristup osnovnoj infrastrukturi

1. Svaka stranka osigurava da glavni pružatelj usluga na njezinu državnom području stavi na raspolaganje pružateljima telekomunikacijskih usluga druge stranke svoju osnovnu infrastrukturu koja može uključivati, među ostalim, dijelove mreže, sustave za operativnu potporu ili strukture potpore pod razumnim i nediskriminacijskim uvjetima i troškovno usmjerenim cijenama.

2. Svaka stranka može utvrditi, u skladu sa svojim zakonima, osnovnu infrastrukturu koja mora biti stavljena na raspolaganje na njezinu državnom području.

ČLANAK 15.6.

Međumrežno povezivanje

1. Svaka stranka osigurava da glavni pružatelj usluga na njezinu državnom području osigurava međumrežno povezivanje u skladu sa sljedećim:

(a) na bilo kojoj tehnički izvedivoj točki mreže;

(b) pod nediskriminacijskim uvjetima, uključujući tehničke norme, specifikacije i stope;

(c) kvalitete koja nije lošija od kvalitete njezinih sličnih usluga ili sličnih usluga nepovezanih pružatelja usluga ili njezinih društva kćeri ili drugih povezanih društava;

(e) pravovremeno, pod uvjetima (uključujući tehničke norme i specifikacije) i troškovno usmjerenim cijenama koji su transparentni, razumni i kojima se uzima u obzir ekonomska izvedivost te koji su dovoljno nevezani da pružatelj usluge ne mora plaćati za dijelove mreže ili infrastrukturu koja mu nije potrebna za pružanje usluge; i

(f) na zahtjev, u dodatnim točkama uz priključne točke mreže koje nude većini korisnika, po cijenama koje odražavaju trošak izgradnje potrebne dodatne infrastrukture.

2. Pružatelj usluga koji je ovlašten pružati telekomunikacijske usluge ima pravo pregovarati o novom ugovoru o međumrežnom povezivanju s drugim pružateljima telekomunikacijskih mreža i usluga. Stranke osiguravaju da glavni pružatelji usluga moraju izraditi standardnu ponudu ili pregovarati o ugovorima o međumrežnom povezivanju s drugim pružateljima telekomunikacijskih mreža i usluga.

3. Stranke osiguravaju da pružatelji javnih telekomunikacijskih usluga informacije koje dobiju od drugog pružatelja usluga tijekom postupka pregovaranja o međumrežnom povezivanju upotrebljavaju isključivo u svrhu u koju su im one dostavljene te da u svakom trenutku poštuju povjerljivost dostavljenih ili pohranjenih informacija.

4. Stranke osiguravaju objavljivanje postupaka za međumrežno povezivanje koji se primjenjuju na glavnog pružatelja.

5. Stranke osiguravaju da glavni pružatelj objavi svoje ugovore o međumrežnom povezivanju ili standardnu ponudu, ako je primjereno.

ČLANAK 15.7.

Odobrenje za pružanje telekomunikacijskih usluga

Stranke bi trebale osigurati da se odobrenje za pružanje telekomunikacijskih usluga, ako je moguće, temelji na jednostavnom postupku prijave.

ČLANAK 15.8.

Univerzalna usluga

1. Svaka stranka ima pravo utvrditi vrstu obveza univerzalne usluge koje želi zadržati.

2. Stranka osigurava da se svaka mjera u pogledu univerzalne usluge koju donese ili zadrži primjenjuje na transparentan, objektivan, nediskriminacijski i konkurentno neutralan način. Stranke također osiguravaju da obveza pružanja univerzalne usluge koju je odredila nije više opterećujuća nego što je potrebno za vrstu univerzalne usluge koju je stranka definirala.

3. Svi pružatelji usluga trebali bi moći osigurati univerzalnu uslugu. Stranka osigurava da se odabir pružatelja usluga koji će biti određen pružateljem univerzalne usluge izvršava primjenom učinkovitog, transparentnog i nediskriminacijskog mehanizma.

ČLANAK 15.9.

Ograničeni resursi

1. Stranke upravljaju svojim postupcima dodjele i uporabe ograničenih resursa, uključujući frekvencije, brojeve i prava puta, na objektivan, pravodoban, transparentan i nediskriminirajući način.

2. Neovisno o člancima 8.4. (Pristup tržištu) i 9.6. (Pristup tržištu), stranka može donijeti ili zadržati mjeru kojom se dodjeljuje spektar i kojom se upravlja frekvencijama. (Pristup tržištu), stranka može donijeti ili zadržati mjeru kojom se dodjeljuje spektar i kojom se upravlja frekvencijama. U skladu s time stranke zadržavaju pravo na uspostavu i primjenu svojih politika upravljanja spektrom i frekvencijama kojima se može ograničiti broj pružatelja javnih telekomunikacijskih usluga.

3. Stranke zadržavaju pravo dodijeliti frekvencijske pojaseve u skladu s postojećim i budućim potrebama. Stranke javno objavljuju trenutačno stanje dodijeljenih frekvencijskih pojaseva, ali nisu obvezne dostaviti detaljan opis frekvencija dodijeljenih za posebnu državnu uporabu.

ČLANAK 15.10.

Prenosivost broja

Svaka stranka osigurava da pružatelji telekomunikacijskih usluga na njezinu području osiguravaju prenosivost broja pod razumnim uvjetima.

ČLANAK 15.11.

Regulatorno tijelo

1. Stranke osiguravaju da je njihovo regulatorno tijelo pravno odvojeno i funkcionalno neovisno o bilo kojem pružatelju telekomunikacijskih mreža, usluga ili opreme, uključujući ako stranka zadrži vlasništvo ili kontrolu nad pružateljem telekomunikacijskih mreža ili usluga.

2. Stranke osiguravaju da su odluke i postupci njezinog regulatornog tijela nepristrani u odnosu na sve sudionike na tržištu i da se provode na transparentan način i pravovremeno.

3. Stranke osiguravaju da njihovo regulatorno tijelo ima dovoljne ovlasti za uređivanje sektora, uključujući osiguravanjem da ima sljedeće ovlasti:

(a) da zahtijeva od pružatelja telekomunikacijskih mreža ili usluga da dostave bilo koje informacije koje regulatorno tijelo smatra nužnima za obavljanje svojih dužnosti; i

(b) da izvršava svoje odluke koje se odnose na obveze iz članaka 15.3. do 15.6. primjenom odgovarajućih sankcija koje mogu uključivati financijske kazne, naloge za ispravak ili suspenziju ili ukidanje dozvola.

ČLANAK 15.12.

Rješavanje sporova u području telekomunikacija

Obraćanje regulatornim tijelima

1. U skladu s člancima 27.3. (Upravni postupci) i 27.4. (Revizija i žalba), svaka stranka osigurava sljedeće:

(a) da se poduzeća mogu pravovremeno obratiti svojem regulatornom tijelu radi rješavanja sporova s pružateljima javnih telekomunikacijskih mreža ili usluga u vezi s pitanjima obuhvaćenima člancima 15.3. do 15.6. koja su, u skladu sa zakonodavstvom stranke, unutar područja nadležnosti regulatornog tijela. Regulatorno tijelo prema potrebi donosi obvezujuću odluku kako bi riješilo spor u razumnom roku. i

(b) da se pružatelji telekomunikacijskih mreža ili usluga druge stranke, koji traže pristup osnovnoj infrastrukturi ili međumrežno povezivanje s glavnim pružateljem usluga na državnom području stranke, mogu u razumnom i javno utvrđenom roku obratiti regulatornom tijelu radi rješavanja sporova s navedenim glavnim pružateljem usluga u vezi s primjerenim uvjetima i stopama za međumrežno povezivanje ili pristup.

Žalba i preispitivanje rješenja ili odluka regulatornog tijela

2. Stranke osiguravaju da poduzeće na koje su negativno utjecali rješenje ili odluka regulatornog tijela može zatražiti preispitivanje rješenja ili odluke koje će izvršiti nepristrano ili neovisno sudsko, kvazisudsko ili upravno tijelo, u skladu sa zakonodavstvom stranke. Sudsko, kvazisudsko ili upravno tijelo dostavlja poduzeću pisane razloge kojima podupire svoje rješenje ili odluku. Stranke osiguravaju da regulatorno tijelo izvršava ta rješenja ili odluke uz mogućnost žalbe ili daljnjeg preispitivanja.

3. Zahtjev za sudsko preispitivanje ne čini osnovu za neispunjavanje rješenja ili odluke regulatornog tijela osim ako nadležno sudsko tijelo odgodi izvršenje svog rješenja ili odluke.

ČLANAK 15.13.

Transparentnost

1. U skladu s člancima 27.1. (Objava) i 27.2. (Pružanje informacija) i u skladu s drugim odredbama iz ovog poglavlja koje se odnose na pružanje informacija, stranke objavljuju sljedeće:

(a) zadaće regulatornog tijela u lako dostupnom i jasnom obliku, posebno ako se te zadaće dodjeljuju većem broju tijela;

(b) svoje mjere koje se odnose na javne telekomunikacijske mreže ili usluge, uključujući sljedeće:

i. propise svojeg regulatornog tijela, zajedno s osnovnom za te propise;

ii. cijene i druge uvjete za pružanje usluga;

iii. specifikacije tehničkih sučelja;

iv. uvjete za spajanje terminalne ili druge opreme s javnom telekomunikacijskom mrežom;

v. zahtjeve u pogledu prijave, dozvole, registracije ili uvjete licenciranja, ako ih ima; i

(c) informacije o tijelima odgovornima za izradu, izmjene i donošenje mjera povezanih s normama.

ČLANAK 15.14.

Suzdržavanje

Stranke priznaju važnost konkurentnosti tržišta za postizanje legitimnih ciljeva javne politike za telekomunikacijske usluge. U tu svrhu, i u mjeri predviđenoj njezinim zakonodavstvom, stranka se može suzdržati od primjene propisa na telekomunikacijsku uslugu kada je utvrđeno, na temelju analize tržišta, da je ostvareno djelotvorno tržišno natjecanje.

ČLANAK 15.15.

Povezanost s drugim poglavljima

U slučaju neusklađenosti između ovog poglavlja i nekog drugog poglavlja, mjerodavno je ovo poglavlje u mjeri u kojoj postoji neusklađenost.

ŠESNAESTO POGLAVLJE

ELEKTRONIČKA TRGOVINA

ČLANAK 16.1.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja:

isporuka znači računalni program, tekst, video zapis, slika, zvučni zapis ili druga isporuka koja je digitalno kodirana; i

elektronička trgovina znači trgovina koja se odvija telekomunikacijskim putem, samostalno ili zajedno s drugim informacijskim i komunikacijskim tehnologijama.

ČLANAK 16.2.

Cilj i područje primjene

1. Stranke prepoznaju da se elektroničkom trgovinom povećavaju gospodarski rast i prilike za trgovinu u mnogim sektorima i potvrđuje se primjenjivost pravila WTO-a na elektroničku trgovinu. Stranke su suglasne promicati razvoj elektroničke trgovine među sobom, posebno surađujući na pitanjima elektroničke trgovine u skladu s odredbama ovog poglavlja.

2. Ovim se poglavljem stranci ne određuje obveza dopuštanja isporuke elektroničkim putem osim u skladu s obvezama stranke iz druge odredbe ovog Sporazuma.

ČLANAK 16.3.

Carine na elektroničke isporuke

1. Stranka ne naplaćuje carine, pristojbe ili naknade na isporuku elektroničkim putem.

2. Podrazumijeva se da se stavkom 1. ne sprječava stranka da odredi unutarnji porez ili neku drugu unutarnju pristojbu na sadržaj isporučen elektroničkim putem, pod uvjetom da su porez ili pristojba određeni na način koji je u skladu s ovim Sporazumom.

ČLANAK 16.4.

Povjerenje u elektroničku trgovinu

Svaka stranka trebala bi donijeti ili zadržati zakone, propise ili upravne mjere za zaštitu osobnih podataka korisnika koji sudjeluju u elektroničkoj trgovini i pritom mora uzeti u obzir međunarodne standarde o zaštiti podataka relevantnih međunarodnih organizacija čije su obje stranke članice.

ČLANAK 16.5.

Opće odredbe

S obzirom na mogućnosti elektroničke trgovine kao sredstva društvenog i gospodarskog razvoja, stranke prepoznaju važnost:

(a) jasnoće, transparentnosti i predvidljivosti svojih nacionalnih regulatornih okvira za olakšavanje razvoja elektroničke trgovine u najvećoj mogućoj mjeri;

(b) interoperabilnosti, inovacija i tržišnog natjecanja za olakšavanje elektroničke trgovine; i

(c) olakšavanja uporabe elektroničke trgovine za mala i srednja poduzeća.

ČLANAK 16.6.

Dijalog o elektroničkoj trgovini

1. Prepoznajući globalnu prirodu elektroničke trgovine, stranke su suglasne voditi dijalog o pitanjima u vezi s elektroničkom trgovinom kojima će biti obuhvaćeno, među ostalim, sljedeće:

(a) priznavanje potvrda o elektroničkom potpisu koje se izdaju javnosti i olakšavanje usluga prekograničnog potvrđivanja;

(b) odgovornost posrednih pružatelja usluga u odnosu na prijenos ili pohranu podataka;

(c) postupanje prema neželjenom elektroničkom oglašavanju; i

(d) zaštita osobnih podataka i zaštita potrošača i poduzeća od prijevarne i zavaravajuće trgovačke prakse u području elektroničke trgovine.

2. Dijalog iz stavka 1. može biti u obliku razmjene informacija o zakonima, propisima i drugim mjerama stranaka te razmjene iskustava o provedbi takvih zakona, propisa i drugih mjera.

3. Prepoznajući globalnu prirodu elektroničke trgovine, stranke potvrđuju važnost aktivnog sudjelovanja u multilateralnim forumima radi promicanja razvoja elektroničke trgovine.

ČLANAK 16.7.

Povezanost s drugim poglavljima

U slučaju neusklađenosti između ovog i nekog drugog poglavlja Sporazuma, mjerodavno je to drugo poglavlje u mjeri u kojoj postoji nesukladnost.

SEDAMNAESTO POGLAVLJE

POLITIKA TRŽIŠNOG NATJECANJA

ČLANAK 17.1.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja:

poslovna praksa protivna tržišnom natjecanju znači sporazumi kojima se narušava tržišno natjecanje, usklađena praksa ili sporazumi konkurenata, praksa trgovačkog društva koje ima vladajući položaj na tržištu kojom se narušava tržišno natjecanje i koncentracije koje imaju znatan učinak na narušavanje tržišnog natjecanja; i,

usluga od općeg gospodarskog interesa znači, za Europsku uniju, usluga koju trgovačko društvo koje posluje u uobičajenim tržišnim uvjetima ne može pružati na zadovoljavajući način i pod uvjetima kao što su cijena, objektivne značajke kvalitete, kontinuitet i pristup usluzi, u skladu s javnim interesom. Država mora povjeriti pružanje usluga od općeg gospodarskog interesa jednom ili više trgovačkih društava na temelju dodjele obveze javne službe u kojoj su definirane obveze predmetnih trgovačkih društava i države.

ČLANAK 17.2.

Politika tržišnog natjecanja

1. Stranke prepoznaju važnost slobodnog i nenarušenog tržišnog natjecanja u svojim trgovinskim odnosima. Stranke potvrđuju da poslovna praksa protivna tržišnom natjecanju može narušiti pravilno funkcioniranje tržišta i ugroziti koristi liberalizacije trgovine.

2. Stranke poduzimaju primjerene mjere za zabranu poslovne prakse protivne tržišnom natjecanju prepoznajući da će se tim mjerama pojačati ispunjenje ciljeva ovog Sporazuma.

3. Stranke surađuju na pitanjima koja se odnose na zabranu poslovne prakse protivne tržišnom natjecanju u području slobodne trgovine u skladu sa *Sporazumom između Europskih zajednica i Vlade Kanade o primjeni njihovih propisa o tržišnom natjecanju* koji je potpisan u Bonnu 17. lipnja 1999.

4. Mjere iz stavka 2. u skladu su s načelima transparentnosti, nediskriminacije i pravičnosti u postupku. Izuzeća od primjene prava tržišnog natjecanja moraju biti transparentna. Stranka stavlja na raspolaganje drugoj stranci javne informacije o takvim izuzećima koje se pružaju u skladu s njezinim pravom tržišnog natjecanja.

ČLANAK 17.3.

Primjena politike tržišnog natjecanja na poduzeća

1. Stranka osigurava da se mjere iz članka 17.2. stavka 2. primjenjuju na stranke u mjeri propisanoj u njezinu zakonodavstvu.

2. Podrazumijeva se da:

(a) u Kanadi je zakon o tržišnom natjecanju *Competition Act*, R.S.C. 1985, c. C-34 obvezujuć i primjenjuje se na subjekte Njezina Veličanstva u ime Kanade ili kanadske pokrajine odnosno na trgovačko društvo, u pogledu poslovnih djelatnosti koje ta trgovačka društva obavljaju u tržišnom natjecanju, stvarnom ili potencijalnom, s drugim osobama u mjeri u kojoj bi se primjenjivao da subjekt nije subjekt Njezina Veličanstva. Ti subjekti mogu biti državna poduzeća, monopoli i poduzeća kojima su odobrena posebna ili isključiva prava ili povlastice; i

(b) u Europskoj uniji, državna poduzeća, monopoli i poduzeća kojima su odobrena posebna prava ili povlastice podliježu pravilima Europske unije o tržišnom natjecanju. Međutim, trgovačka društva kojima je povjereno obavljanje usluga od općeg gospodarskog interesa ili koja imaju obilježja financijskog monopola podliježu tim pravilima ako se primjenom tih pravila ne ometa, *de iure* ili *de facto*, obavljanje određenih zadaća koje su im dodijeljene.

ČLANAK 17.4.

Rješavanje sporova

Ništa u ovom poglavlju ne podliježe niti jednoj vrsti rješavanja sporova u skladu s ovim Sporazumom.

OSAMNAESTO POGLAVLJE

DRŽAVNA PODUZEĆA, MONOPOLI I PODUZEĆA KOJIMA SU ODOBRENA POSEBNA PRAVA ILI POVLASTICE

ČLANAK 18.1.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja:

obuhvaćeni subjekt znači:

(a) monopol;

(b) dobavljač robe ili usluge, ako je jedan od malog broja dobavljača robe ili usluga koje je stranka ovlastila ili osnovala, formalno ili stvarno, i stranka u bitnome sprječava tržišno natjecanje među tim dobavljačima na svojem državnom području;

(c) svaki subjekt kojem je stranka odobrila, formalno ili stvarno, posebna prava ili povlastice za pružanje robe ili usluge čime se materijalno utječe na sposobnost drugog poduzeća da pruža istu robu ili usluge na istom zemljopisnom području pod u bitnome istovjetnim uvjetima i čime se subjektu omogućuje da izbjegne, u cijelosti ili djelomično, pritisak tržišnog natjecanja ili ograničenja na tržištu[26]; ili

(d) državno poduzeće;

odrediti znači uspostaviti ili odobriti monopol ili proširiti područje primjene monopola na dodatnu robu ili usluge;

u skladu s komercijalnim interesima znači u skladu s uobičajenom poslovnom praksom privatnih poduzeća u relevantnom sektoru ili industriji; i

nediskriminacijsko postupanje znači nacionalni tretman ili tretman najpovlaštenije nacije, kako je utvrđeno u ovom Sporazumu, ovisno o tome što je povoljnije.

26 Podrazumijeva se da odobravanje dozvole ograničenom broju trgovačkih društava u okviru dodjele resursa na temelju objektivnih, razmjernih i nediskriminacijskih kriterija nije samo po sebi posebno pravo.

ČLANAK 18.2.

Područje primjene

1. Stranke potvrđuju svoja prava i obveze u skladu s člancima XVII:1 do XVII:3 GATT-a iz 1994., *Sporazumom o tumačenju članka XVII. Općeg sporazuma o carinama i trgovini iz 1994.* i člancima VIII:1 i VIII:2 GATS-a, koji se svi ugrađuju u ovaj Sporazum i čine njegov sastavni dio.

2. Ovo se poglavlje ne primjenjuje na javnu nabavu robe ili usluge koju stranka nabavlja za državne potrebe, a ne radi preprodaje na tržištu ili radi uporabe za isporuku robe ili usluge za komercijalnu prodaju, bez obzira na to je li ta nabava „obuhvaćena nabava" u smislu članka 19.2. (Područje primjene i opseg).

3. Članci 18.4. i 18.5. ne primjenjuju se na sektore utvrđene u članku 8.2. (Područje primjene) i članku 9.2. (Područje primjene).

4 Članci 18.4. i 18.5. ne primjenjuju se na mjeru obuhvaćenog subjekta ako bi rezerva stranke, koja se odnosi na obvezu nacionalnog tretmana ili tretmana najpovlaštenije nacije, kako je utvrđeno u rasporedu te stranke uz priloge I., II., ili III., bila primjenjiva da je ta stranka donijela ili zadržala istu mjeru.

ČLANAK 18.3.

Državna poduzeća, monopoli i poduzeća kojima su odobrena posebna prava ili povlastice

1. Ne dovodeći u pitanje prava i obveze stranaka u skladu s ovim Sporazumom, ništa u ovom poglavlju ne sprječava stranku da odredi ili zadrži državno poduzeće ili monopol ili da poduzeću odobri posebna prava ili povlastice.

2. Stranka ne traži od obuhvaćenog subjekta niti ga potiče da postupa na način koji nije u skladu sa Sporazumom.

ČLANAK 18.4.

Nediskriminacijsko postupanja

1. Svaka stranka osigurava da obuhvaćeni subjekt pri kupnji ili prodaji robe ili usluge na njezinu državnom području nediskriminacijski postupa prema obuhvaćenom ulaganju, prema robi druge stranke ili pružatelju usluga druge stranke.

2. Ako obuhvaćeni subjekt opisan u stavcima (b) do (d) definicije „obuhvaćenog subjekta” iz članka 18.1. postupa u skladu s člankom 18.5. stavkom 1., smatra se da stranka na čijem se državnom području nalazi obuhvaćeni subjekt ispunjava obveze utvrđene u stavku 1. u odnosu na taj obuhvaćeni subjekt.

ČLANAK 18.5.

Tržišna pitanja

1. Svaka stranka osigurava da obuhvaćeni subjekt na njezinu državnom području postupa u skladu s komercijalnim interesima pri kupnji ili prodaji robe, uključujući u pogledu cijene, kvalitete, dostupnosti, trživosti, prijevoza i drugih uvjeta prodaje ili kupnje, te pri kupnji ili isporuci usluga, uključujući kada tu robu ili usluge nabavlja ili isporučuje ulaganje ulagača iz druga stranke.

2. Pod uvjetom da obuhvaćeni subjekt postupa u skladu s člankom 18.4 i sedamnaestim poglavljem (Politika tržišnog natjecanja), obveza iz stavka 1. ne primjenjuje se:

(a) u slučaju monopola, na ostvarenje svrhe za koju je monopol uspostavljen ili za koju su odobrena posebna prava ili povlastice, kao što je obveza pružanja javne usluge ili regionalni razvoj; ili

(b) u slučaju državnog poduzeća na ispunjenje njegove javne zadaće

DEVETNAESTO POGLAVLJE

JAVNA NABAVA

ČLANAK 19.1.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja:

trgovačka roba ili usluge znači roba ili usluge koja se obično prodaje ili nudi na prodaju na komercijalnom tržištu nevladinim kupcima, te koju takvi kupci obično kupuju, za nevladine potrebe;

građevinske usluge znači usluge čiji je cilj izvođenje niskogradnje i visokogradnje na bilo koji način, na temelju odjeljka 51. privremene središnje klasifikacije proizvoda Ujedinjenih naroda (CPC);

elektronička dražba znači ponavljajući postupak pri kojemu dobavljači uz primjenu elektroničkih sredstava predstavljaju nove cijene, ili vrijednosti za mjerljive necjenovne elemente ponude povezane s kriterijima za evaluaciju, ili oboje, i na temelju kojeg se rangiranju ili ponovno rangiranju ponude;

pisanim putem ili pisano znači svako izražavanje riječima ili brojevima koje se može pročitati, reproducirati i kasnije prenositi. To može uključivati informacije koje se prenose i čuvaju u elektroničkom obliku;

ograničeni postupak nabave znači način nabave pri kojoj naručitelj stupa u kontakt s dobavljačem ili dobavljačima koje je sam odabrao;

mjera znači svaki zakon, propis, postupak, upravna smjernica ili praksa ili bilo kakva aktivnost naručitelja povezana s obuhvaćenom nabavom;

popis za višestruku upotrebu znači popis dobavljača za koje je naručitelj utvrdio da ispunjavaju uvjete za stavljanje na taj popis te koji naručitelj namjerava upotrijebiti više od jednog puta;

obavijest o namjeri nabave znači obavijest koju objavljuje naručitelj kojom se zainteresirane dobavljače poziva da podnesu zahtjev za sudjelovanje, ponudu ili oboje;

kompenzacija znači bilo koji uvjet ili obveza kojom se potiče lokalni razvoj ili poboljšava bilanca plaćanja stranke, kao što je korištenje domaćih sadržaja, licenciranje tehnologije, ulaganja, kompenzacijska trgovina i slične mjere ili zahtjevi;

otvoreni postupak nabave znači način nabave u okviru koje svi zainteresirani dobavljači mogu dostaviti svoju ponudu;

osoba znači „osoba” kako je definirana u članku 1.1. (Definicije opće primjene);

naručitelj znači subjekt obuhvaćen prilozima 19.1., 19.2. ili 19.3 uz raspored stranke o pristupu tržištu za ovo poglavlje;

kvalificirani dobavljač znači dobavljač za kojeg je naručitelj potvrdio da ispunjava uvjete za sudjelovanje;

nadmetanje po pozivu znači način nabave pri kojoj naručitelj poziva samo kvalificirane dobavljače da dostave ponudu;

usluge obuhvaćaju građevinske usluge, ako nije drukčije navedeno;

norma znači dokument koji je odobrilo priznato tijelo kojim se utvrđuju pravila, smjernice ili karakteristike za robu ili usluge ili povezane procese i proizvodne metode, za zajedničko i ponovljeno korištenje, a koje nije obvezno poštovati. Norma se također može djelomično ili isključivo baviti terminologijom, simbolima, zahtjevima u pogledu ambalaže, obilježavanja ili označivanja za robu, usluge, procese ili proizvodne metode;

dobavljač znači osoba ili skupina osoba koja pruža ili bi mogla pružiti robu ili usluge; i

tehnička specifikacija znači zahtjev natječaja kojim se:

(a) određuju značajke robe ili usluga koje se nabavljaju, uključujući kvalitetu, učinkovitost, sigurnost i dimenzije ili postupke i metode njihove proizvodnje ili pružanja; ili

(b) definira terminologija, simboli, zahtjevi u pogledu pakiranja, obilježavanja ili označivanja, koji se primjenjuju na robu ili usluge.

ČLANAK 19.2.

Područje primjene i opseg

Primjena ovog poglavlja

1. Ovo se poglavlje primjenjuje na sve mjere obuhvaćene javne nabave, bez obzira na to provodi li se isključivo ili djelomično elektroničkim sredstvima.

2. Za potrebe ovog poglavlja, obuhvaćena nabava znači nabava za državne potrebe:

(a) robe, usluge ili kombinacije robe i usluge:

i. kako je navedena u prilozima stranke uz njezin raspored za pristup tržištu za ovo poglavlje; i

ii. koje se ne nabavljaju radi prodaje ili preprodaje ili za uporabu u proizvodnji ili isporuci robe ili usluga za komercijalnu prodaju ili preprodaju;

(b) bilo kojim ugovornim sredstvom, uključujući: kupoprodaju; zakup; te najam ili leasing, sa ili bez opcije kupnje;

(c) čija je vrijednost, procijenjena u skladu sa stavcima 6. do 8., jednaka ili veća od relevantnog praga određenog u prilozima stranke uz njezin raspored za pristup tržištu za ovo poglavlje, u trenutku objave obavijesti u skladu s člankom 19.6.;

(d) koju provodi naručitelj; i

(e) koja nije izuzeta iz stavka 3. ili priloga stranke uz njezin raspored za pristup tržištu za ovo poglavlje.

3. Osim ako nije drukčije navedeno u prilozima stranke uz njezin raspored za pristup tržištu za ovo poglavlje, ovo se poglavlje ne primjenjuje na :

(a) stjecanje ili zakup zemljišta, postojećih zgrada ili druge nepokretne imovine ili prava na njih;

(b) neugovorne sporazume ili bilo koji oblik pomoći koju pruža stranka, što uključuje sporazume o suradnji, bespovratna sredstva, zajmove, dokapitalizaciju, jamstva i fiskalne poticaje;

(c) nabavu ili stjecanje usluga fiskalne agencije ili depozitara, usluga likvidacije i upravljanja za regulirane financijske institucije ili usluga koje se odnose na prodaju, otkup i distribuciju javnog duga, što uključuje zajmove i državne obveznice, zadužnice i ostale vrijednosnice;

(d) ugovore o radu u javnim službama;

(e) nabavu koja se provodi:

i. u posebnu svrhu pružanja međunarodne pomoći, uključujući razvojnu pomoć;

ii. u skladu s posebnim postupkom ili uvjetom međunarodnog sporazuma u vezi s razmještajem postrojbi ili u vezi sa zajedničkom provedbom projekta država potpisnica; ili

iii. u skladu s posebnim postupkom ili uvjetom međunarodne organizacije ili koja se financira putem međunarodnih bespovratnih sredstava, zajmova i druge pomoći ako primjenjivi postupak ili uvjet ne bi bio u skladu s ovim poglavljem.

4. Ovo se poglavlje primjenjuje na svu javnu nabavu obuhvaćenu rasporedima Kanade i Europske unije za pristup tržištu u kojima su utvrđene obveze svake od stranaka kako slijedi:

(a) u Prilogu 19.-1, središnja tijela državne uprave na čiju se nabavu primjenjuje ovo poglavlje;

(b) u Prilogu 19.-2, tijela vlasti ispod nacionalne razine na čiju se nabavu primjenjuje ovo poglavlje;

(c) u Prilogu 19.-3, sva druga tijela na čiju se nabavu primjenjuje ovo poglavlje;

(d) u Prilogu 19.-4, roba obuhvaćena ovim poglavljem;

(e) u Prilogu 19.-5, usluge, osim građevinskih usluga, na koje se primjenjuje ovo poglavlje;

(f) u Prilogu 19.-6, građevinske usluge na koje se primjenjuje ovo poglavlje;

(g) u Prilogu 19.-7, sve opće napomene; i

(h) u Prilogu 19.-8, sredstva objave korištena za ovo poglavlje.

5. Ako naručitelj u kontekstu obuhvaćene nabave zahtijeva od osoba na koje se ne primjenjuju prilozi stranke uz njezin raspored za pristupu tržištu za ovo poglavlje da provode nabavu u skladu s posebnim zahtjevima, na takve zahtjeve primjenjivat će se *mutatis mutandis* članak19.4.

Određivanje vrijednosti

6. Pri procjeni vrijednosti nabave u svrhu utvrđivanja radi li se o obuhvaćenoj nabavi, naručitelj:

(a) ne dijeli nabavu u odvojene nabave i ne bira niti upotrebljava posebnu metodu vrednovanja za procjenu vrijednosti nabave s namjerom da je potpuno ili djelomično isključi iz primjene ovog poglavlja; i

(b) uključuje procijenjenu najveću ukupnu vrijednost nabave za cijelo razdoblje njezina trajanja, bez obzira je li dodijeljena jednom ili više dobavljača, uzimajući u obzir sve oblike naknade, uključujući:

i. premije, pristojbe, provizije i kamate; i

ii. ako su u postupku nabave predviđene opcije, ukupnu vrijednost takvih opcija.

7. Ako pojedinačni zahtjev za nabavu dovede do dodjele više od jednog ugovora ili dodjele ugovora u zasebnim dijelovima (dalje u tekstu „ugovori koji se ponavljaju”), izračunavanje procijenjene maksimalne ukupne vrijednosti temelji se na sljedećem:

(a) vrijednosti ugovora koji se ponavljaju za istu vrstu robe ili usluge koji su dodijeljeni tijekom proteklih 12 mjeseci ili u protekloj fiskalnoj godini naručitelja, koja je prilagođena, ako je moguće, kako bi se uzele u obzir predviđene promjene u količini ili vrijednosti robe ili usluge koja se nabavlja tijekom sljedećih 12 mjeseci; ili

(b) procijenjenoj vrijednosti ugovora koji se ponavljaju za istu vrstu robe ili usluge, a koji će se dodijeliti tijekom 12 mjeseci nakon prvotne dodjele ugovora ili tijekom fiskalne godine naručitelja.

8. U slučaju nabave putem najma, zakupa ili leasinga robe ili usluge ili u slučaju nabave za koju nije određena ukupna cijena, osnova za određivanje vrijednosti jest:

(a) u slučaju ugovora na određeno vrijeme:

i. ako ugovor traje 12 mjeseci ili manje, ukupna procijenjena maksimalna vrijednost za razdoblje njegova trajanja; ili

ii. ako trajanje ugovora premašuje 12 mjeseci, ukupna procijenjena maksimalna vrijednost, uključujući eventualnu procijenjenu preostalu vrijednost;

(b) ako se ugovor sklapa na neodređeno razdoblje, procijenjen mjesečni obrok pomnožen s 48; i

(c) ako nije sigurno hoće li ugovor biti sklopljen na određeno razdoblje, primjenjuje se točka (b).

ČLANAK 19.3.

Sigurnosne i opće iznimke

1. Ništa u ovom poglavlju ne tumači se kao da stranku sprječava da poduzme radnje ili da ne objavljuje informacije koje smatra potrebnima za zaštitu svojih bitnih sigurnosnih interesa u odnosu na nabavu:

(a) oružja, streljiva[27] ili vojne opreme;

(b) ili nabavu neophodnu za nacionalnu sigurnost; ili

(c) za nacionalne obrambene svrhe.

[27] Izraz „streljivo” u ovom članku smatra se istovjetnim izrazu „streljiva”.

2. Podložno zahtjevu da se takve mjere ne primjenjuju na način koji bi predstavljao sredstvo proizvoljne ili neopravdane diskriminacije između stranaka u kojima postoje jednaki uvjeti ili koji bi predstavljao prikriveno ograničavanje međunarodne trgovine, ništa u ovom poglavlju ne tumači se kao da bilo koju stranku sprječava da uvede ili izvršava mjere:

(a) nužne za zaštitu javnog morala, reda ili sigurnosti;

(b) nužne za zaštitu života ili zdravlja ljudi, životinja ili biljaka;

(c) nužne za zaštitu intelektualnog vlasništva; ili

(d) koje se odnose na robu ili usluge osoba s invaliditetom, dobrotvornih ustanova ili zatvorenika.

ČLANAK 19.4.

Opća načela

Nediskriminacija

1. U odnosu na bilo koju mjeru povezanu s obuhvaćenom nabavom, svaka stranka, uključujući njezine naručitelje, odmah i bezuvjetno osigurava za robu i usluge druge stranke i dobavljače druge stranke koji nude tu robu ili usluge, postupanje koje nije manje povoljno od postupanja koje stranka, uključujući njezine naručitelje, osigurava za domaću robu, usluge i dobavljače. Podrazumijeva se da takvo postupanje uključuje sljedeće:

(a) unutar Kanade, postupanje koje nije manje povoljno od postupanja koje pokrajina ili teritorij, uključujući njihove naručitelje, osigurava za robu ili usluge iz te pokrajine ili teritorija i dobavljače koji imaju sjedište u toj pokrajini ili teritoriju; i

(b) unutar Europske unije, postupanje koje nije manje povoljno od postupanja koje država članica ili regija države članice ispod središnje razine, uključujući njihove naručitelje, osiguravaju za robu i usluge iz te države članice ili regije i dobavljače koji imaju sjedište u toj regiji ili državi, ovisno o slučaju.

2. U odnosu na bilo koju mjeru povezanu s obuhvaćenom nabavom, stranka, uključujući njezine naručitelje:

(a) ne postupa s dobavljačem s lokalnim poslovnim nastanom manje povoljno nego s drugim dobavljačem s lokalnim poslovnim nastanom na temelju stupnja povezanosti s inozemstvom ili na temelju stranog vlasništva; ili

(b) ne diskriminira protiv dobavljača s lokalnim poslovnim nastanom na temelju činjenice da su roba i usluge koje taj dobavljač nudi za određenu nabavu roba ili usluge druge stranke.

Korištenje elektroničkih sredstava

3. Pri provedbi obuhvaćene nabave elektroničkim putem, naručitelj:

(a) osigurava da se nabava provodi s pomoću sustava informacijske tehnologije i softvera, uključujući one za autentikaciju i šifriranje informacija, koji su opće dostupni i interoperabilni s drugim opće dostupnim sustavima informacijske tehnologije i softverom; i

(b) provodi mehanizme kojima se osigurava cjelovitost zahtjeva za sudjelovanje i ponuda, uključujući utvrđivanje vremena primitka i sprječavanje neprimjerenog pristupa.

Provođenje nabave

4. Naručitelj provodi obuhvaćenu nabavu na transparentan i nepristran način:

(a) koji je u skladu s ovim poglavljem, s pomoću metoda kao što su otvoreni postupak nabave, nadmetanje po pozivu i ograničeni postupak nabave;

(b) kojim se izbjegavaju sukobi interesa; i

(c) kojim se sprječava korupcija.

Pravila o podrijetlu

5. Za potrebe obuhvaćene nabave, ugovorna stranka ne primjenjuje pravila o podrijetlu na robu ili usluge uvezene ili nabavljene od druge ugovorne stranke koja su različita od pravila o podrijetlu koja stranka istodobno primjenjuje u uobičajenom trgovanju na uvoz ili nabavu iste robe ili usluga od iste stranke.

Kompenzacije

6. S obzirom na obuhvaćenu nabavu, ugovorna stranka, uključujući njezine naručitelje, ne smije tražiti, uzimati u obzir, nalagati ili izvršavati bilo kakve kompenzacije.

Mjere koje se ne odnose na javnu nabavu

7. Stavci 1. i 2. ne primjenjuju se na: carine i pristojbe bilo koje vrste koje su uvedena na uvoz ili u vezi s uvozom; način ubiranja takvih carina i pristojbi; ostale uvozne propise ili formalnosti i mjere koje utječu na trgovinu uslugama, a koje nisu mjere kojima se uređuje obuhvaćena nabava.

ČLANAK 19.5.

Informacije o sustavu nabave

1. Svaka stranka dužna je:

(a) bez odgađanja objaviti sve zakone, propise, sudske odluke, upravne odluke opće primjene te standardne ugovorne klauzule propisane zakonom ili propisom te uključene upućivanjem u obavijesti ili natječajnoj dokumentaciji te postupak povezan s obuhvaćenom nabavom i bilo kakve izmjene tog postupka putem službeno određenog elektroničkog ili papirnatog medija koji je raširen i lako dostupan javnosti; i

(b) dati drugoj stranci obrazloženje, na zahtjev.

2. Svaka stranka navodi sljedeće u Prilogu 19.-8 svojem rasporedu za pristup tržištu:

(a) elektroničke ili papirnate medije u kojima stanka objavljuje informacije opisane u stavku 1.;

(b) elektroničke ili papirnate medije u kojima stranka objavljuje obavijesti propisane člankom 19.6., člankom 19.8. stavkom 7. i člankom 19.15. stavkom 2.; i

(c) adresu ili adrese web-mjesta na kojem stranka objavljuje:

i. statistiku o nabavi u skladu s člankom 19.15. stavkom 5.; ili

ii. svoje obavijesti u vezi s dodijeljenim ugovorima u skladu s člankom 19.15. stavkom 6.

3. Stranke bez odgađanja obavješćuju Odbor za javnu nabavu o svim izmjenama informacija stranke navedenih u Prilogu 19.-8.

ČLANAK 19.6.

Obavijesti

Obavijest o namjeri nabave

1. Za svaku obuhvaćenu nabavu naručitelj objavljuje obavijest o namjeri nabave, osim u okolnostima opisanima u članku 19.12.

Sve obavijesti o namjeri nabave moraju biti izravno dostupne elektroničkim putem bez naplate putem jedinstvene pristupne točke podložno stavku 2. Obavijesti se mogu objavljivati i na odgovarajućem papirnatom mediju dostupnom širokoj javnosti te takve obavijesti moraju ostati dostupne barem do isteka roka navedenog u obavijesti.

Odgovarajući papirnati i elektronički medij svaka stranka navodi u Prilogu 19.-8.

2. Stranka može primijeniti prijelazno razdoblje u trajanju do 5 godina od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma na subjekte obuhvaćene prilozima19.-2 i 19.-3 koji nisu spremni sudjelovati u jedinstvenoj pristupnoj točki iz stavka 1. Ti subjekti dostavljaju u tom prijelaznom razdoblju svoje obavijesti o namjeri nabave, ako je dostupna elektroničkim putem, putem poveznica na pristupnoj elektroničkoj stranici koja je dostupna besplatno i navedena u Prilogu 19.-8.

3. Osim ako je u ovom poglavlju navedeno drukčije, svaka obavijest o namjeri nabave sadržava sljedeće:

(a) ime i adresu naručitelja i druge podatke koji su potrebni za obraćanje naručitelju i dobivanje svih relevantnih dokumenata u vezi s javnom nabavom te njihov trošak i uvjete plaćanja, ako ih ima;

(b) opis javne nabave, uključujući prirodu i količinu robe i usluga koji su predmet javne nabave ili, ako količina nije poznata, procijenjenu količinu;

(c) za ugovore koji se ponavljaju, procjenu, ako je moguće, rokova naknadnih obavijesti o planiranoj nabavi;

(d) opis svih opcija;

(e) vremenski raspored isporuke robe ili usluga ili trajanje ugovora;

(f) način javne nabave koji će se upotrijebiti te hoće li uključivati pregovore ili elektroničku dražbu;

(g) ako je primjenjivo, adresu i rok za predavanje zahtjeva za sudjelovanje u postupku javne nabave;

(h) adresu i rok za predavanje ponuda;

i. jezik ili jezike na kojima se mogu predati ponude ili zahtjevi za sudjelovanje, ako se mogu predavati na jeziku koji nije službeni jezik stranke naručitelja;

(j) popis i kratak opis uvjeta za sudjelovanje dobavljača, uključujući zahtjeve za posebnom dokumentacijom ili potvrdama koje dobavljači moraju dostaviti u vezi s tim, osim ako su ti zahtjevi uključeni u natječajnu dokumentaciju koja je dostupna svim zainteresiranim dobavljači istovremeno kada i obavijest o namjeravanoj nabavi;

(k) ako u skladu s člankom 19.8. naručitelj namjerava odabrati ograničeni broj kvalificiranih dobavljača koje će pozvati da sudjeluju sa svojim ponudama, kriterije koji će se koristiti za njihov odabir i, prema potrebi, ograničenje broja dobavljača kojima će biti dopušteno podnijeti ponudu; i

(l) naznaku da je javna nabava obuhvaćena ovim poglavljem.

Sažetak obavijesti

4. Za svaki slučaj namjeravane nabave, naručitelj objavljuje sažetak obavijesti koji je odmah raspoloživ, u isto vrijeme kad i obavijesti o namjeri nabave, na engleskom ili francuskom jeziku. Sažetak obavijesti sadržava barem sljedeće podatke:

(a) predmet javne nabave;

(b) rok za podnošenje ponuda ili, ako je primjenjivo, rok za podnošenje zahtjeva za sudjelovanje u postupku javne nabave ili za uključenje na popis za višestruku uporabu; i

(c) adresu s koje se mogu zatražiti dokumenti povezani s nabavom.

Obavijest o planu nabave

5. Naručitelje se potiče da što prije u svakoj fiskalnoj godini objave obavijest o budućim planovima javne nabave (dalje u tekstu „obavijest o planu nabave”) putem odgovarajućeg elektroničkog i, ako je dostupan, papirnatog medija navedenog u Prilogu 19.-8. Obavijest o planu nabave objavljuje se i na stranici jedinstvene pristupne točke navedenoj u Prilogu 19.-8, podložno stavku 2. Obavijest o planu nabave treba sadržavati predmet nabave i planirani datum objave obavijesti o namjeri nabave.

6. Naručitelj obuhvaćen prilozima 19.-2 ili 19.-3 obavijest o planu nabave može upotrijebiti kao obavijest o namjeri nabave pod uvjetom da obavijest o planu nabave sadržava sve informacije iz stavka 3. koje su dostupne naručitelju te izjavu da zainteresirani dobavljači trebaju naručitelju iskazati svoj interes za nabavu.

ČLANAK 19.7.

Uvjeti sudjelovanja

1. Naručitelj ograničava uvjete za sudjelovanje u nabavi na one koji su potrebni kako bi se osiguralo da dobavljač posjeduje pravnu i financijsku sposobnost te poslovne i tehničke mogućnosti za provedbu predmetne nabave.

2. Pri određivanju uvjeta za sudjelovanje, naručitelj:

(a) ne određuje uvjet da dobavljač može sudjelovati u javnoj nabavi samo ako mu je prethodno neki naručitelj stranke već dodijelio jedan ili više ugovora;

(b) može zahtijevati odgovarajuće prethodno iskustvo, ako je ključno za ispunjavanje uvjeta javne nabave; i

(c) ne zahtijeva kao uvjet za nabavu prethodno iskustvo na državnom području stranke.

3. Pri ocjenjivanju ispunjava li dobavljač uvjete za sudjelovanje, naručitelj:

(a) procjenjuje financijsku sposobnost te poslovne i tehničke mogućnosti dobavljača na temelju poslovnih djelatnosti tog dobavljača unutar i izvan državnog područja stranke naručitelja; i

(b) temelji svoju ocjenu na uvjetima koje je naručitelj naveo unaprijed u obavijestima ili natječajnoj dokumentaciji.

4. Ako postoje dokazi, stranka, uključujući njezine naručitelje, može isključiti dobavljača iz razloga kao što su:

(a) stečaj;

(b) lažne izjave;

(c) znatni ili ponavljajući nedostaci u ispunjavanju temeljnih zahtjeva ili obveza iz prethodnih ugovora;

(d) pravomoćne presude za teška kaznena djela ili druge prekršaje;

(e) grubi nemar u obavljaju djelatnosti ili radnje ili propusti koji negativno utječu na poslovni integritet dobavljača; ili

(f) neplaćanje poreza.

ČLANAK 19.8.

Kvalifikacije dobavljača

Sustavi registracije i kvalifikacijski postupci

1. Stranka, uključujući njezine naručitelje, može uspostaviti sustav registracije dobavljača u okviru kojeg se zainteresirani dobavljači moraju registrirati i dostaviti određene informacije.

2. Svaka stranka osigurava:

(a) njezini naručitelji nastoje što je moguće više smanjiti razlike u kvalifikacijskim postupcima; i

(b) ako njezini naručitelji imaju sustave za registraciju, ulažu napore da svedu na najmanju moguću razinu razlike među svojim sustavima za registraciju.

3. Stranka, uključujući njezine naručitelje, ne donosi niti primjenjuje sustav za registraciju ili kvalifikacijski postupak čija je svrha ili učinak stvaranje nepotrebnih prepreka za sudjelovanje dobavljača druge stranke u postupku javne nabave.

Nadmetanje po pozivu

4. Ako naručitelj planira provesti nadmetanje po pozivu:

(a) u obavijesti o namjeri nabave navodi barem podatke određene u članku 19.6. stavku 3. točkama (a), (b), (f), (g), (j), (k) i (l) te poziva dobavljače da podnesu zahtjev za sudjelovanje; i

(b) dostavlja, do početka roka za nadmetanje, barem podatke iz članka 19.6. stavka 3. točaka (c), (d), (e), (h) i (i) kvalificiranim dobavljačima koje obavješćuje kako je određeno u članku 19.10. stavku 3. točki (b).

5. Naručitelj dopušta svim kvalificiranim dobavljačima sudjelovanje u određenoj nabavi, osim ako naručitelj u obavijesti o namjeri nabave navede ograničenje u pogledu broja dobavljača koji mogu sudjelovati u nadmetanju te kriterije za odabir ograničenog broja dobavljača.

6. Ako natječajna dokumentacija nije javno dostupna od datuma objave obavijesti iz stavka 4., naručitelj osigurava da su ti dokumenti dostupni u isto vrijeme svim kvalificiranim dobavljačima odabranima u skladu sa stavkom 5.

Popisi za višestruku upotrebu

7. Naručitelj može imati popis dobavljača za višestruku upotrebu, pod uvjetom da se obavijest kojom se poziva zainteresirane dobavljače da podnesu zahtjev za uvrštavanje na popis:

(a) objavljuje svake godine; i

(b) ako se objavljuje elektroničkim putem, da je trajno dostupna,

u odgovarajućem mediju navedenom u Prilogu 19.-8.

8. Obavijest predviđena u stavku 7. sadržava sljedeće:

(a) opis robe ili usluga, ili njihovih kategorija, za koje se popis može koristiti;

(b) uvjete za sudjelovanje koje dobavljači moraju zadovoljiti da bi mogli biti uvršteni na popis te način na koji će naručitelj provjeravati ispunjava li dobavljač uvjete;

(c) ime i adresu naručitelja i druge podatke koji su potrebni za kontaktiranje s naručiteljem i dobivanje svih relevantnih dokumenata u vezi s popisom;

(d) rok valjanosti popisa i načine njegove obnove ili ukidanja, ili, ako nije naveden rok valjanost, naznaku načina na koji će se izdati obavijest o ukidanju popisa; i

(e) naznaku da se popis može upotrebljavati za javnu nabavu obuhvaćenu ovim poglavljem.

9. Neovisno o stavku 7., ako je popis za višestruku upotrebu valjan tri godine ili manje, naručitelj može objaviti obavijest iz stavka 7. samo jednom na početku roka valjanosti popisa, pod sljedećim uvjetima:

(a) da se u obavijesti navodi rok valjanosti i da neće biti obavljene daljnje obavijesti; i

(b) da se obavijest objavljuje elektroničkim putem i stalno je dostupna tijekom roka valjanosti.

10. Naručitelj omogućuje dobavljačima da u bilo kojem trenutku mogu podnijeti zahtjev za uvrštavanje na popis za višestruku upotrebu te na popis dodaje sve kvalificirane dobavljače u razumno kratkom roku.

11. Ako dobavljač koji se ne nalazi na popisu za višestruku upotrebu podnese zahtjev za sudjelovanje u nabavi na temelju popisa za višestruku upotrebu te uz zahtjev priloži sve potrebne dokumente u roku predviđenom u članku 19.10. stavku 2., naručitelj je dužan razmotriti taj zahtjev. Naručitelj ne odbija razmatranje zahtjeva dobavljača u pogledu javne nabave na temelju činjenice da nema dovoljno vremena za razmatranje zahtjeva, osim ako, u iznimnim slučajevima, zbog složenosti nabave, naručitelj nije u mogućnosti razmotriti zahtjev u roku za podnošenje ponuda.

Naručitelji iz Priloga 19.-2 i Priloga 19.-3

12. Naručitelj obuhvaćen prilozima 19.-2 ili 19.-3 obavijest kojom se dobavljače poziva da podnesu zahtjev za uvrštavanje na popis za višestruku upotrebu može koristiti kao obavijest o namjeri nabave pod sljedećim uvjetima:

(a) obavijest je objavljena u skladu sa stavkom 7. te sadržava podatke određene u stavku 8., sve dostupne podatke koji su potrebni u skladu s člankom 19.6. stavkom 3. te izjavu da čini obavijest o namjeri nabave ili da će samo dobavljači s popisa za višestruku upotrebu primiti daljnje obavijesti o nabavi obuhvaćenoj popisom za višestruku upotrebu; i

(b) naručitelj dobavljačima koji su iskazali interes za određenu nabavu bez odlaganja dostavlja dovoljno informacija kako bi dobavljači mogli procijeniti svoj interes za nabavu, uključujući sve preostale informacije propisane člankom 19.6. stavkom 3. ako su te informacije dostupne.

13. Naručitelj obuhvaćen prilozima 19.-2 ili 19.-3 može omogućiti dobavljaču koji je podnio zahtjev za uvrštavanje na popis za višestruku upotrebu u skladu sa stavkom 10. da sudjeluje u nadmetanju za određenu nabavu ako naručitelj ima dovoljno vremena utvrditi zadovoljava li dobavljač uvjete za sudjelovanje.

Informacije o odlukama naručitelja

14. Naručitelj odmah obavješćuje dobavljača koji je podnio zahtjev za sudjelovanje u nabavi ili zahtjev za uvrštavanje na popis za višestruku upotrebu o odluci naručitelja u vezi s tim zahtjevima.

15. Ako naručitelj odbije dobavljačev zahtjev za sudjelovanje u nabavi ili zahtjev za uvrštavanje na popis za višestruku upotrebu, ako odluči da dobavljač nije kvalificiran ili ukloni dobavljača s popisa za višestruku upotrebu, o tome odmah obavještava dobavljača te mu na njegov zahtjev odmah dostavlja pisano objašnjenje razloga za svoju odluku.

ČLANAK 19.9.

Tehničke specifikacije i natječajna dokumentacija

Tehničke specifikacije

1. Naručitelj ne priprema, ne donosi i ne primjenjuje tehničku specifikaciju niti propisuje postupak ocjenjivanja sukladnosti sa svrhom ili učinkom stvaranja nepotrebnih prepreka međunarodnoj trgovini.

2. Pri utvrđivanju tehničke specifikacije za robu ili usluge koji se nabavljaju, naručitelj, ako je primjenjivo:

(a) utvrđuje tehničku specifikaciju u smislu zahtjeva za učinkovitošću i funkcionalnošću, a ne u smislu dizajna ili opisnih značajki; i

(b) temelji tehničku specifikaciju na međunarodnim normama, ako one postoje, u suprotnom, na nacionalnim tehničkim propisima, priznatim nacionalnim normama ili građevinskim propisima.

3. Ako se u tehničkim specifikacijama koriste značajke dizajna ili opisne značajke, naručitelj treba naznačiti, prema potrebi, da će u obzir uzeti ponude istovjetne robe ili usluga koji dokazano udovoljavaju zahtjevima nabave na način da u natječajnoj dokumentaciji koristi izraz „ili istovjetno”.

4. Naručitelj ne propisuje tehničke specifikacije koje zahtijevaju ili se odnose na određeni žig ili zaštićeno ime, patent, autorsko pravo, dizajn, tip, određeno podrijetlo, proizvođača ili dobavljača, osim ako ne postoji ni jedan drugi dovoljno precizan ili shvatljiv način opisa zahtjeva nabave te pod uvjetom da u takvim slučajevima naručitelj u natječajnoj dokumentaciji navede izraz „ili istovjetno”.

5. Naručitelj ne smije tražiti niti prihvaćati, na način kojim bi se spriječilo tržišno natjecanje, savjete koji se mogu koristiti pri pripremi ili donošenju tehničkih specifikacija za određenu nabavu od osobe koja može imati poslovni interes u nabavi.

6. Podrazumijeva se da stranka, uključujući njezine naručitelje, može pripremiti, donijeti ili primijeniti tehničke specifikacije u svrhu promicanja očuvanja prirodnih resursa ili zaštite okoliša, pod uvjetom da to čini u skladu s ovim člankom.

Natječajna dokumentacija

7. Naručitelj stavlja dobavljačima na raspolaganje natječajnu dokumentaciju u kojoj su navedene sve informacije potrebne dobavljačima za pripremu i podnošenje odgovarajućih ponuda. U toj dokumentaciji moraju biti detaljno opisani sljedeći elementi, osim ako je taj opis već naveden u obavijesti o namjeri nabave:

(a) javna nabava, uključujući prirodu i količinu robe i usluga koji su predmet nabave ili, ako količina nije poznata, procijenjena količina i zahtjevi koje je potrebno ispuniti, uključujući tehničku specifikaciju, potvrde o ocjenjivanju sukladnosti, planove, nacrte ili materijale s uputama;

(b) uvjeti za sudjelovanje dobavljača, uključujući popis informacija i dokumenata koje dobavljači moraju dostaviti u vezi s uvjetima za sudjelovanje;

(c) svi kriteriji za ocjenjivanje koje će naručitelj primjenjivati pri dodjeli ugovora i, osim ako je cijena jedini kriterij, relativna važnost tih kriterija;

(d) ako će naručitelj provoditi postupak javne nabave elektroničkim putem, zahtjevi za autentikaciju ili šifriranje ili drugi zahtjevi koji se odnose na dostavljanje podataka elektroničkim putem;

(e) ako će naručitelj provoditi elektroničku dražbu, pravila, uključujući utvrđivanje elemenata ponude povezanih s kriterijima za procjenu, na temelju kojih će biti provedena dražba;

(f) ako će otvaranje ponuda biti javno, datum, vrijeme i mjesto otvaranja ponuda i, ako je primjenjivo, osobe koje mogu biti nazočne;

(g) ostali uvjeti, uključujući uvjete plaćanja i ograničenja u vezi s načinima za dostavljanje ponuda, kao što je dostavljanje u papirnatom ili elektroničkim obliku; i

(h) datum za isporuku robe ili usluga.

8. Pri utvrđivanju roka za isporuku robe ili usluga koji su predmet nabave, naručitelj uzima u obzir čimbenike kao što su složenost nabave, očekivani raspona podugovaranja te realno vrijeme potrebno za proizvodnju, otpremu sa skladišta i prijevoz robe od mjesta isporuke, ili za pružanje usluga.

9. Kriteriji ocjenjivanja određeni u obavijesti o namjeri nabave ili natječajnoj dokumentaciji mogu obuhvaćati, među ostalim, cijenu i ostale troškovne čimbenike, kvalitetu, tehničku vrijednost, okolišne značajke i uvjete isporuke.

10. Naručitelj bez odlaganja:

(a) stavlja na raspolaganje natječajnu dokumentaciju kako bi osigurao da zainteresirani dobavljači imaju dovoljno vremena za dostavljanje ponuda;

(b) na zahtjev dostavlja natječajnu dokumentaciju svakom zainteresiranom dobavljaču; i

(c) odgovara na svaki razuman zahtjev za potrebne informacije svih zainteresiranih ili uključenih dobavljača, pod uvjetom da se takvim informacijama tom dobavljaču ne daje prednost pred drugim dobavljačima.

Izmjene

11. Ako naručitelj prije dodjele ugovora izmijeni kriterije ili zahtjeve utvrđene u obavijesti o namjeri nabave ili natječajnoj dokumentaciji dostavljenoj dobavljačima koji sudjeluju u nabavi, ili izmijeni ili ponovno objavi obavijest ili natječajnu dokumentaciju, mora pisanim putem dostaviti sve takve izmjene ili izmijenjene ili ponovno objavljene obavijesti ili natječajnu dokumentaciju:

(a) svim dobavljačima koji sudjeluju u javnoj nabavi u trenutku izmjene kriterija ili zahtjeva ili izmjene ili ponovne objave obavijesti, ako su ti dobavljači poznati naručitelju, i u svim drugim slučajevima, na isti način na koji su dostavljene prvobitne informacije; i

(b) na vrijeme da omogući takvim dobavljačima da izmijene ili ponovno dostave izmijenjene ponude, prema potrebi.

ČLANAK 19.10.

Vremenski rokovi

Općenito

1. Naručitelj, u skladu s vlastitim razumnim potrebama, omogućuje dovoljno vremena dobavljačima za pripremu i podnošenje zahtjeva za sudjelovanje i odgovarajućih ponuda, uzimajući u obzir čimbenike poput:

(a) prirode i složenosti javne nabave;

(b) opseg predviđenog podugovaranja; i

(c) vremena nužnog za dostavljanje ponuda neelektroničkim putem sa stranih i domaćih lokacija ako se ne koriste elektronička sredstva.

Vremenski rokovi, uključujući njihovo produljenje, jednaki su za sve zainteresirane dobavljače ili dobavljače koji sudjeluju.

Rokovi

2. Naručitelj koje se koristi nadmetanjem po pozivu mora utvrditi da konačni rok za podnošenje zahtjeva za sudjelovanje ne može, u načelu, biti kraći od 25 dana od dana objave obavijesti o namjeri nabavi. Ako je u hitnim situacijama koje je naručitelj valjano obrazložio navedeni vremenski rok neizvediv, rok se može skratiti na najmanje 10 dana.

3. Osim u slučajevima utvrđenima u stavcima 4., 5., 7. i 8., naručitelj utvrđuje da konačni rok za dostavu ponuda ne može biti kraći od 40 dana od datuma:

(a) objave obavijesti o namjeri nabave, u slučaju otvorenog postupka nabave; ili

(b) u slučaju nadmetanja po pozivu, od datuma kada je naručitelj obavijestio dobavljače da će biti pozvani dostaviti ponude, bez obzira na to koristi li se popisom za višestruku uporabu.

4. Naručitelj može skratiti rok nadmetanja utvrđen u skladu sa stavkom 3. na najmanje 10 dana pod sljedećim uvjetima:

(a) ako je naručitelj objavio obavijest o planu nabave kako je opisano u članku 19.6. stavku 5. najmanje 40 dana i ne više od 12 mjeseci prije objave obavijesti o namjeri nabave, a obavijest o planu nabave sadržava:

i. opis javne nabave;

ii. okvirne konačne rokove za dostavljanje ponuda ili zahtjeva za sudjelovanje;

iii. izjavu da zainteresirani ponuditelji naručitelju trebaju iskazati svoj interes za javnu nabavu;

iv. adresu s koje se mogu pribaviti dokumenti u vezi s nabavom; i

v. sve dostupne informacija koje treba sadržavati obavijest o namjeri nabave u skladu s člankom 19.6. stavkom 3.

(b) naručitelj navodi, za ugovore koji se ponavljaju, u izvornoj obavijesti o namjeri nabave da će u naknadnim obavijestima biti navedeni rokovi za podnošenje ponuda u skladu s ovim stavkom; ili

(c) u slučaju hitnih situacija koje je naručitelj valjano obrazložio, rok za nadmetanje utvrđen u skladu sa stavkom 3. nije izvediv.

5. Naručitelj može skratiti rok za nadmetanje utvrđen u skladu sa stavkom 3. za pet dana za svaku od sljedećih okolnosti:

(a) obavijest o namjeri nabave objavljena je elektroničkim putem;

(b) sva natječajna dokumentacija dostupna je elektroničkim putem od datuma objave obavijesti o namjeri nabave; i

(c) naručitelj prihvaća ponude elektroničkim putem.

6. Primjena stavka 5. u vezi sa stavkom 4. ni u kojem slučaju ne dovodi do skraćenja roka za nadmetanje utvrđenog u skladu sa stavkom 3. na manje od 10 dana od datuma objave obavijesti o namjeri nabave.

7. Neovisno o bilo kojoj drugoj odredbi ovog članka, ako naručitelj kupuje trgovačku robu, usluge ili njihovu kombinaciju, može skratiti rok za nadmetanje utvrđen u skladu sa stavkom 3. na najmanje 13 dana, pod uvjetom da naručitelj elektroničkim putem istovremeno objavi obavijest o namjeri nabave i natječajnu dokumentaciju. Pored toga, ako naručitelj prihvaća ponude za trgovačku robu ili usluge elektroničkim putem, može skratiti rok utvrđen u skladu sa stavkom 3. na najmanje 10 dana.

8. Ako je naručitelj obuhvaćen prilozima 19.-2 ili 19.-3 odabrao sve ili ograničeni broj kvalificiranih dobavljača, rok za nadmetanje može se utvrditi međusobnim dogovorom između naručitelja i odabranih dobavljača. Ako nije postignut dogovor, rok nije kraći od 10 dana.

ČLANAK 19.11.

Pregovaranje

1. Stranka može predvidjeti da njezini naručitelji vode pregovore s dobavljačima u sljedećim slučajevima:

(a) ako je naručitelj izrazio namjeru za vođenje pregovora u obavijesti o namjeri nabave propisanoj člankom 19.6. stavkom 3.; ili

(b) ako se tijekom postupka ocjenjivanja utvrdi da nijedna ponuda nije očito najpovoljnija u pogledu određenih kriterija ocjenjivanja utvrđenih u obavijesti o namjeri nabave ili u natječajnoj dokumentaciji.

2. Naručitelj:

(a) osigurava da se eliminacija dobavljača koji sudjeluju u pregovorima provodi u skladu s kriterijima ocjenjivanja utvrđenima u obavijesti o namjeri nabave ili u natječajnoj dokumentaciji; i

(b) ako su pregovori zaključeni, predviđa zajednički rok u kojem preostali dobavljači koji sudjeluju u postupku mogu dostaviti nove ili revidirane ponude.

ČLANAK 19.12.

Ograničeni postupci nabave

1. Pod uvjetom da se ne koristi ovom odredbom za potrebe izbjegavanja tržišnog natjecanja među dobavljačima ili na način kojim se diskriminira dobavljače druge stranke ili štite domaći dobavljači, naručitelj se može koristiti ograničenim postupkom nabave i može odlučiti da neće primjenjivati članke 19.6. do 19.8., članak 19.9. stavke 7. do 11. i članke 19.10., 19.11., 19.13. i 19.14. u sljedećim okolnostima:

(a) ako:

i. nisu dostavljene ponude i nijedan dobavljač nije zatražio sudjelovanje;

ii. nije dostavljena nijedna ponuda koja ispunjava bitne zahtjeve natječajne dokumentacije;

iii. nijedan dobavljač nije zadovoljio uvjete za sudjelovanje; ili

iv. dostavljene ponude su bile dogovorene;

pod uvjetom da zahtjevi natječajne dokumentacije nisu u bitnome izmijenjeni;

(b) ako robu ili usluge može isporučiti samo određeni dobavljač i ne postoji nijedna razumna alternativa ili zamjenska roba ili usluge iz jednog od sljedećih razloga:

i. zahtjev se odnosi na umjetničko djelo;

ii. zaštite patenata, autorskih prava ili drugih isključivih prava; ili

iii. zbog nepostojanja konkurencije iz tehničkih razloga;

(c) za dodatne isporuke prvotnog dobavljača robe i usluga koje nisu bile uključene u početnu nabavu, ako promjena dobavljača takve dodatne robe ili usluga:

i. nije moguća iz gospodarskih ili tehničkih razloga poput zahtjeva za međusobnu zamjenjivost ili interoperabilnosti s postojećom opremom, softverom, uslugama ili instalacijama nabavljenima u okviru prvotne nabave; i

ii. njome bi se uzrokovala znatna nepogodnost ili bitno umnožavanje troškova naručitelja;

(d) samo ako je krajnje neophodno, ako zbog izuzetne hitnosti izazvane događajima koje naručitelj nije mogao predvidjeti, roba ili usluge nisu mogle biti pravovremeno pribavljene putem otvorenog postupka nabave ili nadmetanja po pozivu;

(e) za robu kupljenu na robnoj burzi;

(f) ako naručitelj kupi prototip ili prvu robu ili uslugu koja je razvijena na njegov zahtjev tijekom i za potrebe provedbe određenog ugovora za istraživanje, pokus, studiju ili izvorni razvoj. Izvorni razvoj prve robe ili usluge može uključivati ograničenu proizvodnju ili isporuku kako bi se uključili rezultati terenskog ispitivanja te kako bi se pokazalo da su roba ili usluga prikladni za proizvodnju ili isporuku u većim količinama uz prihvatljive standarde kvalitete, no ne uključuje masovnu proizvodnju ili isporuku radi uspostavljanja komercijalne održivosti ili radi povrata troškova istraživanja i razvoja;

(g) kod nabava pod iznimno povoljnim uvjetima koji postoje samo kratkoročno u slučaju neuobičajenih prodaja poput onih u slučaju likvidacije, prinudne uprave ili stečaja, ali ne u slučaju rutinskih nabava od redovnih dobavljača; ili

(h) ako je ugovor dodijeljen pobjedniku natječaja za dizajn pod sljedećim uvjetima:

i. natječaj je organiziran na način koji je u skladu s načelima ovog poglavlja, posebno u pogledu objave obavijesti o namjeri nabave; i

ii. sudionike ocjenjuje neovisni žiri u cilju dodjele ugovora pobjedniku.

2. Naručitelj priprema pisano izvješće o svakom dodijeljenom ugovoru u skladu sa stavkom 1. Izvješće sadržava naziv naručitelja, vrijednost i vrstu robe ili usluga koje se nabavljaju te izjavu u kojoj se navode okolnosti i uvjeti opisani u stavku 1. kojima se opravdava korištenje ograničenog postupka nabave.

ČLANAK 19.13.

Elektroničke dražbe

Ako naručitelj namjerava provoditi obuhvaćenu nabavu s pomoću elektroničke dražbe, svakom sudioniku prije početka elektroničke dražbe mora dostaviti sljedeće:

(a) metodu automatskog ocjenjivanja, uključujući matematičku formulu, koja se temelji na kriterijima za ocjenjivanje iz natječajne dokumentacije i koja će se koristiti u automatskom rangiranju ili ponovnom rangiranju za vrijeme dražbe;

(b) rezultate početnog ocjenjivanja elemenata njegove ponude ako se ugovor dodjeljuje na temelju najpovoljnije ponude; i

(c) sve druge relevantne informacije koje se odnose na provedbu dražbe.

ČLANAK 19.14.

Postupanje s ponudama i dodjela ugovora

Postupanje s ponudama

1. Naručitelj prima, otvara i obrađuje sve ponude u skladu s postupcima kojima se jamči pravičnost i nepristranost postupka nabave i povjerljivost ponuda.

2. Naručitelj ne kažnjava dobavljača čija je ponuda primljena nakon roka navedenog za primanje ponuda ako se kašnjenje može pripisati isključivo nepravilnom postupanju naručitelja.

3. Ako naručitelj dobavljaču omogući ispravljanje nenamjernih formalnih pogrešaka u razdoblju između otvaranja ponuda i dodjele ugovora, naručitelj osigurava istu mogućnost svim dobavljačima koji sudjeluju u postupku.

Dodjela ugovora

4. Ponuda se uzima u obzir za dodjelu ugovora ako je podnesena u pisanom obliku i u trenutku otvaranja zadovoljava temeljne zahtjeva određene u obavijestima i natječajnoj dokumentaciji te ju je dostavio dobavljač koji zadovoljava uvjete za sudjelovanje.

5. Osim ako naručitelj utvrdi da dodjela ugovora nije u javnom interesu, on dodjeljuje ugovor dobavljaču za kojeg je utvrdio da je u mogućnosti ispuniti uvjete ugovora te koji je, isključivo na temelju kriterija ocjenjivanja određenih u obavijestima i natječajnoj dokumentaciji, dostavio sljedeće:

(a) najpovoljniju ponudu; ili

(b) ako je cijena jedini kriterij, najnižu cijenu.

6. Ako naručitelj primi ponudu s cijenom koja je neuobičajeno niža od cijena ostalih ponuda, može provjeriti s dobavljačem ispunjava li uvjete za sudjelovanje i je li sposoban ispunjavati uvjete ugovora.

7. Naručitelj ne koristi opcije, ne poništava nabavu niti izmjenjuje dodijeljene ugovore na način kojim se zaobilaze obveze ovog poglavlja.

ČLANAK 19.15.

Transparentnost informacija u postupku javne nabave

Informacije dostavljene dobavljačima

1. Naručitelj odmah obavještava dobavljače koji sudjeluju u postupku o svojim odlukama o dodjeli ugovora te na zahtjev dobavljača to čini pisanim putem. U skladu s člankom 19.6. stavcima 2. i 3., naručitelj dobavljaču čija ponuda nije prihvaćena na zahtjev dostavlja objašnjenje razloga zašto nije odabrao njegovu ponudu te relativne prednosti ponude uspješnog dobavljača.

Objava informacija o dodjeli

2. Najkasnije 72 dana od sklapanja svakog ugovora obuhvaćenog ovim poglavljem, naručitelj objavljuje obavijest na odgovarajućem papirnatom ili elektroničkom mediju iz Priloga 19.-8. Ako naručitelj objavi obavijest samo elektroničkim putem, te informacije moraju biti lako dostupne tijekom razumnog razdoblja. Obavijest sadržava barem sljedeće informacije:

(a) opis nabavljene robe ili usluga;

(b) naziv i adresu naručitelja;

(c) naziv i adresu uspješnog dobavljača;

(d) vrijednost uspješne ponude ili najviše i najniže ponude koje su uzete u obzir prilikom dodjeljivanja ugovora;

(e) datum dodjele; i

(f) korištenu metodu nabave te, u slučajevima kada se koristio ograničeni postupak nabave u skladu s člankom 19.12., opis okolnosti kojima se opravdava korištenje ograničenog postupka nabave.

Čuvanje dokumentacije i izvješća i osiguravanje elektroničke sljedivosti

3. Svaki naručitelj čuva, najmanje tri godine od datuma dodjele ugovora, sljedeće:

(a) dokumentaciju i izvješća o postupcima nadmetanja i dodjeli ugovora u vezi s obuhvaćenom nabavom, uključujući izvješća na temelju članka 19.12.; i

(b) podatke na temelju kojih je moguće pratiti provedbu obuhvaćene javne nabave elektroničkim putem.

Prikupljanje i priopćavanje statističkih podataka

4. Svaka ugovorna stranka prikuplja i šalje Odboru za javnu nabavu statističko izvješće o svojim ugovorima obuhvaćenima ovim poglavljem. Svako izvješće odnosi se na jednu godinu te se podnosi u roku od dvije godine nakon završetka razdoblja izvješćivanja i sadržava:

(a) u slučaju naručitelja iz Priloga 19.-1:

i. broj i ukupnu vrijednost, za sve takve naručitelje, svih ugovora obuhvaćenih ovim poglavljem;

ii. broj i ukupnu vrijednost svih ugovora obuhvaćenih ovim poglavljem koje su ti naručitelji dodijelili, raščlanjenih po kategoriji robe i usluga prema jedinstvenom, međunarodno priznatom sustavu klasifikacije; i

iii. broj i ukupnu vrijednost svih ugovora obuhvaćenih ovim poglavljem koje su dodijelili ti naručitelji u okviru ograničenog postupka nabave;

(b) u slučaju naručitelja iz Priloga 19.-2 i 19.-3, broj i ukupnu vrijednost ugovora obuhvaćenih ovim poglavljem koje su ti naručitelji dodijelili, raščlanjenih prema prilozima; i

(c) procjene podataka koji su potrebni na temelju točki (a) i (b), uz objašnjenje metodologije korištene za dobivanje tih procjena, ako podatke nije moguće dostaviti.

5. Ako stranka objavljuje svoje statističke podatke na službenom web-mjestu, na način koji je u skladu sa zahtjevima iz stavka 4., stranka umjesto dostavljanja izvješća Odboru za javnu nabavu može dostaviti poveznicu na web-mjesto, zajedno s uputama potrebnima za pristupanje statističkim podacima i korištenje tih statističkih podataka.

6. Ako stranka zahtijeva da se obavijesti o dodijeljenim ugovorima, u skladu sa stavkom 2., objavljuju elektroničkim putem te ako su te obavijesti dostupne javnosti u jedinstvenoj bazi podataka u obliku koji omogućuje analizu obuhvaćenih ugovora, stranka umjesto dostavljanja izvješća Odboru za javnu nabavu može dostaviti poveznicu na web-mjesto, zajedno s uputama potrebnima za pristupanje tim podacima i korištenje tih podataka.

ČLANAK 19.16.

Otkrivanje informacija

Dostava podataka strankama

1. Na zahtjev druge stranke, stranka bez odgađanja dostavlja sve informacije potrebne za utvrđivanje je li nabava provedena na pravedan i nepristran način te u skladu s ovim poglavljem, uključujući informacije o značajkama i relativnim prednostima uspješne ponude. Ako bi se objavljivanjem informacija dovela u pitanje konkurentnost u budućim natječajima, stranka primateljica ne smije otkriti te informacije nijednom dobavljaču, osim nakon savjetovanja sa strankom koja je otkrila informacije te uz njezinu suglasnost.

Neotkrivanje informacija

2. Neovisno o bilo kojoj drugoj odredbi ovog poglavlja, stranka, uključujući njezine naručitelje, ne dostavlja nijednom određenom dobavljaču podatke kojima bi se moglo ugroziti pošteno tržišno natjecanje među dobavljačima.

3. Ništa u ovom poglavlju ne tumači se kao da se od stranke, uključujući njezine naručitelje, vlasti i revizijska tijela, zahtijeva otkrivanje povjerljivih informacija ako bi se njihovim otkrivanjem:

(a) ugrozila provedba zakona;

(b) moglo ugroziti pošteno tržišno natjecanje među dobavljačima;

(c) mogli ugroziti legitimni poslovni interesi određenih osoba, uključujući zaštitu prava intelektualnog vlasništva; ili

(d) na bilo koji drugi način postupalo u suprotnosti s javnim interesom.

ČLANAK 19.17.

Nacionalni postupci preispitivanja

1. Svaka stranka osigurava pravovremen, učinkovit, transparentan i nediskriminacijski upravni ili sudski postupak preispitivanja kojim dobavljač može osporiti:

(a) povredu poglavlja; ili

(b) ako dobavljač nema pravo izravno osporiti povredu poglavlja u skladu s nacionalnim pravom stranke, nesukladnost s mjerama stranke za provedbu ovog poglavlja,

u kontekstu obuhvaćene nabave u kojoj dobavljač ima ili je imao interes. Postupovna pravila za sve postupke prigovora sastavljaju se u pisanom obliku i opće su dostupna.

2. U slučaju pritužbe dobavljača, u kontekstu obuhvaćene javne nabave u kojoj ponuditelj ima ili je imao interes, da je došlo do povrede ili nesukladnosti iz stavka 1., stranka naručitelja koji provodi postupak javne nabave potiče naručitelja i dobavljača da pokušaju naći rješenje pritužbe putem savjetovanja. Naručitelj nepristrano i pravovremeno razmatra takve pritužbe na način kojim se ne dovodi u pitanje dobavljačevo sudjelovanje u tekućoj ili budućoj nabavi ili njegovo pravo na korektivne mjere na temelju postupka upravnog ili sudskog preispitivanja.

3. Svakom dobavljaču treba odobriti dovoljno vremena za pripremu i podnošenje prigovora koje ni u kojem slučaju nije kraće od 10 dana od dana kada je postao upoznat s osnovom za prigovor ili od kada se razumno očekuje da mu je postala poznata.

4. Svaka stranka utvrđuje ili imenuje barem jedno nepristrano upravno ili sudsko tijelo koje je neovisno od njezinih naručitelja za primanje i preispitivanje prigovora dobavljača nastalog u kontekstu obuhvaćene nabave.

5. Ako prigovor prvobitno preispituje tijelo koje nije tijelo iz stavka 4., stranka osigurava da dobavljač može podnijeti žalbu na prvobitnu odluku nepristranom upravnom ili sudskom tijelu koje je neovisno od naručitelja čija je nabava predmet prigovora.

6. Svaka stranka osigurava da odluka tijela za preispitivanje koje nije sud podliježe sudskom preispitivanju ili ima postupke kojima osigurava da:

(a) naručitelj u pisanom obliku odgovara na prigovor i otkriva sve potrebne dokumente tijelu za preispitivanje;

(b) sudionici u postupku (dalje u tekstu: „sudionici”) imaju pravo biti saslušani prije nego što tijelo za preispitivanje donese odluku o prigovoru;

(c) sudionici imaju pravo na zastupnika i pratnju;

(d) sudionici imaju pristup svim postupcima;

(e) sudionici imaju pravo tražiti da postupci budu otvoreni za javnosti i da mogu biti nazočni svjedoci; i

(f) da tijelo zaduženo za preispitivanje donese svoje odluke ili preporuke pravovremeno i pisanim putem te da priloži obrazloženje osnove za svaku odluku ili preporuku.

7. Svaka stranka donosi ili zadržava postupke kojima se osiguravaju:

(a) hitne privremene mjere kojima se osigurava da dobavljač može nastaviti sudjelovati u postupku javne nabave. Posljedica takvih privremenih mjera može biti obustava postupka nabave. Postupcima se može predvidjeti da se pri donošenju odluke o tome treba li primjenjivati takve mjere mogu uzeti u obzir prevladavajuće negativne posljedice za predmetne interese, uključujući javni interes. Opravdani razlog za nedjelovanje dostavlja se u pisanom obliku; i

(b) korektivne mjere ili nadoknada nastalog gubitka ili štete, koje mogu biti ograničene na troškove izrade ponude ili troškove prigovora ili oboje, ako tijelo za preispitivanje utvrdi povredu ili nesukladnost iz stavka 1.

8. Najkasnije deset godina nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma, stranke pokreću pregovore o daljnjem poboljšanju kvalitete pravne zaštite, uključujući moguću obvezu uvođenja ili održavanja predugovorne pravne zaštite.

ČLANAK 19.18.

Izmjene i ispravci područja primjene

1. Stranka može izmijeniti ili ispraviti svoje priloge ovom poglavlju.

Izmjene

2. Ako stranka izmijeni prilog ovom poglavlju, mora:

(a) obavijestiti drugu stranku pisanim putem; i

(b) u obavijest uključiti prijedlog odgovarajućih kompenzacijskih prilagodbi za drugu stranku kako bi se područje primjene zadržalo na razini usporedivoj s onom prije izmjene.

3. Neovisno o stavku 2. točki (b), stranka ne mora osigurati kompenzacijske prilagodbe u sljedećim slučajevima:

(a) predmetna izmjena ima zanemarujući učinak; ili

(b) izmjena se odnosi na naručitelja nad kojim stranka više nema stvarnu kontrolu ili utjecaj.

4. Ako druga stranka osporava da:

(a) je prilagodba predložena na temelju stavka 2. točke (b) relevantna za zadržavanje usporedive razine međusobno dogovorenog područja primjene;

(b) izmjena ima zanemarujući učinak; ili

(c) da je izmjenom obuhvaćen naručitelj nad kojim je stranka prestala imati stvarnu kontrolu ili utjecaj na temelju stavka 3. točke (b),

mora prigovoriti pisanim putem u roku od 45 dana od primitka obavijesti iz stavka 2. točke (a) ili se smatra da je prihvatila prilagodbu ili izmjenu, uključujući za potrebe dvadeset devetog poglavlja (Rješavanje sporova).

Ispravci

5. Sljedeće izmjene priloga stranke smatraju se ispravkom, pod uvjetom da ne utječu na međusobno dogovoreno područje primjene predviđeno u ovom Sporazumu:

(a) promjena imena naručitelja;

(b) spajanje dvaju ili više naručitelja navedenih u Prilogu; i

(c) podjela naručitelja iz Priloga na dva ili više naručitelja koji se dodaju naručiteljima navedenima u istom Prilogu.

6. U slučaju predloženih ispravaka priloga stranke, stranka obavješćuje drugu stranku svake dvije godine, u skladu s ciklusom obavijesti predviđenim u Sporazumu o javnoj nabavi, sadržanom u Prilogu 4. Sporazumu o WTO-u, nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma.

7. Stranka može obavijestiti drugu stranku o prigovoru na predloženu izmjenu u roku od 45 dana od primitka obavijesti. Ako stranka podnese prigovor, mora navesti razloge zašto smatra da predloženi ispravak nije promjena predviđena u stavku 5. ovog članka i opisati učinak predloženog ispravka na međusobno dogovoreno područje primjene predviđeno u Sporazumu. Ako nijedan takav prigovor nije podnesen u pisanom obliku u roku od 45 dana od primitka obavijesti, smatra se da je stranka pristala na predloženi ispravak.

ČLANAK 19.19.

Odbor za javnu nabavu

1. Odbor za javnu nabavu, uspostavljen u skladu s člankom 26.2. stavkom 1. točkom (e) mora biti sastavljen od predstavnika svake stranke, a sastaje se prema potrebi, kako bi stranke imale priliku savjetovati se o bilo kojem pitanju povezanom s primjenom ovog poglavlja ili postizanje njegovih ciljeva te kako bi izvršavao ostale obveze koje su mu dodijelile stranke.

2. Odbor za javnu nabavu sastaje se, na zahtjev stranke, kako bi:

(a) razmotrio pitanja o postupcima javne nabave koje mu je uputila stranka;

(b) razmijenio informacije koje se odnose na prilike za javnu nabavu u svakoj stranci;

(c) raspravio o drugim pitanjima povezanima s provedbom ovog poglavlja; i

(d) razmotrio promicanje koordiniranih aktivnosti za olakšavanje pristupa dobavljača prilikama za javnu nabavu na državnom području svake stranke. Te aktivnosti mogu uključivati informativne sastanke, posebno u cilju poboljšanja elektroničkog pristupa javno dostupnim informacijama o sustavu javne nabave svake strane, te inicijative za olakšavanje pristupa za mala i srednja poduzeća.

3. Stranke svake godine Odboru za javnu nabavu podnose statističke podatke relevantne za javnu nabavu obuhvaćenu ovim poglavljem kako je utvrđeno u članku 19.15.

DVADESETO POGLAVLJE

INTELEKTUALNO VLASNIŠTVO

ODJELJAK A

Opće odredbe

ČLANAK 20.1.

Ciljevi

Ciljevi ovog poglavlja jesu sljedeći:

(a) olakšati proizvodnju i stavljanje na tržište inovativnih i kreativnih proizvoda te pružanje usluga između stranaka; i

(b) postići odgovarajuću i djelotvornu razinu zaštite i provedbe prava intelektualnog vlasništva.

ČLANAK 20.2.

Vrsta i opseg obveza

1. Odredbama ovog poglavlja nadopunjuju se prava i obveze između stranaka u skladu sa Sporazumom o TRIPS-u.

2. Stranke slobodno utvrđuju odgovarajući način provedbe odredbi ovog Sporazuma u okviru vlastitog pravnog sustava i prakse.

3. Ovim Sporazumom ne određuje se nikakva obveza u odnosu na raspodjelu sredstava između provedbe prava intelektualnog vlasništva i provedbe zakona općenito.

ČLANAK 20.3.

Pitanja javnog zdravlja

1. Stranke priznaju važnost *Deklaracije iz Dohe o Sporazumu o TRIPS-u i javnom zdravlju* (dalje u tekstu: „Deklaracija iz Dohe”) koja je donesena na ministarskoj konferenciji WTO-a 14. studenoga 2001. Pri tumačenju i provedbi prava i obveza iz ovog poglavlja stranke osiguravaju sukladnost s tom Deklaracijom.

2. Stranke pridonose provedbi i poštovanju *Odluke Općeg vijeća WTO-a od 30. kolovoza 2003.* o stavku 6. Deklaracije iz Dohe, kao i *Protokola o izmjeni Sporazuma o TRIPS-u* potpisanog u Ženevi 6. prosinca 2005.

ČLANAK 20.4.

Iscrpljenje

Ovo poglavlje ne utječe na slobodu stranaka da utvrde primjenjuje li se iscrpljenje prava intelektualnog vlasništva i pod kojim uvjetima.

ČLANAK 20.5.

Otkrivanje informacija

Ovim se poglavljem od stranke ne zahtijeva otkrivanje informacije čije bi otkrivanje bilo u suprotnosti s njezinim pravom ili koje su izuzete od obveze otkrivanja u skladu s njezinim pravom o pristupu informacijama i privatnosti.

ODJELJAK B

Norme u području prava intelektualnog vlasništva

ČLANAK 20.6.

Definicija

Za potrebe ovog odjeljka:

farmaceutski proizvod znači proizvod, uključujući kemijski lijek, biološki lijek, cjepivo ili radiofarmaceutski proizvod, koji se proizvodi, prodaje ili predstavlja kao proizvod za sljedeću uporabu:

(a) donošenje liječničke dijagnoze, liječenje, ublažavanje ili sprječavanje bolesti, poremećaja ili abnormalnog fizičkog stanja ili njegovih simptoma, ili

(b) obnavljanje, ispravljanje ili izmjenu fizioloških funkcija.

Pododjeljak A

Autorska i srodna prava

ČLANAK 20.7.

Dodijeljena zaštita

1. Stranke postupaju u skladu sa sljedećim međunarodnim sporazumima:

(a) člancima 2. do 20. *Bernske konvencije o zaštiti književnih i umjetničkih djela* koja je potpisana u Parizu 24. srpnja 1971.;

(b) člancima 1. do 14. *Ugovora o autorskom pravu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo* koji je potpisan u Ženevi 20. prosinca 1996.;

(c) člancima 1. do 23. *Ugovora o izvedbama i fonogramima Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo* koji je potpisan u Ženevi 20. prosinca 1996.; i

(d) člancima 1. do 22. *Međunarodne konvencije za zaštitu umjetnika izvođača, proizvođača fonograma i organizacija za radiodifuziju* koja je potpisana u Rimu 26. listopada 1961.

2. U mjeri u kojoj je to dopušteno ugovorima iz stavka 1., ovim se poglavljem ne ograničava sposobnost svake stranke da ograniči zaštitu intelektualnog vlasništva koju odobrava izvedbama na izvedbe koje su fiksirane na fonogramu.

ČLANAK 20.8.

Radiodifuzijsko emitiranje i priopćavanje javnosti

1. Svaka stranka izvođačima osigurava isključivo pravo da odobre ili zabrane bežično radiodifuzijsko emitiranje i priopćavanje njihovih izvedbi javnosti, osim ako je izvedba već sama izvedba koja se emitira radiodifuzijski ili je nastala prema snimci.

2. Svaka stranka osigurava da korisnik plaća primjerenu jednokratnu naknadu ako se fonogram, izdan u komercijalne svrhe, ili reprodukcija tog fonograma koristi za bežično radiodifuzijsko emitiranje ili za bilo kakvo priopćivanje javnosti te osigurava raspodjelu takve naknade između relevantnih izvođača i proizvođača fonograma. U slučaju nepostojanja sporazuma između izvođača i proizvođača fonograma, svaka stranka može utvrditi uvjete za raspodjelu te naknade među njima.

ČLANAK 20.9.

Zaštita tehnoloških mjera

1. Za potrebe ovog članka, **tehnološke mjere** znači svaka tehnologija, naprava ili komponenta koja je, pri uobičajenom radu, namijenjena za sprječavanje ili ograničavanje radnji, u vezi s djelima, izvedbama i fonogramima, koje nisu odobrili autori, izvođači i proizvođači fonograma, kako je utvrđeno zakonodavstvom stranke. Ne dovodeći u pitanje područje primjene autorskog ili srodnih prava propisano u zakonodavstvu stranke, tehnološke mjere smatraju se učinkovitima kada uporabu zaštićenih djela, izvedbi ili fonograma kontroliraju autori, izvođači ili proizvođači fonograma primjenom odgovarajućeg postupka kontrole pristupa ili zaštite, kao što su šifriranje ili kodiranje, ili mehanizam kontrole kopiranja, kojim se ostvaruje cilj zaštite.

2. Svaka stranka pruža odgovarajuću pravnu zaštitu i učinkovite pravne lijekove protiv izbjegavanja učinkovitih tehnoloških mjera kojima se koriste autori, izvođači ili proizvođači fonograma u vezi s ostvarivanjem njihovih prava na djelima, izvedbama i fonogramima i kojima se ograničavaju radnje u vezi s njihovim djelima, izvedbama i fonogramima koje nisu odobrili predmetni autori, izvođači i proizvođači fonograma ili koje nisu dopuštene zakonom.

3. U cilju osiguranja odgovarajuće pravne zaštite i učinkovitih pravnih lijekova iz stavka 2., svaka stranka pruža zaštitu barem od:

(a) u mjeri predviđenoj u njezinom zakonodavstvu:

i. neovlaštenog izbjegavanja učinkovite tehnološke mjere koje je počinjeno svjesno ili za koje se iz osnovanih razloga trebalo znati da se počinja; i

ii. ponude javnosti stavljanjem na tržište naprave ili proizvoda, uključujući računalne programe, ili usluge, kao načina izbjegavanja učinkovite tehnološke mjere; i

(b) proizvodnje, uvoza ili distribucije naprave ili proizvoda, uključujući računalnih programa, ili pružanja usluge koja:

i. je u prvom redu namijenjena ili proizvedena u svrhu izbjegavanja učinkovite tehnološke mjere; ili

ii. ima samo ograničenu komercijalno značajnu svrhu osim izbjegavanja učinkovite tehnološke mjere.

4. U skladu sa stavkom 3., pojam „u mjeri predviđenoj u njezinu zakonodavstvu" znači da svaka stranka može fleksibilno provoditi točku (a) podtočke i. i ii.

5. Pri provedbi stavaka 2. i 3. stranka nema obvezu tražiti da se dizajnom, ili dizajnom i odabirom dijelova i komponenata elektroničkih, telekomunikacijskih ili računalnih proizvoda za široku potrošnju osigurava odgovor na bilo koju određenu tehnološku mjeru ako proizvod nije na neki drugi način u suprotnosti s mjerama te stranke za provedbu ovih stavaka. Svrha je ove odredbe da se ovim Sporazumom ne zahtijeva od stranke da u svojem zakonodavstvu propiše obvezu interoperabilnosti: industrija informacijske i komunikacijske tehnologije nema obvezu oblikovati uređaje, proizvode, komponente ili usluge tako da budu u skladu s određenim tehnološkim mjerama.

6. Pružanjem odgovarajuće pravne zaštite i učinkovitih pravnih lijekova u skladu sa stavkom 2., stranka može donijeti ili zadržati odgovarajuća ograničenja ili iznimke od mjera za provedbu stavaka 2. i 3. Obvezama iz stavaka 2. i 3. ne dovode se u pitanje prava, ograničenja, iznimke ili obrana od povrede autorskog ili srodnih prava u skladu s nacionalnim zakonodavstvom svake stranke.

ČLANAK 20.10.

Zaštita podataka o upravljanju pravima

1. Za potrebe ovog članka, **podaci o upravljanju pravima** znači:

(a) podaci kojima se identificira djelo, izvedba ili fonogram; autor djela, izvođač izvedbe ili proizvođač fonograma; ili vlasnik bilo kojih prava na djelo, izvedbu ili fonogram;

(b) podaci o uvjetima uporabe djela, izvedbe ili fonograma; ili

(c) svi brojevi ili kodovi kojima se označavaju podaci opisani u prethodnim točkama (a) i (b);

kada su ti podaci priloženi primjerku djela, izvedbe ili fonograma ili se pojavljuju u vezi s priopćavanjem ili stavljanjem na raspolaganje javnosti djela, izvedbe ili fonograma.

2. U cilju zaštite elektroničkih podataka o upravljanju pravima, svaka stranka mora pružiti odgovarajuću pravnu zaštitu i učinkovite pravne lijekove protiv bilo koje osobe koja svjesno neovlašteno izvršava bilo koju od sljedećih radnji ili za koju zna ili bi iz utemeljenih razloga trebala znati da će prouzročiti, omogućiti, olakšati ili prikriti povredu bilo kojeg autorskog prava ili srodnih prava:

(a) uklanjanje ili izmjenu elektroničkih podataka o upravljanju pravima; ili

(b) distribuciju, uvoz radi distribucije, radiodifuzijsko emitiranje, priopćavanje ili stavljanje na raspolaganje javnosti primjeraka djela, izvedbi ili fonograma, znajući da su elektronički podaci o upravljanju pravima uklonjeni ili izmijenjeni bez ovlaštenja.

3. Pri osiguravanju odgovarajuće pravne zaštite i učinkovitih pravnih lijekova u skladu sa stavkom 2., stranka može donijeti ili zadržati odgovarajuća ograničenja ili iznimke od mjera za provedbu stavka 2. Obvezama iz stavaka 2. ne dovode se u pitanje prava, ograničenja, iznimke ili obrana od povrede autorskog ili srodnih prava u skladu s nacionalnim zakonodavstvom svake stranke.

ČLANAK 20.11.

Odgovornost posrednih pružatelja usluga

1. Podložno drugim stavcima ovog članka, svaka stranka predviđa u svojem zakonodavstvu ograničenja ili izuzeća u pogledu odgovornosti pružatelja usluga, kada djeluju kao posrednici, za povrede autorskog ili srodnih prava koje su počinjene komunikacijskim mrežama ili putem njih u vezi s pružanjem ili uporabom njihovih usluga.

2. Ograničenja ili iznimke iz stavka 1.:

(a) obuhvaćaju najmanje sljedeće funkcije:

i. hosting podataka na zahtjev korisnika usluga hostinga;

ii. spremanje u predmemoriju koje se obavlja automatiziranim postupkom kada pružatelj usluga:

(A) ne izmjenjuje informacije, osim iz tehničkih razloga;

(B) osigurava poštovanje svih uputa u vezi sa spremanjem podataka u predmemoriju koje su navedene na način koji je priznat i u širokoj primjeni u industriji; i

(C) ne ometa uporabu tehnologije koja je zakonita i priznata i u širokoj primjeni u industriji kako bi prikupio podatke o uporabi informacija; i

iii. sami prijenos koji se sastoji u osiguravanju sredstava za prijenos podataka koje je priopćio korisnik ili sredstava za pristup komunikacijskoj mreži; i

(b) mogu obuhvaćati i druge funkcije, uključujući pružanje alata za lociranje podataka, izradom reprodukcija materijala zaštićenog autorskim pravom na automatizirani način te priopćavanjem reproduciranog materijala.

3. Pravo na iznimke ili ograničenja iz ovog članka ne smije se uvjetovati obvezom da pružatelj usluge nadzire svoju uslugu ili da traži činjenice koje upućuju na povredu.

4. Svaka stranka može predvidjeti u svojem nacionalnom zakonodavstvu uvjete na temelju kojih pružateljima usluga mogu biti dopuštena ograničenja ili iznimke iz ovog članka. Ne dovodeći u pitanje prethodno navedeno, svaka stranka može utvrditi odgovarajuće postupke za učinkovito obavješćivanje o navodnoj povredi i obavijesti onih čiji je materijal uklonjen ili mu je onemogućen pristup zbog greške ili neispravnih identifikacijskih podataka.

5. Ovim člankom ne dovodi se u pitanje dostupnost u zakonodavstvu stranke drugih obrana, ograničenja i iznimki od povrede autorskog prava ili srodnih prava. Ovaj članak ne utječe na mogućnost da sud ili upravno tijelo, u skladu s pravnim sustavom stranke, od pružatelja usluga zahtijeva da prekine ili spriječi povredu.

ČLANAK 20.12.

Neovlašteno snimanje

Svaka stranka može predvidjeti kaznene postupke i kazne koje će se primjenjivati u skladu s njezinim zakonima i propisima protiv osobe koja bez odobrenja upravitelja kina ili nositelja autorskog prava na kinematografsko djelo, izradi kopiju tog djela ili njegovog dijela, tijekom izvođenja djela u objektu za prikazivanje filmova koji je otvoren za javnost.

Pododjeljak B

Žigovi

ČLANAK 20.13.

Međunarodni sporazumi

Svaka stranka ulaže sve razumne napore kako bi se uskladila s člancima 1. do 22. *Singapurskog ugovora o pravu žiga* potpisanog u Singapuru 27. ožujka 2006. i pristupila *Protokolu koji se odnosi na Madridski sporazum o međunarodnoj registraciji žigova* koji je potpisan u Madridu 27. lipnja 1989.

ČLANAK 20.14.

Postupak registracije

Svaka stranka osigurava sustav za registraciju žigova u kojem se razlozi za odbijanje registracije žiga priopćuju pisanim putem podnositelju zahtjeva koji će imati priliku osporiti odbijanje i žaliti se sudu protiv konačne odluke o odbijanju registracije. Svaka stranka predviđa mogućnost podnošenja prigovora protiv zahtjeva za žig ili protiv registracija žigova. Svaka stranka osigurava javno dostupne elektroničke baze podataka o zahtjevima za žig i registracijama žigova.

ČLANAK 20.15.

Iznimke od prava koja proizlaze iz žiga

Svaka stranka osigurava pravičnu uporabu opisnih pojmova, uključujući pojmove kojima se opisuje zemljopisno podrijetlo, kao ograničenu iznimku od prava koja proizlaze iz žigova. Pri utvrđivanju što čini pravičnu uporabu uzimaju se u obzir legitimni interesi vlasnika žigova i trećih strana. Svaka stranka može predvidjeti druge ograničene iznimke, pod uvjetom da se tim iznimkama uzimaju u obzir legitimni interesi vlasnika žigova i trećih strana.

Pododjeljak C

Oznake zemljopisnog podrijetla

ČLANAK 20.16.

Definicije

Za potrebe ovog pododjeljka:

oznaka zemljopisnog podrijetla znači oznaka kojom se određuje poljoprivredni proizvod ili prehrambeni proizvod kao proizvod podrijetlom s državnog područja stranke, regije ili lokaliteta na tom državnom području, ako se kvaliteta, ugled ili druge značajke proizvoda u suštini mogu pripisati njegovu zemljopisnom podrijetlu; i

razred proizvoda znači razred proizvoda naveden u Prilogu 20.-C.

ČLANAK 20.17.

Područje primjene

Ovaj se pododjeljak primjenjuje na oznake zemljopisnog podrijetla kojima se određuju proizvodi koji se nalaze unutar jednog od razreda proizvoda navedenih u Prilogu 20.-C.

ČLANAK 20.18.

Navedene oznake zemljopisnog podrijetla

Za potrebe ovog pododjeljka:

(a) oznake navedene u dijelu A Priloga 20.-A oznake su zemljopisnog podrijetla kojima se proizvod određuje kao proizvod podrijetlom iz državnog područja Europske unije ili regije ili lokaliteta na tom državnom području; i

(b) oznake navedene u dijelu B Priloga 20.-A oznake su zemljopisnog podrijetla kojima se proizvod određuje kao proizvod podrijetlom iz državnog područja Kanade ili regije ili lokaliteta na tom državnom području.

ČLANAK 20.19.

Zaštita oznaka zemljopisnog podrijetla navedenih u Prilogu 20.-A

1. Nakon što preispita oznake zemljopisnog podrijetla druge stranke, svaka stranka te oznake mora štiti u skladu s razinom zaštite utvrđenom u ovom pododjeljku.

2. Svaka stranka osigurava pravna sredstva kojima zainteresiranim stranama omogućuje da spriječe:

(a) uporabu oznake zemljopisnog podrijetla druge stranke navedene u Prilogu 20.-A za proizvod koji je obuhvaćen razredom proizvoda navedenim u Prilogu 20.-A za tu oznaku zemljopisnog podrijetla, a koji:

i. ne potječe iz mjesta podrijetla navedenog u Prilogu 20.-A za tu zemljopisnu oznaku; ili

ii. potječe iz mjesta podrijetla navedenog u Prilogu 20.-A za tu oznaku zemljopisnog podrijetla, ali nije proizveden u skladu sa zakonima i propisima druge stranke koji bi se primjenjivali da je proizvod namijenjen za potrošnju u drugoj stranci;

(b) uporabu bilo kakvog sredstva pri imenovanju ili prikazivanju robe kojime se ukazuje ili navodi na zaključak da je dotična roba podrijetlom iz zemljopisnog područja koje nije njezino pravo mjesto podrijetla na način kojim se obmanjuje javnost u pogledu zemljopisnog podrijetla te robe; i

(c) bilo kakvu drugu uporabu koja čini nepošteno tržišno natjecanje u smislu članka 10.bis *Pariške konvencije za zaštitu industrijskog vlasništva* (1967.) koja je potpisana u Stockholmu 14. srpnja 1967.

3. Zaštita iz stavka 2. točke (a) osigurava se čak i kada je navedeno stvarno podrijetlo proizvoda ili se upotrebljava prijevod oznake zemljopisnog podrijetla ili se uz nju navode izrazi kao što su „vrsta”, „tip”, „stil”, „imitacija” ili slično.

4. Svaka stranka osigurava provedbu upravnim postupkom, u mjeri koja je predviđena njezinim pravom, kako bi zabranila osobi da proizvodi, priprema, pakira, označava, prodaje ili uvozi ili oglašava prehrambene proizvode na lažan, zavaravajuć ili prijevaran način ili na način kojim bi se mogao stvoriti pogrešan dojam o njegovu podrijetlu.

5. U skladu sa stavkom 4. svaka stranka predviđa upravni postupak u slučaju pritužbi koje se odnose na označavanje proizvoda, uključujući njihovo prikazivanje, na način koji je lažan, zavaravajuć ili prijevaran ili kojim bi se mogao stvoriti pogrešan dojam o njihovu podrijetlu.

6. Registracija žiga koji sadržava oznaku zemljopisnog podrijetla druge stranke navedenu u Prilogu 20.-A, ili se od nje sastoji, odbija se ili poništava po službenoj dužnosti ako je to dopušteno zakonodavstvom stranke ili na zahtjev zainteresirane strane u pogledu proizvoda koji je obuhvaćen razredom proizvoda iz Priloga 20.-A za tu oznaku zemljopisnog podrijetla i koji ne potječe iz mjesta podrijetla navedenog u Prilogu 20.-A za tu oznaku zemljopisnog podrijetla.

7. U skladu s ovim pododjeljkom ne postoji obveza zaštite oznaka zemljopisnog podrijetla koje nisu zaštićene u mjestu podrijetla ili su prestale biti zaštićene ili koje se na tom mjestu više ne upotrebljavaju. Ako oznaka zemljopisnog podrijetla stranke navedena u Prilogu 20.-A prestane biti zaštićena u mjestu podrijetla ili se tamo više ne upotrebljava, ta stranka obavješćuje drugu stranku i traži poništenje.

ČLANAK 20.20.

Homonimne oznake zemljopisnog podrijetla

1. U slučaju homonimnih oznaka zemljopisnog podrijetla stranaka za proizvode koji su obuhvaćeni istim razredom proizvoda svaka stranka utvrđuje praktične uvjete pod kojima će se homonimne oznake podrijetla razlikovati jedna od druge uzimajući u obzir potrebu za osiguranjem ravnopravnog postupanja prema predmetnim proizvođačima i nezavaravanjem potrošača.

2. Ako stranka, u kontekstu pregovora s trećom zemljom, predloži zaštitu oznake zemljopisnog podrijetla kojom se označava proizvod podrijetlom iz treće zemlje, i ako je ta oznaka homonimna sa zemljopisnom oznakom podrijetla druge stranke navedenom u Prilogu 20.-A te ako je taj proizvod obuhvaćen razredom proizvoda navedenim u Prilogu 20.-A za homonimu oznaku zemljopisnog podrijetla druge stanke, o tome treba obavijestiti drugu stranku te joj omogućiti da dostavi svoje primjedbe prije nego što oznaka zemljopisnog podrijetla postane zaštićena.

ČLANAK 20.21.

Iznimke

1. Neovisno o članku 20.19. stavcima 2. i 3. Kanada nije obvezna osigurati pravna sredstva kojima se zainteresiranim stranama omogućuje da spriječe uporabu naziva koji su navedeni u dijelu A Priloga 20.-A i označeni jednom zvjezdicom[28] kada je uporaba takvih pojmova popraćena izrazima kao što su „vrsta”, „tip”, „stil”, „imitacija” ili slično i upotrebljavaju se u kombinaciji s čitljivom i vidljivom oznakom zemljopisnog podrijetla predmetnog proizvoda.

2. Neovisno o članku 20.19. stavcima 2. i 3., zaštitom oznaka zemljopisnog podrijetla koje su navedene u dijelu A Priloga 20.-A i označene jednom zvjezdicom[29] ne sprječava se nijedna osoba, uključujući njezine nasljednike i punomoćnike, koja je upotrebljavala te oznake na tržištu za proizvode u razredu „sireva” prije 18. listopada 2013., da bilo koju od tih oznaka upotrijebi na državnom području Kanade.

3. Neovisno o članku 20.19. stavcima 2. i 3., zaštitom oznaka zemljopisnog podrijetla koje su navedene u dijelu A Priloga 20.-A i označene dvjema zvjezdicama ne sprječava se nijedna osoba, uključujući njezine nasljednike i punomoćnike, koja je upotrebljavala tu oznaku na tržištu za proizvode u razredu „svježih, zamrznutih i prerađenih mesnih proizvoda” najmanje pet godina prije 18. listopada 2013., da upotrebljava tu oznaku. Prijelazno razdoblje od pet godina od stupanja na snagu ovog članka, tijekom kojeg se ne sprječava uporaba navedene oznake podrijetla, primjenjuje se na sve ostale osobe koje su upotrebljavale te oznake na tržištu za proizvode u razredu „svježih, zamrznutih i prerađenih mesnih proizvoda” manje od pet godina prije 18. listopada 2013., kao i na njihove nasljednike i punomoćnike.

[28] Za potrebe veće sigurnosti ovaj se stavak jednako primjenjuje na naziv „Feta”.
[29] Za potrebe veće sigurnosti ovaj se stavak jednako primjenjuje na naziv „Feta”.

4. Neovisno o članku 20.19. stavcima 2. i 3., zaštitom oznaka zemljopisnog podrijetla koje su navedene u dijelu A Priloga 20.-A i označene trima zvjezdicama ne sprječava se nijedna osoba, uključujući njezine nasljednike i punomoćnike, koja je upotrebljavala te oznake na tržištu za proizvode u razredu „suhomesnati proizvodi" odnosno u razredu „sirevi" najmanje deset godina prije 18. listopada 2013., da upotrebljava tu oznaku. Prijelazno razdoblje od pet godina od stupanja na snagu ovog članka, tijekom kojeg se ne sprječava uporaba navedenih oznaka podrijetla, primjenjuje se na sve ostale osobe koje su upotrebljavale te oznake na tržištu za proizvode u razredu „suhomesnati proizvodi" odnosno u razredu „sirevi" manje od deset godina prije datuma 18. listopada 2013., kao i na njihove nasljednike i punomoćnike

5. Ako je zahtjev za registraciju žiga podnesen u dobroj vjeri ili je žig registriran u dobroj vjeri, ili ako su prava na žig stečena uporabom u dobroj vjeri u stranci prije primjenjivog datuma utvrđenog u stavku 6., mjerama donesenima za provedbu ovog pododjeljka u toj stranci ne dovodi se u pitanje prihvatljivost žiga za registraciju ili valjanost registracije žiga ili pravo na uporabu žiga, na temelju toga da je žig istovjetan oznaci zemljopisnog podrijetla ili da joj je sličan.

6. Za potrebe stavka 5. primjenjivi datum je sljedeći:

(a) u pogledu oznake zemljopisnog podrijetla navedene u Prilogu 20.-A na dan potpisivanja ovog Sporazuma, datum stupanja na snagu ovog pododjeljka; ili

(b) u pogledu oznake zemljopisnog podrijetla dodane u Prilog 20.-A nakon datuma potpisivanja ovog Sporazuma u skladu s člankom 20.22., datum kada je oznaka zemljopisnog podrijetla dodana u Prilog.

7. Ako je prijevod oznake zemljopisnog podrijetla istovjetan nazivu koji je uobičajen u svakodnevnom jeziku kao opći naziv za proizvod na državnom području stranke ili u sebi sadržava taj naziv ili ako oznaka zemljopisnog podrijetla nije istovjetna tom nazivu već ga u sebi sadržava, odredbama ovog pododjeljka ne dovodi se u pitanje pravo osobe da upotrebljava taj naziv u vezi s tim proizvodom na državnom području te stranke.

8. Ničime se ne sprječava uporaba na državnom području stranke, u pogledu bilo kojeg proizvoda, uobičajenog naziva biljne sorte ili životinjske vrste koji je postojao na državnom području te stranke na dan stupanja na snagu ovog pododjeljka.

9. Stranka može predvidjeti da se svaki zahtjev podnesen u skladu s ovim pododjeljkom u vezi s uporabom ili registracijom žiga mora predati u roku od pet godina nakon što je nepravilna uporaba zaštićene oznake postala opće poznata u toj stranci ili nakon datuma registracije žiga u toj stranci pod uvjetom da je žig objavljen do tog datuma, ako je taj datum raniji od datuma kada je nepravilna uporaba postala opće poznata u toj stranci, pod uvjetom da se oznaka zemljopisnog podrijetla ne koristi niti je registrirana u lošoj vjeri.

10. Odredbama ovog pododjeljka ne dovodi se u pitanje pravo bilo koje osobe da u trgovačkom prometu upotrebljava svoje ime ili ime svojeg poslovnog prethodnika, osim ako se to ime upotrebljava na način da se potrošači dovode u zabludu.

11. (a) Odredbama ovog pododjeljka ne dovodi se u pitanje pravo bilo koje osobe da upotrebljava ili da registrira u Kanadi žig koji sadržava bilo kojih od naziv iz dijela A Priloga 20.-B ili se od njih sastoji; i

(b) Točka (a) ne primjenjuje se na nazive navedene u dijelu A Priloga 20.-B u pogledu bilo kakve uporabe kojom bi se zavarala javnost u pogledu zemljopisnog podrijetla proizvoda.

12. Uporaba naziva iz dijela B Priloga 20.-B u Kanadi ne podliježe odredbama ovog pododjeljka.

13. Opunomoćenje iz stavaka 2. do 4. ne uključuje prijenos prava na samostalnu uporabu oznaka zemljopisnog podrijetla.

ČLANAK 20.22.

Izmjene Priloga 20.-A

1. Zajednički odbor CETA-e osnovan u skladu s člankom 26.1. (Zajednički odbor CETA-e) djelujući na temelju konsenzusa i preporuke Odbora CETA-e o oznakama zemljopisnog podrijetla može odlučiti izmijeniti Prilog 20.-A dodavanjem oznaka zemljopisnog podrijetla ili uklanjanjem oznaka zemljopisnog podrijetla koje više nisu zaštićene ili se više ne upotrebljavaju u mjestu podrijetla.

2. Oznaka zemljopisnog podrijetla u načelu se ne dodaje dijelu A Priloga 20.-A ako je ona naziv koji je na dan potpisivanja ovog Sporazuma naveden u relevantnom registru Europske unije sa statusom „registriran” u pogledu države članice Europske unije.

3. Oznaka zemljopisnog podrijetla kojom se označava proizvod s podrijetlom u određenoj stranci ne dodaje se u Prilog 20.-A:

(a) ako je istovjetna žigu koji je registriran u drugoj stranci u pogledu istog ili sličnih proizvoda ili žigu u pogledu kojeg su prava u drugoj stranci stečena uporabom u dobroj vjeri te je podnesen zahtjev u pogledu istog ili sličnih proizvoda;

(b) ako je istovjetna uobičajenom nazivu biljne sorte ili životinjske vrste koja postoji u drugoj stranci; ili

(c) ako je istovjetna nazivu koji je uobičajen u svakodnevnom jeziku kao opći naziv za takav proizvod u drugoj stranci.

ČLANAK 20.23.

Druge vrste zaštite

Odredbama ovog pododjeljka ne dovodi se u pitanje pravo na traženje priznanja i zaštite oznake zemljopisnog podrijetla na temelju odgovarajućeg zakonodavstva stranke.

Pododjeljak D

Dizajn

ČLANAK 20.24.

Međunarodni sporazumi

Stranke ulažu sve razumne napore kako bi pristupile *Ženevskom aktu Haškog sporazuma o međunarodnoj registraciji industrijskog dizajna* potpisanom u Ženevi 2. srpnja 1999.

ČLANAK 20.25.

Povezanost s autorskim pravom

Predmet prava na dizajn može biti zaštićen autorskim pravom ako su ispunjeni uvjeti za takvu zaštitu. Svaka stranka određuje opseg takve zaštite i uvjete pod kojima se ona pruža, uključujući stupanj zahtijevane izvornosti.

Pododjeljak E

Patenti

ČLANAK 20.26.

Međunarodni sporazumi

Svaka stranka poduzima sve razumne napore kako bi se uskladila s člancima 1. do 14. i člankom 22. *Ugovora o patentnom pravu* koji je potpisan u Ženevi 1. lipnja 2000.

ČLANAK 20.27.

Zaštita *sui generis* farmaceutskih proizvoda

1. Za potrebe ovog članka:

osnovni patent znači patent kojim se štiti proizvod kao takav, postupak dobivanja proizvoda ili primjena proizvoda i koji je nositelj patenta koji može služiti kao osnovni patent odredio kao osnovni patent za potrebe pružanja zaštite *sui generis*; i

proizvod znači aktivni sastojak ili kombinacija aktivnih sastojaka farmaceutskog proizvoda.

2. Svaka stranka osigurava razdoblje zaštite *sui generis* u pogledu proizvoda koji je zaštićen osnovnim patentom koji je na snazi na zahtjev nositelja patenta ili njegova nasljednika ako su ispunjeni sljedeći uvjeti:

(a) izdano je odobrenje za stavljanje proizvoda na tržište te stranke kao farmaceutskog proizvoda (dalje u ovom članku:„odobrenje za stavljanje na tržište”);

(b) proizvod nije već bio predmetom razdoblja zaštite *sui generis*; i

(c) odobrenje za stavljanje na tržište iz točke (a) prvo je odobrenje za stavljanje proizvoda na tržište te stranke kao farmaceutskog proizvoda.

3. Svaka stranka može:

(a) predvidjeti razdoblje zaštite *sui generis* samo ako je prvi zahtjev za odobrenje za stavljanje na tržište podnesen u razumnom vremenskom roku koji je propisala ta stranka; i

(b) propisati rok od najmanje 60 dana od datuma kada je izdano prvo odobrenje za stavljanje na tržište za podnošenje zahtjeva za razdoblje zaštite *sui generis*. Međutim, ako je prvo odobrenje za stavljanje na tržište izdano prije odobravanja patenta, svaka stranka predviđa razdoblje od najmanje 60 dana od odobravanja patenta tijekom kojeg je moguće podnijeti zahtjev za razdoblje zaštite u skladu s ovim člankom.

4. Ako je proizvod zaštićen jednim osnovnim patentom, razdoblje zaštite *sui generis* stupa na snagu na kraju zakonitog trajanja tog patenta.

Ako je proizvod zaštićen s više patenata koji mogu služiti kao osnovni patent, stranka može predvidjeti samo jedno razdoblje zaštite *sui generis* koje stupa na snagu na kraju zakonitog trajanja osnovnog patenta, koje

(a) u slučaju kada je nositelj svih patenata koji mogu služiti kao osnovni patent ista osoba, određuje osoba koja traži razdoblje zaštite *sui generis*; i

(b) u slučaju kada nositelj patenata koji mogu služiti kao osnovni patent nije ista osoba i zbog toga nastanu proturječni zahtjevi za zaštitu *sui generis*, suglasno određuju nositelji patenta.

5. Svaka stranka predviđa da je razdoblje zaštite *sui generis* jednako razdoblju koje je proteklo između datuma kada je podnesen zahtjev za osnovni patent i datuma prvog odobrenja za stavljanje na tržište, umanjeno za razdoblje od pet godina.

6. Neovisno o stavku 5. i ne dovodeći u pitanje moguće produljenje razdoblja zaštite *sui generis* od strane stranke kao poticaj ili nagrada za istraživanje u određenoj ciljnoj populaciji, kao što su djeca, trajanje zaštite *sui generis* ne smije prekoračivati razdoblje od dvije do pet godina, koje će utvrditi svaka stranka.

7. Svaka stranka može predvidjeti da razdoblje zaštite *sui generis* istječe u sljedećim situacijama:

(a) ako korisnik odustane od zaštite *sui generis*; ili

(b) ako nisu plaćene propisane upravne naknade.

Svaka stranka može skratiti razdoblje zaštite *sui generis* razmjerno neopravdanim kašnjenjima koja su posljedica nedjelovanja podnositelja zahtjeva nakon podnošenja zahtjeva za odobrenje za stavljanje na tržište kada je nositelj osnovnog patenta podnositelj zahtjeva za odobrenje za stavljanje na tržište ili subjekt koji je s njim povezan.

8. Unutar ograničenja zaštite koju osigurava osnovni patent, zaštita *sui generis* primjenjuje se samo na farmaceutski proizvod obuhvaćen odobrenjem za stavljanje na tržište i za bilo kakvu uporabu tog proizvoda kao farmaceutskog proizvoda koja je odobrena prije isteka zaštite *sui generis*. Podložno prethodnoj rečenici, zaštitom *sui generis* dodjeljuju se jednaka prava kao prava dodijeljena patentom te ona podliježe istim ograničenjima i obvezama.

9. Neovisno o stavcima 1. do 8. svaka stranka može ograničiti i opseg zaštite utvrđivanjem iznimki za izradu, uporabu, ponudu, prodaju ili uvoz proizvoda za potrebe izvoza tijekom razdoblja zaštite.

10. Svaka stranka može ukinuti zaštitu *sui generis* iz razloga povezanih s nevaženjem osnovnog patenta, uključujući ako je patent istekao prije isteka njegova zakonitog trajanja ili je ukinut ili ograničen u mjeri da proizvod za koji je odobrena zaštita više ne bi bio zaštićen patentnim zahtjevima osnovnog patenta, ili iz razloga povezanih s povlačenjem odobrenja za stavljanje na predmetno tržište, ili ako je zaštita odobrena protivno odredbama stavka 2.

ČLANAK 20.28.

Mehanizmi povezivanja s patentom u vezi s farmaceutskim proizvodima

Ako se stranka oslanja na mehanizme „povezivanja s patentom" kojima se izdavanje odobrenja za stavljanje na tržište (ili obavijesti o sukladnosti ili sličnih koncepata) generičkih farmaceutskih proizvoda povezuje s postojanjem patentne zaštite, mora osigurati da sve stranke u sporu imaju jednaka i učinkovita prava žalbe.

Pododjeljak F

Zaštita podataka

ČLANAK 20.29.

Zaštita neobjavljenih podataka povezanih s farmaceutskim proizvodima

1. Ako stranka zahtijeva, kao preduvjet za odobravanje stavljanja na tržište farmaceutskih proizvoda u kojima se upotrebljavaju novi kemijski sastojci[30] (dalje u ovom članku: „odobrenje”), dostavljanje neobjavljenih podataka o ispitivanju ili ostalih podataka koji su potrebni da bi se moglo utvrditi je li uporaba tih proizvoda sigurna i učinkovita, stranka takve podatke mora zaštiti od otkrivanja ako je za dobivanje takvih podataka potrebno uložiti znatne napore, osim ako je otkrivanje nužno radi zaštite javnosti ili ako su poduzete mjere kako bi se osiguralo da su podaci zaštićeni od nepoštene komercijalne uporabe.

2. Svaka stranka predviđa u pogledu podataka na koje se primjenjuje stavak 1. koji su dostavljeni stranci nakon datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma:

(a) da nijedna osoba osim osobe koja ih je dostavila ne može bez dopuštenja te osobe upotrijebiti takve podatke za potkrepljivanje zahtjeva za odobrenje tijekom razdoblja od najmanje šest godina od datuma kada je stranka izdala odobrenje osobi koja je dostavila podatke za odobrenje; i

[30] Podrazumijeva se da u pogledu zaštite podataka, „kemijska sastojak” u Kanadi uključuje biološki ili radiofarmaceutski proizvod koji je uređen kao novi lijek u skladu s kanadskim Pravilnikom o hrani i lijekovima.

(b) da stranka ne izdaje odobrenje osobi koja upotrebljava takve podatke tijekom razdoblja od najmanje osam godina od dana kada je stranka izdala odobrenje osobi koja je dostavila podatke za odobrenje, osim ako je to dopustila osoba koja je dostavila te podatke.

Podložno ovom stavku, na nijednu se stranku ne primjenjuju ograničenja u pogledu provedbe skraćenih postupaka odobrenja za takve proizvode na temelju studija o bioekvivalenciji i bioraspoloživosti.

ČLANAK 20.30.

Zaštita podataka povezanih s proizvodima za zaštitu bilja

1. Svaka stranka utvrđuje zahtjeve za sigurnost i učinkovitost prije odobravanja stavljanja na tržište proizvoda za zaštitu bilja (dalje u ovom članku: „odobrenje”).

2. Svaka stranka osigurava ograničeno razdoblje zaštite podataka za izvješće o ispitivanju ili istraživanju koje se podnosi prvi put radi dobivanja odobrenja. Tijekom tog razdoblja svaka stranka osigurava da se izvješće o ispitivanju ili istraživanju ne upotrebljava u korist neke druge osobe koja želi dobiti odobrenje, osim ako je dokazano da je nositelj prvog odobrenja dao svoj izričiti pristanak.

3. Izvješće o ispitivanju ili istraživanju treba biti nužno za dobivanje odobrenja ili za izmjenu odobrenja za uporabu na drugim usjevima.

4. U svakoj stranci razdoblje zaštite podataka traje najmanje deset godina računajući od datuma prvog odobrenja u toj stranci u pogledu izvješća o ispitivanju ili istraživanju kojim se podupire odobrenje novog aktivnog sastojka i podataka kojima se podupire istovremena registracija gotovog proizvoda koji sadržava aktivni sastojak. Trajanje zaštite može se produljiti radi poticanja odobravanja proizvoda za zaštitu bilja s malim rizikom i proizvoda za ograničenu uporabu.

5. Svaka stranka može utvrditi i zahtjeve za zaštitu podataka ili zahtjeve za financijsku naknadu za izvješće o ispitivanju ili istraživanju kojim se podupire izmjena ili obnova odobrenja.

6. Svaka stranka utvrđuje pravila za izbjegavanje dupliciranja ispitivanja na kralježnjacima. Svakog podnositelja zahtjeva koji namjerava provesti ispitivanje i istraživanje na kralježnjacima treba potaknuti da poduzme potrebne mjere kako bi provjerio jesu li ta ispitivanja i studije već provedeni ili pokrenuti.

7. Svaka stranka treba poticati svakog novog podnositelja zahtjeva i svakog nositelja relevantnih odobrenja da ulože sve napore kako bi osigurali razmjenu ispitivanja i istraživanja koja uključuje kralježnjake. Troškovi razmjene takvih izvješća o ispitivanju i istraživanju utvrđuju se pravedno, transparentno i bez diskriminacije. Podnositelj zahtjeva mora snositi samo troškove podataka koje je dužan podnijeti kako bi ispunio zahtjeve odobrenja.

8. Nositelj ili nositelji relevantnog odobrenja imaju pravo na nadoknadu za pravičan udio u troškovima koji su im nastali u pogledu izvješća o ispitivanju ili istraživanju na kojem se temeljilo takvo odobrenje od podnositelja zahtjeva koji je upotrijebio to izvješće o ispitivanju ili istraživanju za pribavljanje odobrenja za novi proizvod za zaštitu bilja. Svaka stranka može naložiti uključenim strankama da riješe bilo koji problem obvezujućim arbitražnim postupkom koji se provodi u skladu s njezinim zakonodavstvom.

Pododjeljak G

Biljne sorte

ČLANAK 20.31.

Biljne sorte

Svaka stranka surađuje na promicanju i jačanju zaštite biljnih sorta na temelju Zakona iz 1991. o *Međunarodnoj konvenciji za zaštitu novih biljnih sorti* koja je potpisana u Parizu 2. prosinca 1961.

ODJELJAK C

Provedba prava intelektualnog vlasništva

ČLANAK 20.32.

Opće obveze

1. Svaka stranka osigurava da su postupci za provedbu prava intelektualnog vlasništva pošteni i pravični, da nisu nepotrebno složeni ili skupi i da se njima ne nameću nerazumni rokovi ili neopravdana odlaganja. Ti se postupci primjenjuju na način kojim se izbjegava stvaranje prepreka zakonitoj trgovini i osiguraju zaštitne mjere protiv zlouporabe.

2. Pri provedbi odredbi ovog odjeljka svaka stranka uzima u obzir potrebu za razmjernošću između težine povrede, interesa trećih strana i primjenjivih mjera, pravnih lijekova i kazni.

3. Članci 20.33. do 20.42. odnose se na izvršenje u okviru građanskog prava.

4. Za potrebe članaka 20.33. do 20.42., ako nije predviđeno drukčije, **prava intelektualnog vlasništva** znači sve kategorije intelektualnog vlasništva na koje se primjenjuju odjeljci 1. do 7. dijela II. Sporazuma o TRIPS-u.

ČLANAK 20.33.

Ovlašteni podnositelji zahtjeva

Svaka stranka priznaje da sljedeće osobe imaju pravo tražiti primjenu postupaka i pravnih lijekova iz članaka 20.34. do 20.42.:

(a) nositelji prava intelektualnog vlasništva u skladu s odredbama njezinog zakonodavstva;

(b) sve ostale osobe ovlaštene za uporabu tih prava, ako te osobe imaju pravo tražiti pravnu zaštitu u skladu s njezinim zakonodavstvom;

(c) tijela za kolektivno upravljanje pravima intelektualnog vlasništva koja su redovito priznata kao tijela koja imaju pravo zastupati nositelje prava intelektualnog vlasništva, ako ta tijela imaju pravo tražiti pravnu zaštitu u skladu s njezinim zakonodavstvom; i

(d) stručna tijela za obranu koja su redovito priznata kao tijela koja imaju pravo zastupati nositelje prava intelektualnog vlasništva, ako ta tijela imaju pravo tražiti pravnu zaštitu u skladu s njezinim zakonodavstvom.

ČLANAK 20.34.

Dokazi

Svaka stranka osigurava da u slučaju navodne povrede prava intelektualnog vlasništva počinjene na komercijalnoj razini sudska tijela imaju ovlasti naložiti, ako je potrebno i na temelju zahtjeva, dostavljanje relevantnih podataka u skladu s njezinim zakonodavstvom, uključujući bankarske, financijske ili trgovačke dokumente pod kontrolom suprotne stranke, podložno zaštiti povjerljivih podataka.

ČLANAK 20.35.

Mjere očuvanja dokaza

1. Svaka stranka osigurava da, čak i prije početka provedbe postupka o meritumu, pravosudna tijela mogu, na zahtjev subjekta koji je predočio razumno raspoložive dokaze kojima se potvrđuju njezine tvrdnje da je došlo do povrede njezina prava intelektualnog vlasništva ili da će doći do povrede, naložiti hitne i učinkovite privremene mjere za očuvanje relevantnih dokaza u vezi s navodnom povredom, podložno zaštiti povjerljivih informacija.

2. Svaka stranka može predvidjeti da mjere iz stavka 1. uključuju detaljni opis, sa ili bez uzimanja uzoraka, ili fizičku zapljenu robe kojom se navodno čini povreda te, u odgovarajućim slučajevima, materijala i sredstava koja se koriste u proizvodnji i/ili distribuciji te robe, kao i dokumenata koji se na nju odnose. Pravosudna tijela imaju ovlasti donijeti takve mjere, ako je potrebno bez saslušanja druge stranke, posebno ako bi se kašnjenjem mogla uzrokovati nepopravljiva šteta nositelju prava ili ako postoji očita opasnost od uništavanja dokaza.

ČLANAK 20.36.

Pravo na podatke

Ne dovodeći u pitanje svoje zakonodavstvo kojim se uređuju povlastice, zaštita povjerljivosti izvora informacija ili obrada osobnih podataka, svaka stranka predviđa da, u građanskim sudskim postupcima povezanima s provedbom prava intelektualnog vlasništva, njezina pravosudna tijela budu ovlaštena, na opravdan zahtjev nositelja prava, naložiti osobi koja je počinila povredu ili osobi koja je navodno počinila povredu da nositelju prava ili pravosudnim tijelima dostavi, barem u svrhu prikupljanja dokaza, relevantne podatke predviđene u njezinim primjenjivim zakonima i propisima koje posjeduje ili koje kontrolira osoba koja je počinila ili navodno počinila povredu. Ti podaci mogu uključivati podatke o osobama uključenima u bilo koji vid povrede ili navodne povrede i u vezi sa sredstvima proizvodnje ili kanalima za distribuciju robe ili usluga kojima se krše ili navodno krše prava, uključujući utvrđivanje trećih osoba koje su navodno uključene u proizvodnju i distribuciju te robe ili usluga i njihove kanale distribucije.

ČLANAK 20.37.

Privremene mjere i mjere opreza

1. Svaka stranka osigurava da njezina pravosudna tijela imaju ovlasti naložiti hitne i učinkovite privremene mjere i mjere opreza, uključujući privremenu mjeru protiv stranke, ili prema potrebi, protiv treće strane nad kojom mjerodavno pravosudno tijelo ima nadležnost, u cilju sprječavanja povrede prava intelektualnog vlasništva i, posebno, u cilju sprječavanja ulaska robe kojom se čini povreda u trgovinske kanale.

2. Svaka stranka osigurava da njezina pravosudna tijela imaju ovlasti zaplijeniti ili drugi način oduzeti robu za koju se sumnja da se njome čini povreda prava intelektualnog vlasništva u cilju sprječavanja njezina ulaska u trgovinske kanale ili kretanja unutar tih kanala.

3. Svaka stranka osigurava da, u slučaju navodne povrede prava intelektualnog vlasništva na komercijalnoj razini, pravosudna tijela mogu naložiti, u skladu s njezinim zakonodavstvom, mjeru opreza oduzimanja imovine navodnog počinitelja povrede, uključujući zamrzavanje njegovih bankovnih računa i druge imovine. Pravosudna tijela mogu u tu svrhu naložiti dostavljanje odgovarajućih bankarskih, financijskih ili trgovačkih dokumenata ili, prema potrebi, pristup drugim relevantnim podacima.

ČLANAK 20.38.

Ostali pravni lijekovi

1. Svaka stranka osigurava da pravosudna tijela mogu naložiti, na zahtjev podnositelja zahtjeva i ne dovodeći u pitanje bilo kakvu naknadu štete nositelju prava zbog povrede te bez bilo kakve vrste naknade, konačno uklanjanje iz trgovinskih kanala ili uništenje robe za koju utvrde da se njome čini povreda prava intelektualnog vlasništva. Svaka stranka osigurava da pravosudna tijela mogu naložiti, prema potrebi, uništenje materijala i sredstava koji su se uglavnom upotrebljavali za izradu ili proizvodnju te robe. Prilikom razmatranja zahtjeva za takav pravni lijek uzima se u obzir potreba za razmjernošću između težine povrede i naloženih pravnih lijekova kao i interesi trećih osoba.

2. Svaka stranka osigurava da sudska tijela imaju ovlasti naložiti primjenu pravnih lijekova iz stavka 1. o trošku počinitelja povrede, osim ako postoje posebni razlozi da to ne učini.

ČLANAK 20.39.

Privremene mjere zabrane

1. Svaka stranka osigurava da u građanskim sudskim postupcima u vezi s provedbom prava intelektualnog vlasništva njezina pravosudna tijela imaju ovlasti stranci izdati nalog da prekine s povredom i, među ostalim, naložiti toj stranci ili, prema potrebi, trećoj strani nad kojom mjerodavno pravosudno tijelo ima nadležnost, da spriječi ulazak robe kojom se čini povreda u trgovinske kanale.

2. Neovisno o drugim odredbama iz ovog odjeljka, stranka pravne lijekove dostupne protiv uporabe prava od strane vlade, ili treće strane koju je ona ovlastila, bez uporabe ovlaštenja nositelja prava može ograničiti na plaćanje naknade, ako stranka postupa u skladu s odredbama dijela II. Sporazuma o TRIPS-u kojim je posebno obuhvaćena takva uporaba. U drugim slučajevima primjenjuju se pravni lijekovi iz ovog odjeljka ili, ako ti pravni lijekovi nisu u skladu sa zakonodavstvom stranke, dostupne su deklaratorne presude ili odgovarajuća naknada.

ČLANAK 20.40.

Naknade štete

1. Svaka stranka osigurava da:

(a) u građanskim sudskim postupcima njezina pravosudna tijela imaju ovlasti naložiti počinitelju povrede, koji je svjesno počinio povredu prava intelektualnog vlasništva ili je imao osnovanih razloga znati da ju čini,da nositelju prava plati:

i. naknadu štete kojom se primjereno može nadoknaditi šteta koju je pretrpio nositelj prava zbog povrede; ili

ii. dobit počinitelja povrede koja je ostvarena iz povrede, za koju se može pretpostaviti da je iznos odštete iz podtočke i.; i

(b) pri utvrđivanju iznosa odštete za povrede prava intelektualnog vlasništva, njezina pravosudna tijela mogu uzeti u obzir, među ostalim, svaku legitimnu mjeru vrijednosti koju može predložiti nositelj prava, uključujući izgubljenu dobit.

2. Kao alternativa stavku 1. u zakonu stranke može biti predviđeno plaćanje nadoknade, kao što su tantijemi ili naknada, kako bi se nositelju prava nadoknadila neovlaštena uporaba njegova intelektualnog vlasništva.

ČLANAK 20.41.

Sudski troškovi

Svaka stranka predviđa da njezina pravosudna tijela, prema potrebi, imaju ovlasti naložiti, po okončanju građanskog sudskog postupka o povredi prava intelektualnog vlasništva, da stranka koja je izgubila spor mora nadoknaditi stranci u čiju je korist donesena presuda sudske troškove i ostale troškove predviđene u zakonodavstvu te stranke.

ČLANAK 20.42.

Pretpostavka o autorstvu ili vlasništvu

1. Za potrebe građanskih sudskih postupaka povezanih s autorskim pravom i srodnim pravima dovoljno je da se ime autora književnog ili umjetničkog djela nalazi na djelu u uobičajenom obliku da bi se on smatrao autorom i da bi imao pravo pokrenuti postupak zbog povrede, osim ako postoje dokazi o suprotnom. Dokaz o suprotnom može uključivati registraciju.

2. Stavak 1. primjenjuje se na odgovarajući način na nositelje srodnih prava u pogledu zaštićenog predmeta takvih prava.

ODJELJAK D

Pogranične mjere

ČLANAK 20.43.

Područje primjene pograničnih mjera

1. Za potrebe ovog odjeljka:

roba s krivotvorenom oznakom zemljopisnog podrijetla znači bilo koja roba iz članka 20.17. obuhvaćena jednim od razreda proizvoda iz Priloga 20.-C, uključujući pakiranje, koja bez odobrenja nosi oznaku zemljopisnog podrijetla koja je istovjetna valjano registriranoj oznaci zemljopisnog podrijetla ili je na neki drugi način zaštićena u pogledu te robe i kojom se krše prava vlasnika ili nositelja prava predmetne oznake zemljopisnog podrijetla u skladu sa zakonodavstvom stranke u kojoj se primjenjuju postupci pograničnih mjera;

roba s krivotvorenim žigom znači roba, uključujući pakiranje, koja bez odobrenja nosi žig koji je istovjetan žigu koji je valjano registriran za tu robu, ili koji se ne može razlikovati od tog žiga u bitnim vidovima, i kojim se krše prava vlasnika žiga u skladu sa zakonodavstvom stranke u kojoj se primjenjuju postupci pograničnih mjera;

izvozne pošiljke znači pošiljke robe koje se iznose s državnog područja stranke na mjesto izvan tog područja, ne uključujući pošiljke u carinskom provozu i za prekrcaj;

uvozne pošiljke znači pošiljke robe unesene na državno područje stranke s mjesta izvan tog područja, pri čemu ta roba ostaje pod carinskom kontrolom, uključujući robu koja se na državno područje unosi u slobodnu zonu ili na carinsko skladište, ali ne uključujući pošiljke u carinskom provozu ili za prekrcaj;

piratska roba znači roba koju čine kopije napravljene bez suglasnosti nositelja prava ili osobe koju je nositelj prava ovlastio u zemlji proizvodnje, a koje su napravljene posredno ili neposredno od predmeta zaštite, pri čemu izrada tih kopija predstavlja povredu autorskog ili srodnog prava u skladu s nacionalnim zakonodavstvom stranke u kojoj se primjenjuju postupci pograničnih mjera;

pošiljke u carinskom provozu znači pošiljke robe koje ulaze na državno područje stranke s mjesta izvan tog državnog područja i imaju odobrenja carinskih tijela za prijevoz pod stalnom carinskom kontrolom od ulaznog ureda do izlaznog ureda u svrhu izlaska s državnog područja. Pošiljke u carinskom provozu u pogledu kojih je naknadno odobreno ukidanje carinske kontrole bez izlaska s državnog područja smatraju se uvoznim pošiljkama; i

prekrcane pošiljke znači pošiljke robe koje se premještaju pod carinskom kontrolom s prijevoznog sredstva kojim su uvezene na prijevozno sredstvo kojim se izvoze unutar područja jednog carinskog ureda koji je ured uvoza i izvoza.

2. Upućivanja na povrede prava intelektualnog vlasništva u ovom odjeljku tumače se kao upućivanja na slučajeve robe s krivotvorenim žigom, piratske robe ili robe s krivotvorenim oznakama zemljopisnog podrijetla.

3. Stranke su sporazumne da nemaju obvezu primjenjivati postupke utvrđene u ovom odjeljku na robu koju je na tržište u drugoj zemlji stavio nositelj prava ili koja je stavljena na tržište druge zemlje uz njegovu suglasnost.

4. Svaka stranka donosi ili zadržava postupke u pogledu uvoznih ili izvoznih pošiljaka u skladu s kojima nositelj prava može zatražiti od svojih nadležnih tijela da obustave puštanje u promet robe za koju se sumnja da je roba kojom se čini povreda prava intelektualnog vlasništva ili da ju zadrže.

5. Svaka stranka donosi ili zadržava postupke u pogledu uvoznih i izvoznih pošiljaka u skladu s kojima njezina nadležna tijela mogu na vlastitu inicijativu privremeno obustaviti puštanje u promet ili zadržati robu za koju se sumnja da je roba kojom se čini povreda prava intelektualnog vlasništva kako bi se nositeljima prava omogućilo da službeno zatraže pomoć u skladu sa stavkom 4.

6. Svaka stranka može sklopiti sporazum s jednom ili više trećih zemalja u cilju uspostave zajedničkih sigurnosnih carinskih postupaka. Za robu koja je carinjena u skladu sa zajedničkim carinskim postupcima iz takvog sporazuma smatra se da je u skladu sa stavcima 4. i 5., pod uvjetom da predmetna stranka zadrži pravnu nadležnost za usklađenost s tim stavcima.

7. Svaka stranka može donijeti ili zadržati postupke iz stavaka 4. i 5. u pogledu prekrcaja i pošiljaka u carinskom provozu.

8. Svaka stranka može isključiti iz primjene ovog članka manje količine nekomercijalne robe koja se nalazi osobnoj prtljazi putnika ili male količine nekomercijalne robe koja se šalje u malim pošiljkama.

ČLANAK 20.44.

Zahtjev nositelja prava

1. Svaka stranka osigurava da njezina nadležna tijela zahtijevaju od nositelja prava koji zatraži postupke opisane u članku 20.43. da dostavi odgovarajuće dokaze kojima će nadležnim tijelima dokazati da, u skladu sa zakonodavstvom stranke koja osigurava postupke, postoji *prima facie* povreda prava intelektualnog vlasništva nositelja prava, te da dostavi dostatne informacije za koje se može opravdano očekivati da su poznate nositelju prava, kako bi nadležna tijela mogla lako prepoznati robu za koju se sumnja da je roba kojom se čini povreda prava intelektualnog vlasništva. Zahtjev za dostavu dostatnih informacija ne smije nerazumno odvraćati od postupaka opisanih u članku 20.43.

2. Svaka stranka predviđa mogućnost podnošenja zahtjeva za obustavu puštanja u promet, ili zadržavanje, robe za koju se sumnja da je roba kojom se čini povreda prava intelektualnog vlasništva iz članka 20.43., pod carinskom kontrolom na njezinu državnom području. Zahtjev u pogledu mogućnosti podnošenja takvih zahtjeva podliježe obvezi osiguranja postupaka iz članka 20.43. stavka 4. i 5. Nadležna tijela mogu predvidjeti da se ti zahtjevi primjenjuju na višestruke pošiljke. Svaka stranka može predvidjeti da se, na zahtjev nositelja prava, zahtjev za obustavu puštanja u promet sumnjive robe, ili njezino zadržavanje, može primjenjivati na određene točke ulaska i izlaska pod carinskom kontrolom.

3. Svaka stranka osigurava da njezina nadležna tijela obavijeste podnositelja zahtjeva u razumnom roku jesu li prihvatila zahtjev. Ako nadležna tijela prihvate zahtjev, podnositelja zahtjeva moraju obavijestiti o razdoblju valjanosti zahtjeva.

4. Svaka stranka može predvidjeti da u slučajevima kada je podnositelj zahtjeva zlouporabio postupke opisane u članku 20.43. ili ako postoji opravdani razlog, njezina nadležna tijela imaju ovlasti odbiti, obustaviti ili poništiti zahtjev.

ČLANAK 20.45.

Dostavljanje informacija od strane nositelja prava

Svaka stranka dopušta svojim nadležnim tijelima da zatraže od nositelja prava da dostavi relevantne informacije za koje se može opravdano očekivati da su mi poznate, a koje nadležnim tijelima mogu pomoći pri poduzimanju mjera iz ovog odjeljka. Svaka stranka može također dopustiti nositelju prava da dostavi takve informacije njezinim nadležnim tijelima.

ČLANAK 20.46.

Jamstvo ili jednakovrijedno osiguranje

1. Svaka stranka osigurava da njezina nadležna tijela imaju ovlasti zatražiti od nositelja prava koji je zatražio postupke opisane u članku 20.43. da dostavi razumno jamstvo ili jednakovrijedno osiguranje koje je dovoljno za zaštitu tuženika i nadležnih tijela i za sprječavanje zlouporabe. Svaka stranka osigurava da se takvim jamstvom i jednakovrijednim osiguranjem nerazumno ne odvraća od tih postupaka.

2. Svaka stranka može predvidjeti da takvo jamstvo može biti u obliku jamčevine kojom se tuženik oslobađa svake odgovornosti u pogledu gubitka ili štete nastale zbog obustave puštanja u promet robe ili zbog njezina zadržavanja ako nadležna tijela utvrde da se robom ne čini povreda. Stranka može, samo u iznimnim okolnostima i na temelju sudskog naloga, dopustiti tuženiku da preuzme sumnjivu robu ako položi jamčevinu ili neko drugo jamstvo.

ČLANAK 20.47.

Utvrđivanje povrede

Svaka stranka donosi ili zadržava postupke kojima njezina nadležna tijela mogu utvrditi, u razumnom roku nakon pokretanja postupaka iz članka 20.43., čini li se sumnjivom robom povreda prava intelektualnog vlasništva

ČLANAK 20.48.

Pravna zaštita

1. Svaka stranka osigurava da njezina nadležna tijela imaju ovlasti naložiti uništavanje robe nakon što je utvrđena povreda u skladu s člankom 20.47. U slučajevima kada takva roba nije uništena, svaka stranka osigurava, osim u iznimnim okolnostima, da se tom robom raspolaže izvan trgovinskih kanala na način kojim će se izbjeći nanošenje štete nositelju prava.

2. U slučaju robe s krivotvorenim žigom, za puštanje takve robe na tržište nije dovoljno jednostavno uklanjanje nezakonito postavljenog žiga, osim u iznimnim slučajevima.

3. Svaka stranka može osigurati da njezina nadležna tijela imaju ovlasti odrediti upravne kazne ako utvrde u skladu s člankom 20.47. da se robom čini povreda.

ČLANAK 20.49.

Posebna suradnja u području pograničnih mjera

1. Stranke su suglasne surađivati jedna s drugom strankom u cilju sprječavanja međunarodne trgovine robom kojom se čini povreda prava intelektualnog vlasništva. Svaka stranka u tu svrhu uspostavlja kontaktne točke u svojoj upravi i spremna je razmjenjivati informacija o trgovini robom kojom se čini povreda. Svaka stranka posebno promiče razmjenu informacija i suradnju između njezinih carinskih tijela i carinskih tijela druge stranke u pogledu trgovine robom kojom se čini povreda prava intelektualnog vlasništva.

2. Suradnja iz stavka 1. može uključivati razmjenu informacija o mehanizmima za primanje informacija od nositelja prava, o najboljoj praksi i iskustvima sa strategijama upravljanja rizikom te informacija kojima se može pomoći u prepoznavanju pošiljki za koje se sumnja da sadržavaju robu kojom se čini povreda.

3. Suradnja u skladu s ovim odjeljkom provodi se u skladu s odgovarajućim međunarodnim sporazumima koji su obvezujući za obje stranke. Zajednički odbor za carinsku suradnju iz članka 6.14. (Zajednički odbor za carinsku suradnju) utvrđuje prioritete i predviđa odgovarajuće postupke za suradnju između nadležnih tijela stranaka u skladu s ovim odjeljkom.

ODJELJAK E

Suradnja

ČLANAK 20.50.

Suradnja

1. Svaka je stranka suglasna surađivati s drugom strankom radi podupiranja provedbe obveza preuzetih u okviru ovog poglavlja. Područja suradnje uključuju razmjenu informacija i iskustva o:

(a) zaštiti i provedbi prava intelektualnog vlasništva, uključujući oznake zemljopisnog podrijetla; i

(b) sklapanju sporazuma između njihovih društava za zaštitu prava.

2. U skladu sa stavkom 1. svaka stanka suglasna je uspostaviti i održavati učinkovit dijalog o pitanjima intelektualnog vlasništva radi rješavanja pitanja važnih za zaštitu i provedbu prava intelektualnog vlasništva obuhvaćenih ovim poglavljem te o svim drugim relevantnim pitanjima.

DVADESET PRVO POGLAVLJE

REGULATORNA SURADNJA

ČLANAK 21.1.

Područje primjene

Ovo se poglavlje primjenjuje na izradu, preispitivanje i metodološke aspekte regulatornih mjera regulatornih tijela stranaka koje su obuhvaćene, među ostalim, Sporazumom o TBT-u, Sporazumom o SPS-u, GATT-om iz 1994., GATS-om, četvrtim poglavljem (Tehničke prepreke u trgovini), petim poglavljem (Sanitarne i fitosanitarne mjere), devetim poglavljem (Prekogranična trgovina uslugama), dvadeset drugim poglavljem (Trgovina i održivi razvoj), dvadeset trećim poglavljem (Trgovina i rad) i dvadeset četvrtim poglavljem (Trgovina i okoliš).

ČLANAK 21.2.

Načela

1. Stranke ponovno potvrđuju svoja prava i obveze u pogledu regulatornih mjera iz Sporazuma o TBT-u, Sporazuma o SPS-u, GATT-a iz 1994. i GATS-a.

2. Stranke se obvezuju osigurati visoku razinu zaštite života i zdravlja ljudi, životinja i biljaka te zaštite okoliša u skladu sa Sporazumom o TBT-u, Sporazumom o SPS-u, GATT-om iz 1994., GATS-om te ovim Sporazumom.

3. Stranke prepoznaju važnost regulatorne suradnje sa svojim trgovinskim partnerima na bilateralnoj i multilateralnoj razini. Kad je to izvedivo i uzajamno korisno, stranke pristupaju regulatornoj suradnji na način koji je otvoren za suradnju drugih međunarodnih trgovinskih partnera.

4. Ne ograničavajući mogućnost svake stranke da izvršava svoje regulatorne, zakonodavne i političke aktivnosti, stranke se obvezuju dalje razvijati regulatornu suradnju u njihovu uzajamnog interesa u cilju:

(a) sprječavanja i uklanjanja nepotrebnih prepreka trgovini i ulaganjima;

(b) jačanja klime konkurentnosti i inovacija, uključujući ostvarivanjem regulatorne usklađenosti, priznavanja istovjetnosti i konvergencije; i

(c) promicanja transparentnih, učinkovitih i djelotvornih regulatornih postupaka kojima se podupiru ciljevi javne politike i ispunjavaju mandati regulatornih tijela, uključujući promicanjem razmjene informacije i pojačane uporabe najbolje prakse.

5. Ovim se poglavljem zamjenjuje Okvir o regulatornoj suradnji i transparentnosti između Vlade Kanade i Europske komisije, potpisan u Bruxellesu 21. prosinca 2004., te uređuju aktivnosti koje su se prethodno provodile u kontekstu tog okvira.

6. Stranke mogu dobrovoljno poduzimati aktivnosti regulatorne suradnje. Podrazumijeva se da stranka nije obvezna sudjelovati u određenoj aktivnosti regulatorne suradnje i može odbiti surađivati ili se može povući iz suradnje. Međutim, ako stranka odbije pokrenuti regulatornu suradnju ili se povuče iz suradnje, treba biti spremna objasniti razloge za svoju odluku drugoj stranci.

ČLANAK 21.3.

Ciljevi regulatorne suradnje

Ciljevi regulatorne suradnje uključuju sljedeće:

(a) pridonošenje zaštiti života, zdravlja i sigurnosti ljudi, života ili zdravlja životinja i biljaka te zaštiti okoliša na sljedeće načine:

   i. mobiliziranjem međunarodnih resursa u područjima kao što su istraživanje, prethodno ispitivanje tržišta i analiza rizika radi rješavanja važnih regulatornih pitanja od lokalne, nacionalne i međunarodne važnosti; i

ii. pridonošenjem bazi podataka koje upotrebljavaju regulatorni odjeli za utvrđivanje, procjenu i upravljanje rizicima;

(b) izgradnju povjerenja, produbljivanje uzajamnog razumijevanja regulatornog upravljanja i osiguravanje uzajamne koristi pri razmjeni stručnog znanja i stajališta radi:

i. poboljšanja planiranja i razvoja regulatornih prijedloga;

ii. promicanja transparentnosti i predvidljivosti pri izradi i uspostavi propisa;

iii. jačanja učinkovitosti propisa;

iv. utvrđivanja alternativnih instrumenata;

v. prepoznavanja povezanih učinaka propisa;

vi. izbjegavanja nepotrebnih regulatornih razlika; i

vii. poboljšanja provedbe i usklađenosti propisa;

(c) olakšavanje bilateralne trgovine i ulaganja na sljedeći način:

i. oslanjanjem na postojeće sporazume o suradnji;

ii. smanjivanjem nepotrebne razlike u propisima; i

iii. utvrđivanjem novih načini rada na suradnji u određenim sektorima;

(d) pridonošenje poboljšanju konkurentnosti i učinkovitosti industrije na sljedeći način:

i. smanjenjem upravnih troškova kad god je to moguće;

ii. smanjenjem dvostrukih regulatornih zahtjeva i s time povezanih troškova usklađivanja kad god je to moguće; i

iii. usvajanjem usklađenih regulatornih pristupa uključujući, ako je to moguće i primjereno, putem sljedećeg:

(A) primjenom regulatornih pristupa koji su tehnološki neutralni; i

(B) prepoznavanjem istovjetnosti ili promicanjem konvergencije.

ČLANAK 21.4.

Aktivnosti regulatorne suradnje

Stranke nastoje ispuniti ciljeve utvrđene u članku 21.3. poduzimanjem aktivnosti regulatorne suradnje koje mogu uključivati sljedeće:

(a) sudjelovanje u bilateralnim raspravama o regulatornom upravljanju, uključujući radi:

i. raspravljanja o regulatornoj reformi i njezinim učincima na odnos između stranaka;

ii. utvrđivanja naučenih pouka;

iii. istraživanja, ako je primjenjivo, alternativnih pristupa uređivanju; i

iv. razmjene iskustava s regulatornim alatima i instrumentima, uključujući procjene učinka, procjenu rizika i strategije sukladnosti i provedbe;

(b) uzajamno savjetovanje, ako je primjenjivo, i razmjenu informacija tijekom postupka regulatorne suradnje. Savjetovanje i razmjena informacija trebali bi započeti što ranije u tom postupku;

(c) razmjenu informacija koje nisu javne u mjeri u kojoj se te informacije mogu staviti na raspolaganje stranim vladama u skladu s primjenjivim pravilima stranke koja daje informacije;

(d) razmjenu predloženih tehničkih ili sanitarnih i fitosanitarnih propisa koji bi mogli imati učinak na trgovinu s drugom strankom u što je moguće ranijoj fazi kako bi se mogle uzeti u obzir primjedbe i prijedlozi izmjena;

(e) pružanje, na zahtjev druge stranke, preslike predloženog propisa, podložno primjenjivom pravu privatnosti, i omogućavanje dovoljno vremena zainteresiranim stranama za dostavljanje pisanih primjedbi;

(f) razmjenu informacija o planiranim regulatornim aktivnostima, mjerama ili izmjenama koje se razmatraju, u što je moguće ranijoj fazi, radi:

i. razumijevanja podloge za odluke stranaka u području regulacije, uključujući odabir instrumenata, te preispitivanje mogućnosti za veću konvergenciju između stranaka o načinu navođenja ciljeva propisa i definiranja područja primjene. Stranke bi trebale razmotriti i odnos između propisa, standarda i ocjenjivanja usklađenosti u tom kontekstu; i

ii. usporedbe načina i pretpostavki koje se upotrebljavaju za analizu regulatornih prijedloga, uključujući, ako je primjereno, analizu tehničke ili gospodarske izvedivosti i koristi u pogledu cilja koji se nastoji ostvariti za svaki važni alternativni regulatorni zahtjev ili pristup. Ta razmjena informacija može uključivati strategije sukladnosti i procjene učinka, uključujući usporedbu regulatornih prijedloga i važnih alternativnih regulatornih zahtjeva ili pristupa koji se razmatraju u smislu njihove moguće troškovne učinkovitosti;

(g) preispitivanje mogućnosti za smanjivanje na najmanju moguću razinu nepotrebnih odstupanja u propisima mjerama kao što su:

i. provođenje usporedne ili zajedničke procjene rizika i regulatorne procjene učinka ako je to izvedivo i uzajamno korisno;

ii. ostvarivanje usklađenog, istovjetnog ili usporedivog rješenja; ili

iii. razmatranje uzajamnog priznavanja u posebnim slučajevima;

(h) suradnju o pitanjima koja se odnose na razvoj, donošenje, provedbu i održavanje međunarodnih normi, smjernica i preporuka;

i. preispitivanje primjerenosti i mogućnosti prikupljanja istih ili sličnih podataka o prirodi, opsegu i učestalosti problema koji bi mogli uzrokovati regulatorne mjere kada bi se time ubrzalo donošenje statistički značajnih prosudbi o tim problemima;

(j) periodično uspoređivanje praksi prikupljanja podataka;

(k) preispitivanje primjerenosti i mogućnosti uporabe istih ili sličnih pretpostavki i metodologija koje druga stranka upotrebljava za analizu podataka i procjenu temeljnih pitanja koja će se rješavati propisima radi:

i. smanjenja razlika u utvrđivanju pitanja; i

ii. promicanja sličnosti rezultata;

(l) periodično uspoređivanje analitičkih pretpostavki i metodologija;

(m) razmjenu informacija o upravljanju, provedbi i provođenju propisa te o načinima za ostvarivanje i mjerenje usklađenosti;

(n) provođenje programa kooperativne suradnje radi:

i. smanjivanja dupliciranja istraživanja;

ii. stvaranja više informacija uz niži trošak;

iii. prikupljanja najboljih podataka;

iv. uspostave, ako je primjereno, zajedničke znanstvene osnove;

v. rješavanja najvažnijih regulatornih problema na način koji je dosljedniji i više usmjeren na rezultate; i

vi. smanjivanje nepotrebnih razlika u novim regulatornim prijedlozima uz učinkovitije poboljšanje zdravlja, sigurnosti i zaštite okoliša;

(o) provođenje preispitivanja propisa i politika nakon provedbe;

(p) uspoređivanje metoda i pretpostavki koje se upotrebljavaju u preispitivanjima nakon provedbe;

(q) kada je primjenjivo, stavljanje na raspolaganje drugoj stranci sažetaka rezultata tih preispitivanja nakon provedbe;

(r) utvrđivanje odgovarajućeg pristupa za smanjenje negativnih učinaka postojećih regulatornih razlika na bilateralnu trgovinu i ulaganja u sektorima koje je utvrdila stranka, uključujući, ako je primjenjivo, putem veće konvergencije, uzajamnog priznavanja, smanjivanja uporabe regulatornih instrumenata kojima se narušavaju trgovina i ulaganja, te uporabe međunarodnih normi, uključujući norme i smjernice za ocjenjivanje sukladnosti; ili

(s) razmjenu informacija, stručnog znanja i iskustva u području dobrobiti životinja radi promicanja suradnje između stranaka u području dobrobiti životinja.

ČLANAK 21.5.

Usporedivost regulatornih mjera

U cilju jačanja konvergencije i usklađenosti između regulatornih mjera stranaka, svaka stranka, ako je primjereno, razmatra regulatorne mjere ili inicijative druge stranke o istoj ili povezanoj temi. Stranku se ne sprječava da donosi različite regulatorne mjere ili provodi različite inicijative iz razloga koji uključuju različite institucionalne ili zakonodavne pristupe, okolnosti, vrijednosti ili prioritete koji su od posebne važnosti za tu stranku.

ČLANAK 21.6.

Forum za regulatornu suradnju

1. Forum za regulatornu suradnju uspostavlja se, u skladu s člankom 26.2. stavkom 1. točkom (h) (Specijalizirani odbori) radi olakšavanja i promicanja regulatorne suradnje između stranaka u skladu s ovim poglavljem.

2. Forum za regulatornu suradnju izvršava sljedeće zadaće:

(a) osigurava forum za raspravu o pitanjima regulatorne politike od uzajamnog interesa koja su stranke utvrdile putem, među ostalim, savjetovanja provedenog u skladu s člankom 21.8.;

(b) pomaže pojedinim regulatornim tijelima da utvrde moguće partnere za aktivnosti suradnje i pruža im odgovarajuće alate u tu svrhu, kao što su predlošci sporazuma o povjerljivosti;

(c) preispituje regulatorne inicijative, koje se provode ili su u planu, za koje stranka smatra da pružaju mogućnost za suradnju. Preispitivanja, koja će se provoditi uz savjetovanje s regulatornim službama i agencijama, trebala bi poduprijeti provedbu ovog poglavlja; i

(d) potiče razvoj aktivnosti bilateralne suradnje u skladu s člankom 21.4. i, na temelju informacija dobivenih od regulatornih službi i agencija, preispituje napredak, postignuća i najbolju praksu inicijativa regulatorne suradnje u određenim sektorima.

3. Forumom za regulatornu suradnju supredsjeda visoki predstavnik Vlade Kanade na razini zamjenika ministra, na istovjetnoj dužnosti ili njegov imenovani zastupnik, i visoki predstavnik Europske komisije na razini glavnog direktora, na istovjetnoj dužnosti ili njegov imenovani zastupnik, i sastoji se od relevantnih dužnosnika svake stranke. Stranke na temelju uzajamnog dogovora mogu pozvati druge zainteresirane strane da sudjeluju na sastancima foruma za regulatornu suradnju

4. Forum za regulatornu suradnju:

(a) donosi svoj okvir nadležnosti, postupke i plan rana na svojem prvom sastanku nakon stupanja Sporazuma na snagu;

(b) sastaje se u roku od godine dana od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma, a nakon toga najmanje jednom godišnje, osim ako stranke odluče drukčije; i

(c) prema potrebi, izvješćuje Zajednički odbor CETA-e o provedbi ovog poglavlja, ako je primjenjivo.

ČLANAK 21.7.

Daljnja suradnja između stranaka

1. U skladu s člankom 21.6. stavkom 2. točkom (c) i kako bi omogućile praćenje budućih regulatornih projekata i utvrdile mogućnosti za regulatornu suradnju, stranke periodično razmjenjuju informacije o tekućim ili planiranim regulatornim projektima u svojim područjima odgovornosti. Te bi informacije trebale uključivati, ako je primjenjivo, nove tehničke propise i izmjene postojećih tehničkih propisa koji će vjerojatno biti predloženi ili doneseni.

2. Stranke mogu olakšati regulatornu suradnju razmjenom službenika u skladu s posebnim sporazumima.

3. Stranke nastoje dobrovoljno surađivati i razmjenjivati informacije u području sigurnosti neprehrambenih proizvoda. Ta suradnja ili razmjena informacija mogu se posebno odnositi na sljedeće:

(a) znanstvena, tehnička i regulatorna pitanja u cilju poboljšanja sigurnosti neprehrambenih proizvoda;

(b) novonastala pitanja važna za zdravlje i sigurnost koja su u okviru ovlasti stranke;

(c) aktivnosti povezane s normizacijom;

(d) nadzor tržišta i aktivnosti provedbe zakona;

(e) metode procjene rizika i ispitivanja proizvoda; i

(f) koordinirana povlačenja proizvoda ili druge slične aktivnosti.

4. Stranke mogu uspostaviti uzajamnu razmjenu informacija o sigurnosti potrošačkih proizvoda i o poduzetim preventivnim, ograničavajućim i korektivnim mjerama. Posebno se Kanadi može osigurati pristup odabranim informacijama iz sustava uzbunjivanja Europske unije RAPEX, ili njegovog nasljednika, u pogledu potrošačkih proizvoda iz Direktive 2001/95/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 3. prosinca 2001. o općoj sigurnosti proizvoda. Europska unija može primati informacije za rano upozoravanje o ograničavajućim mjerama i povlačenjima proizvoda iz kanadskog sustava za prijavljivanje incidenata s potrošačkim proizvodima pod nazivom RADAR, ili njegovog nasljednika, u pogledu potrošačkih proizvoda navedenih u kanadskom zakonu o sigurnosti potrošačkih proizvoda *Canada Consumer Product Safety Act*, S.C. 2010, c. 21 i kozmetike definirane u zakonu o hrani i lijekovima *Food and Drugs Act*, R.S.C. 1985, c. C-27. Ta uzajamna razmjena informacija provodi se na temelju sporazuma u kojem se utvrđuju mjere navedene u stavku 5.

5. Prije prve razmjene informacija predviđene u stavku 4. stranke osiguravaju da Odbor za trgovinu robom odobri mjere za provođenje tih razmjena. Stranke osiguravaju da je u tim mjerama navedena vrsta informacija koje će se razmjenjivati, načini razmjene i primjena pravila o povjerljivosti i zaštiti osobnih podataka.

6. Odbor za trgovinu robom potvrđuje mjere iz stavka 5. u roku od godine dana od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma, osim ako stranke odluče produljiti taj datum.

7. Stranke mogu izmijeniti mjere iz stavka 5. Odbor za trgovinu robom mora potvrditi sve izmjene mjera.

ČLANAK 21.8.

Savjetovanja s privatnim subjektima

Kako bi dobila gledište nevladinog sektora o pitanjima koja se odnose na provedbu ovog poglavlja, svaka stranka ili stranke mogu se savjetovati, prema potrebi, s dionicima i zainteresiranim stranama, uključujući predstavnike akademske zajednice, radne skupine, nevladine organizacije, poduzeća, potrošačke i druge organizacije. Ta se savjetovanja mogu provoditi bilo kojim sredstvima koje stranka ili stranke smatraju primjerenima.

ČLANAK 21.9.

Kontaktne točke

1. Kontaktne točke za komunikaciju između stranaka o pitanjima iz ovog poglavlja su sljedeće:

(a) u slučaju Kanade, Odjel za tehničke prepreke i propise Ministarstva vanjskih poslova, trgovine i razvoja, ili njegov nasljednik; i

(b) u slučaju Europske unije, Odjel za međunarodna pitanja Glavne uprave za unutarnje tržište, industriju, poduzetništvo i mala i srednja poduzeća Europske komisije, ili njegov nasljednik.

2. Svaka kontaktna točka odgovorna je za savjetovanje i koordinaciju sa svojim regulatornim odjelima i agencijama, prema potrebi, o pitanjima iz ovog poglavlja.

DVADESET DRUGO POGLAVLJE

TRGOVINA I ODRŽIVI RAZVOJ

ČLANAK 22.1.

Kontekst i ciljevi

1. Stranke podsjećaju na Deklaraciju o okolišu i razvoju iz 1992. iz Rija, Agendu 21 o okolišu i razvoju iz 1992., Deklaraciju iz Johannesburga o održivom razvoju iz 2002. i Plan provedbe Svjetskog sastanka na vrhu o održivom razvoju iz 2002., Ministarsku deklaraciju Gospodarskog i socijalnog vijeća Ujedinjenih naroda o stvaranju povoljnog okruženja na nacionalnoj i međunarodnoj razini za puno i produktivno zapošljavanje i dostojan rad za sve i njegovu učinku na održivi razvoj iz 2006. te Deklaraciju ILO-a o socijalnoj pravdi za poštenu globalizaciju iz 2008. Stranke potvrđuju da su gospodarski razvoj, društveni razvoj i zaštita okoliša međusobno povezani i čine sastavnice održivog razvoja koje se uzajamno nadopunjuju, te ponovno potvrđuju svoje opredjeljenje za promicanje razvoja međunarodne trgovine na način kojim se pridonosi cilju održivog razvoja za dobrobit postojećih i budućih generacija.

2. Stranke ističu korist razmatranja pitanja u području rada i zaštite okoliša povezanih s trgovinom u okviru globalnog pristupa trgovini i održivom razvoju. U skladu s time, stranke su suglasne da prava i obveze iz dvadeset trećeg poglavlja (Trgovina i rad) i dvadeset četvrtog poglavlja (Trgovina i okoliš) treba razmatrati u kontekstu ovog Sporazuma.

3. U tom pogledu, provedbom dvadeset trećeg poglavlja (Trgovina i rad) i dvadeset četvrtog poglavlja (Trgovina i okoliš) stranke nastoje:

(a) promicati održivi razvoj pojačanom suradnjom i integracijom svojih politika i mjera u području rada, okoliša i trgovinske politike;

(b) promicati dijalog i suradnju između stranaka u cilju razvoja njihovih trgovinskih i gospodarskih odnosa na način kojim se podupiru njihove mjere u području rada i zaštite okoliša te ostvarivanja njihovih ciljeva zaštite okoliša i rada u kontekstu trgovinskih odnosa koji su slobodni, otvoreni i transparentni;

(c) jačati provedbu njihovog radnog prava i prva okoliša i poštovanje međunarodnih sporazuma o radu i okolišu;

(d) promicati punu uporabu instrumenata, kao što su procjena učinka i savjetovanje s dionicima u regulaciji pitanja trgovine, rada i okoliša i poticati poduzeća, organizacije civilnog društva i građane da razvijaju i provode prakse kojima se pridonosi ostvarenju ciljeva održivog razvoja; i

(e) promicati javno savjetovanje i sudjelovanje u raspravama o pitanjima održivog razvoja koje nastaju u okviru ovog Sporazuma i u razvoju relevantnih zakona i politika.

ČLANAK 22.2.

Transparentnost

Stranke ističu važnost osiguranja transparentnosti kao nužnog elementa za promicanje sudjelovanja javnosti i objavljivanje informacija u kontekstu ovog poglavlja, u skladu s odredbama ovog poglavlja i dvadeset sedmog poglavlja (Transparentnost) te članaka 23.6. (Informiranje i osvješćivanje javnosti) i 24.7. (Informiranje i osvješćivanje javnosti).

ČLANAK 22.3.

Suradnja i promicanje trgovine kojom se podupire održivi razvoj

1. Stranke potvrđuju vrijednost međunarodne suradnje za ostvarivanje cilja održivog razvoja i integracije na međunarodnoj razini inicijativa, aktivnosti i mjera razvoja i zaštite u gospodarskom i socijalnom području te području okoliša. Stranke su stoga suglasne da će provoditi uzajamni dijalog i savjetovati se u vezi s pitanjima održivog razvoja povezanima s trgovinom koji su od zajedničkog interesa

2. Stranke potvrđuju da se trgovinom treba promicati održivi razvoj. U skladu s time stranke se obvezuju promicati trgovinu i gospodarske tokove i prakse koje pridonose jačanju dostojnog rad i zaštite okoliša, uključujući na sljedeće načine:

(a) poticanjem razvoja i primjene dobrovoljnih mjera u vezi s održivom proizvodnjom robe i usluga, kao što su sustavi ekološkog označavanje i poštene trgovine;

(b) poticanjem razvoja i primjene dobrovoljne najbolje prakse društvene odgovornosti poduzeća, kao što su one u Smjernicama OECD-a za multinacionalna poduzeća, u cilju jačanja usklađenosti između gospodarskih, socijalnih i okolišnih ciljeva;

(c) poticanjem uključivanja pitanja održivosti u privatne i javne odluke o potrošnji; i

(d) promicanjem izrade, provedbe i održavanja ili poboljšanja ciljeva i normi okolišne učinkovitosti.

3. Stranke prepoznaju važnost razmatranja određenih pitanja održivog razvoja ocjenjivanjem mogućih gospodarskih, socijalnih i okolišnih učinaka mogućih djelovanja, uzimajući u obzir stajališta dionika. Stoga se svaka stranka obvezuje preispitivati, pratiti i ocjenjivati učinak provedbe ovog Sporazuma na održivi razvoj na njezinu državnom području u cilju utvrđivanja potrebe za djelovanjima koja bi mogla nastati u vezi s ovim Sporazumom. Stranke mogu provoditi zajedničke procjene. Te će se procjene provoditi na način koji je prilagođen praksama i uvjetima svake stranke putem odgovarajućih postupaka suradnje stranaka te postupaka uspostavljenih u skladu s ovim Sporazumom.

ČLANAK 22.4.

Institucionalni mehanizmi

1. Odbor za trgovinu i održivi razvoj osnovan u skladu s člankom 26.2., stavkom 1. točkom (g) (Specijalizirani odbori), sastavlje je od visokih predstavnika stranaka odgovornih za pitanja obuhvaćena ovim poglavljem, dvadeset trećim poglavljem (Trgovina i rad) i dvadeset četvrtim poglavljem (Trgovina i okoliš). Odbor za trgovinu i održivi razvoj nadzire provedbu tih poglavlja, uključujući aktivnosti suradnje i preispitivanje učinka ovog Sporazuma na održivi razvoj, i na integrirani način rješava pitanja od zajedničkog interesa za stranke u pogledu veze između gospodarskog razvoja, socijalnog razvoja i zaštite okoliša. U odnosu na dvadeset treće poglavlje (Trgovina i rad) i dvadeset četvrto poglavlje (Trgovina i okoliš), Odbor za trgovinu i održivi razvoj može obavljati svoje dužnosti i u okviru posebnih sastanaka na kojima sudjeluju sudionici odgovorni za bilo koje pitanje obuhvaćeno navedenim poglavljima.

2. Odbor za trgovinu i održivi razvoj sastaje se u roku od godine dana od stupanja na snagu ovog Sporazuma i nakon toga onoliko često koliko to stranke budu smatrale nužnim. Kontaktne točke iz članka 23.8. (Institucionalni mehanizmi) i članka 24.13. (Institucionalni mehanizmi) odgovorne su za komunikaciju između stranaka u pogledu rasporeda i organizacije tih sastanaka ili posebnih sastanaka

3. Svaki redovni ili posebni sastanak Odbora za trgovinu i održivi razvoj uključuje sastanak s javnošću radi razmatranja pitanja povezanih s provedbom relevantnih poglavlja, osim ako stranke odluče drukčije.

4. Odbor za trgovinu i održivi razvoj promiče transparentnost i sudjelovanje javnosti. U tu svrhu:

(a) svaka odluka ili izvješće Odbora za trgovinu i održivi razvoj se objavljuju, osim ako on odluči drukčije;

(b) Odbor za trgovinu i održivi razvoj dostavlja forumu civilnog društva iz članka 22.5. novosti o pitanjima povezanima s ovim poglavljem, uključujući o njegovoj provedbi. Svako stajalište ili mišljenje foruma civilnog društva predstavlja se strankama izravno, ili s pomoću savjetodavnog mehanizma iz članka 23.8. stavka 3. (Institucionalni mehanizmi) i članka 24.13. (Institucionalni mehanizmi). Odbor za trgovinu i održivi razvoj svake godine izvješćuje o daljnjim mjerama u vezi s tim komunikacijama;

(c) Odbor za trgovinu i održivi razvoj godišnje izvješćuje o pitanjima koja razmatra u skladu s člankom 24.7. stavkom 3. (Informiranje i osvješćivanje javnosti) ili člankom 23.8.4 (Institucionalni mehanizmi):

ČLANAK 22.5.

Forum civilnog društva

1. Stranke uspostavljaju forum civilnog društva sastavljen od predstavnika organizacija civilnog društva uspostavljenih na njihovu državnom području, uključujući sudionike u savjetodavnim mehanizmima iz članka 23.8. stavka 3. (Institucionalni mehanizmi) i članka 24.13 (Institucionalni mehanizmi) u cilju provođenja dijaloga o aspektima ovog Sporazuma koji se odnose na održivi razvoj.

2. Forum civilnog društva sastaje se jedanput godišnje, osim ako se stranke dogovore drukčije. Stranke promiču uravnoteženu zastupljenost važnih interesa, uključujući neovisne predstavnike poslodavaca, sindikata, organizacija rada i poslovnih organizacija, skupina za zaštitu okoliša te prema potrebi drugih relevantnih organizacija civilnog društva. Stranke mogu omogućiti sudjelovanje i virtualnim sredstvima.

DVADESET TREĆE POGLAVLJE

TRGOVINA I RAD

ČLANAK 23.1.

Kontekst i ciljevi

1. Stranke potvrđuju važnost međunarodne suradnje i sporazuma o pitanjima rada kao odgovor međunarodne zajednice na izazove i mogućnosti koje donosi globalizacija u području gospodarstva, zapošljavanja i socijalne politike. Priznaju da međunarodna trgovina može doprinijeti potpunom i produktivnom zapošljavanju i dostojnom radu za sve i obvezuju se savjetovati i surađivati prema potrebi u pitanjima rada i zapošljavanja koja su povezana s trgovinom i od uzajamnog su interesa.

2. Potvrđujući vrijednost veće usklađenosti politike o dostojnom radu, kojom su obuhvaćeni ključni radni standardi i visoka razina zaštite radne snage u kombinaciji s njihovom učinkovitom provedbom, stranke potvrđuju da ta područja mogu koristiti gospodarskoj učinkovitosti, inovacijama i produktivnosti, uključujući učinkovitost izvoza. U tom kontekstu stranke također potvrđuju važnost socijalnog dijaloga o radnim pitanjima između radnika i poslodavaca i njihovih organizacija i vlada te se obvezuju na promicanje takvog dijaloga.

ČLANAK 23.2.

Pravo na zakonsko uređivanje i razine zaštite

Priznajući pravo svake stranke da utvrdi vlastite prioritete u području rada, da odredi razinu zaštite rada i u skladu s time donese ili izmijeni svoje zakone i politike na način koji je u skladu s njezinim međunarodnim obvezama u području rada, uključujući obveze iz ovog poglavlju, svaka stranka nastoji osigurati da se tim zakonima i politikama osigurava i potiče visoka razina zaštite rada i nastoji dalje unaprjeđivati takve zakone i politike u cilju osiguravanja visoke razine zaštite rada.

ČLANAK 23.3.

Multilateralne norme i sporazumi u području rada

1. Svaka stranka osigurava da su u njezinu radnom pravu i praksama ugrađena i zaštićena temeljna načela i prava u području rada koja su navedena u nastavku. Stranke potvrđuju svoje opredjeljenje za poštovanje, promicanje i ostvarivanje tih načela i prava u skladu s obvezama članova Međunarodne organizacije rada (dalje u tekstu: „ILO”) i obvezama u sladu s deklaracijom ILO-a o temeljnim načelima i pravima na radu i njezinim praćenjem, donesenom 1998. na 86. sastanku Međunarodne konferencije rada:

(a) sloboda udruživanja i stvarno priznanje prava na kolektivno pregovaranje;

(b) uklanjanje svih oblika prisilnog ili obveznog rada;

(c) stvarno ukidanje rada djece; i

(d) uklanjanje diskriminacije u području zapošljavanja i zanimanja.

2. Svaka stranka osigurava da se njezinim radnim pravom i praksama promiču sljedeći ciljevi uključeni u program ILO-a o dostojnom radu u skladu s deklaracijom ILO-a o socijalnoj pravdi za poštenu globalizaciju iz 2008. koju je donijela Međunarodna konferencija rada na svojem 97. sastanku, te drugim međunarodnim obvezama:

(a) zdravlje i sigurnost na radu, uključujući sprječavanje ozljeda na radu ili profesionalnih bolesti i naknade u slučajevima takve ozljede ili bolesti;

(b) uspostava prihvatljivih minimalnih standarda za zapošljavanje za primatelje plaće, uključujući one koji nisu obuhvaćeni kolektivnim ugovorom; i,

(c) nediskriminacija u pogledu uvjeta rada, uključujući za radnike migrante.

3. U skladu sa stavkom 2. točkom (a), svaka stranka treba osigurati da je u njezinu radnom pravu i praksama ugrađena i osigurana zaštita radnih uvjeta kojima se poštuje zdravlje i sigurnost radnika, među ostalim donošenjem politika kojima se promiču osnovna načela usmjerena na sprječavanje nesreća i ozljeda koje nastaju kao posljedica rada ili tijekom rada i čiji je cilj razvoj preventivne kulture sigurnosti i zdravlja pri čemu se načelu prevencije daje najveća prednost. Pri izradi i provedbi mjera usmjerenih na zaštitu zdravlja i sigurnost na radu, svaka stranka uzima u obzir postojeće relevantne znanstvene i tehničke informacije i važeće međunarodne norme, smjernice i preporuke, ako mjere mogu utjecati na trgovinu ili ulaganja između stranaka. Stranke potvrđuju da u slučaju postojećih ili mogućih opasnosti ili uvjeta za koje bi se moglo razumno očekivati da će uzrokovati ozljedu ili bolest fizičke osobe, stranka neće iskoristiti nedostatak potpune znanstvene sigurnosti kao razlog za odgodu troškovno učinkovitih zaštitnih mjera.

4. Svaka stranka ponovno potvrđuje obvezu da u okviru svojeg zakonodavstva i praksi na svojem cijelom državnom području učinkovito provodi temeljne konvencije ILO-a koje su ratificirale Kanada i države članice Europske unije. Stranke ulažu trajne i kontinuirane napore u ratifikaciju temeljnih Konvencija ILO-a ako to još nisu učinile. Stranke razmjenjuju informacije o svojoj situaciji i napretku u pogledu ratifikacije temeljnih i prioritetnih konvencija ILO-a, kao i svih ostalih konvencija koje je ILO označio kao ažurirane.

ČLANAK 23.4.

Održavanje razina zaštite

1. Stranke potvrđuju da nije prikladno poticati trgovinu ili ulaganja slabljenjem ili smanjivanjem razina zaštite koje osiguravaju njihovi zakoni o radu i zaštiti okoliša.

2. Stranka se ne može odreći ili na drugi način odstupiti od svojih zakona i normi o radu, niti ponuditi takvo odricanje ili odstupanje, radi poticanja trgovine ili osnivanja, stjecanja, širenja ili zadržavanja ulaganja na svojem državnom području.

3. Stranka ne smije propuštati učinkovito provoditi svoje radno pravo i standarde, kontinuiranim ili ponavljajućim djelovanjem ili nedjelovanjem, radi poticanja trgovine ili ulaganja.

ČLANAK 23.5.

Postupci provedbe, upravni postupci
i revizija upravnih mjera

1. U skladu s člankom 23.4. svaka stranka promiče sukladnost sa svojim radnim pravom i učinkovito ga provodi, uključujući na sljedeći način:

(a) održavanjem sustava inspekcije rada u skladu sa svojim međunarodnim obvezama usmjerenima na osiguravanje provedbe zakonskih odredbi koje se odnose na uvjete rada i zaštitu radnika koje provode inspektori rada; i

(b) osiguravanjem dostupnosti upravnih i sudskih postupaka osobama sa zakonski priznatim interesom za određeno pitanje koje tvrde da im je povrijeđeno pravo koje imaju u skladu s njezinim zakonodavstvom, kako bi omogućile djelotvorne postupke protiv povreda njezina radnog prava, uključujući odgovarajuću pravnu zaštitu za povrede takvog prava.

2. Svaka stranka, u skladu sa svojim zakonodavstvom, osigurava da postupci iz stavka 1. točke (b) nisu nepotrebno složeni ili pretjerano skupi, da ne podrazumijevaju nerazumne vremenske rokove ili neopravdana kašnjenja, da predviđaju zaštitu privremenim mjerama, ako je primjenjivo, te da su pošteni i pravični, uključujući na sljedeći način:

(a) dostavljanjem razumne obavijesti tuženicima o pokretanju postupka, uključujući opis prirode postupka i osnove zahtjeva;

(b) pružanjem strankama u postupku razumne prilike za podupiranje ili obranu svojih stajališta, uključujući predlaganjem informacija ili dokaza, prije konačne odluke;

(c) osiguravanjem da se konačne odluke donose u pisanom obliku i da sadržavaju primjereno obrazloženje te da se temelje na informacijama i dokazima o kojima su se stranke u postupku imale priliku očitovati; i

(d) omogućivanjem strankama u upravnom postupku da sud uspostavljen u skladu sa zakonom preispita i, ako je opravdano, ispravi konačne upravne odluke u razumnom roku uz odgovarajuća jamstva neovisnosti i nepristranosti suda.

ČLANAK 23.6.

Informiranje i osvješćivanje javnosti

1. Pored njezinih obveza iz članka 27.1. (Objava), svaka stranka potiče javnu raspravu s nedržavnim dionicima i među njima u pogledu izrade i definiranja politika na temelju kojih njezina javna tijela mogu donositi zakone i standarde u području rada.

2. Svaka stranka promiče svijest javnosti o svojem radnom pravu i standardima te postupcima provedbe i sukladnosti, uključujući osiguravanjem dostupnosti informacija i poduzimanjem mjera za produbljivanje znanja i razumijevanja radnika, poslodavaca i njihovih predstavnika.

ČLANAK 23.7.

Aktivnosti suradnje

1. Stranke se obvezuju surađivati u cilju promicanja ciljeva iz ovog poglavlja s pomoću sljedećih aktivnosti:

(a) razmjena informacija o najboljim praksama u pitanjima od zajedničkog interesa i o relevantnim događajima, aktivnostima i inicijativama;

(b) suradnja u međunarodnim forumima na kojima se rješavaju pitanja važna za trgovinu i rad, posebno u WTO-u i ILO-u;

(c) međunarodno promicanje i učinkovita provedba temeljnih načela i prava na radu iz članka 23.3. stavka 1. i programa ILO-a o dostojnom radu;

(d) dijalog i razmjena informacija o odredbama o radu u kontekstu njihovih sporazuma o trgovini i njihove provedbe;

(e) istraživanje suradnje u inicijativama koje se odnose na treće strane; i

(f) drugi oblici suradnje koji se smatraju primjerenima.

2. Pri utvrđivanju područja suradnje i obavljanja aktivnosti suradnje stranke uzimaju u obzir stajališta predstavnika radnika, poslodavaca i organizacija civilnog društva.

3. Stranke mogu uspostaviti sporazume o suradnji s ILO-om i drugim nadležnim međunarodnim i regionalnim organizacijama kako bi iskoristile njihovo iskustvo i resurse za ostvarivanje ciljeva ovog poglavlja.

ČLANAK 23.8.

Institucionalni mehanizmi

1. Svaka stranka određuje ured koji će služiti kao točka za kontakt s drugom strankom za provedbu ovog poglavlja, uključujući u pogledu:

(a) programa i aktivnosti suradnje u skladu s člankom 23.7.;

(b) primanja podnesaka i obavijesti u skladu s člankom 23.9.; i

(c) informacija koje će se davati drugoj stranci, odborima stručnjaka i javnosti.

2. Svaka stranka pisanim putem obavješćuje drugu stranku o kontaktnoj točki iz stavka 1.

3. Odbor za trgovinu i održivi razvoj uspostavljen u skladu s člankom 26.2. stavkom 1. točkom (g) (Specijalizirani odbori) na svojim redovnim ili posebnim sastancima na kojima sudjeluju sudionici odgovorni za pitanja obuhvaćena ovim poglavljem:

(a) nadzire provedbu i preispituje napredak ostvaren u okviru ovog poglavlja, uključujući njegovu primjenu i učinkovitost; i

(b) raspravlja o drugim pitanjima unutar područja primjene ovog poglavlja.

4. Svaka se stranka savjetuje s nacionalnim savjetodavnim skupinama za rad ili održivi razvoj ili osniva nove savjetodavne skupine za rad ili održivi razvoj te traži njihova stajališta i preporuke o pitanjima iz ovog poglavlja. Te se skupine sastoje od neovisnih predstavničkih organizacija civilnog društva s ravnomjernom zastupljenošću organizacija poslodavaca, sindikata, organizacija rada i poslovnih organizacija i prema potrebi drugih odgovarajućih dionika. Te skupine mogu na vlastitu inicijativu dostavljati mišljenja i davati preporuke o svim pitanjima povezanima s ovim poglavljem.

5. Svaka stranka prima i razmatra podneske javnosti o pitanjima povezanima s ovim poglavljem, uključujući obavijesti o problemima s provedbom. Svaka stranka o tim obavijestima obavješćuje svoje nacionalne savjetodavne skupine za rad ili održivi razvoj.

6. Stranke uzimaju u obzir aktivnosti ILO-a radi promicanja veće suradnje i usklađenosti između rada stranaka i ILO-a.

ČLANAK 23.9.

Savjetovanje

1. Stranka može zahtijevati savjetovanje s drugom strankom o svim pitanjima koja nastanu u okviru ovog poglavlja dostavljanjem pisanog zahtjeva kontaktnoj točki druge stranke. Stranka u svojem zahtjevu jasno iznosi zahtjev, utvrđuje predmetna pitanja i daje kratak sažetak svih zahtjeva na temelju ovog poglavlja. Savjetovanje mora započeti čim stranka dostavi zahtjev za savjetovanje.

2. Tijekom savjetovanja svaka stranka drugoj stranci dostavlja dovoljno informacija koje posjeduje kako bi omogućila cjelovitu analizu iznesenog pitanja uz poštovanje njezinih zakona o tajnosti osobnih i poslovnih podataka.

3. Ako je relevantno i ako su obje stranke suglasne, stranke mogu zatražiti podatke ili stajališta bilo koje osobe, organizacije ili tijela, uključujući ILO, koji bi mogli pridonijeti analizi predmetnog pitanja.

4. Ako stranka smatra da pitanje treba dodatno raspraviti, može dostavljanjem pisanog zahtjeva kontaktnoj točki druge stranke zatražiti sazivanje Odbora za trgovinu i održivi razvoj kako bi razmotrio to pitanje. Odbor za trgovinu i održivi razvoj sastaje se bez odlaganja i nastoji riješiti predmetno pitanje. Ako je primjereno, on može zatražiti savjet internih savjetodavnih skupina za rad ili održivi razvoj stranaka putem savjetodavnih mehanizama iz članka 23.8.

5. Svaka stranka objavljuje svako rješenje ili odluku o pitanju o kojem se raspravlja u okviru ovog članka.

ČLANAK 23.10.

Odbor stručnjaka

1. Za svako pitanje koje nije na zadovoljavajući način riješeno u okviru savjetovanja iz članka 23.9. stranka može, 90 dana nakon primitka zahtjeva za savjetovanje iz članka 23.9. stavka 1., dostavljanjem pisanog zahtjeva kontaktnoj točki druge stranke zatražiti sazivanje odbora stručnjaka za razmatranje tog pitanja.

2. Podložno odredbama ovog poglavlja, stranke primjenjuju pravilnik i kodeks ponašanja iz priloga 29.-A i 29.-B, osim ako su odlučile drukčije.

3. Odbor stručnjaka sastavljen je od tri člana.

4. Stranke se savjetuju u cilju postizanja dogovora o sastavu odbora stručnjaka u roku od 10 radnih dana otkad je stranka kojoj je zahtjev upućen primila zahtjev za uspostavljanje odbora stručnjaka. Primjerenu pozornost treba posvetiti tomu da se osigura da predloženi članovi odbora ispunjavaju zahtjeve iz stavka 7. i da su dovoljno stručni za određeno pitanje.

5. Ako stranke ne mogu odlučiti o sastavu odbora stručnjaka u roku navedenom u stavku 4., na popis utvrđen u stavku 6. primjenjuje se postupak odabira iz članka 29.7. stavaka 3. do 7. (Sastav arbitražnog vijeća).

6. Odbor za trgovinu i održivi razvoj na svojem prvom sastanku nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma uspostavlja popis od najmanje devet osoba koje su odabrane na temelju svoje objektivnosti, pouzdanosti i dobre prosudbe, koji su voljni i sposobni biti članovi odbora. Svaka stranka imenuje najmanje tri osobe za uvrštavanje na popis članova odbora. Stranke imenuju i najmanje tri osobe koje nisu državljani nijedne od stranaka i koje su voljne i sposobne obnašati dužnost predsjednika odbora stručnjaka. Odbor za trgovinu i održivi razvoj osigurava da se taj popis uvijek održava na toj razini.

7. Stručnjaci koji su predloženi na mjesto članova odbora moraju imati specijalizirano znanje ili moraju biti stručnjaci za područje radnog prava, drugih pitanja obuhvaćenih ovim poglavljem ili za rješavanje sporova koji nastaju u okviru međunarodnih sporazuma. Moraju biti neovisni, nastupati u vlastito ime te ne smiju primati naputke od nijedne organizacije ili vlade u vezi s predmetnim pitanjem. Ne smiju biti povezani s vladom nijedne stranke i moraju postupati u skladu s kodeksom ponašanja iz stavka 2.

8. Osim ako se stranke u roku od pet radnih dana od datuma izbora članova odbora ne dogovore drukčije, opis zadataka odbora stručnjaka glasi kako slijedi:

preispitati, u svjetlu mjerodavnih odredaba dvadeset trećeg poglavlja (Trgovina i održivi razvoj) pitanja iz zahtjeva za uspostavu odbora stručnjaka i dostaviti izvješće, u skladu sa članku 23.10. (Odbor stručnjaka) dvadeset trećeg poglavlja (Trgovina i rad), u kojem daju preporuke za rješavanje pitanja.

9. U pogledu pitanja povezanih s multilateralnim sporazumima utvrđenima u članku 23.3., odbor stručnjaka treba zatražiti informacije od ILO-a, uključujući primjenjive dostupne smjernice za tumačenje, nalaze ili odluke koje je donio ILO[31].

10. Odbor može tražiti i primati pisane podneske ili druge informacije od osoba koje posjeduju relevantne informacije ili stručno znanje.

11. Odbor stručnjaka strankama dostavlja privremeno izvješće i završno izvješće s utvrđenim činjenicama, svojim zaključcima o pitanju, uključujući o tome je li stranka kojoj je upućen zahtjev ispunila svoje obveze iz ovog poglavlja, te obrazloženje svojih nalaza, zaključaka i preporuka. Odbor stručnjaka dostavlja strankama privremeno izvješće u roku od 120 dana od odabira posljednjeg člana odbora ili u skladu s drukčijom odlukom stranaka. Stranke mogu odboru stručnjaka dostaviti primjedbe na privremeno izvješće u roku od 45 dana od dostave. Nakon razmatranja takvih primjedbi, odbor stručnjaka može ponovno razmotriti svoje izvješće ili izvršiti daljnja ispitivanja koja smatra potrebnima. Odbor stručnjaka dostavlja završno izvješće strankama u roku od 60 dana od podnošenja privremenog izvješća. Svaka stranka objavljuje završno izvješće u roku od 30 dana od njegove dostave.

[31] Stranke primjenjuju ovu odredbu u skladu s pravilom 42. Pravilnika za arbitražu utvrđenog u Prilogu 29.-A.

12. Ako odbor stručnjaka u svojem završnom izvješću utvrdi da stranka nije ispunila svoje obveze iz ovog poglavlja, stranke pokreću rasprave i nastoje u roku od tri mjeseca od dostavljanja završnog izvješća utvrditi odgovarajuće mjere i, ako je primjereno, odlučiti o uzajamno prihvatljivom akcijskom planu. Stranke u tim raspravama uzimaju u obzir završno izvješće. Stranka kojoj je upućen zahtjev pravovremeno obavješćuje svoje savjetodavne skupine za rad ili održivi razvoj i stranku podnositeljicu zahtjeva o svojoj odluci o aktivnostima ili mjerama koje će provoditi. Nadalje, stranka podnositeljica zahtjeva pravovremeno obavješćuje svoje savjetodavne skupine za rad ili održivi razvoj i stranku koja daje odgovor o drugim aktivnostima ili mjerama koje je odlučila poduzeti nakon završnog izvješća kako bi potakla rješavanje pitanja na način koji je u skladu s ovim Sporazumom. Odbor za trgovinu i održivi razvoj nadzire daljnje aktivnosti nakon završnog izvješća i preporuke odbora stručnjaka. Savjetodavne skupine stranaka za rad ili održivi razvoj i forum civilnog društva mogu u tom smislu dostaviti primjedbe Odboru za trgovinu i održivi razvoj.

13. Ako se stranke uzajamno dogovore oko rješenja nakon uspostave odbora stručnjaka, o tom rješenju obavješćuju Odbor za trgovinu i održivi razvoj i odbor stručnjaka. Nakon te obavijesti zaključuje se postupak odbora.

ČLANAK 23.11.

Rješavanje sporova

1. Na sve sporove koji nastaju u vezi s ovim poglavljem stranke mogu primijeniti samo pravila i postupke predviđene u ovom poglavlju.

2. Stranke ulažu sve napore kako bi pronašle uzajamno zadovoljavajuće rješenje spora. Stranke u svakom trenutku mogu upotrijebiti dobre usluge, mirenje ili posredovanje kako bi riješile taj spor.

3. Stranke razumiju da su obveze iz ovog poglavlja obvezujuće i da se mogu izvršiti primjenom postupaka za rješavanje sporova predviđenih u članku 23.10. U tom kontekstu, stranke raspravljaju u okviru sastanaka Odbora za trgovinu i održivi razvoj o učinkovitosti provedbe poglavlja, razvoju u politikama svake stranke, razvoju u međunarodnim sporazumima i stajalištima koja iznose dionici te o mogućim revizijama postupaka za rješavanje sporova predviđenima u članku 23.10.

4. U slučaju neslaganja u okviru stavka 3., stranka može tražiti savjetovanje u skladu s postupcima uspostavljenima u članku 23.9. radi preispitivanja odredbi za rješavanje sporova predviđenih u članku 23.10. u cilju uzajamnog dogovora o rješenju predmetnog pitanja.

5. Odbor za trgovinu i održivi razvoj može preporučiti Zajedničkom odboru CETA-e izmjene odgovarajućih odredbi ovog poglavlja u skladu s postupcima izmjena utvrđenima u članku 30.2. (Izmjene).

DVADESET ČETVRTO POGLAVLJE

TRGOVINA I OKOLIŠ

ČLANAK 24.1.

Definicija

Za potrebe ovog poglavlja:

pravo okoliša znači zakon, uključujući zakonsku ili regulatornu odredbu, ili neku drugu pravno obvezujuću mjeru stranke čija je svrha zaštita okoliša, uključujući sprječavanje opasnosti za ljudski život ili zdravlje od učinaka okoliša, kao što su one usmjerene na:

(a) sprječavanje, smanjivanje ili kontrolu otpuštanja, ispuštanja ili emisije onečišćivača ili zagađivača okoliša;

(b) gospodarenje kemikalijama i otpadom ili širenje s tim povezanih informacija; ili

(c) očuvanje i zaštitu divlje flore ili faune, uključujući ugrožene vrste i njihova staništa te zaštićena područja,

ali ne uključuje mjeru stranke koja je isključivo povezana sa zdravljem i sigurnosti radnika, na koju se primjenjuje dvadeset treće poglavlje (Trgovina i rad) ili mjeru stranke čija je svrha upravljanje iskorištavanjem prirodnih resursa za samoopskrbu ili za potrebe starosjedilačkog stanovništva.

ČLANAK 24.2.

Kontekst i ciljevi

Stranke potvrđuju da je okoliš temeljni stup održivog razvoja te prepoznaju doprinos koji bi trgovina mogla imati za održivi razvoj. Stranke ističu da se pojačanom suradnjom na zaštiti i očuvanju okoliša ostvaruju koristi kojima će se:

(a) potaknuti održivi razvoj;

(b) ojačati okolišno upravljanja stranaka;

(c) ojačati međunarodni sporazumi u području okoliša čije su potpisnice; i

(d) upotpuniti ciljevi ovog Sporazuma.

ČLANAK 24.3.

Pravo na zakonsko uređivanje i razine zaštite

Stranke potvrđuju pravo svake stranke da utvrdi svoje prioritete zaštite okoliša, da uspostavi svoje razine zaštite okoliša i da u skladu s time donese ili izmijeni svoje zakone i politike na način koji je u skladu s multilateralnim sporazumima o zaštiti okoliša čije su potpisnice, te s ovim Sporazumom. Svaka stranka nastoji osigurati da se tim zakonima i politikama osigurava i potiče visoka razina zaštite okoliša i nastoje nastavljati unaprjeđivati takve zakone i politike i njihove razine zaštite.

ČLANAK 24.4.

Multilateralni sporazumi u području okoliša

1. Stranke prepoznaju važnost međunarodnih smjernica i sporazuma o okolišu kao odgovor međunarodne zajednice na globalne ili regionalne ekološke probleme i naglašavaju potrebu za jačanjem uzajamne potpore između politika, pravila i mjera u području trgovine i zaštite okoliša.

2. Svaka stranka ponovno potvrđuje svoju obvezu da u okviru svojih zakona i praksi na cijelom svojem državnom području učinkovito provodi multilateralne sporazume u području okoliša čija je potpisnica.

3. Stranke se obvezuju na savjetovanje i suradnju, prema potrebi, na pitanjima zaštite okoliša od uzajamnog interesa koja su povezana s multilateralnim sporazumima u području okoliša i posebno na pitanjima povezanima s trgovinom. Ova obveza uključuje razmjenu informacija o:

(a) provedbi multilateralnih sporazuma u području okoliša čija je stranka potpisnica;

(b) tekućim pregovorima o novim multilateralnim sporazumima u području okoliša; i

(c) stajalištima svake stranke u vezi s pristupanjem dodatnim multilateralnim sporazumima u području okoliša.

4. Stranke potvrđuju svoje pravo na primjenu članka 28.3 (Opće iznimke) u odnosu na mjere zaštite okoliša, uključujući one koje s poduzimaju u skladu s multilateralnim sporazumima u području okoliša čije su potpisnice.

ČLANAK 24.5.

Održavanje razina zaštite

1. Stranke potvrđuju da nije primjereno poticati trgovinu ili ulaganja slabljenjem ili smanjivanjem razine zaštite koja se osigurava u njihovu pravu okoliša.

2. Stranka se ne može odreći ili na drugi način odstupiti od svojih zakona o zaštiti okoliša, niti ponuditi takvo odricanje ili odstupanje, radi poticanja trgovine ili osnivanja, stjecanja, širenja ili zadržavanja ulaganja na svojem državnom području.

3. Stranka ne smije propuštati učinkovito provoditi svoje pravo zaštite okoliša, kontinuiranim ili ponavljajućim djelovanjem ili nedjelovanjem, radi poticanja trgovine ili ulaganja.

ČLANAK 24.6.

Pristup pravnim lijekovima i postupovnim jamstvima

1. U skladu s obvezama iz članka 24.5.:

(a) svaka stranka u skladu sa svojim zakonodavstvom osigurava da njezina tijela nadležna za provedbu prava okoliša primjereno razmotre navodne povrede prava okoliša o kojima je obavješćuju zainteresirane osobe koje imaju boravište ili poslovni nastan na njezinu državnom području; i

(b) svaka stranka osigurava dostupnost upravnih i sudskih postupaka osobama sa zakonski priznatim interesom za određeno pitanje ili koje tvrde da im je povrijeđeno pravo koje imaju u skladu s njezinim zakonodavstvom, kako bi omogućila djelotvorne postupke protiv povreda njezina prava okoliša, uključujući odgovarajuće pravne lijekove za povrede takvog prava.

2. Svaka stranka u skladu sa svojim nacionalnim pravom osigurava da postupci iz stavka 1. točke (b) nisu nepotrebno složeni ili pretjerano skupi, da ne podrazumijevaju nerazumne vremenske rokove ili neopravdana kašnjenja, da predviđaju zaštitu privremenim mjerama, ako je primjenjivo, te da su pošteni i pravični, uključujući na sljedeći način:

(a) davanjem razumne obavijesti tuženicima o pokretanju postupka, uključujući opis prirode postupka i osnove zahtjeva;

(b) pružanjem strankama u postupku razumne prilike za podržavanje ili obranu njihovih stajališta, uključujući predlaganjem informacija ili dokaza, prije konačne odluke;

(c) osiguravanjem da se konačne odluke donose u pisanom obliku i da sadržavaju primjereno obrazloženje te da se temelje na informacijama i dokazima o kojima su se stranke u postupku imale priliku očitovati; i

(d) omogućivanjem strankama u upravnom postupku da sud uspostavljen u skladu sa zakonom preispita i, ako je opravdano, ispravi konačne upravne odluke u razumnom roku uz odgovarajuća jamstva neovisnosti i nepristranosti suda.

ČLANAK 24.7.

Informiranje i osvješćivanje javnosti

1. Pored članka 27.1. (Objava), svaka stranka potiče javnu raspravu s nedržavnim dionicima i među njima u pogledu izrade i definiranja politika na temelju kojih njezina javna tijela mogla donositi zakone u području zaštite okoliša.

2. Svaka stranka promiče svijest javnosti o svojem pravu okoliša te postupcima provedbe i sukladnosti, osiguravanjem dostupnosti informacija dionicima.

3. Svaka stranka prima i razmatra podneske javnosti o pitanjima povezanima s ovim poglavljem, uključujući obavijesti o problemima s provedbom. Svaka stranka o tim obavijestima obavješćuje svoje organizacije civilnog društva s pomoću savjetodavnih mehanizama iz članka 24.13. stavka 5.

ČLANAK 24.8.

Znanstvene i tehničke informacije

1. Pri izradi i provedbi mjera usmjerenih na zaštitu okoliša koje bi mogle utjecati na trgovinu ili ulaganja između stranaka, stranke uzimaju u obzir relevantne znanstvene i tehničke informacije i međunarodne norme, smjernice ili preporuke.

2. Stranke potvrđuju da se u slučaju opasnosti od ozbiljne ili nepopravljive štete, nedostatak potpune znanstvene sigurnosti neće upotrebljavati kao razlog za odgodu troškovno učinkovitih mjera za sprječavanje uništavanja okoliša.

ČLANAK 24.9.

Trgovina koja pogoduje zaštiti okoliša

1. Stranke su odlučne uložiti napore u olakšavanje i promicanje trgovine i ulaganja u ekološku robu i usluge, uključujući smanjenje necarinskih prepreka povezanih s tom robom i uslugama.

2. U skladu sa svojim međunarodnim obvezama, stranke posebnu pozornost posvećuju olakšavanju uklanjanja prepreka trgovini ili ulaganjima u robu i usluge od posebne važnosti za ublažavanje klimatskih promjena, a posebno trgovini ili ulaganjima u proizvode obnovljive energije i povezane usluge.

ČLANAK 24.10.

Trgovina proizvodima šumarstva

1. Stranke prepoznaju važnost očuvanja i održivog gospodarenja šumama za osiguravanje okolišnih funkcija i gospodarskih i društvenih prilika za sadašnje i buduće generacije te pristupa tržištu proizvodima šumarstva posječenima u skladu sa zakonom države sječe koji potječu iz šuma kojima se održivo gospodari.

2. U tu svrhu, i na način koji je u skladu s njihovim međunarodnim obvezama, stranke se obvezuju:

(a) poticati trgovinu proizvodima šumarstva iz šuma kojima se održivo gospodari i u kojima se sječa obavlja u skladu sa zakonom države sječe;

(b) razmjenjivati informacije i, ako je primjereno, surađivati na inicijativama za promicanje održivog gospodarenja šumama, uključujući inicijative za borbu protiv nezakonite sječe i povezane trgovine;

(c) promicati učinkovitu primjenu *Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divljih životinja i biljaka* koja je potpisana u Washingtonu 3. ožujka 1973. u pogledu vrsta drva koje se smatraju ugroženima; i

(d) surađivati, ako je primjereno, u međunarodnim forumima koji se bave očuvanjem šuma i njihovim održivim gospodarenjem.

3. Stranke raspravljaju o temama iz stavka 2. u okviru Odbora za trgovinu i održivi razvoj ili u okviru bilateralnog dijaloga o proizvodima šumarstva iz dvadeset petog poglavlja (Bilateralni dijalozi i suradnja) u skladu sa svojim područjima nadležnosti.

ČLANAK 24.11.

Trgovina proizvodima ribarstva i akvakulture

1. Stranke prepoznaju važnost očuvanja i održivog i odgovornog gospodarenja proizvodima ribarstva i akvakulture i njihov doprinos osiguravanju okolišnih, gospodarskih i društvenih prilika za sadašnje i buduće generacije.

2. U tu svrhu, i na način koji je u skladu s njihovim međunarodnim obvezama, stranke se obvezuju:

(a) donositi ili zadržati učinkovite mjere praćenja, kontrole i nadzora, kao što su sustavi promatrača, sustavi praćenja plovila, kontrola prekrcaja, inspekcije na moru, kontrola države luke i povezane sankcije, u cilju očuvanja ribljih stokova i sprječavanja pretjeranog izlova;

(b) donositi ili zadržati mjere i surađivati u borbi protiv nezakonitog, neprijavljenog i nereguliranog ribolova (dalje u tekstu: NNN), uključujući, ako je primjereno, razmjenu informacija o aktivnostima NNN u njihovim vodama i provedbu politika i mjera za isključivanje proizvoda NNN iz trgovinskih tokova i djelatnosti uzgoja ribe;

(c) surađivati s regionalnim organizacijama za gospodarenje ribarstvom u kojima su stranke članice, promatrači ili surađujuće neugovorne stranke, ili prema potrebi u okviru tih organizacija, u cilju postizanja dobrog upravljanja, uključujući zagovaranjem znanstveno utemeljenog odlučivanja i usklađivanja s tim odlukama u tim organizacijama; i

(d) promicati razvoj okolišno odgovorne i gospodarski konkurentne industrije akvakulture.

ČLANAK 24.12.

Suradnja na pitanjima okoliša

1. Stranke priznaju da je pojačana suradnja važan element za ostvarivanje ciljeva iz ovog poglavlja te se obvezuju surađivati na pitanjima okoliša povezanima s trgovinom koji su od zajedničkog interesa u sljedećim područjima:

(a) mogući učinak ovog Sporazuma na okoliš i načini jačanja, sprječavanja ili ublažavanja tog učinka uzimajući u obzir procjene učinka koje provode stranke;

(b) djelovanje u međunarodnim forumima koji se bave pitanjima važnima za politike trgovine i zaštite okoliša, uključujući posebno WTO, OECD, program Ujedinjenih naroda za zaštitu okoliša i multilateralne sporazuma u području okoliša;

(c) okolišna dimenzija društvene odgovornosti poduzeća, uključujući provedbu međunarodno priznatih smjernica i daljnje mjere koje iz njih proizlaze;

(d) učinak propisa i normi u području zaštite okoliša na trgovinu te učinak pravila u području trgovine i ulaganja na okoliš, uključujući na izradu propisa i politike u području okoliša;

(e) trgovinski aspekti postojećeg i budućeg međunarodnog režima klimatskih promjena te nacionalne klimatske politike i programa povezanih s ublažavanjem i prilagodbom, uključujući pitanja povezana s tržištem ugljika, načine uklanjanja negativnih učinaka trgovine na klimu te sredstva za promicanje energetske učinkovitosti i razvoja i primjene tehnologija s niskim emisijama ugljika i drugih tehnologija koje nemaju štetan utjecaj na klimu;

(f) trgovina ekološkim proizvodima i uslugama i ulaganja u njih, uključujući ekološke i zelene tehnologije i prakse; obnovljivu energiju; energetsku učinkovitost; te uporabu, očuvanje i pročišćavanje voda;

(g) suradnja na trgovinskim aspektima očuvanja i održive uporabe biološke raznolikosti;

(h) promicanje upravljanja životnim ciklusom robe, uključujući izračunavanje emisija ugljika i upravljanje proizvodima na kraju životnog ciklusa, produljenu odgovornost proizvođača, recikliranje i smanjenje otpada i ostale najbolje prakse;

(i) bolje razumijevanje učinaka gospodarskih aktivnosti i tržišnih sila na okoliš; i

(j) razmjena stajališta o odnosu između multilateralnih sporazuma u području okolišu i pravila međunarodne trgovine.

2. Suradnja u skladu sa stavkom 1. provodi se putem aktivnosti i instrumenata koji mogu uključivati tehničke razmjene, razmjene informacija i najbolje prakse, istraživačke projekte, studije, izvješća, konferencije i radionice.

3. Pri definiranju i provedbi svojih aktivnosti suradnje stranke će uzeti u obzir stajališta ili doprinose javnosti i zainteresiranih dionika te prema potrebi takve dionike mogu uključiti u te aktivnosti.

ČLANAK 24.13.

Institucionalni mehanizmi

1. Svaka stranka određuje ured koji će služiti kao točka za kontakt s drugom strankom za provedbu ovog poglavlja, uključujući u pogledu:

(a) programa i aktivnosti suradnje u skladu s člankom 24.12.;

(b) primanja podnesaka i obavijesti u skladu s člankom 24.7. stavkom 3.; i

(c) informacija koje se dostavljaju drugoj stranci, odboru stručnjaka i javnosti.

2. Svaka stranka pisanim putem obavješćuje drugu stranku o kontaktnoj točki iz stavka 1.

3. Odbor za trgovinu i održivi razvoj uspostavljen u skladu s člankom 26.2. stavkom 1. točkom (g) (Specijalizirani odbori) na svojim redovnim ili posebnim sastancima na kojima sudjeluju sudionici odgovorni za pitanja obuhvaćena ovim poglavljem:

(a) nadzire provedbu ovog poglavlja i preispituje napredak ostvaren u okviru istog;

(b) raspravlja o pitanjima od zajedničkog interesa; i

(c) raspravlja o drugim pitanjima unutar područja primjene ovog poglavlja na temelju zajedničke odluke stranaka.

4. Stranke uzimaju u obzir aktivnosti odgovarajućih multilateralnih organizacija ili tijela u području okoliša radi promicanja veće suradnje i usklađenosti između rada stranaka i tih organizacija ili tijela.

5. Svaka stranka upotrebljava postojeće, ili uspostavlja nove, savjetodavne mehanizme, kao što su nacionalne savjetodavne skupine, kako bi od njih mogla tražiti stajališta i savjete o pitanjima iz ovog poglavlja. Ti se savjetodavni mehanizmi sastoje od neovisnih predstavničkih organizacija civilnog društva s ravnomjernom zastupljenošću skupina za zaštitu okoliša, poslovnih organizacija te prema potrebi drugih relevantnih dionika. Putem takvih savjetodavnih mehanizama dionici mogu na vlastitu inicijativu dostavljati mišljenja i davati preporuke o svim pitanjima povezanima s ovim poglavljem.

ČLANAK 24.14.

Savjetovanje

1. Stranka može zahtijevati savjetovanje s drugom strankom o svim pitanjima koja nastanu u okviru ovog poglavlja dostavljanjem pisanog zahtjeva kontaktnoj točki druge stranke. Stranka u svojem zahtjevu jasno iznosi zahtjev, utvrđuje predmetna pitanja i daje kratak sažetak svih zahtjeva iz ovog poglavlja. Savjetovanje mora započeti čim stranka dostavi zahtjev za savjetovanje.

2. Tijekom savjetovanja svaka stranka drugoj stranci dostavlja dovoljno informacija koje posjeduje kako bi omogućila cjelovitu analizu postavljenih pitanja uz poštovanje njezinih zakona o zaštiti povjerljivih ili zaštićenih podataka.

3. Ako je relevantno i ako su obje stranke suglasne, stranke mogu zatražiti podatke ili stajališta bilo koje osobe, organizacije ili tijela, uključujući relevantne međunarodne organizacije ili tijela, koji bi mogli pridonijeti analizi predmetnog pitanja.

4. Ako stranka smatra da pitanje treba dodatno raspraviti, može dostavljanjem pisanog zahtjeva kontaktnoj točki druge stranke zatražiti sazivanje Odbora za trgovinu i održivi razvoj kako bi razmotrio to pitanje. Odbor za trgovinu i održivi razvoj sastaje se bez odlaganja i nastoji riješiti predmetno pitanje. Ako je primjereno, on može zatražiti savjet organizacija civilnog društva stranaka putem savjetodavnih mehanizama iz članka 24.13. stavka 5.

5. Svaka stranka objavljuje svako rješenje ili odluku o pitanju o kojem se raspravlja u okviru ovog članka.

ČLANAK 24.15.

Odbor stručnjaka

1. Za svako pitanje koje nije na zadovoljavajući način riješeno u okviru savjetovanja iz članka 24.14. stranka može, 90 dana nakon primitka zahtjeva za savjetovanje iz članka 24.14. stavka 1., dostavljanjem pisanog zahtjeva kontaktnoj točki druge stranke zatražiti sazivanje odbora stručnjaka koji će razmotriti to pitanje.

2. Podložno odredbama ovog poglavlja, stranke primjenjuju pravilnik i kodeks ponašanja iz priloga 29.-A i 29.-B, osim ako su odlučile drukčije.

3. Odbor stručnjaka sastavljen je od tri člana.

4. Stranke se savjetuju u cilju postizanja dogovora o sastavu odbora stručnjaka u roku od 10 radnih dana otkad je stranka kojoj je zahtjev upućen primila zahtjev za uspostavljanje Odbora stručnjaka. Primjerenu pozornost treba posvetiti tomu da se osigura da predloženi članovi odbora ispunjavaju zahtjeve iz stavka 7. i da su dovoljno stručni za određeno pitanje.

5. Ako stranke ne mogu odlučiti o sastavu odbora stručnjaka u roku navedenom u stavku 4., na popis utvrđen u stavku 6. primjenjuje se postupak odabira iz članka 29.7. stavaka 3. do 7. (Sastav arbitražnog vijeća).

6. Odbor za trgovinu i održivi razvoj na svojem prvom sastanku nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma uspostavlja popis od najmanje devet osoba koje su odabrane na temelju svoje objektivnosti, pouzdanosti i dobre prosudbe, koji su voljni i sposobni biti članovi odbora. Svaka stranka imenuje najmanje tri osobe za uvrštavanje na popis članova odbora. Stranke imenuju i najmanje tri osobe koje nisu državljani nijedne od stranaka i koje su voljne i sposobne obnašati dužnost predsjednika odbora stručnjaka. Odbor za trgovinu i održivi razvoj osigurava da se taj popis uvijek održava na toj razini.

7. Stručnjaci koji su predloženi na mjesto članova odbora moraju imati specijalizirano znanje ili moraju biti stručnjaci za područje prava zaštite okoliša, pitanja obuhvaćena ovim poglavljem ili za rješavanje sporova koji proizlaze iz međunarodnih sporazuma. Moraju biti neovisni, nastupati u vlastito ime te ne smiju primati naputke od nijedne organizacije ili vlade u vezi s predmetnim pitanjem. Ne smiju biti povezani s vladom nijedne stranke i moraju postupati u skladu s kodeksom ponašanja iz stavka 2.

8. Osim ako se stranke dogovore drukčije, u roku od pet radnih dana od datuma izbora članova odbora, opis zadataka odbora stručnjaka glasi kako slijedi:

preispitati, u svjetlu mjerodavnih odredaba dvadeset četvrtog poglavlja (Trgovina i okoliš) pitanja iz zahtjeva za uspostavu odbora stručnjaka i dostaviti izvješće, u skladu sa člankom 24.15. (Odbor stručnjaka) dvadeset četvrtog poglavlja (Trgovina i okoliš), u kojem daju preporuke za rješavanje pitanja.

9. U pogledu pitanja povezanih s multilateralnim sporazumima u području okoliša utvrđenima u članku 24.4., odbor stručnjaka trebao bi zatražiti stajališta i informacije od relevantnih tijela uspostavljenih u skladu s tim sporazumima, uključujući primjenjive dostupne smjernice za tumačenje, nalaze ili odluke koje su donijela ta tijela[32].

10. Odbor stručnjaka strankama dostavlja privremeno izvješće i završno izvješće s utvrđenim činjenicama, svojim zaključcima o pitanju, uključujući o tome je li stranka kojoj je upućen zahtjev ispunila svoje obveze iz ovog poglavlja te obrazloženje svojih nalaza, zaključaka i preporuka. Odbor stručnjaka dostavlja strankama privremeno izvješće u roku od 120 dana od odabira posljednjeg člana odbora ili u skladu s drukčijom odlukom stranaka. Stranke mogu odboru stručnjaka dostaviti primjedbe na privremeno izvješće u roku od 45 dana od dostave. Nakon razmatranja takvih primjedbi, odbor stručnjaka može ponovno razmotriti svoje izvješće ili izvršiti daljnja ispitivanja koja smatra potrebnima. Odbor stručnjaka dostavlja završno izvješće strankama u roku od 60 dana od podnošenja privremenog izvješća. Svaka stranka objavljuje završno izvješće u roku od 30 dana od njegove dostave.

[32] Stranke primjenjuju ovu odredbu u skladu s pravilom 42. Pravilnika za arbitražu utvrđenog u Prilogu 29.-A.

11. Ako odbor stručnjaka u svojem završnom izvješću utvrdi da stranka nije ispunila svoje obveze iz ovog poglavlja, stranke pokreću rasprave i nastoje u roku od tri mjeseca od dostavljanja završnog izvješća utvrditi odgovarajuće mjere ili, ako je primjereno, odlučiti o uzajamno prihvatljivom akcijskom planu. Stranke u tim raspravama uzimaju u obzir završno izvješće. Stranka kojoj je upućen zahtjev o svojoj odluci o aktivnostima ili mjerama koje će se provoditi pravovremeno obavješćuje svoje organizacije civilnog društva, s pomoću savjetodavnih mehanizama iz članka 24.13. stavka 5., te stranku podnositeljicu zahtjeva. Odbor za trgovinu i održivi razvoj nadzire daljnje aktivnosti nakon završnog izvješća i preporuke odbora stručnjaka. Organizacije civilnog društva, s pomoću savjetodavnih mehanizama iz članka 24.13. stavka 5., i forum civilnog društva mogu u tom smislu dostaviti primjedbe Odboru za trgovinu i održivi razvoj.

12. Ako se stranke uzajamno dogovore oko rješenja nakon uspostave odbora stručnjaka, o tom rješenju obavješćuju Odbor za trgovinu i održivi razvoj i odbor stručnjaka. Nakon te obavijesti zaključuje se postupak odbora.

ČLANAK 24.16.

Rješavanje sporova

1. Na sve sporove koji nastaju u vezi s ovim poglavljem stranke mogu primijeniti samo pravila i postupke predviđene u ovom poglavlju.

2. Stranke ulažu sve napore kako bi pronašle uzajamno zadovoljavajuće rješenje spora. Stranke u svakom trenutku mogu upotrijebiti dobre usluge, mirenje ili posredovanje kako bi riješile taj spor.

DVADESET PETO POGLAVLJE

BILATERALNI DIJALOZI I SURADNJA

ČLANAK 25.1.

Ciljevi i načela

1. Nastavljajući se na čvrsto partnerstvo i zajedničke vrijednosti, stranke su suglasne olakšati suradnju na pitanjima od zajedničkog interesa, uključujući na sljedeće načine:

(a) jačanjem bilateralne suradnje u području biotehnologije u okviru dijaloga o pitanjima pristupa biotehnološkom tržištu;

(b) poticanjem i olakšavanjem bilateralnog dijaloga i razmjene informacija o pitanjima povezanima s trgovinom proizvodima šumarstva putem bilateralnog dijaloga o proizvodima šumarstva;

(c) nastojeći uspostaviti i održavati učinkovitu suradnju u pogledu sirovina putem bilateralnog dijaloga o sirovinama; i

(d) poticanjem pojačane suradnje na pitanjima znanosti, tehnologije, istraživanja i inovacija.

2. Osim ako je ovim Sporazumu predviđeno drukčije, bilateralni dijalozi odvijaju se bez nepotrebne odgode na zahtjev jedne od stranaka ili Zajedničkog odbora CETA-e. Dijalozima supredsjedaju predstavnici Kanade i Europske unije. Rasporedi i dnevni redovi sastanaka utvrđuju se dogovorom između supredsjedatelja.

3. Supredsjedatelji bilateralnog dijaloga obavješćuju Zajednički odbor CETA-e o rasporedima i dnevnim redovima bilateralnog dijaloga dovoljno prije sastanaka. Supredsjedatelji bilateralnog dijaloga izvješćuju Zajednički odbor CETA-e o rezultatima i zaključcima dijaloga prema potrebi ili na zahtjev Zajedničkog odbora CETA-e. Uspostavljanje ili postojanje dijaloga ne sprječava stranke da se s problemom izravno obrate Zajedničkom odboru CETA-e.

4. Zajednički odbor CETA-e može odučiti promijeniti ili provesti zadaću dodijeljenu dijalogu ili raspustiti dijalog.

5. Stranke mogu uspostaviti bilateralnu suradnju u drugim područjima iz ovog Sporazuma na temelju suglasnosti Zajedničkog odbora CETA-e.

ČLANAK 25.2.

Dijalog o pitanjima pristupa biotehnološkom tržištu

1. Stranke su suglasne da su suradnja i razmjena informacija o pitanjima povezanima s biotehnološkim proizvodima od uzajamnog interesa. Takva suradnja i razmjena informacija održavaju se u okviru bilateralnog dijaloga o pitanjima pristupa biotehnološkom tržištu koji je uspostavljen uzajamno dogovorenim rješenjem postignutim 15. srpnja 2009. između Kanade i Europske unije nakon spora WTO-a *Europska zajednica – Mjere koje utječu na odobravanje i stavljanje na tržište biotehnoloških proizvoda* WT/DS292. Bilateralnim dijalogom obuhvaćena su sva relevantna pitanja od uzajamnog interesa za stranke, uključujući sljedeće:

(a) odobravanja biotehnoloških proizvoda na državnom području stranaka i, ako je primjereno, budućih zahtjeva za odobrenje proizvoda od tržišnog interesa za bilo koju stranu;

(b) tržišni i gospodarski izgledi za buduća odobrenja biotehnoloških proizvoda;

(c) učinak na trgovinu povezan s neusklađenim odobravanjem biotehnoloških proizvoda ili slučajnim širenjem neodobrenih proizvoda i odgovarajuće mjere u tom pogledu;

(d) sve mjere povezane s biotehnologijom koje mogu utjecati na trgovinu između stranaka, uključujući mjere država članica Europske unije;

(e) novo zakonodavstvo u području biotehnologije; i

(f) najbolja praksa u provedbi zakonodavstva o biotehnologiji.

2. Stranke također ističu važnost sljedećih zajedničkih ciljeva u pogledu suradnje u području biotehnologije:

(a) razmjena informacija o političkim, regulatornim i tehničkim pitanjima od zajedničkog interesa povezanim s biotehnološkim proizvodima i, posebno, informacija o njihovim sustavima i postupcima procjene rizika za donošenje oduka o uporabi genetski modificiranih organizama;

(b) promicanje učinkovitih, znanstveno utemeljenih postupaka odobravanja za biotehnološke proizvode;

(c) međunarodna suradnje na pitanjima povezanima s biotehnologijom, kao što je niska prisutnost genetski modificiranih organizama; i

(d) sudjelovanje u regulatornoj suradnji kako bi se što više smanjili negativni učinci regulatornih praksi povezanih s biotehnološkim proizvodima na trgovinu.

ČLANAK 25.3.

Bilateralni dijalog o proizvodima šumarstva

1. Stranke su suglasne da su bilateralni dijalog, suradnja i razmjena informacija i stajališta o relevantnim zakonima, propisima, politikama i pitanjima važnima za proizvodnju, trgovinu i potrošnju proizvoda šumarstva od uzajamnog interesa. Stranke su suglasne provoditi taj dijalog, suradnju i razmjenu u okviru bilateralnog dijaloga o proizvodima šumarstva, uključujući:

(a) izradu, donošenje i provedbu relevantnih zakona, propisa, politika i standarda te zahtjeva za ispitivanje, potvrđivanje i akreditaciju i njihov mogući učinak na trgovinu proizvodima šumarstva među strankama;

(b) inicijative stranaka povezane s održivim gospodarenjem šumama i njihovim upravljanjem;

(c) mehanizme za osiguranje zakonitog ili održivog podrijetla proizvoda šumarstva;

(d) pristup proizvoda šumarstva tržištu stranaka ili drugim tržištima;

(e) stajališta u pogledu multilateralnih i plurilateralnih organizacija i postupaka u kojima sudjeluju, kojima se nastoji promicati održivo gospodarenje šumama ili borba protiv nezakonite sječe;

(f) pitanja iz članka 24.10 (Trgovina proizvodima šumarstva); i

(g) sva ostala pitanja povezana s proizvodima šumarstva koja su dogovorile stranke.

2. Bilateralni dijalog o proizvodima šumarstva sastaje se u roku od godine dana od stupanja na snagu ovog Sporazuma, a nakon toga u skladu s člankom 25.1. stavkom 2.

3. Stranke su suglasne da rasprave u okviru bilateralnog dijaloga o proizvodima šumarstva mogu biti osnova za rasprave u Odboru za trgovinu i održivi razvoj.

ČLANAK 25.4.

Bilateralni dijalog o sirovinama

1. Prepoznajući važnost otvorenog, nediskriminacijskog i transparentnog tržišnog okruženja koje se temelji na pravilima i znanosti, stranke nastoje uspostaviti i održavati učinkovitu suradnju u području sirovina. Za potrebe te suradnje, sirovine uključuju, ali nisu ograničene na, minerale, metale i poljoprivredne proizvode za industrijsku uporabu.

2. Bilateralnim dijalogom o sirovinama obuhvaćena su sva relevantna pitanja od uzajamnog interesa, uključujući sljedeće:

(a) osiguravanje foruma za raspravu o suradnji u području sirovina između stranaka kako bi se olakšao pristup tržištu sirovina i povezanih uslugama i ulaganjima te izbjegle necarinske prepreke trgovini sirovinama;

(b) jačanje uzajamnog razumijevanja u području sirovina u cilju razmjene informacija o najboljoj praksi i regulatornim politikama stranaka u pogledu sirovina;

(c) poticanje aktivnosti kojima se podupire društvena odgovornost poduzeća u skladu s međunarodno priznatim standardima kao što su smjernice OECD-a za multinacionalna poduzeća i smjernice OECD-a o dužnoj pažnji za odgovorne lance opskrbe mineralima iz sukobima pogođenih i visokorizičnih područja; i

(d) olakšavanje, prema potrebi, savjetovanja o stajalištima stranaka u multilateralnim ili plurilateralnim forumima u kojima se mogu iznijeti i analizirati pitanja povezana o sirovinama.

ČLANAK 25.5.

Pojačana suradnja u području znanosti, tehnologije, istraživanja i inovacija

1. Stranke potvrđuju međuovisnost znanosti, tehnologije, istraživanja i inovacija i međunarodne trgovine i ulaganja pri povećanju industrijske konkurentnosti i društvenog i gospodarskog napretka.

2. Na temelju tog zajedničkog razumijevanja, stranke su suglasne jačati međusobnu suradnju u području znanosti, tehnologije, istraživanja i inovacija.

3. Stranke nastoje uzajamno poticati, razvijati i olakšavati aktivnosti suradnje u cilju podupiranja ili nadopunjavanja *Sporazuma o znanstvenoj i tehnološkoj suradnji između Europske zajednice i Kanade*, potpisanog u Halifaxu 17. lipnja 1995. Stranke su suglasne provoditi te aktivnosti na temelju sljedećih načela:

(a) aktivnosti su od uzajamne koristi za obje stranke;

(b) stranke su suglasne u pogledu područja primjene i parametara aktivnosti; i

(c) aktivnostima se treba uzeti u obzir važna uloga privatnog sektora i istraživačkih institucija u razvoju znanosti, tehnologije, istraživanja i inovacija te komercijalizaciji njihovih roba i usluga.

4. Stranke potvrđuju i važnost pojačane suradnje u područjima znanosti, tehnologije, istraživanja i inovacija, kao što su aktivnosti koje su pokrenuli, razvili ili poduzeli različiti dionici, uključujući kanadsku saveznu vladu, kanadske pokrajine i teritorije, Europsku uniju i njezine države članice.

5. Svaka stranka potiče, u skladu sa svojim zakonom, suradnju privatnog sektora, istraživačkih institucija i civilnog društva na svojem državnom području u aktivnostima jačanja suradnje.

DVADESET ŠESTO POGLAVLJE

UPRAVNE I INSTITUCIONALNE ODREDBE

ČLANAK 26.1.

Zajednički odbor CETA-e

1. Stranke ovime uspostavljaju Zajednički odbor CETA-e koji je sastavljen od predstavnika Europske unije i predstavnika Kanade. Zajedničkim odborom CETA-e supredsjeda ministar za međunarodnu trgovinu Kanade i član Europske komisije odgovoran za trgovinu, ili njihovi zamjenici.

2. Zajednički odbor CETA-e sastaje se jednom godišnje ili na zahtjev stranke. Zajednički odbor CETA-e dogovara se oko rasporeda sastanka i utvrđuje dnevni red.

3. Zajednički odbor CETA-e odgovoran je za sva pitanja povezana s trgovinom i ulaganjima između stranaka te provedbu i primjenu ovog Sporazuma. Stranka može uputiti Zajedničkom odboru CETA-e sva pitanja koja se odnose na provedbu i tumačenje ovog Sporazuma ili druga pitanja koja se odnose na trgovini i ulaganja između stranaka.

4. Zajednički odbor CETA-e:

(a) nadzire i olakšava provedbu i primjenu ovog Sporazuma te promiče njegove opće ciljeve;

(b) nadzire rad svih specijaliziranih odbora i drugih tijela osnovanih na temelju ovog Sporazuma;

(c) ne dovodeći u pitanje osmo poglavlje (Ulaganja), dvadeset drugo poglavlje (Trgovina i održivi razvoj), dvadeset treće poglavlje (Trgovina i rad), dvadeset četvrto poglavlje (Trgovina i okoliš) i dvadeset deveto poglavlje (Rješavanje sporova), traži odgovarajuće načine i metode za sprječavanje problema koji bi mogli nastati u područjima obuhvaćenima ovim Sporazumom ili za rješavanje sporova koji bi mogli nastati u pogledu tumačenja ili primjene ovog Sporazuma;

(d) donosi svoj poslovnik;

(e) donosi odluke kako je utvrđeno u članku 26.3.; i

(f) razmatra sva pitanja od interesa koja se odnose na područje obuhvaćeno ovim Sporazumom.

5. Zajednički odbor CETA-e može:

(a) prenijeti odgovornosti na specijalizirane odbore uspostavljene u skladu s člankom 26.2.;

(b) komunicirati sa svim zainteresiranim stranama, uključujući privatni sektor i organizacije civilnog društva;

(c) razmatrati ili prihvatiti izmjene u skladu s ovim Sporazumom;

(d) proučavati razvoj trgovine između stranaka i razmotriti načine za daljnje jačanje trgovinskih odnosa između stranaka;

(e) donositi tumačenja odredbi ovog Sporazuma koja će biti obvezujuća za sudove uspostavljene u skladu s odjeljkom F osmog poglavlja (Rješavanje ulagačkih sporova između ulagača i država) i dvadeset devetim poglavljem (Rješavanje sporova);

(f) davati preporuke primjerene za promicanje širenja trgovine i ulaganja kako je predviđeno u ovom Sporazumu;

(g) mijenjati ili poduzimati zadaće dodijeljene specijaliziranim odborima uspostavljenima u skladu s člankom 26.2. ili raspustiti posebne odbore;

(h) uspostaviti specijalizirane odbore i bilateralne dijaloge koji će mu pomagati u izvršavanju njegovih zadaća; i

(i) poduzeti druge mjere u izvršavanju svojih zadaća u skladu s odlukom stranaka.

ČLANAK 26.2.

Specijalizirani odbori

1. Uspostavljaju se sljedeći specijalizirani odbori ili im se, u slučaju Zajedničkog odbora za carinsku suradnju iz točke (c), dodjeljuju ovlasti za djelovanje pod okriljem Zajedničkog odbora CETA-e:

(a) Odbor za trgovinu robom, koji se bavi pitanjima povezanima s trgovinom robom, carinama, tehničkim preprekama u trgovini, Protokolom o uzajamnom prihvaćanju rezultata ocjenjivanja sukladnosti i pravima intelektualnog vlasništva povezanima s robom. Na zahtjev stranke, ili na prijedlog odgovarajućeg specijaliziranog odbora, ili kada priprema raspravu u Zajedničkom odboru CETA-e, Odbor za trgovinu robom može se baviti i pitanjima nastalima u području pravila o podrijetlu, postupaka u vezi s podrijetlom, carinskog režima i olakšavanja trgovine, pograničnih mjera, sanitarnih i fitosanitarnih mjera, javne nabave ili regulatorne suradnje, ako se time olakšava rješavanje pitanja koje predmetni specijalizirani obor inače ne bi mogao riješiti. U okviru Odbora za trgovinu robom uspostavljaju se i Odbor za poljoprivredu, Odbor za vina i jaka alkoholna pića i Zajednička sektorska skupina za farmaceutske proizvode, koji mu podnose izvješća.

(b) Odbor za usluge i ulaganja, koji se bavi pitanjima povezanima s prekograničnom trgovinom uslugama, ulaganjima, privremenim ulaskom, elektroničkom trgovinom i pravima intelektualnog vlasništva povezanima s uslugama. Na zahtjev stranke, ili na prijedlog odgovarajućeg specijaliziranog odbora, ili kada priprema raspravu u Zajedničkom odboru CETA-e, Odbor za usluge i ulaganja može se baviti i pitanjima u području financijskih usluga ili javne nabave ako se time olakšava rješavanje pitanja koje predmetni specijalizirani odbor inače ne bi mogao riješiti.

U okviru Odbora za usluge i ulaganja uspostavlja se Zajednički odbor za uzajamno priznavanje stručnih kvalifikacija koji podnosi izvješća Odboru za usluge i ulaganja.

(c) Zajednički odbor za carinsku suradnju, uspostavljen na temelju *Sporazuma iz 1998. između Europske zajednice i Kanade o carinskoj suradnji i uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima*, potpisanog u Ottawi 4. prosinca 1997., koji se bavi pitanjima iz ovog Sporazuma koja se odnose na pravila o podrijetlu, postupke u vezi s podrijetlom, carinski režim i olakšavanje trgovine, pogranične mjere i privremeno obustavljanja povlaštenog carinskog postupanja;

(d) Zajednički upravljački odbor za sanitarne i fitosanitarne mjere koji se bavi pitanjima sanitarnih i fitosanitarnih mjera;

(e) Odbor za javnu nabavu koji se bavi pitanjima javne nabave;

(f) Odbor za financijske usluge koji se bavi pitanjima koja se odnose na financijske usluge;

(g) Odbor za trgovinu i održivi razvoj koji se bavi pitanjima održivog razvoja;

(h) Forum za regulatornu suradnju koji se bavi pitanjima regulatorne suradnje; i

(i) Odbor CETA-e za oznake zemljopisnog podrijetla koji se bavi pitanjima oznaka zemljopisnog podrijetla.

2. Specijalizirani odbori uspostavljeni u skladu sa stavkom 1. djeluju u skladu s odredbama stavaka 3. do 5.

3. Područje nadležnosti i zadaće specijaliziranih odbora uspostavljenih u skladu sa stavkom 1. dalje su definirani u relevantnim poglavljima i protokolima iz ovog Sporazuma.

4. Osim ako je u ovom Sporazumu predviđeno drukčije, ili ako supredsjedatelji odluče drukčije, specijalizirani odbori sastaju se jednom godišnje. Dodatni sastanci mogu se održavati na zahtjev stranke ili Zajedničkog odbora CETA-e. Specijaliziranim odborima supredsjedaju predstavnici Kanade i Europske unije. Specijalizirani odbori zajedničkim dogovorom utvrđuju raspored sastanaka i dnevni red. Utvrđuju i izmjenjuju vlastiti poslovnik ako to smatraju primjerenim. Specijalizirani odbori mogu predložiti nacrte odluka koje će donijeti Zajednički odbor CETA-e ili donositi odluke ako je to predviđeno u ovom Sporazumu.

5. Svaka stranka osigurava da na sastancima specijaliziranog odbora budu zastupljena sva tijela nadležna za pojedinu točku dnevnog reda, na način koji stranka smatra primjerenim, te da se o svakom pitanju može raspravljati na odgovarajućoj razini stručnosti.

6. Specijalizirani odbori obavješćuju Zajednički odbor CETA-e o svojem rasporedu i dnevnom redu dovoljno prije sastanaka te izvješćuju Zajednički odbor CETA-e o rezultatima i zaključcima svakog sastanka. Osnivanjem ili postojanjem specijaliziranog odbora ne sprječavaju se stranke da se s problemom izravno obrate Zajedničkom odboru CETA-e.

ČLANAK 26.3.

Donošenje odluka

1. Za potrebe postizanja ciljeva ovog Sporazuma, Zajednički odbor CETA-e ima ovlasti donositi odluke u vezi sa svim pitanjima u slučajevima predviđenima ovim Sporazumom.

2. Odluke koje je donio Zajednički odbor CETA-e obvezujuće su za stranke, pri čemu moraju biti ispunjeni svi nužni interni zahtjevi i postupci, te su ih stranke obvezne provoditi. Zajednički odbor CETA-e može donositi i odgovarajuće preporuke.

3. Zajednički odbor CETA-e svoje odluke i preporuke donosi sporazumno.

ČLANAK 26.4.

Razmjena informacija

Ako stranka Zajedničkom odboru CETA-e ili nekom od specijaliziranih odbora uspostavljenih u skladu s ovim Sporazumom dostavi informacije koje se smatraju povjerljivima ili zaštićenima od objavljivanja u skladu s njezinim zakonima, druga stranka s tim informacijama postupa kao s povjerljivim informacijama.

ČLANAK 26.5.

Kontaktne točke za CETA-u

1. Svaka stranka odmah utvrđuje kontaktnu točku za CETA-u i o tome obavješćuje drugu stranku u roku od 60 dana od stupanja na snagu ovog Sporazuma.

2. Kontaktne točke za CETA-u:

(a) nadziru rad svih institucionalnih tijela uspostavljenih na temelju ovog Sporazuma, uključujući komunikaciju u vezi s nasljednicima tih tijela;

(b) koordiniraju pripreme za sastanke odbora;

(c) prema potrebi poduzimaju daljnje mjere na temelju odluka koje je donio Zajednički odbor CETA-e;

(d) osim ako je drukčije navedeno u ovom Sporazumu, primaju sve obavijesti i informacije predviđene u skladu s ovim Sporazumom i, prema potrebi, olakšavaju komunikaciju između stranaka o pitanjima obuhvaćenima ovim Sporazumom;

(e) odgovaraju na sve zahtjeve za informacije u skladu s člankom 27.2. (Dostavljanje informacija); i

(f) razmatraju sva druga pitanja koja mogu utjecati na provedbu ovog Sporazuma na zahtjev Zajedničkog odbora CETA-e.

3. Kontaktne točke za CETA-u međusobno komuniciraju prema potrebi.

ČLANAK 26.6.

Sastanci

1. Sastanci iz ovog poglavlja održavaju se osobno. Stranke se mogu dogovoriti o održavanju sastanaka putem videokonferencije ili telekonferencije.

2. Stranke se nastoje sastati u roku od 30 dana od primitka zahtjeva za sastanak od duge stranke.

DVADESET SEDMO POGLAVLJE

TRANSPARENTNOST

ČLANAK 27.1.

Objava

1. Svaka stranka osigurava da se njezini zakoni, propisi, postupci i upravne odluke opće primjene u pogledu bilo kojeg pitanja obuhvaćenog ovim Sporazumom bez odlaganja objavljuju i stavljaju na raspolaganje na način kojim se omogućuje zainteresiranim osobama i drugoj stranci da se s njima upoznaju.

2. U mjeri u kojoj je to moguće, svaka stranka:

(a) unaprijed objavljuje svaku mjeru čije donošenje predlaže; i

(b) zainteresiranim osobama i drugoj stranci omogućuje razumnu priliku da dostavi svoje primjedbe na takve predložene mjere.

ČLANAK 27.2.

Dostavljanje informacija

1. Na zahtjev druge stranke, stranka u mjeri u kojoj je to moguće bez odlaganja dostavlja informacije i odgovara na pitanja koja se odnose na postojeću ili predloženu mjeru koja bitno utječe na provedbu ovog Sporazuma.

2. Informacijama dostavljenima u skladu s ovim člankom ne dovodi se u pitanje činjenica je li mjera u skladu s ovim Sporazumom.

ČLANAK 27.3.

Upravni postupci

Radi dosljednog, nepristranog i razumnog upravljanja mjerom opće primjene koja utječe na pitanja obuhvaćena ovim Sporazumom, svaka stranka u okviru svojih upravnih postupaka za primjenu mjera iz članka 27.1. na određenu osobu, robu ili uslugu druge stranke u posebnom slučaju osigurava sjedeće:

(a) kada je to moguće, da se osobi druge stranke na koju postupak izravno utječe dostavi razumna obavijest o početku postupka u skladu s nacionalnim postupcima, uključujući opis prirode postupka, navođenje nadležnog pravosudnog tijela pred kojim je pokrenut postupak te općeniti opis spornih pitanja;

(b) da se osobi navedenoj u točki (a) pruži razumna prilika za iznošenje činjenica i argumenata u prilog njezinim stajalištima prije konačne upravne mjere, ako to dopuštaju rokovi, vrsta postupka i javni interes; i

(c) da se postupci provode u skladu sa zakonom.

ČLANAK 27.4.

Preispitivanje i žalba

1. Svaka stranka osniva ili održava sudove, kvazisudska tijela ili upravne sudove ili sudske, kvazisudske ili upravne postupke za potrebe žurnog preispitivanja i, ako je opravdano, ispravka konačnih upravnih mjera koje se odnose na pitanja obuhvaćena ovim Sporazumom. Svaka stranka osigurava da su njezini sudovi nepristrani i neovisni o uredu ili tijelu kojemu je povjereno izvršavanje upravnih mjera i nemaju nikakav bitan interes u odnosu na ishod pitanja.

2. Svaka stranka osigurava da se u okviru sudova ili postupaka iz stavka 1. strankama u postupku osigura pravo na:

(a) razumnu priliku da potkrijepe ili brane svoja stajališta; i

(b) odluku utemeljenu na dokazima i podnesenim argumentima ili, ako je tako propisano nacionalnim zakonodavstvom, evidenciji upravnog tijela.

3. Svaka stranka osigurava, podložno žalbi ili daljnjoj reviziji predviđenoj nacionalnim zakonodavstvom, da uredi ili tijela primjenjuju te odluke te da postupaju u skladu s tim odlukama u odnosu na predmetne upravne mjere.

ČLANAK 27.5.

Suradnja na promicanju veće transparentnosti

Stranke su suglasne surađivati u bilateralnim, regionalnim i multilateralnim forumima na načinima promicanja transparentnosti u pogledu međunarodne trgovine i ulaganja.

DVADESET OSMO POGLAVLJE

IZNIMKE

ČLANAK 28.1.

Definicije

Za potrebe ovog poglavlja:

boravište znači boravište u porezne svrhe;

porezna konvencija znači konvencija za izbjegavanje dvostrukog oporezivanja ili drugi međunarodni sporazum ili dogovor o oporezivanju; i

porez i **porezna mjera** uključuju trošarine, ali ne uključuju:

(a) carinu kako je definirana u članku 1.1 (Opće definicije); i

(b) mjeru navedenu pod iznimkama (b) ili (c) u definiciji „carine" u članku 1.1. (Opće definicije).

ČLANAK 28.2.

Definicije u odnosu na stranku

Za potrebe ovog poglavlja:

tijelo nadležno za tržišno natjecanje znači:

(a) za Kanadu, povjerenik za tržišno natjecanje ili njegov nasljednik o kojem je druga stranka obaviještena putem kontaktne točke CETA-e; i

(b) za Europsku uniju, Komisija Europske unije u pogledu njezinih odgovornosti u skladu sa zakonodavstvom Europske unije o tržišnom natjecanju;

zakonodavstvo o tržišnom natjecanju znači:

(a) za Kanadu, zakon o tržišnom natjecanju *Competition Act*, R.S.C. 1985, c. C-34; i

(b) za Europsku uniju, članci 101., 102. i 106. *Ugovora o funkcioniranju Europske unije* od 13. prosinca 2007. i Uredba Vijeća (EZ) br. 139/2004 od 20. siječnja 2004. o kontroli koncentracija među poduzetnicima, te njezini provedbeni propisi i izmjene; i

informacije zaštićene zakonima o tržišnom natjecanju znači:

(a) za Kanadu, informacije obuhvaćene područjem primjene članka 29. zakona o tržišnom natjecanju *Competition Act*, R.S.C. 1985, c. C-34; i

(b) za Europsku uniju, informacije obuhvaćene područjem primjene članka 28. Uredbe Vijeća (EZ) br. 1/2003 od 16. prosinca 2002. o provedbi pravila o tržišnom natjecanju koja su propisana člancima 81. i 82. Ugovora ili članka 17. Uredbe Vijeća (EZ) br. 139/2004 od 20. siječnja 2004. o kontroli koncentracija između poduzetnika.

ČLANAK 28.3.

Opće iznimke

1. Za potrebe članka 30.8. stavka 5. (Raskid, obustava ili ugrađivanje drugih sporazuma), drugog poglavlja (Nacionalni tretman i pristup tržištu za robu), petog poglavlja (Sanitarne i fitosanitarne mjere) i šestog poglavlja (Carinski režim i olakšavanje trgovine), Protokola o pravilima o podrijetlu i postupcima u vezi s podrijetlom i odjeljaka B (Osnivanje ulaganja) i C (Nediskriminacijsko postupanje) osmog poglavlja (Ulaganja), članak XX. GATT-a iz 1994. ugrađuje se u ovaj Sporazum i čini njegov sastavni dio. Stranke razumiju da mjere iz članka XX. točke (b) GATT-a iz 1994. uključuju mjere zaštite okoliša nužne za zaštitu života ili zdravlja ljudi, životinja ili biljaka. Stranke razumiju da se članak XX. točka (g) GATT-a iz 1994. primjenjuje na mjere za očuvanje živih i neživih neobnovljivih prirodnih resursa.

2. Za potrebe devetog poglavlja (Prekogranična trgovina uslugama), desetog poglavlja (Privremeni ulazak i boravak fizičkih osoba u poslovne svrhe), dvanaestog poglavlja (Nacionalni propisi), trinaestog poglavlja (Financijske usluge), četrnaestog poglavlja (Usluge međunarodnog pomorskog prijevoza), petnaestog poglavlja (Telekomunikacije), šesnaestog poglavlja (Elektronička trgovina) i odjeljaka B (Osnivanje ulaganja) i C (Nediskriminacijsko postupanje) osmog poglavlja (Ulaganja), podložno zahtjevu da se takve mjere ne primjenjuju na način koji bi predstavljao sredstvo proizvoljne ili neopravdane diskriminacije između stranaka u kojima postoje jednaki uvjeti ili prikriveno ograničavanje trgovine uslugama, ništa u ovom Sporazumu ne tumači se kao da sprječava stranku da donosi ili provodi mjere nužne za:

(a) zaštitu javne sigurnosti ili javnog morala ili održavanje javnog reda[33];

(b) zaštitu života ili zdravlja ljudi, životinja ili biljaka[34]; ili

(c) osiguranje sukladnosti sa zakonima ili propisima koji nisu nesukladni s odredbama ovog Sporazuma, uključujući s onima koji se odnose na:

i. sprječavanje prijevarne ili zavaravajuće prakse ili na rješavanje posljedica povreda ugovora;

ii. zaštitu privatnosti osoba u vezi s obradom i širenjem osobnih podataka te zaštitom povjerljivosti osobnih podataka i računa; ili

[33] Na izuzetak vezano uz javnu sigurnost i javni red može se pozvati samo kad postoji stvarna i ozbiljna prijetnja nekom temeljnom interesu društva.

[34] Stranke razumiju da mjere iz točke (b) uključuju mjere zaštite okoliša nužne za zaštitu života ili zdravlja ljudi, životinja ili biljaka.

iii. sigurnost.

ČLANAK 28.4.

Privremene zaštitne mjere u pogledu kretanja kapitala i plaćanja

1. Ako se, u iznimnim okolnostima, kretanjima kapitala i plaćanjima, uključujući prijenose, uzrokuju ili bi se mogle uzrokovati ozbiljne poteškoće u funkcioniranju ekonomske i monetarne unije Europske unije, Europska unija može odrediti zaštitne mjere koje su nužno potrebne za uklanjanje tih poteškoća u razdoblju koje ne premašuje 180 dana.

2. Mjere koje je odredila Europska unija u skladu sa stavkom 1. nisu sredstvo proizvoljne ili neopravdane diskriminacije Kanade i njezinih ulagača u usporedbi s trećom zemljom ili njezinim ulagačima. Europska unija odmah obavješćuje Kanadu i što prije dostavlja raspored za uklanjanje takvih mjera.

ČLANAK 28.5.

Ograničenja u slučaju ozbiljnih poteškoća s bilancom plaćanja i vanjskim financijama

1. Ako se Kanada ili država članica Europske unije koja nije članica Europske monetarne unije suoči s ozbiljnim poteškoćama s bilancom plaćanja ili vanjskim financijama ili rizikom od takvih poteškoća, ona može donijeti ili zadržati ograničavajuće mjere u pogledu kretanja kapitala ili plaćanja, uključujući prijenose.

2. Mjere iz stavka 1.:

(a) osiguravaju postupanje prema stranci koje nije manje povoljno od postupanja prema trećoj zemlji u sličnim situacijama;

(b) u skladu su s člancima *Sporazuma o Međunarodnom monetarnom fondu* potpisanog u Bretton Woodsu 22. srpnja 1944., ako je primjenjivo;

(c) izbjegavaju nepotrebnu štetu komercijalnim, gospodarskim ili financijskim interesima druge stranke;

(d) privremene su i postupno se ukidaju kako se situacija navedena u stavku 1. poboljšava te ne traju dulje od 180 dana. Ako zbog izvanrednih okolnosti stranka zatraži produljenje tih mjera nakon razdoblja od 180 dana, s drugom se strankom mora unaprijed savjetovati o provedbi bilo kakvog predloženog produljenja.

3. U slučaju trgovine robom, stranka može donositi ograničavajuće mjere radi zaštite svoje bilance plaćanja ili vanjskog financijskog položaja. Takve su mjere u skladu s GATT-om iz 1994. i *Sporazumom o odredbama o bilanci plaćanja Općeg sporazuma o carinama i trgovini iz 1994.*, koji se nalazi u Prilogu 1.A Sporazuma o WTO-u.

4. U slučaju trgovine uslugama, stranka može donositi ograničavajuće mjere radi zaštite svoje bilance plaćanja ili vanjskog financijskog položaja. Te su mjere u skladu s GATS-om.

5. Stranka koja donosi ili zadržava mjeru iz stavka 1. o tome odmah obavješćuje drugu stranku i što prije dostavlja raspored za njezino ukidanje.

6. Ako se ograničenja donose ili zadrže u skladu s ovim člankom, u Zajedničkom odboru CETA-e odmah se provodi savjetovanje među strankama ako se takvo savjetovanje ne provodi u okviru foruma izvan ovog Sporazuma. U okviru savjetovanja koje se provodi u skladu s ovim stavkom ocjenjuju se poteškoće s bilancom plaćanja ili vanjskim financijama koje su dovele do predmetnih mjera, uzimajući u obzir, među ostalim, sljedeće čimbenike:

(a) vrstu i opseg poteškoća;

(b) vanjsko gospodarsko i trgovinsko okruženje; ili

(c) dostupnost alternativnih korektivnih mjera.

7. Tijekom savjetovanja u skladu sa stavkom 6. ocjenjuje se usklađenost ograničavajućih mjera sa stavcima 1. do 4. Stranke prihvaćaju sve nalaze o statističkim i ostalim činjenicama koje je dostavio Međunarodni monetarni fond u vezi sa stranom valutom, monetarnim rezervama i bilancom plaćanja, a njihovi zaključci se temelje na ocjeni Međunarodnog monetarnog fonda o bilanci plaćanja i vanjskim financijama predmetne stranke.

ČLANAK 28.6.

Nacionalna sigurnost

Ništa u ovom Sporazumu ne tumači se kao da:

(a) stranku obvezuje da dostavi informacije ili omogućiti pristup informacijama ako je ta stranka utvrdila da bi objava tih informacija bila protivna njezinim bitnim interesima sigurnosti; ili

(b) bilo koju stranku sprječava da poduzme mjeru koju smatra potrebnom za zaštitu svojih bitnih interesa sigurnosti:

i. u vezi s proizvodnjom ili trgovinom oružjem, streljivom i vojnom opremom te u vezi s trgovinom i prometom drugom robom i materijalima, uslugama i tehnologijom te gospodarskim djelatnostima koji se provode izravno ili neizravno u svrhe opskrbe vojnih ili drugog sigurnosnih snaga[35];

ii. poduzetih u vrijeme rata ili drugog izvanrednog stanja u međunarodnim odnosima; ili

iii. u vezi s fisijskim i fuzijskim materijalima ili materijalima iz kojih su takvi materijali dobiveni; ili

(c) bilo koju stranku onemogućava da poduzme bilo kakvu mjeru za ispunjavanje svojih međunarodnih obveza za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti.

[35] Izraz „trgovina oružjem, streljivom i vojnom opremom” u ovom članku istovjetan je izrazu „trgovina oružjem, streljivom i vojnim materijalom”.

ČLANAK 28.7.

Oporezivanje

1. Ništa u ovom Sporazumu ne tumači se kao da sprječava stranku da donese ili zadrži mjeru oporezivanja kojom se utvrđuje razlika između osoba koje nisu u istoj situaciji, posebno u pogledu njihova boravišta ili u pogledu mjesta na kojem ulažu kapital.

2. Ništa u ovom Sporazumu ne tumači se kao da sprječava stranku da donese ili zadrži mjeru oporezivanja usmjerenu na sprječavanje izbjegavanja ili utaje poreza u skladu s njezinim poreznim zakonima ili poreznim konvencijama.

3. Ovaj Sporazum ne utječe na prava i obveze stranke u skladu s poreznom konvencijom. U slučaju nepodudaranja između ovog Sporazuma i porezne konvencije, mjerodavna je ta konvencija u mjeri u kojoj postoji nepodudaranje.

4. Ništa u ovom Sporazumu ili dogovoru donesenom u skladu s ovim Sporazumom ne primjenjuje se na:

(a) mjeru oporezivanja stranke kojom se osigurava povoljnije porezno postupanje prema trgovačkom društvu ili dioničaru trgovačkog društva na osnovu toga što je to trgovačko društvo u cijelosti ili djelomično u vlasništvu ili pod kontrolom, izravnom ili neizravnom, jednog ili više ulagača koji imaju boravište u toj stranci;

(b) mjeru oporezivanja stranke kojom se daje prednost u pogledu doprinosa, ili prihoda u okviru instrumenta kojim se osigurava odgoda ili izuzeće od poreza za mirovinu, umirovljenje, štednju, obrazovanje, zdravlje, invaliditet ili druge slične svrhe, pod uvjetom da stranka zadrži trajnu nadležnost nad takvim instrumentom;

(c) mjeru oporezivanja stranke kojom se daje prednost u pogledu kupnje ili potrošnje određene usluge, pod uvjetom da se usluga pruža na državnom području te stranke;

(d) mjeru oporezivanja stranke kojom se nastoji osigurati pravično i učinkovito određivanje ili naplata poreza, uključujući mjeru koju poduzima stranka kako bi osigurala sukladnost s poreznim sustavom stranke;

(e) mjeru oporezivanja kojom se daje prednost vladi, dijelu vlade ili osobi koja je u izravnom ili neizravnom vlasništvu ili pod kontrolom vlade ili ju je osnovala vlada;

(f) na postojeću nesukladnu mjeru oporezivanja koja nije obuhvaćena stavcima 1. i 2. i stavkom 4. točkama (a) do (e), na nastavak ili žurnu obnovu takve mjere ili na izmjenu takve mjere, pod uvjetom da se izmjenom ne smanjuje njezina sukladnost s odredbama ovog Sporazuma kakva je bila neposredno prije izmjene.

5. Podrazumijeva se da činjenica da mjera oporezivanja predstavlja znatnu izmjenu postojeće mjere oporezivanja, da stupa na snagu u trenutku objave, da se njome pojašnjava planirana primjena postojeće mjere oporezivanja ili ima neočekivani učinak na ulagača ili obuhvaćeno ulaganje sama po sebi ne čini povredu članka 8.10. (Tretman ulagača i obuhvaćenih ulaganja).

6. Članci 8.7. (Tretman najpovlaštenije nacije), 9.5. (Tretman najpovlaštenije nacije) i 13.4. (Tretman najpovlaštenije nacije) ne primjenjuju se na prednost koju je stranka dodijelila u skladu s poreznom konvencijom.

7. (a) Ako ulagač podnese zahtjev za savjetovanje u skladu s člankom 8.19. (Savjetovanje) tvrdeći da se mjerom oporezivanja krši obveza iz odjeljaka C (Nediskriminacijsko postupanje) ili D (Zaštita ulaganja) osmog poglavlja (Ulaganja), tuženik može predmet uputiti strankama na savjetovanje i zatražiti od njih da zajednički utvrde:

i. je li u slučaju mjere riječ o mjeri oporezivanja;

ii. krši li se mjerom obveza iz odjeljaka C (Nediskriminacijsko postupanje) ili D (Zaštita ulaganja) osmog poglavlja (Ulaganja), u slučaju da se utvrdi da je riječ o mjeri oporezivanja; ili

iii. postoji li nesukladnost između obveza iz ovog Sporazumu za koje se tvrdi da su povrijeđene i obveza iz porezne konvencije.

(b) Upućivanje u skladu s točkom (a) ne može se predložiti kasnije od datuma koji je sud odredio tuženiku za podnošenje odgovora. Ako tuženik predloži to upućivanje, rokovi ili postupci navedeni u odjeljku F (Rješavanje ulagačkih sporova između ulagača i država) osmog poglavlja (Ulaganja) obustavljaju se. Ako se u roku od 180 dana od upućivanja pitanja stranke ne dogovore o njegovu razmatranju, ili ne donesu zajedničku odluku, obustava rokova ili postupaka više se ne primjenjuje i ulagač može nastaviti sa svojim zahtjevom.

(c) Zajednička odluka stranaka u skladu s točkom (a) obvezujuća je za sud.

(d) Svaka stranaka osigurava da njezino izaslanstvo za savjetovanja koja će se provoditi u skladu s točkom (a) čine osobe s odgovarajućim iskustvom u područjima obuhvaćenima ovim člankom, uključujući predstavnike iz odgovarajućih poreznih tijela svake stranke. Za Kanadu to znači službenici kanadskog Ministarstva financija.

8. Podrazumijeva se da

(a) **mjera oporezivanja stranke** znači mjera oporezivanja donesena na bilo kojoj razini vlasti stranke; i

(b) za mjere koje se provode na razini subnacionalne vlasti, **rezident stranke** znači rezident te subnacionalne jedinice ili rezident stranke čiji je ona dio.

ČLANAK 28.8.

Otkrivanje informacija

1. Ovim se Sporazumom ne zahtijeva od stranke da dostavi ili omogući pristup podacima čijim bi se otkrivanjem onemogućila provedba zakona ili čije je otkrivanje zabranjeno ili ograničeno u skladu s njezinim zakonodavstvom.

2. Tijekom postupka rješavanja sporova u skladu s ovim Sporazumom,

(a) stranka ne mora dostaviti podatke ili omogućiti pristup podacima zaštićenima u skladu s njezinim pravom tržišnog natjecanja; i

(b) tijelo stranke nadležno za tržišno natjecanje ne mora dostaviti ili omogućiti pristup podacima koji su povlašteni ili na drugi način zaštićeni od otkrivanja.

ČLANAK 28.9.

Iznimke koje se primjenjuju na kulturu

Stranke podsjećaju na iznimke koje se primjenjuju na kulturu koje su utvrđene u relevantnim odredbama sedmog poglavlja (Subvencije), osmog poglavlja (Ulaganja), devetog poglavlja (Prekogranična trgovina uslugama), dvanaestog poglavlja (Nacionalni propisi) i devetnaestog poglavlja (Javna nabava)

ČLANAK 28.10.

Izuzeća od obveza WTO-a

U slučaju preklapanja prava ili obveza iz ovog Sporazuma s pravima ili obvezama iz Sporazuma o WTO-u, stranke su suglasne da se smatra da je mjera donesena u skladu s odlukom WTO-a o izuzeću od obveza koju je WTO donio u skladu s člankom IX. Sporazuma o WTO-u također u skladu s preklapajućom odredbom ovog Sporazuma.

DVADESET DEVETO POGLAVLJE

RJEŠAVANJE SPOROVA

ODJELJAK A

Početne odredbe

ČLANAK 29.1.

Suradnja

Stranke se u svakom trenutku nastoje dogovoriti o tumačenju i primjeni ovog Sporazuma i suradnjom i savjetovanjima nastoje postići uzajamno prihvatljivo rješenje svakog pitanja koje bi moglo utjecati na njegovu provedbu.

ČLANAK 29.2.

Područje primjene

Osim je ako u ovom Sporazumu propisano drukčije, ovo se poglavlje primjenjuje na sve sporove koji se odnose na tumačenje ili primjenu odredbi ovog Sporazuma.

ČLANAK 29.3.

Odabir suda

1. Primjenom odredbi ovog poglavlja o rješavanju sporova ne dovodi se u pitanje rješavanje sporova u skladu sa Sporazumom o WTO-u ili bilo kojim drugim sporazumom čije su stranke potpisnice.

2. Neovisno o stavku 1., ako je neka obveza iz ovog Sporazumu u suštini istovjetna obvezi iz Sporazumu o WTO-u, ili iz nekog drugog sporazuma čije su stranke ovog Sporazuma potpisnice, stranka ne može na dva suda tražiti pravnu zaštitu zbog povrede takve obveze. U tom slučaju, nakon što je pokrenula postupak za rješavanje spora na temelju jednog sporazuma, stranka ne podnosi zahtjev za pravnu zaštitu zbog istovjetne obveze iz drugog sporazuma, osim ako sud kojem se najprije obratila zbog postupovnih razloga ili razloga nadležnosti, osim prekida rada u skladu sa stavkom 20. Priloga 29.-A, ne može odlučiti o zahtjevu.

3. Za potrebe stavka 2.:

(a) smatra se da je postupak za rješavanje spora u skladu sa Sporazumom o WTO-u pokrenut zahtjevom stranke za uspostavu vijeća u skladu s člankom 6. DSU-a i

(b) smatra se da je postupak za rješavanje spora u skladu s ovim poglavljem pokrenut zahtjevom stranke za uspostavu arbitražnog vijeća u skladu s člankom 29.6.; i

(c) smatra se da je postupak za rješavanje spora u skladu s bilo kojim drugim sporazumom pokrenut zahtjevom stranke za osnivanje vijeća za rješavanje sporova ili suda u skladu s odredbama tog sporazuma.

4. Ništa u ovom Sporazumu ne sprječava stranku da provede obustavu obveza koju je odobrilo tijelo WTO-a za rješavanje sporova. Stranka se ne može pozvati na Sporazum o WTO-u kako bi spriječila drugu stranku da obustavi obveze u skladu s ovim poglavljem.

ODJELJAK B

Savjetovanje i medijacija

ČLANAK 29.4.

Savjetovanje

1. Stranka može pisanim putem zatražiti savjetovanje s drugom strankom u pogledu bilo kojeg pitanja iz članka 29.2

2. Stranka koja podnosi zahtjev dostavlja zahtjev stranci kojoj je zahtjev upućen te navodi razloge za zahtjev, uključujući predmetnu mjeru i pravnu osnovu pritužbe.

3. Podložno stavku 4., stranke pokreću savjetovanje u roku od 30 dana od datuma kada je zahtjev primila stranka kojoj je zahtjev upućen.

4. U hitnim predmetima, uključujući one u kojima je riječ o kvarljivoj ili sezonskoj robi ili uslugama koje brzo gube svoju tržišnu vrijednost, savjetovanje počinje u roku od 15 dana od datuma kada je zahtjev primila stranka kojoj je zahtjev upućen.

5. Stranke ulažu sve napore kako bi pitanje riješile savjetovanjem na obostrano zadovoljstvo. U tu svrhu, svaka stranka:

(a) dostavlja dovoljno podataka kako bi omogućila cjelovito ispitivanje predmetnog pitanja;

(b) zaštićuje sve povjerljive ili zaštićene podatke razmijenjene tijekom savjetovanja u skladu sa zahtjevom stranke koja dostavlja podatke; i

(c) stavlja na raspolaganje osoblje svojih državnih agencija ili drugih regulatornih tijela koja su stručna za pitanje koje je predmet savjetovanja.

6. Savjetovanje je povjerljivo i njime se ne dovode u pitanje prava bilo koje od stranaka u postupcima na temelju ovog poglavlja.

7. Savjetovanje se provodi na državnom području stranke kojoj je upućen zahtjev, osim ako su stranke dogovorile drukčije. Savjetovanje se može provoditi osobno ili drugim sredstvima koja su dogovorile stranke.

8. Predložena mjera stranke može biti predmet savjetovanja iz ovog članka, ali ne može biti predmet medijacije iz članka 29.5. ili postupaka rješavanja sporova iz odjeljka C.

ČLANAK 29.5.

Medijacija

Stranke mogu primijeniti medijaciju u pogledu mjere ako mjera negativno utječe na trgovinu i ulaganja između stranaka. Postupci medijacije utvrđeni su u Prilogu 29.-C.

ODJELJAK C

Postupci rješavanja sporova i sukladnost

Pododjeljak A

Postupci rješavanja sporova

ČLANAK 29.6.

Zahtjev za osnivanje arbitražnog vijeća

1. Osim ako su stranke dogovorile drukčije, ako predmet iz članka 29.4. nije riješen u roku od:

(a) 45 dana od datuma primitka zahtjeva za savjetovanje; ili

(b) 25 dana od datuma primitka zahtjeva za savjetovanje u predmetima iz članka 29.4. stavka 4.

stranka koja podnosi zahtjev predmet može uputiti arbitražnom vijeću dostavljajući stranci kojoj je zahtjev upućen svoj pisani zahtjev za osnivanje arbitražnog vijeća.

2. Stranka koja podnosi zahtjev u svojem pisanom zahtjevu navodi predmetnu spornu mjeru i pravnu osnovu za prigovor, uključujući obrazloženje zašto takva mjera predstavlja povredu odredbi iz članka 29.2.

ČLANAK 29.7.

Sastav arbitražnog vijeća

1. Arbitražno vijeće sastavljeno je od tri arbitra.

2. Stranke se savjetuju radi postizanja dogovora o sastavu arbitražnog vijeća u roku od 10 radnih dana otkad je zahtjev za osnivanje arbitražnog vijeća primila stranka kojoj je zahtjev upućen.

3. Ako se stranke ne mogu dogovoriti oko sastava arbitražnog vijeća u roku utvrđenom u stavku 2., bilo koja od stranaka može zatražiti od predsjednika Zajedničkog odbora CETA-e, ili njegova zamjenika, da ždrijebom odabere arbitre s popisa utvrđenog u članku 29.8. Jedan arbitar izvlači se s popisa stranke koja je podnijela zahtjev, jedan s popisa stranke kojoj je zahtjev upućen, a jedan s popisa predsjednika. Ako se stranke dogovore o izboru jednog ili više arbitara, preostali arbitri odabiru se prema istom postupku s odgovarajućeg popisa arbitara. Ako su stranke postigle dogovor oko arbitra, osim predsjednika, koji nije državljanin nijedne stranke, predsjednik i ostali arbitri biraju se s popisa predsjednika.

4. Predsjednik Zajedničkog odbora CETA-e ili njegov zamjenik biraju arbitre što je moguće prije, a obično u roku od pet radnih dana otkad je jedna od stranaka podnijela zahtjev iz stavka 3. Predsjednik ili njegov zamjenik predstavnicima svake stranke pružaju razumnu mogućnost da budu nazočni u trenutku izvlačenja. Jedan od predsjednika može sam izvršiti odabir ždrijebom ako je drugi predsjednik obaviješten o datumu, vremenu i mjestu održavanja ždrijeba i nije prihvatio sudjelovanje u roku od pet radnih dana od datuma podnošenja zahtjeva iz stavka 3.

5. Datum osnivanja arbitražnog vijeća jest datum odabira posljednjeg od tri arbitara.

6. Ako u trenutku podnošenja zahtjeva na temelju stavka 3. nije uspostavljen popis iz članka 29.8. ili popis ne sadržava dovoljno imena, tri arbitra izvlače se ždrijebom među arbitrima koje je predložila jedna ili obje stranke u skladu s člankom 29.8. stavkom 1.

7. Zamjena arbitara provodi se samo iz razloga i u skladu s postupcima iz stavaka 21. do 25. Priloga 29.-A.

ČLANAK 29.8.

Popis arbitara

1. Zajednički odbor CETA-e uspostavlja na svojem prvom sastanku nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma popis od najmanje 15 osoba odabranih na temelju svoje objektivnosti, pouzdanosti i dobre prosudbe koji su voljni i sposobni biti arbitri. Taj se popis sastoji od tri zasebna popisa: po jednog popisa za svaku stranku i jednog popisa za osobe koje nisu državljani nijedne od stranaka, a koje će obavljati dužnost predsjednika. Na svakom popisu nalazi se najmanje pet osoba. Zajednički odbor CETA-e može u bilo kojem trenutku preispitati popis te osigurava de je popis u skladu s ovim člankom.

2. Arbitri moraju imati stručno znanje o međunarodnom tržišnom pravu. Arbitri koji su predsjednici moraju imati iskustva kao savjetnici ili članovi arbitražnog vijeća u postupcima rješavanja sporova u predmetima obuhvaćenima područjem primjene ovog Sporazuma. Arbitri su neovisni, nastupaju u vlastito ime i ne primaju naputke od nijedne organizacije ili vlade niti su povezani s vladom bilo koje stranke te su dužni postupati u skladu s kodeksom ponašanja iz Priloga 29.-B.

ČLANAK 29.9.

Privremeno izvješće arbitražnog vijeća

1. Arbitražno vijeće dostavlja strankama privremeno izvješće u roku od 150 dana od dana njegova osnivanja. Izvješće sadržava sljedeće:

(a) nalaze činjeničnog stanja; i

(b) zaključak je li stranka kojoj je zahtjev upućen ispunila svoje obveze iz ovog Sporazuma.

2. Svaka stranka može arbitražnom vijeću podnijeti pisane primjedbe o privremenom izvješću u rokovima koje je odredilo arbitražno vijeće. Nakon razmatranja tih primjedbi, arbitražno vijeće može:

(a) ponovno razmotriti svoje izvješće; ili

(b) izvršiti daljnja ispitivanja koja smatra primjerenima.

3. Privremeno izvješće arbitražnog vijeća povjerljivo je.

ČLANAK 29.10.

Završno izvješće arbitražnog vijeća

1. Osim ako su stranke dogovorile drukčije, arbitražno vijeće priprema izvješće u skladu s ovim poglavljem. U završnom izvješću utvrđuje se činjenično stanje, primjenjivost relevantnih odredbi ovoga Sporazuma i obrazloženje svih nalaza i zaključaka. Odluka arbitražnog vijeća u završnom izvješću obvezujuća je za stranke.

2. Arbitražno vijeće strankama i Zajedničkom odboru CETA-e izdaje završno izvješće u roku od 30 dana od datuma privremenog izvješća.

3. Svaka stranka objavljuje završno izvješće arbitražnog vijeća u skladu sa stavkom 39. Priloga 29.-A.

ČLANAK 29.11.

Hitni postupci

U hitnim predmetima, uključujući one u kojima je riječ o kvarljivoj ili sezonskoj robi ili uslugama koje brzo gube svoju tržišnu vrijednost, arbitražno vijeće i stranke ulažu sve napore kako bi što više ubrzali postupke. Arbitražno vijeće nastoji izdati privremeno izvješće strankama u roku od 75 dana od datuma osnivanja arbitražnog vijeća i završno izvješće u roku od 15 dana od privremenog izvješća. Na zahtjev stranke, arbitražno vijeće u roku od 10 dana od primitka zahtjeva donosi prethodnu odluku o tome smatra li predmet hitnim.

Pododjeljak B

Sukladnost

ČLANAK 29.12.

Postupanje u skladu sa završnim izvješćem arbitražnog vijeća

Stranka kojoj je upućen zahtjev poduzima sve mjere koje su nužne za postupanje u skladu sa završnim izvješćem arbitražnog vijeća. Najkasnije 20 dana otkad su stranke primile završno izvješće arbitražnog vijeća stranka kojoj je upućen zahtjev obavješćuje drugu stranku i Odbor CETA-e o svojoj namjeri u pogledu sukladnosti.

ČLANAK 29.13.

Razuman rok za sukladnost

1. Ako nije moguće odmah postići sukladnost, najkasnije 20 dana otkad su stranke primile završno izvješće arbitražnog vijeća, stranka kojoj je upućen zahtjev obavješćuje drugu stranku i Odbor CETA-e o vremenu koje joj je potrebno za postizanje sukladnosti.

2. Ako se stranke ne mogu dogovoriti o razumnom roku za postupanje u skladu sa završnim izvješćem arbitražnog vijeća, stranka koja podnosi zahtjev mora u roku od 20 dana od primitka obavijesti koju joj je u skladu sa stavkom 1. uputila stranka kojoj je upućen zahtjev pisanim putem zatražiti od arbitražnog vijeća da odredi duljinu razumnog roka. Taj zahtjev istodobno mora dostaviti drugoj stranci i Zajedničkom odboru CETA-e. Arbitražno vijeće o svojoj odluci obavješćuje stranke i Zajednički odboru CETA-e u roku od 30 dana od datuma podnošenja zahtjeva.

3. Stranke mogu sporazumno produljiti razumni rok.

4. U bilo kojem trenutku nakon prve polovice razumnog roka i na zahtjev stranke koja podnosi zahtjev, stranka kojoj je zahtjev upućen mora biti na raspolaganju za raspravu o mjerama koje poduzima radi sukladnosti sa završnim izvješćem.

5. Prije isteka razumnog roka stranka kojoj je upućen zahtjev obavješćuje drugu stranku i Zajednički odbor CETA-e o svim mjerama koje je poduzela radi sukladnosti sa završnim izvješćem arbitražnog vijeća.

ČLANAK 29.14.

Privremeni pravni lijekovi u slučaju nesukladnosti

1. Ako:

(a) stranka kojoj je upućen zahtjev ne obavijesti o svojoj namjeri postupanja u skladu sa završnim izvješćem arbitražnog vijeća u skladu s člankom 29.12. ili o vremenu koje će joj biti potrebno za postizanje sukladnosti u skladu s člankom 29.13. stavkom 1.;

(b) prije isteka razumnog roka stranka kojoj je upućen zahtjev ne dostavi obavijest o mjerama poduzetima radi postupanja u skladu sa završnim izvješćem arbitražnog vijeća; ili

(c) arbitražno vijeće o sukladnosti iz stavka 6. utvrdi da je mjera poduzeta radi sukladnosti u suprotnosti s obvezama te stranke iz odredbi članka 29.2.:

stranka koja podnosi zahtjev ima pravo obustaviti obveze ili primiti naknadu. Razina poništenja i ograničenja računa se od datuma dostave završnog izvješća arbitražnog vijeća strankama.

2. Prije obustave obveza, stranka koja podnosi zahtjev obavješćuje stranku kojoj je zahtjev upućen i Zajednički odbor CETA-e o svojoj namjeri da to učini te o razini obveza koje planira obustaviti.

3. Osim ako je u ovom Sporazumu predviđeno drukčije, obustava obveza može se odnositi na bio koju obvezu iz članka 29.2. i ograničena je na razinu koja je istovjetna poništenju ili ograničenju uzrokovanom povredom.

4. Stranka koja podnosi zahtjev može provesti obustavu 10 radnih dana nakon datuma kada je stranka kojoj je zahtjev upućen primila obavijest iz stavka 2., osim ako je stranka zatražila arbitražu u skladu sa stavcima 6. i 7.

5. Neslaganje između stranaka o postojanju mjere poduzete za postizanje sukladnosti ili njezine sukladnosti s obvezama iz članka 29.2. („neslaganje o sukladnosti”) ili o istovjetnosti između razine obustave i poništenja ili ograničenja uzrokovanog povredom („neslaganje o istovjetnosti”) upućuje se arbitražnom vijeću.

6. Stranka može ponovno sazvati arbitražno vijeće podnošenjem pisanog zahtjeva arbitražnom vijeću, drugoj stranci i Zajedničkom odboru CETA-e. U slučaju neslaganja o sukladnosti, arbitražno vijeće ponovno saziva stranka koja podnosi zahtjev. U slučaju neslaganja o istovjetnosti, arbitražno vijeće ponovno saziva stranka kojoj je upućen zahtjev. U slučaju neslaganja i u pogledu sukladnosti i u pogledu istovjetnosti, arbitražno vijeće odlučuje o neslaganju o sukladnosti prije donošenja odluke o neslaganju o istovjetnosti.

7. Arbitražno vijeće obavješćuje stranke i Zajednički odbor CETA-e o svojoj odluci u sljedećim rokovima:

(a) u roku od 90 dana od zahtjeva za ponovni saziv arbitražnog vijeća u slučaju neslaganja o sukladnosti;

(b) u roku od 30 dana od zahtjeva za ponovni saziv arbitražnog vijeća u slučaju neslaganja o istovjetnosti;

(c) u roku od 120 dana od prvog zahtjeva za ponovni saziv arbitražnog vijeća u slučaju neslaganja i o sukladnosti i o istovjetnosti.

8. Stranka koja podnosi zahtjev ne obustavlja obveze dok arbitražno vijeće ponovno sazvano u skladu sa stavcima 6. i 7. ne donese svoju odluku. Svaka obustava mora biti u skladu s odlukom arbitražnog vijeća.

9. Obustava obveza privremena je i primjenjuje se samo dok se mjera za koju je utvrđeno da nije u skladu s odredbama iz članka 29.2. ne opozove ili izmijeni kako bi postala sukladna s tim odredbama, kako je utvrđeno u članku 29.15., ili dok stranke ne riješe spor.

10. Stranka koja podnosi zahtjeva može u bilo kojem trenutku zatražiti od stranke kojoj je upućen zahtjev da dostavi ponudu za privremenu naknadu i stranka kojoj je upućen zahtjev mora dostaviti tu ponudu.

ČLANAK 29.15.

Preispitivanje mjera poduzetih za postizanje sukladnosti nakon obustave obveza

1. Ako nakon obustave obveza stranke koja podnosi zahtjev, stranka kojoj je upućen zahtjev poduzme mjere radi postupanja u skladu sa završnim izvješćem arbitražnog vijeća, stranka kojoj je upućen zahtjev obavješćuje drugu stranku i Zajednički odbor CETA-e i traži okončanje obustave obveza koje je primijenila stranka koja je podnijela zahtjev.

2. Ako stranke ne postignu dogovor o sukladnosti priopćene mjere s odredbama iz članka 29.2. u roku od 60 dana od datuma primitka obavijesti o mjeri, stranka koja podnosi zahtjev pisanim putem traži da arbitražno vijeće odluči o tom predmetu. Taj zahtjev istodobno mora dostaviti drugoj stranci i Zajedničkom odboru CETA-e. Strankama i Zajedničkom odboru CETA-e treba dostaviti odluku arbitražnog vijeća u roku od 90 dana od datuma podnošenja zahtjeva. Ako arbitražno vijeće presudi da je mjera poduzeta radi postizanja sukladnosti u skladu s odredbama iz članka 29.2., prekida se obustava obveza.

ODJELJAK D

Opće odredbe

ČLANAK 29.16.

Pravilnik

Postupak rješavanja sporova u okviru ovog poglavlja uređen je pravilnikom o arbitraži iz Priloga 29.-A, osim ako su stranke dogovorile drukčije.

ČLANAK 29.17.

Opće pravilo tumačenja

Arbitražno vijeće tumači odredbe ovog Sporazuma u skladu s uobičajenim pravilima tumačenja međunarodnog javnog prava, uključujući pravila utvrđena u *Bečkoj konvenciji o pravu međunarodnih ugovora*. Arbitražno vijeće uzima u obzir i relevantna tumačenja u izvješćima arbitražnih vijeća i žalbenog tijela koja je usvojilo Tijelo WTO-a za rješavanje sporova.

ČLANAK 29.18.

Odluke arbitražnog vijeća

Odlukama arbitražnog vijeća ne mogu se povećavati niti smanjivati prava i obveze predviđene u ovom Sporazumu.

ČLANAK 29.19.

Sporazumna rješenja

Stranke mogu u bilo kojem trenutku postići sporazumno rješenje spora iz ovog poglavlja. O svakom takvom rješenju obavješćuju Zajednički odbor CETA-e i arbitražno vijeće. Po primitku obavijesti o sporazumnom rješenju, arbitražno vijeće prestaje s radom i postupak završava.

TRIDESETO POGLAVLJE

ZAVRŠNE ODREDBE

ČLANAK 30.1.

Sastavni dijelovi ovog Sporazuma

Protokoli, prilozi, izjave, zajedničke izjave, sporazumi i bilješke uz ovaj Sporazum čine njegov sastavni dio.

ČLANAK 30.2.

Izmjene

1. Stranke se mogu pisanim putem dogovoriti o izmjeni ovog Sporazuma. Izmjena stupa na snagu nakon što stranke razmijene pisane obavijesti kojima potvrđuju da su ispunile svoje interne zahtjeve i postupke potrebne za stupanje na snagu izmjene ili na datum koji dogovore stranke.

2. Neovisno o stavku 1., Zajednički odbor CETA-e može odlučiti izmijeniti protokole i priloge ovom Sporazumu. Stranke mogu odobriti odluku Zajedničkog odbora CETA-e u skladu sa svojim internim zahtjevima i postupcima potrebnima za stupanje na snagu izmjene. Odluka stupa na snagu na datum koji dogovore stranke. Ovaj se postupak ne primjenjuje na izmjene priloga I., II. i III. i izmjene priloga osmom poglavlju (Ulaganja), devetom poglavlju (Prekogranična trgovina uslugama), desetom poglavlju (Privremeni ulazak i boravak fizičkih osoba u poslovne svrhe) i trinaestom poglavlju (Financijske usluge), osim Priloga 10.-A (Popis kontaktnih točaka država članica Europske unije).

ČLANAK 30.3.

Korištenje povlastica

Tijekom razdoblja od 10 godina od stupanja na snagu ovog Sporazuma stranke razmjenjuju tromjesečne podatke na razini tarifne oznake za poglavlja 1 do 97 HS-a o uvozu robe iz druge stranke na koju se primjenjuju carinske stope u skladu s načelom najpovlaštenije nacije i tarifne povlastice u skladu s ovim Sporazumom. Osim ako stranke odluče drukčije, ovo se razdoblje obnavlja za dodatnih pet godina, nakon čega se može produljiti dogovorom stranaka.

ČLANAK 30.4.

Tekući račun

Stranke odobravaju sva plaćanja i prijenose na tekući račun bilance plaćanja između stranaka u konvertibilnoj valuti i u skladu s člankom VIII. *Statuta Međunarodnog monetarnog fonda* koji je potpisan u Bretton Woodsu 22. srpnja 1944.

ČLANAK 30.5.

Kretanje kapitala

Stranke se uzajamno savjetuju radi olakšavanja kretanja kapitala između njih nastavljajući s provedbom politika liberalizacije kapitala i financijskih računa i podržavanjem stabilnog i sigurnog okvira za dugoročna ulaganja.

ČLANAK 30.6.

Privatna prava

1. Ništa u ovom sporazumu ne smije se tumačiti kao da osobama dodjeljuje prava ili obveze osim onih koji nastaju između stranaka u skladu s međunarodnim javnim pravom ili kao da dopušta izravno pozivanje na ovaj Sporazum u nacionalnim pravim sustavima stranaka.

2. Stranka ne predviđa pravo na poduzimanje mjera protiv druge stranke u skladu sa svojim nacionalnim pravom na osnovu toga da je mjera druge stranke nesukladna s ovim Sporazumom.

ČLANAK 30.7.

Stupanje na snagu i privremena primjena

1. Stranke odobravaju ovaj Sporazum u skladu sa svojim internim zahtjevima i postupcima.

2. Ovaj Sporazum stupa na snagu prvog dan drugog mjeseca nakon datuma kada stranke razmijene pisane obavijesti kojima potvrđuju da su ispunile svoje interne zahtjeve i postupke ili na neki drugi datum koji su stranke dogovorile.

3. (a) Stranke mogu privremeno primjenjivati ovaj Sporazum od prvog dana mjeseca nakon datuma kada su jedna drugu obavijestile da su ispunile svoje interne zahtjeve i postupke potrebne za privremenu primjenu ovog Sporazuma ili na neki drugi datum koji su stranke dogovorile.

(b) Ako stranka ne namjerava privremeno primjenjivati neku odredbu ovog Sporazuma, najprije mora obavijestiti drugu stranku o odredbama koje neće privremeno primjenjivati te mora odmah predložiti započinjanje savjetovanja. U roku od 30 dana od te obavijesti druga stranka može prigovoriti, u kojem se slučaju ovaj Sporazum ne primjenjuje privremeno, ili može dostaviti vlastitu obavijest o mogućim istovjetnim odredbama ovog Sporazuma koje ne namjerava privremeno primjenjivati. Ako u roku od 30 dana od druge obavijesti druga stranka iznese prigovor, ovaj se Sporazum ne primjenjuje privremeno.

Stranka primjenjuje odredbe koje nisu uključene u njezinu obavijest od prvog dana mjeseca nakon posljednje obavijesti ili na drugi datum koji su stranke dogovorile, ako su stranke razmijenile obavijesti iz točke (a).

(c) Stranka može otkazati privremenu primjenu ovog Sporazuma upućivanjem pisane obavijesti drugoj stranci. Otkazivanje stupa na snagu prvog dana drugog mjeseca nakon te obavijesti.

(d) Ako se ovaj Sporazum, ili neke njegove odredbe, primjenjuju privremeno, stranke tumače izraz „stupanje ovog Sporazuma na snagu” kao da se odnosi na datum privremene primjene. Zajednički odbor CETA-e i ostala tijela osnovana u skladu s ovim Sporazumom mogu obavljati svoje zadaće tijekom privremene primjene ovog Sporazuma. Sve odluke donesene u okviru izvršavanja tih zadaća prestaju proizvoditi učinke u slučaju otkazivanja privremene primjene ovog Sporazuma u skladu s točkom (c).

4. Kanada dostavlja obavijesti iz ovog članka Glavnom tajniku Vijeća Europske unije ili njegovu nasljedniku. Europska unija dostavlja obavijesti iz ovog članka kanadskom Ministarstvu vanjskih poslova, trgovine i razvoja ili njegovu nasljedniku.

ČLANAK 30.8.

Raskid, obustava ili ugrađivanje drugih sporazuma

1. Sporazumi iz Priloga 30.-A prestaju proizvoditi učinke i zamjenjuje ih ovaj Sporazum. Raskid sporazuma iz Priloga 30.-A stupa na snagu od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma.

2. U slučaju privremene primjene osmog poglavlja (Ulaganja) u skladu s člankom 30.7. stavkom 3. točkom (a), sporazumi iz Priloga 30.-A te prava i obveze koje iz njih proizlaze obustavljaju se od datuma privremene primjene. U slučaju otkaza privremene primjene prestaje obustava sporazuma iz Priloga 30.-A.

3. Neovisno o stavcima 1. i 2. može se podnijeti zahtjev na temelju sporazuma iz Priloga 30.-A u skladu s pravilima i postupcima utvrđenima u sporazumu ako:

(a) tretman koji je predmet zahtjeva odobren je dok sporazum nije bio obustavljen ili otkazan; i

(b) prošlo je najviše tri godine od datuma obustave ili otkaza sporazuma.

4. Neovisno o stavcima 1. i 2., u slučaju otkaza privremene primjene ovog Sporazuma i ako ovaj Sporazum ne stupi na snagu može se podnijeti zahtjev u skladu s odjeljkom F osmog poglavlja (Ulaganja) u roku od tri godine od datuma otkaza privremene primjene u vezi s bilo kojim pitanjem nastalim tijekom privremene primjene ovog Sporazuma, u skladu s pravilima i postupcima utvrđenima u ovom Sporazumu.

5. *Sporazum između Europske ekonomske zajednice i Kanade o trgovini alkoholnim pićima* koji je potpisan u Bruxellesu 28. veljače 1989., kako je izmijenjen, („Sporazum o alkoholnim pićima iz 1989.") i *Sporazum između Europske zajednice i Kanade o trgovini vinima i jakim alkoholnim pićima* koji je potpisan u Niagara-on-the-Lake 16. rujna 2003. („Sporazum o vinima i jakim alkoholnim pićima iz 2003.") ugrađuju se u ovaj Sporazum, kako je izmijenjen Prilogom 30.-B i čine njegov sastavni dio.

6. Odredbe Sporazuma o alkoholnim pićima iz 1989. i Sporazuma o vinima i jakim alkoholnim pićima iz 2003., kako su izmijenjeni i ugrađeni u ovaj Sporazum, mjerodavne su ako postoji nesukladnost između odredbi tih sporazuma i neke druge odredbe ovog Sporazuma.

7. *Sporazum o uzajamnom priznavanju između Europske zajednice i Kanade* („Sporazum o uzajamnom priznavanju") potpisan u Londonu 14. svibnja 1998. raskida se od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma. U slučaju privremene primjene četvrtog poglavlja (Tehničke prepreke u trgovini) u skladu s člankom 30.7. stavkom 3. točkom (a), Sporazum o uzajamnom priznavanju te prava i obveze koje iz njega proizlaze obustavljaju se od datuma privremene primjene. U slučaju otkaza privremene primjene prestaje obustava Sporazuma o uzajamnom priznavanju.

8. Stranke priznaju postignuća ostvarena u okviru *Sporazuma između Europske zajednice i Vlade Kanade o sanitarnim mjerama za zaštitu zdravlja ljudi i životinja koji se primjenjuje u trgovini živim životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla* koji je potpisan u Ottawi 17. prosinca 1998. („Veterinarski sporazum”) i potvrđuju svoju namjeru da nastave s naporima u okviru ovog Sporazuma. Veterinarski sporazum raskida se od datuma stupanja na snagu ovog Sporazuma. U slučaju privremene primjene petog poglavlja (Sanitarne i fitosanitarne mjere) u skladu s člankom 30.7. stavkom 3. točkom (a), Veterinarski sporazum te prava i obveze koje iz njega proizlaze obustavljaju se od datuma privremene primjene. U slučaju otkaza privremene primjene prestaje obustava Veterinarskog sporazuma.

9. Definicija „stupanja na snagu ovog Sporazuma” iz članka 30.7. stavka 3. točke (d) ne primjenjuje se na ovaj članak.

ČLANAK 30.9.

Otkaz

1. Stranka može otkazati ovaj Sporazum dostavljanjem pisane obavijesti o otkazu Glavnom tajniku Vijeća Europske unije i kanadskom Ministarstvu vanjskih poslova, trgovine i razvoja, ili njihovim nasljednicima. Ovaj se Sporazum raskida 180 dana od datuma takve obavijesti. Stranka koja daje obavijest o otkazu dostavlja primjerak obavijesti i Zajedničkom odboru CETA-e.

2. Neovisno o stavku 1., u slučaju otkaza ovog Sporazuma, odredbe osmog poglavlja (Ulaganja) nastavljaju se primjenjivati 20 godina nakon datuma otkaza ovog Sporazuma u pogledu ulaganja provedenih prije tog datuma. Ovaj stavak ne primjenjuje se u slučaju privremene primjene ovog Sporazuma.

ČLANAK 30.10.

Pristupanje novih država članica Europskoj uniji

1. Europska unija obavješćuje Kanadu o svim zahtjevima država za pristupanje Europskoj uniji.

2. Tijekom pregovora između Europske unije i države koja je podnijela zahtjev za pristupanje, Europska unija:

(a) dostavlja na zahtjev Kanade, i u mjeri u kojoj je to moguće, sve informacije o bilo kojem pitanju obuhvaćenom ovim Sporazumom; i

(b) uzima u obzir sva pitanja koja je iznijela Kanada.

3. Europska unija obavješćuje Kanadu o pristupanju neke države Europskoj uniji.

4. Dovoljno prije datuma pristupanja neke države Europskoj uniji Zajednički odbor CETA-e ispituje učinke tog pristupanja na ovaj Sporazum i odlučuje o nužnim prilagodbama ili prijelaznim mjerama.

5. Svaka nova država članica Europske unije pristupa ovom Sporazumu od datuma svojeg pristupanja Europskoj uniji odgovarajućom klauzulom u aktu o pristupanju Europskoj uniji. Ako u aktu o pristupanju Europskoj uniji nije predviđeno takvo automatsko pristupanje države članice Europske unije ovom Sporazumu, predmetna država članica Europske unije pristupa ovom Sporazumu polaganjem akta o pristupanju pri Glavnom tajništvu Vijeća Europske unije i kanadskom Ministarstvu vanjskih poslova, trgovine i ulaganja ili njihovim nasljednicima.

ČLANAK 30.11.

Vjerodostojni tekstovi

Ovaj je Sporazum sastavljen u po dva primjerka na bugarskom, češkom, danskom, engleskom, estonskom, finskom, francuskom, grčkom, hrvatskom, latvijskom, litavskom, mađarskom, malteškom, nizozemskom, njemačkom, poljskom, portugalskom, rumunjskom, slovačkom, slovenskom, španjolskom, švedskom i talijanskom jeziku, pri čemu je svaka od tih inačica jednako vjerodostojna.